

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI
BAĞLAMINDA DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK
UYGULAMALAR: PURSAKLAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

Damla ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

TÜRKİYE'DE SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI BAĞLAMINDA
DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULAMALAR:
PURSAKLAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Damla ŞAHİN

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2024

ÖZET

ŞAHİN Damla. *Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı Bağlamında Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulamalar: Pursaklar Belediyesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, (2024).

Karar organları seçim ile oluşturulan belediyeler, yerel halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan en önemli yerel yönetim kuruluşlarından. Farklı kültürel özellikler taşıyan yerel halkın müşterek ihtiyacı ise, sosyal belediyecilik faaliyetlerinin geliştirilmesi ve kültürel entegrasyonun sağlanmasıdır. Bu sebeple, belediyelerin son dönemlerdeki en önemli idari reformu, sosyal belediyecilik hizmetlerini iyileştirmeye ve geliştirmeye çalışmaktır. Yerel yönetimlerin gerçekleştirmek istediği sosyal politika uygulamaları, sosyal belediyecilik kavramı ile ilintilidir. Sosyal belediyecilik ise en genel hâli ile vatandaşın yaşam kalitesini arttırmaya, sosyal adaleti ve sosyal refahı sağlamaya yönelik projeler geliştirmek ve uygulamaya çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Sosyal belediyeler, sosyal devletin yerel yönetimlerdeki temsilcileri olarak nitelendirilebilir. Bu çalışmada, sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında dezavantajlı gruplar, kuramsal ve kavramsal boyutları ile ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı ise sosyal belediyeciliğin uygulamadaki görünümünü dezavantajlı gruplar açısından analiz etmektir. Uygulama ise, Ankara ili Pursaklar ilçesi özelinde gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Belediyecilik, Dezavantajlı Gruplar, Belediye

ABSTRACT

ŞAHİN, Damla. *Practices for Disadvantaged Groups in the Context of Social Municipality Approach in Turkey: Pursaklar Municipality Example*, Master's Thesis, Nevşehir, 2024.

Municipalities, whose decision-making bodies are formed by elections, are among the most important local government organizations that aim to meet the common needs of the local people. The most important common need of local people with different cultural characteristics is the development of social municipal activities and ensuring cultural integration. For this reason, the most important administrative reform of municipalities in recent times is trying to improve and develop social municipal services. The social policy practices that local governments want to implement are related to the concept of social municipalism. Social municipalism is defined in its most general form as trying to develop and implement projects aimed at improving the quality of life of citizens and ensuring social justice and social welfare. Social municipalities can be described as representatives of the social state in local governments. In this study, disadvantaged groups are discussed with their theoretical and conceptual dimensions within the scope of social municipalism understanding. The main purpose of the study is to analyze the appearance of social municipalism in practice in terms of disadvantaged groups. The application was carried out specifically in Pursaklar district of Ankara province.

Keywords: Social Municipalism, Disadvantaged Groups, Municipality

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlık sürecinde emeği geçen ve katkıda bulunan herkese teşekkür etmek isterim.

Öncelikle, değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gamze Turgaylı ZENGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Değerli yönlendirmeleri ve sabrı olmadan bu çalışmayı tamamlamam mümkün olmazdı. Araştırma sürecinde gösterdiği destek için minnettarım.

Araştırma konusunun belirlenmesi ve çalışmanın her aşamasında sağladıkları rehberlik için Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Alanı'ndaki tüm öğretim üyelerine ve çalışanlarına teşekkür etmek isterim.

Bu süreçte maddi ve manevi desteklerini hissettiğim başta halam Filiz TURHAN ve amcam Halil TURHAN olmak üzere, ailemin diğer tüm fertlerine özel teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Eşim Ramazan ŞAHİN'e sabrı, teşviki ve motivasyonu için minnettarım.

Tez Çalışmam boyunca bana sabır ve anlayış gösteren canım kızım Alin Asel ŞAHİN'e en derin teşekkürlerimi sunarım.

Başından beri beni yalnız bırakmayan, destekleriyle gerçek ilham kaynağı olan dostum Alev KAYA ve diğer arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletmek isterim.

Son olarak, çalışmam boyunca sağladıkları kaynaklar ve olanaklar için Pursaklar Belediye Başkanı Sayın Ertuğrul ÇETİN'e, belediye başkan yardımcılara ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Bu tez, bana ilham veren herkesin katkı ve destekleriyle oluşmuş olup, onlara ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. SOSYAL DEVLET	6
1.1.1. Sosyal Devlet Kavramı	6
1.1.2. Sosyal Devletin Tarihî Gelişimi.....	8
1.1.3. Sosyal Devletin Özellikleri ve İlişkili Olduğu İlkeler	10
1.1.3.1. Eşitlik İlkesi.....	11
1.1.3.2. Hak ve Özgürlük İlkesi.....	12
1.1.3.3. Özel Mülkiyet İlkesi	13
1.1.3.4. Sosyal Demokrasi İlkesi	14
1.1.3.5. Hukuk Devleti İlkesi.....	15
1.1.4. Sosyal Devletin Amaçları	16
1.1.5. Batı’da Sosyal Devlet Uygulamaları	18
1.2. SOSYAL DEVLET VE SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ	20
1.2.1. Sosyal Politika Kavramı	20
1.2.2. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişim Süreci	23

1.2.2.1. Dünyada Sosyal Politikalara İlişkin Gelişmeler.....	23
1.2.3. Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Yerelleşmesi	27
1.2.4. Sosyal Politikanın Amaçları	28
1.2.5. Sosyal Politikanın Araçları	29
1.3. SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI.....	29
1.3.1. Sosyal Belediyeciliğin Ortaya Çıkışı	31
1.3.2. Sosyal Belediyeciliğin Önemi.....	32
1.3.3. Sosyal Belediyeciliğin Temel Fonksiyonları.....	34
1.3.4. Sosyal Belediyecilik Modelleri.....	34
1.3.5. Dünyada Sosyal Belediyecilik	35
2. BÖLÜM.....	36
TÜRKİYE’ DE SOSYAL DEVLET VE SOSYAL BELEDİYECİLİK	
ANLAYIŞI	36
2.1. TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞINA İLİŞKİN	
UYGULAMALAR	36
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Devlet Uygulamaları	37
2.1.2. 1921 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları	39
2.1.3. 1924 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları	40
2.1.4. 1961 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları	43
2.1.5. 1982 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları	45
2.2. TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİM.....	46
2.2.1. Yerel Yönetim Kavramı.....	46
2.2.2. Yerel Yönetimin Özellikleri	47
2.2.3. Yerel Yönetimin Önemi.....	49
2.2.4. Yerel Yönetimin Yapısı	51
2.2.4.1. Köy Yönetimi	51

2.2.4.2. Belediye Yönetimi.....	52
2.2.4.3. Büyükşehir Belediye Yönetimi	55
2.2.4.4. İl Özel İdaresi	57
2.3. TÜRKİYE’ DE BELEDİYECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	58
2.3.1. Osmanlı Devleti’nde Belediyecilik Süreci.....	59
2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Belediyecilik Süreci	61
2.4. TÜRKİYE’ DE SOSYAL BELEDİYECİLİK.....	64
2.4.1 Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Uygulama Alanları	66
2.4.1.1. Çocuklar, Gençler ve Kadınlar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri	67
2.4.1.2. İşsizler, Yoksullar ve Kimsesizler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri	69
2.4.1.3. Yaşlılar ve Engelliler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri.....	70
2.4.1.9. Sığınmacılar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri	71
2.4.2. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Alanındaki Örnek Projeler	72
2.4.2.1. Esenler Belediyesi Kimsesizlerin Kimi Projesi.....	73
2.4.2.2. Çankaya Belediyesi Engelsiz Dershane Projesi	73
2.4.2.3. Kadıköy Belediyesi Ekolojik Yaşam Merkezi	74
2.4.2.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Komşuluk Hakkı Projesi	75
2.4.3. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamalarının Temel Sorunları.....	75
2.4.3.1. Kaynak Eksikliği	77
2.4.3.2. Hedef-Amaç Yokluğu	78
2.4.3.3. Partizanlık, Kayırmacılık ve Denetim Yetersizliği	78
2.4.3.4. Çok Başlılık, Koordinasyon Eksikliği ve Kaynak İsrafı	79
2.4.3.5. Katılım ve Yönetişim Yetersizliği.....	79
3. BÖLÜM.....	81

SOSYAL BELEDİYECİLİK, SOSYAL HİZMET VE DEZAVANTAJLI GRUPLAR	81
3.1. SOSYAL BELEDİYECİLİK VE SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ	81
3.2. SOSYAL HİZMETLER VE DEZAVANTAJLI GRUPLAR	82
3.2.1. Dezavantajlılık Kavramı	82
3.2.2. Dezavantajlı Grup Kavramı	85
3.2.3. Dezavantajlı Grupların Toplum İçindeki Yeri.....	86
3.2.4. Dezavantajlı Grup Kavramı ve Sosyal Hizmet.....	87
4. BÖLÜM	130
PURSAKLAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULAMALARI	130
4.1. PURSAKLAR İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ	130
4.2. PURSAKLAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULAMALARI	131
4.2.1. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Uygulamaları	132
4.2.2. Kadınlara Yönelik Uygulamaları.....	140
4.2.3. Yoksullara Yönelik Uygulamalar	143
4.2.4. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar	146
4.2.5. Engellilere Yönelik Uygulamalar	147
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	150
KAYNAKÇA	155
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	178

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMATEM	: Alkol ve Madde Bağımlılığını Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi
AP	: Adalet Partisi
ATP	: İşgücü Piyasası Ek Aylıklar Sistemi
BOH	: Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEMATEM	: Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
DB	: Dünya Bankası
IULA	: Avrupa Konseyi ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği
İLO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KADES	: Kadına Destek Uygulaması
KASDEP	: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
LGBT	: Lezbiyen, Gay, Bisexsüel, Transexsüel,
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti
SIROMA	: Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YEDAM	: Yeşilay Danışmanlık Merkezi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Alanındaki Önemli Projeler.....	72
Tablo 2. Pursaklar Belediyesinin Çocuklara Yönelik Uygulamaları	133
Tablo 3. Pursaklar Yaşam Merkezi’nde Açılan Kurs Bilgileri	136
Tablo 4. Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Sayısı, Kontrole Gelen Hasta Sayısı (2019-2023).....	137
Tablo 5. Yıllar İtibarıyla Öğrenci Kreş ve Nezaket Okulu Öğrenci Sayısı (2019-2024).....	138
Tablo 6. Yıllar İtibarıyla Hoş Geldin Küçük Hemşehrim Projesinden Yararlanan Bebek Sayısı (2019-2023).....	138
Tablo 7. Pursaklar Belediyesi Hanımevlerinde Açılan Kurslar	141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal Politikanın Amaçları (Güven, 2009, s. 23-31).....	28
Şekil 2. Yerel Yönetimin Özellikleri (Ersöz, 2011, s. 58; Gözübüyük, 2006, s. 101; Kaman, 2017, s. 20).....	49
Şekil 3. Depremzedelere Dağıtılan Ev Eşyası (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)	145
Şekil 4. Depremzedelere Dağıtılan Kıyafet(Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)	145
Şekil 5. Depremzedelere Dağıtılan Gıda Malzemeleri (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)	146

GİRİŞ

Halkına hak ettiği ölçüde yaşama standardını sunmayı isteyen, insan şeref ve onuruna yaraşır maddi ve manevi yaşam standartlarını sağlamayı amaçlayan günümüz sosyal devlet anlayışı, artık bu standartları gerçekleştirme eğilimine girmiştir. Vatandaşın refah seviyesini yükseltme çıkarma konusu doğrudan devletin merkezî yönetiminin üstlenebileceği bir sorumluluk değildir. Bu nedenle bazı alt organlar ve yerel yönetimler, bu sürecin taşıyıcıları olmuşlardır. Bu bağlamda; toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan, hizmet prosedürünü benimsemiş yerel yönetim anlayışını ifade eden “sosyal belediyecilik” kavramı ortaya çıkmıştır (Ezer, 2017, s. 50-66).

Her birey hayatının bir bölümünde veya tamamında, dezavantajlı gruplardan birinde yer alabilmektedir. İnsanlar, yaşamları boyunca ve hatta ölümlerinden sonra da yakınlarını etkileyen bir etkileşim sisteminin parçasıdır. Birbiriyle bağlantılı, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bu sistemde her yaş, ırk, cinsiyet, engel gibi çok geniş ve çeşitli özelliklere sahip bireyler bulunmaktadır. İnsanlar yaşamlarına devam ederken karşılaştıkları kişisel ve toplumsal problemler nedeniyle dezavantajlı konuma düşebilmektedir. Var olan koşullar, avantajlı durumunda hayatı kolaylaştırırken dezavantajlı durumlarda hayatı zorlaştıran ekstra koşulların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Kişiyi dezavantajlı duruma düşüren faktörler, doğuştan ya da sonradan oluşabilmektedir. Örneğin, birey doğuştan ya da sonradan engelli olabilmektedir. Ülkesindeki koşullar nedeniyle göçmen durumuna düşebilmektedir ya da dezavantajlı bir durumda iken başka dezavantajların da eklenmesiyle çoklu dezavantajlılık yaşayabilmektedir. Bu duruma “kesişimsel dezavantajlılık” da denmektedir (Abay, 2020, s. 190).

Dezavantajlı gruplar tek başına kendi kendine yetemeyen, özel olarak ilgilenilmesi gereken, sosyal adaletin sağlanması için desteklenmesi gereken, herkesin hak ettiği gibi, insanca yaşam standartlarına sahip olamayan, içinde buldukları durumdan dolayı incinebilir bireylerdir. Yaşadıkları travmatik olaylar nedeniyle ikincil mağduriyet ve örselenmeye maruz kalabilmektedirler. Dezavantajlı grupların psikolojik, sosyal ve

ekonomik yönden desteklenmesi, sosyal hizmet alanında önem arz etmektedir (Akçe & Kaplan, 2020, s. 310).

Sosyal yardımlar, önceleri hayırseverler ve hayır kurumları tarafından yürütülmekteyken zamanla sosyal yardım yürüten görevlilerin eğitime ihtiyacı olduğu anlaşılmış ve bunun sonucunda mesleki disiplin ortaya çıkmıştır. Yani sosyal hizmet mesleği, yoksullara ve muhtaçlara yardım etkinliklerinden ortaya çıkmış; zamanla bir meslek ve bilim hâline gelmiş, sosyal bilimlerden edinilen bilgilerle gün geçtikçe gelişen ve genişleyen bir alan olmuştur. Çıkış noktası sosyal yardımlar olsa dahi sosyal hizmet müdahalesine ihtiyacı olan bireylerin bu süreci en az hasarla ve en çok faydayla atlatması, aldığı destek ve yardımlarla kendi kendine yetebilecek konuma gelebilmesi, sosyal hizmetin amacı olmuştur. Sosyal hizmet, kriz anından sürece ve süreç sonrası takibe kadar müracaatçının yanındadır (Serdar, 2017, s. 5).

Sosyal hizmet eğitiminde diğer insan ve toplum bilimlerinden çokça faydalanılmış; bireyi tanıma, görüşme teknikleri ve müdahale aşamalarında sosyal bilimlerden edinilen bilgiler ve mesleki uygulamalardan edinilen bilgiler birleştirilerek bilgi temeli oluşturulmuştur. Bu alan, insana dair bir hizmet alanı olduğu için insanla ilgilenen pek çok mesleği içinde barındırmaktadır. Diğer sosyal bilimlerden destek almakta, mesleki uygulamaların yöntemini ve şeklini ona göre şekillendirmekte ve düzenlemektedir (Serdar, 2017, s. 5).

Toplumun siyasal örgütlenmesi anlamına gelen devletin, bugünkü toplum ve birey düşüncesine ulaşmasında ulusal egemenlik, insan hakları, demokrasi gibi kavramlar önem arz etmektedir. Sosyal devlet kavramının bugünkü anlamını kazanmasının genel kapsamda “devlet” kavramındaki dönüşümlere paralel olduğu söylenebilmektedir.

Sanayi Devrimi'yle değişen dünya düzeni sonrasında oluşan ihtiyaçlar karşısında liberal düşüncenin birçok alanda yetersiz kalmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal devlet, hayat koşulları zorlaşan işçi sınıfının insan onuruna yaraşır hayat standartlarına kavuşmak uğruna mücadele etmesiyle doğmuştur. Bu süreçte, devlet anlayışında eşitlik, siyasal demokrasi, hukuk devleti, özel mülkiyet, hak ve özgürlükler bağlamında önemli değişimler yaşanmıştır.

Sosyal devlet modelinde, devlet halkı öngörülemezliğe, bilinmezliğe ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumaktadır. Bu bağlamda toplumdaki güçsüz bireylerin korunmasına yönelik politikalar üretilmektedir. Bu model, devletin güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak toplumdaki tüm katmanlar arasında bir denge sağlamakla yükümlü olduğunu bilmesi ve işleyişini buna göre sürdürmesiyle gerçekleşmektedir.

Sosyal devlet konusunda cumhuriyet öncesi dönemde bazı uygulamalara rastlanmaktadır, ancak Batı ülkelerinde kitlesel demokratik hareketler sonrasında ortaya çıkan sosyal devlet anlayışı, Türkiye’de kendine özgü bir şekilde, devlet merkezli olarak oluşmuştur. Zira Cumhuriyet’in kuruluşundan çok partili yaşama, birçok alanda ve konuda getirilen yenilikler, devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte gerek İkinci Dünya Savaşı’nın oluşturduğu ortam ve dış etkenler gerekse iç etkenler Türkiye’nin sosyal devlete bakış açısını güçlendirmiştir.

İlk olarak 1961 Anayasası ile hukuk sistemimizde yerini alan “sosyal devlet ilkesi”, 1982 Anayasası döneminde de anayasal bir ilke olarak yerini korumuş ve cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer almıştır. Zaman geçtikçe sosyal devlet uygulamaları artarak devam etmiştir.

Geçmişten bugüne bakıldığında her toplumda ihtiyaçlarını karşılayamayan ve dezavantajlı konumda bulunan gruplar var olmuştur. Sosyal sorunlara yönelik olarak çözüm mekanizmaları dönemin ideolojisi, fikri, dinî inancı, siyasi anlayışı ve sahip olduğu ekonomik ve sosyal şartlara göre değişiklik göstermiştir. İlk zamanlarda sosyal sorunların çözülmesine yönelik hayırseverlik ve gönüllülüğe dayalı akrabalık ilişkileri, yerel ve dinî kuruluşlar gibi geleneksel kurumlar görev üstlenmiştir (Kesgin, 2016, s. 85). Klasik liberal anlayışın temelini oluşturan birey ve sınırlı devlet anlayışı, Sanayi Devrimi sonrası yaşanan süreçte emeğin değersizleşmesine ve işçi sınıfının yaşam şartlarının kötüleşmesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi sonrası artan işçi sınıfı sorunlarıyla beraber, geleneksel kurumlar çözüm üretmede yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine işçi sınıfı kötüleşen yaşam şartlarına karşı tepkisini yoğunlaştırmış ve sosyal liberal görüşler önem kazanmıştır. 1929 ekonomik krizi sonrasında piyasanın kendi kendine dengeye gireceği anlayışı, devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiği anlayışına yerini bırakmıştır.

Sosyal devlet; sosyal adalet, sosyal barış ve gerçekleştirmede birincil konumda yer almıştır. Devletin genişleyen yetki alanı ve vatandaşın devletten artan beklentileri üzerine sorunların daha fazla arttığı ve devletin küçültülmesi gerektiği düşüncesi yeni bir döneme neden olmuştur. Neo-liberal anlayışın hâkim kılındığı ve 1990 sonrası artan küreselleşme sürecinde devletin hizmet sunucu rolünde değişiklikler yaşanarak yerel yönetimlere olan vurgu artmıştır. Sosyal politikaları gerçekleştirme görevi, merkezden daha çok yerel yönetimlere özellikle belediyelere aktarılmıştır. Böylece yerel yönetimler sosyal politikaları gerçekleştirmede rol üstlenmeye başlamıştır.

Türkiye’de 1970’lerde toplumcu belediyeçilik anlayışını benimseyen belediyeler merkezden bağımsız olarak bütçe oluşturma, vatandaşın yönetime katılımını sağlama ve yerelde vatandaşın sosyal hizmet, sosyal yardım ve sosyal, kültürel ve sportif ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunma yolunu başlatmıştır. Ancak toplumcu belediyeçilik anlayışı sınırlı kalmış ve bir süre sonra uygulama alanı azalmıştır. 1990 sonrası yerel yönetimlere artan vurgu sonucunda sosyal ihtiyaçları gerçekleştirmede merkezin sunmuş olduğu bütçeden ve özel sektörün hizmet alanlarından yararlanabilen sosyal belediyeçilik anlayışı güç bulmaya başlamıştır. 2000’li yılların başında yaşanan düzenlemeler ile sosyal belediyeçilik anlayışı yasal mevzuata dayalı uygulanabilir hâle gelmiştir.

Türkiye’de sosyal belediyeçilik anlayışı, dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalar kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. Belediyeler, sosyal devlet ilkeleri doğrultusunda, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik hizmetler sunarak sosyal adaleti ve eşitliği sağlamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmanın amacı sosyal belediyeçilik kapsamında dezavantajlı grupların tanımını, yaşadıkları sosyal sorunları ve önemini farklı bir bakış açısı ile sunmaktır. Bu çalışmada; Ankara ili Pursaklar Belediyesi’nin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan araştırmada öncelikle kavramların tanımlanması için literatür çalışması yapılmış ve bu kapsamda kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonra Pursaklar Belediyesi’nin sosyal belediyeçilik uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla 2019-2023 yılları arasındaki faaliyet raporları, doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca Pursaklar Belediyesi tarafından uygulanan

sosyal politikaları analiz edebilmek amacıyla, belediye resmî web sitesinden ve broşürlerden faydalanılmıştır.

Bu çerçeve kapsamında çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal devlet, sosyal politika ve sosyal belediyecilik kavramları açıklanarak bu kavramların doğuşu ile günümüze kadarki gelişim sürecine, uygulama alanlarına ve amaçlarına değinilmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye’de sosyal devlet ve sosyal belediyecilik anlayışı ele alınmıştır. Bu bölümde, Cumhuriyet öncesi dönemden başlayarak 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları dönemlerindeki sosyal devlet uygulamaları incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye’de yerel yönetimlerin tanımı, özellikleri, önemi ve yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar Türkiye’de belediyeciliğin tarihsel gelişimi de bu bölümde ele alınarak Türkiye’de sosyal belediyeciliğin uygulama alanları, örnek projeler, temel sorunlar ve ilgili araştırmalar da bu bölümde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, sosyal belediyecilik ve sosyal hizmetin dezavantajlı gruplar üzerindeki olumlu etkileri üzerinde durulmuş ve bu alanlarda yapılacak çalışmaların toplumun refahına nasıl katkı sağlayabileceği üzerine ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, dezavantajlı grup kavramı ve sosyal hizmet ilişkisi de detaylandırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Pursaklar Belediyesinin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalarına değinilmiştir. Bunun için ilk önce Pursaklar ilçesi hakkında genel bilgi verilmiştir. Pursaklar Belediyesi’nin 2019-2023 yıllarına ait faaliyet raporları incelenerek belediyenin sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları ele alınmıştır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL DEVLET

1.1.1. Sosyal Devlet Kavramı

Sosyal devlet ya da refah devleti kavramı, Özbudun tarafından “Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış” olarak tanımlanmıştır (Özbudun, 2023, s. 138). Başka bir deyişle, “toplumun temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasına neden olan hukuki, mali, kültürel, tıbbi engelleri kaldırarak bireylerin varlıklarının korunması için gereken şartları sağlama çabasıdır” şeklinde tarif edilir (Gezgin, 2017, s. 55).

Refah devletiyle sosyal devlet kavramları ayrı siyasi ekoller aracılığıyla aynı manada kullanılmaktadır. İngiliz literatüründe kullanılan refah devleti (welfare state) kavramı, Alman literatüründeki sosyal devlet (sozial staat) kavramının yerine kullanılmaktadır. Ancak Alman literatüründe sosyal devlet (sozial staat) ve refah devleti (fohlfahrts staat) iki ayrı kavramdır. Türkiye’de daha yaygın olarak sosyal devlet kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram, refah devleti (welfare state) kavramını da karşılamaktadır. Genel olarak toplumsal düzeyde “refah”a sahip olmayan, gelişmekte olan ülkelerde sosyal devlet kavramının kullanımı tercih edilmektedir. Kavramın günümüzdeki anlam ve kapsamına kavuşması, 1929 ekonomik buhranından sonra ortaya çıkan Keynesyen siyasetle olmuştur (Aktan & Özkıvrak, 2008, s. 14).

Sosyal devlet; vatandaşların refahı ve sosyal durumlarıyla öncelikli olarak ilgilenir ve onları insan onuruna yakışır şekilde yaşatmayı ödev kabul eder. Böyle bir kavram içerisinde devletin gerçek anlamda bir refah toplumu yaratabilmesi için en çok önem vermesi gereken konular; sosyal güvenceyi temin edici sağlık ve güvenlik tedbirleri alması, eğitim ve iş gücü niteliğinin doğru değerlendirilebilmesidir. Bu anlayış Batı’da kullanılan refah devletinden farklı değildir (Sabuncu, 2012, s. 151).

Refah devleti, üyelerinin refahını artırmayı bir bütün olarak toplumun sorumluluğunda gören devlettir. Refah kavramı, dünya savaşları ve ekonomik krizler sonrasında bir kurtuluş yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zamana dek uygulanan liberal devlet anlayışı, siyasal örgüt ve iktidarın kaynağının “birey” olduğunu savunurken devletin var oluş nedeni olan bireyi araç değil amaç konumuna almıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünyada değişen ve gelişen sosyo-ekonomik koşullar sonrasında yetersiz kalan liberal devletin temel yapı ve kurumları dönüştürülerek sosyal devlet aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada devletin bireye bakış açısı genişlemiş; birey sosyal, ekonomik, siyasal çevresiyle birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır. Yani liberal iktisadi anlayışın zararlı yanları atılarak devletin dâhil olduğu bir hayat sistemine geçilmiştir (Gezgin, 2017, s. 58).

Sosyal devlet; bir yönetim biçiminden ziyade, hükümetlerin toplumda sosyal ve ekonomik denge mekanizmalarını gerçekleştirmesini sağlayan anlayıştır. Toplum, pek çok farklı bireyden oluşsa da sosyal devlet anlayışı her bireyi aynı biçimde kapsayarak toplum yararına her yükümlülüğü yerine getirmeyi taahhüt eder. Böylece vatandaşlar hayatları boyunca, devletin sağladığı ve sağlamakla yükümlü olduğu tüm faaliyetlerden faydalanma hakkına sahip olur (Andersen, 1990, s. 69-77).

Sosyal devlet, literatürde pek çok alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Gosta Esping Andersen, sosyal devleti; “Muhafazakâr Sosyal Devlet”, “Liberal Sosyal Devlet” ve “Sosyal Demokrat Sosyal Devlet” olarak üç başlık altında incelemiştir. Liberal sosyal devlet, serbest piyasa mantığına dayanır ve refah burada sağlanır. ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya bu türdeki tipik örneklerdir. Muhafazakâr sosyal devletin liberal sosyal devletten temel farkı, piyasa etkinliğine önem vermemesi, çalışamayanlara sosyal güvenlik hakkının sağlanması gibi araçların kullanılmasıdır. Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, Belçika bu türün örnekleridir. Eşitlik ve sosyal dayanışmanın belirleyici olduğu sosyal demokrat sosyal devlet anlayışındaysa “en yüksek standartlara sahip olmada bireylerin eşitliğinin sağlanması prensibi” vardır. İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya bu grupta yer alır (Aktan & Özkıvrak, 2008, s. 70).

1.1.2. Sosyal Devletin Tarihî Gelişimi

Sosyal devlet, Sanayi Devrimi'nden sonraki süreçte kapitalizm kaynaklı problemleri azaltma amacıyla kademeli olarak ortaya çıkmıştır. Ülkelerin sosyal devlet uygulamaları ve süreçleri yapısal açıdan farklıdır. İlgili durumun nedenlerinin başında, ülkelerin iktisadi anlayış ve yapılarının farklı olması gelir. Sanayi Devrimi'nde önde olan ve nüfusunun önemli bir kısmı sanayi alanında çalışan ülkelerdeki sosyal düzenlemeler, diğer ülkelere kıyasla daha erken başlamıştır. Buradaki farklılığın diğer nedenleri, ülkelerin kendilerine has bir toplum yapısı ve kültürünün olmasıdır. Bu doğrultuda, sosyal devletin tarihsel açıdan gelişiminin belli zaman dilimlerine ayrılması noktasında bazı farklılıklar ve zorluklar ortaya çıkmıştır. Buna rağmen farklı ülkelerde görülen benzer yönelimler, dönemselleştirmenin meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, konu Hugh Heclö tarafından dört döneme ayrılmıştır. Ona göre bu dönemler; 1870-1920 başlangıç ve deneyim dönemi, 1920-1950 pekiştirme ve sağlamlaştırma dönemi, 1950-1975 büyüme ve yayılma dönemi, 1975 sonrası ise yeniden yapılanma dönemi şeklindedir (Şenkal, 2011, s. 271,272).

1870'ler, başlangıç ve deneyim döneminin başlangıcı olup Sanayi Devrimi kaynaklı oluşan işçi ve işveren sınıfları arasındaki adaletsizliklerin yoğun görüldüğü zaman dilimidir. İlgili dönemde işçi hareketleri ile işçi sınıfı büyürken hak arayan ve güçlenen işçi sınıfıyla beraber toplumsal çözülme ve tıkanıklıklar ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı yoksullar ve işçi sınıfı üzerine yoğunlaşan sosyal güvenlik türünden politikalar üretilmeye başlanmıştır (Koray, 2018, s. 87,88).

İlgili politikalar, klasik liberal öğretinin güçlü olduğu zamanda, serbest piyasa sistemi ile girişimcilik alanlarından ödün verilmeksizin, en az devlet müdahalesi ile hayata geçirilmiştir. Bu noktada temel hedef, yoksulluğun engellenmesi ve işçi sınıfından kaynaklanabilecek isyan hareketlerini engellemektir. Bundan dolayı hedef kitlelere ilişkin yardım programları son derece sınırlı olmuştur. Sosyal devlet bakımından başlangıç kabul edilen ilgili zaman diliminde zaman içinde gelişmeler görülmüştür (Sallan Gül, 2006, s. 144,145).

1920'lerden 1950'lere kadar uzanan ikinci dönemde, sosyal devlet temelindeki uygulamalar pekiştirilmiş ve sağlamlaştırılmıştır. I. ve II. Dünya Savaşı sebebiyle ekonomik problemlerin arttığı, buna karşın savaşımlardan kaynaklı toplumsal güçler arasında dayanışma ve uzlaşmanın öne çıktığı görülür. Birinci dönemde, sınırlı kalan sosyal devlet anlayışı, ikinci dönemde yaşanan 1929 ekonomik krizi sonrasında benimsenmiş olan devletçi veya Kentsyen politikalar, 1933'te ABD'de uygulanan ve başarı elde edilen New Deal Planı ve sonrasında 1942'de Beveridge Raporu ile getirilen esaslar doğrultusunda pekiştirilerek sağlam hâle getirilmiştir. Devletin sosyal alan ile ekonomiye direkt müdahalesini öngören Keynesyen anlayış, sosyal devlet bakımından ciddi bir gelişme sağlamış, sonraki döneme de büyük oranda tesir etmiştir (Serdar, 2017, s. 34).

Sosyal devletin yayılma ve büyüme dönemi olan 1950 ila 1975 yılları arasındaki üçüncü dönem, sosyal devletin zirvesi olarak kabul edilir. Bunun nedeni, bilhassa Batı dünyasında sosyal devletin uygulama, etkinlik ve kapsamının zirveye çıkmış olmasıdır (Gümüş, 2010, s. 117).

Sosyal devlet anlayışının ciddi şekilde benimsendiği üçüncü dönemde devletler, yoksulluk ve işsizliğin artması ile ekonomik dalgalanmaların sıklaşması gibi durumlardan kaynaklı olumsuz neticeleri azaltabilmek ve kontrol altına alabilmek amacıyla vergi, para, harcama ve gelir transferlerinde etkin bir rol almıştır. Kamu tarafından yapılan harcamalar içerisinde sağlık, eğitim ve gelir aktarımı olarak ifade edilen sosyal harcamalar önemli ölçüde artış göstermiştir. İlgili dönemde benimsenen politikalar kapsamında, yüksek istihdam seviyesi yakalanmış, işçi ücretleri ve çalışma şartları iyileştirilmiş, ekonomideki gelişmelere ek olarak sosyal güvenlik alanlarında ciddi adımlar atılmış, böylece sınıflar arasındaki güç dengesi sağlanmıştır (Koray, 2018, s. 76).

1970'lerde görülen ekonomik krizler, sosyal devlet anlayışını aşındırmış, 1980 sonrasında ortaya çıkan neo-liberal politikalar ise tartışmaların merkezine küreselleşme rüzgârını taşımıştır. Sosyal devlet, yeni liberaller tarafından eleştirilmiştir. Fakat onların istedikleri sosyal devletin tamamen ortadan kalkması değil, devlet tarafından gerçekleştirilmemesidir (Sallan Gül, 2006, s. 138).

Bu çerçevede ilgili dönemde devlet “minimal devlet” şeklinde yeniden yapılanmaya başlamıştır. 2000’lerden başlayarak DB ve OECD gibi kurumların başı çekmesiyle bu kavramdan vazgeçilmiş, “aktif ve düzenleyici devlet” kavramı kullanılmıştır. Düzenleyici devletin temel fonksiyonu, sosyal devlet ve yeniden dağıtım politikaları yerine küresel kapitalizmin rasyonel olarak işlemlerini sağlamak olmuştur. Devletin yalnızca koruyucu bir fonksiyona sahip olduğu bu anlayışa göre, devlet direkt müdahale yerine ya sağladığı hizmetleri piyasaya devretmeli ya da piyasanın rekabetine açmalıdır. Bu sayede devlet bir yükten kurtulacak, daha etkin ve refah seviyesi daha yüksek bir toplum meydana getirecektir. Bu durum aynı zamanda ülkeler arasındaki rekabeti de artıracaktır (Gümüş, 2010, s. 134).

1.1.3. Sosyal Devletin Özellikleri ve İlişkili Olduğu İlkeler

Literatürde, sosyal devletin üç temel özelliğinden bahsedilmektedir. Bunlar müdahalecilik, düzenleyicilik ve yeniden dağıtıcılıktır. Müdahalecilikle piyasa başarısızlıkları durumlarında sosyal devletin piyasaya müdahale ederek eşitsizliği giderici önlemler alması beklenir. Zira sosyal devletin ortaya çıkışı, pazar ekonomisinin ekonomik olarak etkinlik sağlamadığı ön kabulüne dayanmaktadır. Başka bir deyişle, “devlet, toplumsal risklere karşı, çalışanları sosyal sigorta sistemi ile çalışmayan ya da çalışmayacak durumda olanları da sosyal yardım programları ile sosyal güvenlik sistemi içine alma, koruma ve temel bir hayat seviyesi sağlama görevi üstlenmiştir.” Bu önlemler devletin hem ekonomi politikası hem de sosyal politika araçlarıyla alınabilmektedir (Durdu, 2009, s. 43).

Devletin düzenleyicilik rolüyle, işçi sınıfını insan onuruna yaraşır bir hayat standardına kavuşması beklenmektedir. Yani, devletin asgari ücret belirlemesi, sosyal güvenlik ve sosyal yardımları düzenlemesi ve uygulaması gerekmektedir. Ian Gough’a göre sosyal devletin temel özelliği, halkın çalışmayan kısmını korumak için kamu gücünü kullanarak çalışma ortamı oluşturmaktır. Böylece vatandaşlara geçimlerini sağlayabilecekleri minimum bir gelir kaynağı sağlanacaktır. Devletin işveren özelliğinin yanı sıra sosyal riskleri azaltarak kişisel ve toplumsal güvenliği artırma ve her sınıftan vatandaşa hizmet sağlama görevi vardır (Gough, 2003, s. 895-897).

Devletin görevi, geliri yeniden dağıtmak, vergilendirmek ya da diğer yöntemler aracılığıyla, dağıtımda ve bölüşümde eşitsizliği giderici önlemler almaktır. Aktif çalışanlardan emekli veya işsizlere, erkeklerden kadınlara ya da genel olarak varlıklı olanlardan yoksullara bir yeniden dağıtım gerçekleştirilir. Böylece toplumda sosyal denge kurulabilecektir (Özdemir, 2007, s. 33-34).

Briggs, bir devletin sosyal devlet olup olmadığını kavramak için üç tanımlayıcı nitelik sayar. Bu niteliklerden ilki, şahıslara ve aile fertlerine asgari düzeyde gelir garantisi sağlamaktır. İkincisi yaşlılık, hastalık, işsizlik gibi sosyal risklerden korunmalarına yardım etmektir. Üçüncü özellik ise sosyal hizmetler vasıtasıyla, her vatandaşın iyi bir hayat standardına sahip olmasını üstlenmektir. Sonuç olarak sosyal devletler, sayılan bu temel özellikler ile toplumdaki refahı sağlamayı amaçlamaktadırlar (Özdemir, 2010, s. 156).

Sosyal devlet, bireyin doğuştan gelen haklara sahip olduğunu kabul eder. Bu hakların gerek diğer bireylere gerekse devlete karşı güvence altına alınmasına yardımcı olan ilkeleri hayata geçirir. Aşağıda sosyal devletin temel ilkeleri kısaca açıklanacaktır.

1.1.3.1. Eşitlik İlkesi

İşçi hareketi 19. yüzyıldan itibaren yalnızca işçilerin değil, tüm toplumun gerek hukuki gerek siyasi alanda eşit haklara sahip olabilmesi için mücadele etmiştir. Bu mücadeleler sonrasında; eşit imkânlarla sahip olunması, toplumsal kaynakların adil paylaşımı, fırsat eşitliği, işe ve ihtiyaca göre adalet alanlarında ciddi gelişmelerin sağlandığını belirtmek gerekir (Sabuncu, 2012, s. 153).

Sosyal devletin eşitlik anlayışı, liberal devletin eşitlik anlayışından farklı olarak bireylerin doğal olarak eşit olduğu ön kabulüne dayanmaz. Sosyal devlet, toplumsal sınıflar arasındaki sosyal ve ekonomik dengeyi kurarak egemenliğin belirli bir kesimde değil, tüm halkta olmasını hedefler. Böylece sosyalist bir düzenin oluşması engellenir ve toplumda oluşabilecek sınıf çatışmaları devletin uzlaştırıcı ve dengeleyici rolüyle bastırılır. Fakat sosyal devletlerin bu düzenleyici özelliği, sınıflı toplumlardaki temel çelişkilerin ortadan kaldırılmasına ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yetmez. “Lakin

bireylerin maddi ve manevi varlıklarını geliştirmek için asgari koşullara sahip olmalarını temin etmeyi” amaçlar (Sabuncu, 2012, s. 153).

Sosyal devletin amacı, bireylere fırsat eşitliği sağlamak ve böylece yasa önünde eşitliği daha etkili kılmaktır. Zira yasalar önünde eşitlik, yalnızca yasalardan kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldırmakta, bireylerin toplumsal hayatta gerçekten eşit duruma ulaşmalarını sağlayamamaktadır. Sosyal devlet; sosyal, kültürel, tıbbi ve mali şartlardaki değişikliklerin bireyler arasında inisiyatif oluşturmasına engel olmak için güçsüzden yana önlemler alır. Böylece sosyal güvence ortamını temin ederek sosyal refahı gerçeleştirir (Göze, 1995, s. 117).

Sosyal devlet, toplumda var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ya da topluma daha fazla eşitlik getirmek için piyasa araçlarının negatif tesirlerini yok etmeyi hedefleyen bir devlet şekli olarak da görölmektedir. Genel olarak yoksulluk, hastalık, işsizlik, sakatlık, emeklilik, ölüm gibi durumlarda güvence sağlayan bu anlayışa; feministlerin de içinde olduğu analistler, cinsiyet eşitliğini teşvik edici düzenlemeler eklenmesi gerektiğini savunurlar. Çünkü kadınların toplumdaki rollerinin sadece ev içi hizmetler, çocuk ve yaşlı bakımı ile sınırlı kalması ekonomik hayata katılımlarını engellemekte, istihdam dışında kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle sosyal devlet kadınların istihdamını teşvik edici bir rol üstlenmelidir (Ruggie, 1984, s. 11).

1.1.3.2. Hak ve Özgürlük İlkesi

Klasik liberal devletlerde bireyleri devlet karşısında koruyan negatif statü hakları, güvence altına alınmıştır. Sosyal devletlerde ise bireyler üzerine pozitif edimler yükleyen pozitif statü hakları da güvence altındadır. Başka bir deyişle sosyal devlet, “doğal hak ve özgürlükler” yanında sosyal ve ekonomik hak ve özgürlükleri kabul etmiştir. Bu sistemde bireylere yalnızca klasik özgürlükler verilmekle kalmayıp toplumun her kesiminin insanca yaşaması için zorunlu olan ihtiyaçlarını karşılamak da devletin bir görevi olarak benimsenmektedir. Sosyal devlet ilkesinde asgari geçim şartlarından ve maddi imkânlardan yoksun, barınma, sağlık ve öğrenim gibi haklardan mahrum kişilerin gerçek anlamda özgür olmayacağı düşüncesi kabul görmektedir (Dedeoğlu, 2009, s. 45).

Sosyal devlete temel hak ve özgürlükler açısından bakıldığında, ekonomik ve sosyal hakların içeriği, kapsamı ve hukuki niteliklerinin hak ve özgürlükleri olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Günümüzde sosyal ve ekonomik haklar oldukça artmıştır. Kişilere sendika, çalışma, adil ücret, sosyal güvenlik, konut, sağlık, eğitim ve beslenme hakları tanınmıştır. Ayrıca toplumda var olan ve özel bir şekilde korunması gereken kesimlere yönelik çeşitli haklar da verilmiştir (Gözler, 2019, s. 192).

1.1.3.3. Özel Mülkiyet İlkesi

Sosyal devlet anlayışındaki özel mülkiyet kavramı hem liberal hem de sosyalist devlette olduğundan farklıdır. 1789 Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan liberal devlet anlayışında mülkiyet hakkı doğal hak iken, sosyal devlet anlayışında ekonomik ve sosyal hak kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Sosyal devlet anlayışının geçerli olduğu ülkelerde, liberal ekonomik düzenin neden olduğu negatif sonuçları ortadan kaldırmak ve sosyal adaleti oluşturabilmek önemlidir. Bu anlayışın geçerli olduğu ülkelerde, özel mülkiyet hakkı ve özel teşebbüs özgürlüğü geniş ölçüde tanınmaktadır. Ancak bu hak ve özgürlükler tıpkı liberal düzende olduğu gibi kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir, mutlak değildir (Gümüş, 2010, s. 127).

Göze'ye (2013, s. 247) göre, "Sosyal devlette mülkiyet hakkının birey tarafından istismar edilmesini engellemek için, hakkın sahibi ya da mahiyeti değiştirilir. Üretim araçlarının mülkiyeti bir baskı ya da sömürü aracı olarak kullanılıyorsa, onu bireyin elinden alarak devlete yani tüm ulusu temsil eden kuruma devretmek gerekir. Ancak bu yol çok da etkili olmayabilir; zira devlet mekanizmasını yürüten idareciler de hakkı kötüye kullanabilirler." Diğer bir yol ise hakka sosyal bir nitelik vermek olabilir. Böylece hakkın kullanımı, hakkın sahibine yükümlülükler de vererek toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına hizmet etmesini sağlar. Hakkın kamu yararına aykırı olarak kullanımı durumunda kamulaştırma yöntemi bile uygulanabilir.

Türkiye özelinde mülkiyet hakkı 1961 Anayasası'nda "Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler" kısmı içinde yer alırken 1982 Anayasasında bu hak, "Kişinin Hakları ve Ödevleri" kısmında düzenlemiştir. Bu durum 1982 Anayasası'nın mülkiyet hakkına daha büyük bir güvence getirdiğini göstermektedir. Ancak Anayasanın kamulaştırma ile ilgili

maddesi (m.46) kamu yararı ile bireylerin özel çıkarları karşı karşıya geldiğinde özel mülkiyetin toplum yararına sınırlandırılacağı veya tamamen ortadan kaldırılacağına içermektedir (Algan, 2007, s. 482-483).

1.1.3.4. Sosyal Demokrasi İlkesi

Demokrasi, tüm vatandaşların eşit siyasal katılım haklarına ve özgürlüklere sahip olması anlamına gelir. Her birey eşit saygıyı hak eder. Demokrasinin vazgeçilemez şartı olan temel hak ve özgürlükler, vatandaşların ekonomik ve sosyal hayat şartlarının benzer olmasını gerektirir. Bu noktada sosyal devlet, özgürlük ve demokrasinin gerçekleşmesini sağlamaya yardım eder. Demokratik bir devletin sosyal devlete ihtiyacı vardır, denilebilir.

Sosyal hakların genişlemesi, işçi sınıfının demokrasi içinde siyasal haklarını güçlendirmesiyle mümkün olmuştur. Siyasal demokrasi içerisinde işçi sınıfının toplumu değiştirebilecek gücü kazanması toplumsal reformlar yapabilmesini sağlamış; bu reformların sonuçlarından yalnız işçi sınıfı değil, tüm toplum faydalanmıştır.

Sosyalist devletlerde çoğunlukçu, tek parti egemenliğine dayalı bir yapılanma varken; sosyal devletlerde siyasal demokrasi ve çoğulculuğa dayanan bir yapı bulunmaktadır. Sosyalist devlette “halk için, halka rağmen” anlayışı varken, sosyal devlette “halk için, halkla birlikte” anlayışı hâkimdir. Bu nedenle de sosyal devlet, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Günday, 2011, s. 209).

Sosyal devlet kavramının demokrasiyi güçlendirmesinin yanında, demokrasi de sosyal devletin varlığını destekler. Ancak geniş topluluklara politik karar alma sürecine iştirak etme imkânı kazandıran bir politik işleyiş şekli, orantısızlıkları yok etme politikalarının teminatı olabilmektedir (Günday, 2011, s. 209).

Talas’a (2011) göre, sosyal demokrasi sayesinde geçmişteki radikal hareketlerin yerini günümüzde özgürlükçü demokrasi almış, sınıflar arasında uzlaşma sağlanarak herhangi bir toplumsal sınıfın egemenlik kurmasına fırsat verilmemiştir. Siyasal hak ve özgürlükler işlerlik kazanmıştır.

1.1.3.5. Hukuk Devleti İlkesi

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında hukuk devletinin uygulamaya girdiği görülmektedir. Polis devleti anlayışından hazine teorisi anlayışına, daha sonra da hukuk devleti anlayışına geçilmiştir. Kişisel hak ve özgürlükler burjuvanın devlete karşı mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, insan hakları düşüncesi ile devletin bireyler üzerindeki otoritesi sınırlandırılmıştır. Kişisel haklardan sonra ise sosyal haklar ortaya çıkmıştır.

Sanayileşme süreciyle, fabrikalarda çalışabilmek için köylerden şehirlere başlayan göç nedeniyle ekonomik ve sosyal haklara ihtiyaç duyulmuştur. Bu süreçte ücretler ve çalışma koşulları kötüleşirken işsizlik artmıştır. Devletin ekonomik ve sosyal hayata karışmayarak güçsüz kesimi yalnız bırakması hukuk devletinin öngördüğü özgürlüklerin kâğıt üzerinde kalmasına neden olmuştur. Böylece tarihsel açıdan farklı bir biçimde, sosyal devletin ortaya çıkışı da işçi sınıfının burjuvaziye karşı hak arayışıyla gerçekleşmiştir (Gören, 2020, s. 158).

Demokratik bir hukuk devletinin ön şartı, vatandaşların hayatlarını istedikleri gibi yönetebilmeleri ve şerefli bir hayat sürdürebilmeleridir. Sosyal devlet anlayışı hukuk devletinin kâğıt üzerinde kalan hedeflerini, hukuk devletinin işlevi olan bireysel ve ekonomik özgürlükleri teminat altına almakla kalmayıp toplumsal karışıklık ve dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacı ile mali ve maddi tedbirler alır. Böylece sosyal ülke ilkesi, hukuk devletinin adalet ilkesine eklenir (Gören, 2020, s. 158).

Sosyal devletin amacı, temeli bireysel özgürlüklerin korunması ve devletin hukuka bağlanması olan hukuk devletinin sosyal alanda bıraktığı boşluğu doldurmaktır. Zira hukuk devleti de sosyal devlet de insan onurunu koruma amacı ile ortaya çıktığından birbirlerinin tamamlayıcısı durumundadırlar. Eşitlik, özgürlük, adalet kavramlarının sosyal nitelik kazanması, insan haklarının kapsamının genişlemesi, maddi refahın artması gibi gelişmeler hukuk devletinin niteliğini de güçlendirmiştir. Ekonomik gelişmelerin sürdürülebilirliği için kaliteli bir iş gücü ve toplumun birlikte yaşam sürmesinin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla “hukuk devleti” kavramının “sosyal hukuk devleti” kavramına dönüşmesiyle daha iyi anlaşılmıştır (Gören, 2020, s. 154- 155).

Günümüz devletleri tarafından bu iki ilkedен biri ihmal edilirse bütünlük bozulur ve insan onuru zedelenir. Sosyal devletle birlikte, bireyleri maddi ve manevi yönleriyle bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Bu gereklilik, toplumdaki dezavantajlı insanlara devlet eliyle yardım sağlanarak onların insan onuruna yaraşır asgari bir geçim düzeyine kavuşturulması ile mümkündür. Sosyal devlet ilkesi böylece gerçekleştirilmiş olur (Bulut, 2009, s. 334- 335).

Türkiye’de 1961 Anayasasından itibaren anayasal güvence kazanan sosyal devlet ilkesi, aynı zamanda sosyal bir hukuk devleti olarak düzenlenmiştir. Böylece sosyal devlet ve hukuk devleti ilkeleri ayrılmaz şekilde birleştirilmiş, herhangi birine öncelik tanınmamıştır (Gören, 2020, s. 163-166).

1.1.4. Sosyal Devletin Amaçları

Sosyal devlet, temel olarak bireylerin yaşam kalitesini artırmayı ve toplumda sosyal adaleti sağlamayı hedefler. Bu bağlamda, sosyal devletin amaçları arasında yoksulluğun azaltılması, gelir dağılımının dengelenmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılması, istihdamın desteklenmesi ve sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesi yer alır. Sosyal devlet, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal refahını artırmak için çeşitli politikalar ve programlar uygular. Örneğin, sosyal güvenlik sistemleri, işsizlik sigortası, sağlık hizmetleri ve eğitim destekleri gibi araçlarla, toplumun en kırılgan kesimlerine destek sağlar (Gönç, 2016, s.64).

Sosyal devletin bir diğer önemli amacı ise toplumsal barış ve istikrarı sağlamaktır. Gelir eşitsizliklerinin ve sosyal adaletsizliklerin azaltılması, toplumsal çatışmaların önüne geçilmesine yardımcı olur. Bu doğrultuda, sosyal devlet anlayışı, bireylerin sadece ekonomik ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını da karşılamayı hedefler. Örneğin, sosyal konut projeleri ve sosyal yardımlar, düşük gelirli ailelerin yaşam koşullarını iyileştirirken kültürel ve sosyal etkinliklerin desteklenmesi, toplumun genel refahını artırır(Sallan Gül, 2006, s. 147,148).

Son olarak sosyal devlet, ekonomik kalkınma ile sosyal kalkınmayı dengelemeyi amaçlar. Bu yaklaşım, ekonomik büyümenin yanı sıra, insan kaynaklarının gelişimine de

önem verir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine yapılan yatırımlar, uzun vadede ekonomik büyümeye katkı sağlar. Bu anlamda, sosyal devlet politikaları hem bireylerin hem de toplumun genel refahını artırarak sürdürülebilir bir kalkınma hedefler (Koray, 2018, s. 504-506).

Sosyal devletin temel hedefi, insan onurunun korunması olup bu yüzden sosyal devlet dar manada insan onuruna yakışır asgari yaşam standartlarının sağlanmasını hedefler. Konuya geniş açıdan bakanlara göre sosyal devletin hedefi, toplumda ayırım yapmaksızın bütün bireylerin yaşam şartlarını iyileştirmek, gelir seviyesini, refahı, sosyal güvenliği ve sosyal adaleti artırarak garanti altına almaktır (Ören, 2013, s. 9).

Adalet, tüm dünya için önde gelen amaçlar arasında yer alır. Tüm insanların eşit olarak yaratıldığı, bundan dolayı sosyal yaşamda eşit oldukları ve herkesin insan haysiyetine yaraşır yaşama hakkına sahip olduğunu ifade eden adalet kavramı, son dönemlerde bilhassa “sosyal” kavramı ile değerlendirilerek sosyal devlet konusunda önemli bir yer edinmiş durumdadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması, kendiliğinden meydana gelecek bir durum değildir. Dolayısıyla sosyal devlet anlayışı doğrultusunda devletin gelir dağılımındaki eşitliği sağlamak ve yoksullukla mücadele etmek için gelir dağılımına aktif olarak müdahale etmesi gerekmektedir (Güven, 2009, s. 25).

Toplumdaki bireylerin tamamı, yükselme ve düşme noktasında aynı imkâna sahip olmalıdır. Dolayısıyla bazıları tarafından sahip olunan din, cinsiyet, renk, ırk ya da toplumsal köken türünden esaslara bakılarak haklar verilmemelidir. Böyle bir ayırım yapılmadığı ifade edilse dahi, her bir insanın hayata farklı şartlarda başladığı ve hayatı boyunca farklı risklerle mücadele etmek zorunda kaldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu durumun tersine, insanlara olabildiğince eşit haklar verilmesini ileri süren sosyal devlet, fırsat eşitliğiyle içerisinde buldukları şartlar nedeniyle dezavantajlı olan kişi ve topluluklara eşit, en azından daha eşit yaşam olanakları sağlamak için söz konusu dezavantajları ortadan kaldırmak ya da minimize etmek yönünde toplumsal bir sorumluluğa sahiptir (Heywood, 2016, s. 56).

Sosyal devletin temel hedefleri arasında işsizliği ortadan kaldırmak vardır. Zira işsizlik, bir taraftan ülke ekonomisini ve millî geliri etkileyerek ekonomik istikrarsızlığa yol açmakta, öte taraftan ise insanları ve toplumu negatif olarak etkilemektedir. Bireyin kendini psikolojik bakımdan kötü hissetmesi, geleceğe dair endişelere sahip olması, çevresine karşı olan sorumluluğunu yerine getirmede için yaşadığı huzursuzluk, yalnızlık ve dışlanma; işsizlik kaynaklı bireysel problemlerin öne çıkanları arasındadır. Toplumsal problemler ise farklı problemleri tetiklemektedir. Alkol, sigara, bağımlılık yapan maddelerin kullanımı, suç işleme ve intihar türünden davranış bozukluklarının sık görülmeye başlaması, işsizlik nedeniyle çıkan problemlere örnek olarak gösterilebilir (Ören, 2013, s. 63).

Dünya tarihine bakıldığında, toplumların ırk, çıkar, beklenti, statü ve eğitim türünden nedenler sebebiyle sürekli farklılık içinde oldukları, söz konusu farklılıkları da çatışma ve uyuşmazlıkların ortasına koyarak sosyal parçalanmaya gittikleri görülür. Sosyal parçalanmayı tetikleyen söz konusu farklılıkların tamamen ortadan kaldırılması, ancak toplumu meydana getiren unsurların aralarındaki uyumlu bir bütünlük ve fonksiyonel bir birliktelikle mümkün olacaktır. Sosyal devlet, bunu başaran temel olgudur. Sosyal devlet tarafından sosyal denge, sosyal adalet ve sosyal dayanışmayı sağlamak için politikalar ortaya konulur ve sınıflar arasındaki farklılıklar azaltılarak toplumsal yapı sağlamlaştırılır ve bütünleştirilir (Karaca, 2012, s. 227-229).

Sosyal devletin bir diğer hedefi ise ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanması için Keynesyen politikalar doğrultusunda sermaye yatırımlarını teşvik etmektir. Sosyal devlet bunun yanında büyümenin toplumun tüm kesimlerine yansımaları amacıyla sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim gibi alanlara da müdahale ederek ekonomiyi kalkındırmaya çalışır (Kenanoğlu, 2016, s. 26).

1.1.5. Batı'da Sosyal Devlet Uygulamaları

Batılı devletler sosyal devlet uygulamaları açısından örnek teşkil eder. Zira Batı'da ilk defa uygulanmaya başlayan demokratik uygulamalar gelişerek kapitalizm içinde refah ve sosyal devlet uygulamaları hâline gelmiştir. ABD'de genel sağlık sigortası yoktur. Sigorta, özel kuruluşlar ve kamu karışımından meydana gelen ABD vatandaşlarının yan

ödeme ile farklı imkânlardan yararlanabildikleri bir sistemdir. Aylık sigorta primleri ödenerek tedavi hizmetleri alınmaktadır (Secer, 2007, s. 155-156).

ABD’de iki farklı yardım programı vardır. Medicare sigorta olmasına karşın, aynı yasayla yürürlüğe giren ve daha kapsamlı olan Medicaid diğer programları destekleyen, hastane ve doktor ücretlerinin ödenmesini sağlayan bir program olarak dikkat çeker (Oral, 2003, s. 67). Yoksullara yönelik sağlık hizmeti veren Medicaid, hastaları kabul eden sağlık kuruluşları ile doktorların masraflarını daha sonra devletten alır. Bu sisteme kabul edilenler, genellikle kazanç seviyesi yüksek olanlardır ve pek çok insan söz konusu sistemden yararlanmamaktadır (Secer, 2007, s. 155).

Amerika dışında refah devleti veya sosyal devlet uygulamalarının iyi yapıldığı ülkeler, İskandinav devletleridir. Kuzey ve Orta Avrupa halklarını kapsayan Almanya da bu alandaki önemli ülkeler arasında yer alır. 20. yüzyılda iki dünya savaşı kaybeden, sonrasında ikiye bölünen, soğuk savaşın bitmesiyle tekrar birleşen ülke, Federal Almanya adını almıştır. Burada tipik Avrupa sosyal devlet uygulamaları yapılır. Muhafazakâr refah devletlerinin öncüsü olarak kabul edilen Almanya’daki yaşlılara yönelik sosyal politikalar, emeklilik sistemi ve bakıma muhtaçlık durumuna örnek olarak gösterilir (Taşçı, 2010, s. 189).

İskandinav ülkelerinde sosyal demokrat modeli uygulanmakta olup söz konusu modele göre refah politikaları tam istihdam oluşturmayı hedeflemiş ve farklı sosyal sigorta başlama tarihleri 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlatılmıştır. Sağlık 1891’de, iş kazaları 1901’de, emeklilik 1913’te, işsizlik 1934’te ve aile yardımları ise 1947’de başlamıştır. Gelişmiş bir bürokrasi ile devlet mekanizmasına sahip olan İsveç, Keynesyen politikalarını sistemine tam olarak oturtmuştur. Burada iş gücü piyasalarını destekleme, dayanışmacı ücret politikaları, kamu istihdamının artırılması programları benimsenmiş ve bütçe sistemine geçerek söz konusu programa destek verilmiştir. 1980’li yıllarda işsizlik, konut, sigorta ve sağlık yardımında kesintiler yapılmış ve kamu istihdamında daralmaya gidilmiştir. Ayrıca sosyal harcamalarda da kesintiler uygulanmıştır (Topak, 2019, s. 74). İsveç’te sendika üyeliklerinde artış görülmüş, 1970’te %73’ten 1980 yılına

kadar %87 seviyesine yükselmiştir. İsveç'teki sosyal hizmetlerin oranı toplam harcamalar içinde %81 olarak gerçekleşmiştir (Koray, 2018, s. 86).

Halk emekliliği, Danimarka'da emeklilerin birincil gelir kaynağıdır. Asgari nitelikte olan bu emeklilik maaşı, 2012'de ayda 5 bin 713 kron (yaklaşık 165 euro) seviyesindedir ve tamamen vergilerle karşılanır. 16 ila 67 yaş aralığında en az üç yılı Danimarka'da ikamet edenler, söz konusu emeklilik hakkını elde etmektedir. Devlet emeklilerinin diğer ögesi ise ATP emekliliği olarak isimlendirilen sigortadır. Çalışma yılları ve haftalık çalışma saatleri dikkate alınarak hesaplanan ATP emekli maaşı, 2012'de azami 2 bin 400 kron (ayda yaklaşık 277 euro) seviyesinde olmuştur. Primler, haftalık çalışma süresine göre kademelendirilmiş ve tam gün çalışanlar açısından ayda yaklaşık 35 euro olarak belirlenmiştir. İlgili primlerin üçte biri çalışandan, geriye kalan kısmı ise işverenden alınmaktadır. Söz konusu primler, sosyal partiler tarafından yönetilen bir fonda toplanmaktadır (Petring ve diğ., 2012, s. 108).

İsveç'te genel vergilerden karşılanan ve burada ikamet edenlerin hak ettiği bir temel emeklilik türü vardır. En az 40 yıl burada yaşayan ve devletin diğer emekli kaynaklarından emekli maaşı olmayan bekâr biri, 2012 yılında ayda 7 bin 810 kron (yaklaşık 880 euro) tutarında olan garanti emeklilik hakkı elde etmektedir. Buna ek olarak konut parası adı altında da ödeme almaktadır. İş yeri veya özel kaynaklı emekli sigortalarından elde edilen gelirler, garanti emeklilik hakkını engellememekte veya sınırlamamaktadır. Fakat garanti emeklilik vergiye tabi olur. İsveç emekli aylığı, ikincil ögesi birimlerle karşılayan gelire bağlı bir emeklilik türü olarak dikkat çeker. %18'lik emeklilik birimlerinin %7'si çalışandan, geriye kalan kısmı ise işverenlerden alınır. %18,5'lik emekli primlerinin %2,5'i emekli fonlarına aktarılmaktadır. Çalışanlar, fonlar arasında seçim yapma konusunda özgürdürler (Petring vd., 2012, s. 108).

1.2. SOSYAL DEVLET VE SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ

1.2.1. Sosyal Politika Kavramı

Alan yazınında sosyal ekonomi, sosyal siyaset, çalışma ekonomisi, toplumsal politika, sanayi ilkeleri ve refah politikaları gibi farklı isimlerle belirtilen sosyal politika kavramı, ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'da Prof. Wilhelm Heinrich

Riehl tarafından kullanılarak dikkat çekmiştir. Bu kavram, daha sonra yayılmış ve nitelik kazanmıştır. Bütün bunlar, 1873 yılında Alman Sosyal Siyaset Derneği'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. 1911'de Alman Otto v. Zwiedineck Südenhorst tarafından yazılan *Sosyal Politika* isimli eserle sosyal politikanın bir bilim dalına dönüşmesinin ilk göstergesi ortaya çıkmıştır (Aydın, 2009, s. 23).

Sosyal politika kavramı bir bilim dalına dönüştükten sonra daha geniş alanlara da yayılmaya başlamıştır. Kavramın Türkiye'de ilk defa kullanılması ise 1916 ve 1917 yıllarında Ziya Gökalp'ın başında yer aldığı *İktisadiyat* mecmuasıyla mümkün olmuştur. Terimin Türk terminolojisine girmesi ise 1933 ve 1934 yıllarında yapılan Üniversite Reformu ile Türkiye'ye gelen Alman bilim insanları ve bilhassa da Prof. Dr. Gerhard Kessler aracılığı ile gerçekleşmiştir (Sosyal Politika Yazıları 1, Levent Şahin, 25.05.2024).

Sosyal politika; Sanayi Devrimi'nin bir ürünü olarak ortaya çıkıp kapitalist düzende işverenle işçi arasındaki çıkar çatışmalarını engellemek, işçi sınıfını korumak ve sosyal dengiyi sağlamak suretiyle var olan toplum düzenini devam ettirmeyi amaçlayan politika olarak tanımlanabilir. Dar manadaki bu tanımlamanın yanında, geniş anlamda ise sosyal eşitlik ve sosyal adaletle beraber sosyal refahı yakalamak hedefi bulunan, kapsamı sosyal problemlerin kapsamıyla benzerlik gösteren, iktisat politikalarına sosyal boyut vererek ekonominin işleyişindeki problemleri giderici ve düzenleyici politikalar üreten ve bu sayede sosyal dengiyi kuran hümanist bir bilim dalı olarak ifade edilebilir (Özgüler, 2019, s. 30).

Sınıflar arası mücadeleleri ilk defa ortaya koyan sosyal politika, Tuna ve Yalçıntaş (1999) tarafından, sosyal bünye içindeki sınıflar arası tabakalaşmalar, sınıf farklılıkları, sınıf mücadeleleri ve sınıf hareketleri karşısında devleti ve dayanılan hukuk düzenini korumaya ve bu düzeni sağlamlaştırarak devam ettirmeye yönelik bir bilim dalı olarak ifade edilmiştir.

Tokol (2017, s.1) tarafından sosyal politika, ekonomik bakımdan güçsüz ve bağımlı olanları korumaya yönelik, devletin aldığı tüm önlemler olarak ifade edilmektedir. Söz

konusu tanımlamada, sosyal politikanın merkezinde ortadan kaldırılan sosyal problemler neticesinde toplumsal huzurun ve refahın sağlanması vardır.

Sosyal politika kavramı, tarihsel olarak sanayi devrimi ve ardından gelen sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte şekillenmiştir. Sanayi Devrimi, üretim süreçlerinde ve iş gücü dinamiklerinde büyük dönüşümlere yol açarken işçi sınıfının yaşam koşullarında ciddi bozulmalara neden olmuştur. Bu dönemde; artan yoksulluk, işsizlik ve çalışma koşullarının kötüleşmesi gibi sorunlar, sosyal politikanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Sosyal politika, ilk olarak 19. yüzyılın ortalarında, devletlerin bu tür sosyal sorunlara müdahale etme ihtiyacı ile doğmuştur. Örneğin, İngiltere’de 1834 Yeni Yoksulluk Yasası, yoksulluk sorununa devlet müdahalesi çerçevesinde erken bir örnektir (Polanyi, 1944, s.132-133).

20. yüzyılın başlarında, sosyal politika düşüncesi daha sistematik ve kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönemde, özellikle Avrupa’da sosyal devlet kavramının temelleri atılmıştır. Almanya’da Otto von Bismarck’ın sosyal sigorta sistemleri (1880’ler) gibi yenilikler, modern sosyal politikaların öncüsü olarak kabul edilir. Bu sistemler, işçi sınıfının sağlık, yaşlılık ve işsizlik gibi risklere karşı korunmasını amaçlamaktadır. Bu dönemde, sosyal politikanın temel amacı, sanayi toplumlarında artan sosyal risklere karşı bireyleri korumak ve toplumsal istikrarı sağlamaktır (Andersen, 1990, s. 69-77).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, sosyal politika düşüncesi ve uygulamaları daha da genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bu dönemde, sosyal politika sadece yoksullukla mücadele ve sosyal güvenlik önlemleri ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda eğitim, sağlık, konut ve istihdam politikalarını da içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu süreçte, Keynesyen ekonomi politikalarının etkisiyle, devletin ekonomik ve sosyal yaşama müdahalesi artmış ve refah devletlerinin temelleri atılmıştır. Özellikle 1942 Beveridge Raporu, sosyal politikaların kapsamını ve amaçlarını genişleten önemli bir dönüm noktası olmuştur. Rapor, "beş büyük kötülük" olarak adlandırılan “yoksulluk, hastalık, cehalet, kirlilik ve işsizlik” ile mücadele edilmesi gerektiğini savunarak kapsamlı bir sosyal refah sistemini önermiştir (Beveridge, 1942).

Bu tarihsel gelişmeler, sosyal politika kavramının bireylerin refahını ve toplumsal adaleti sağlama amacını taşıyan bir dizi politika ve uygulama olarak düşünsel ve pratik temeller oluşturmuştur. Sosyal politika, günümüzde de değişen sosyal ve ekonomik koşullara uyum sağlayarak toplumların karşılaştığı yeni riskler ve sorunlarla başa çıkma çabalarını içermektedir.

1.2.2. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişim Süreci

1.2.2.1. Dünyada Sosyal Politikalara İlişkin Gelişmeler

Tarihsel süreç içinde sosyal politikanın gelişiminde insanlığın toplum ve devlet yapısının dönüşümüyle paralel bir süreçte ortaya çıkarak geliştiği görülmektedir. İnsan topluluklarının yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte çalışma koşullarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Orta Çağ, bir yönüyle karanlıklar çağı bir yönüyle de hükümler çağı olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde Batı dünyasında toprak maliklerinin, örf adetlerin, kutsallıkların, kilisenin hâkim olduğu bir dönemin yaşandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla modern demokratik toplumu oluşturan yapı ve düzenlemelerin olmadığı bir dönem karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde geleneklerin, ödevlerin var olmasına karşın temel hakların büyük çoğunluğu ya bulunmamakta ya da çok zayıf bir şekilde var olmaktadır (Tokol, vd., 2017, s. 120).

Kapitalizm öncesi, Batı ve Orta Avrupa devletlerinde toprak malikinin (senyör) siyasi, iktisadi, hukuki, mali, askeri gibi haklara sahip olduğu ve temeli toprak köleliğine dayanan toplum düzeni "feodalizm" olarak isimlendirilmektedir. Orta Çağ'da feodal toplum yapısı egemen olup toplum; din adamları, askerler ve çiftçilerden (köylüler) oluşmaktaydı. Bu dönemde temel ekonomik üretimi gerçekleştirenler toprağa bağlı olarak çalışan "serf" olarak adlandırılan insanlardır. Batı ve Orta Avrupa'nın çiftlik topraklarının büyük kısmı malikâne denilen kesimlere bölünmüş durumdadır. Malikâne sahibi olan feodal beyler toprağın sahibi olup bunların bir bölümü köylülere kiralanmakta bir bölümü de toprak sahibi adına köylüler tarafından işlenmektedir. Bu dönemde köylüler, serbest köylüler ve beye bağlı olan köylüler olarak iki sınıfta toplanmıştır. "Sarf" kelimesi Latince "köle" manasına gelen "servus"tan gelmekle birlikte kölelikten farklı bir anlam ifade etmektedir. Köleden farklı olarak ailesi parçalanamaz, bağlı bulunduğu topraktan

atılmaz; ancak bağılı bulunduğu beyin toprağı satıldığında kendisi ve ailesi yeni bir toprak beyine bağlanırdı (Tokol, vd., 2017, s. 121).

Feodal dönemde çalışma ve özgürlük koşullarının temel özelliklerine bakıldığında; arazinin bir kısmı toprak maliki (senyör) tarafından toprağı işleyenlere (serfler) tahsis edilmek suretiyle, tarım araç ve gereçlerinin de çiftçiler tarafından kullanılmasına izin verildiği görülmektedir. Fakat senyör hem toprağın hem de serfin malikidir. Senyörlerin gelirleri üzerinde istediği oranda tasarruf etme hakları olduğu gibi, sömürüyü arttırma hakkı da bulunmaktadır. Feodalite aynı zamanda hukuki bir sistem olduğundan serflerin, senyör topraklarında çalışma zorunlulukları temel bir kural olmaktadır. Çalışma koşulları ve süreleri senyörce belirlenmektedir. Serfin topraktan ayrılması durumunda toprak sahibinin onu bulup getirmesi ve yeniden toprakta çalıştırması, kişisel ve özel bir bağılılığın doğal neticesi olmaktadır. Feodalizmde, toprak sahiplerinin malikânelerinde askeri ve mali egemenlik haklarına sahip olduğu, dışa kapalı bir sistem söz konusudur (Huberman, 1982, s.16).

Günümüzde geçerli olan anlayıştan bakıldığında askeri ve mali egemenliğin aslında devlete özgü olması gerekirken feodalizmde bu haklara senyörlerin sahip olduğu görülmektedir. Toprak sahipleri mülkün sahibi olarak gelirleri üzerinde istedikleri ölçüde tasarruf edebildikleri gibi, isterlerse sömürü haddini arttırabilmekte, kendilerine ödenecek tutarın aynı ya da nakdî olmasına karar verebilmekteydiler. Bu hususta herhangi bir makama karşı mesuliyetleri bulunmamaktaydı. Toprak sahipleri her türlü hüküm yetkisine sahip olup idari ve cezai kararlar verebilirlerdi. Senyörle serf aynı mahkemelerde yargılanamaz ve cezalar arasında adaletten söz edilemezdi. Evlilikler, Batı Avrupa feodal sisteminde toprak sahibinin iznine bağılı durumdaydı. S erf, malikânenin demirbaş iş gücü özelliğine sahip olduğundan onların diğer bir senyörün serfi ya da özgür bir insanla evlenmesi ve doğacak çocukların emeğinden yararlanması riske gireceğinden ya evlenmelerine izin verilmemekte ya da önemli bir miktar tazminat istenmekteydi (Huberman, 1982, s.17).

Kent yaşamıyla birlikte toprağın önemi diğer mülkiyet biçimlerinin gerisine düşmüştür. Üretim, madencilik, ticarete yapılan yatırımlar yeni zengin aileler yaratmış ve

bu durum da toprak sahibi soylularla serfler ve zanaatkârlar arasında yeni bir orta sınıfın oluşmasına neden olmuştur. Bu kentli orta sınıf ya da burjuvazi, fırsatları değerlendirmek için feodal yasaların ve siyasetin sınırlamalarını yarmak ve toplumu kendi gereksinimlerine göre yeniden oluşturmak zorunda kalmıştır. Kültürel Rönesans, dinsel reform, bilimsel keşif, siyasal ve ekonomik devrim; bunların hepsi aynı sonuca değişik katkılarda bulunmuştur. Bu koşullarda çelişkili gibi gözükse de en sonunda demokrasiye geçmek için merkezi bir düzenin yaratılması zorunlu bir hâle gelmiştir. Bir bütün olarak halkın kendini yönetimi anlamında özgürlük, geleneksel sınıf ve mertebe farklılıklarının ortadan kaldırılması anlamında eşitliğin, kral aracılığıyla soylulardan sökülüp alınması gerekmiştir. Yakında olduğu için zorlu olan yerel kabadayıya karşı daha uzakta olduğu için daha tehlikesiz gözüken merkezdeki zorbanın güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Merkezileşme, egemenlik, devlet ve ulus; Orta Çağ'dan zamanımıza doğru yer alan siyasal dönüşümün birbirleriyle bağlantılı deyimleri olmuştur. Serf, sermayenin ve sarayın dolambaçlı yolundan yurttaşa doğru evrilmiştir (Sander, 2005, s. 76).

Feodalizmin çözülmesi ve mutlak monarşinin yerleşmesi burjuvazi için yeterli olmamıştır. Burjuvazi, politik gücünün iktisadi gücüyle orantılı olmasını ve feodal toplumdaki sınırlandırmaların boyunduruğundan çıkmak istemiştir. Bunun için karşılına bir fırsat çıkmıştır. Fransız İhtilâli; Fransa'da ekonominin bozulduğu, yönetmenin olanaksız hâle geldiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bu ihtilalden en fazla kazançlı çıkan burjuvazi, yani Abbe Sieyes'in ortaya koyduğu üzere "üçüncü kesim" olmuştur. Diğer kesimler dövüşmüş ancak önderliği burjuvazi sağlamıştır. Soyluluk ayrıcalığı kaldırılmış, ancak başka ayrıcalıklar onun yerine geçmiştir (Tokol, vd., 2017, s. 122).

Fransız İhtilâliyle birlikte her ne kadar mutlak monarşi ortadan kaldırılmış ise de geniş halk kitlelerine siyasal haklar ve vatandaşlık hakları tanınmamıştır. Seçme ve seçilme hakkı belirli bir kesimin hakkı olarak kalmıştır. Ancak bu süreçle birlikte insan haklarının ve siyasal devrimlerin önü açılmıştır (Sander, 2005, s. 77).

Sanayi devrimiyle birlikte toplumlarda ve toplum içindeki ilişkilerde de büyük bir dönüşüm başlamıştır. On sekizinci yüzyılın sonuyla on dokuzuncu yüzyılın başındaki

teknolojik gelişmeler sonucunda üretim sürecine buhar gücüyle çalışan makineler sokulmuştur. Toplumlar artık sanayileşme çağına girmiş ve o zamandan sonra siyaset büyük ölçüde bunun sorunlarını öngörmek ve karşılamakla uğraşır hâle gelmiştir. Toplumlar sanayileştikçe daha çok sayıda insan kentlerde toplanarak ticaretin ve fabrikalarda çalışmanın tehlikeleriyle karşı karşıya gelmiştir. Sanayileşme ve ona eşlik eden teknolojik buluş, bilimsel yenilik ve eğitsel deney süreci içinde siyasal bir yanıt gerektiren bazı ivedi durumlar belirlemiştir. Bunlardan biri, fabrika sistemi ve sermaye birikiminin gerekliliğiyle doğan yeni toplumsal örgütlenme biçimlerinin yaratılmış olmasıdır. Bu örgütlenmenin yönetimi ve ürünlerinin dağıtımını büyük bir güç oluşturmuş ve bu gücün kullanımı için uygun bir araç olarak da şirketler ortaya çıkmıştır. Bu durum iki tür siyasal ve ekonomik güç arasındaki ilişkinin, yani devlet ve sanayi arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine ilişkin bir soruyu da gündeme getirmiştir İkinci bir ivedi sorun da sanayi işçileriyle orta sınıfın ilişkileri olmuştur. Sanayi işçileri yoksul durumdaydı ve geçimleri bireysel olarak korunmasız olduklarından tehlike altındaydı. Yalnızca ekonomik alanda sendika ya da siyasal alanda devlet onlara ortak bir korunma sağlayabilirdi. Üstelik kentlerde, fabrikalarda ya da maden ocaklarında toplulaşmış olmaları, onların örgütlenme ve birlikte hareket etme olanaklarını artırmaktaydı. Fakat orta sınıf, yani işverenler ve toprak sahiplerinin birçoğunun bütün bunlara nasıl tepki göstereceğinin belirsizliği ortada bulunmaktaydı. Bu gerginliklerin üstesinden nasıl gelineceği de cevaplanması gereken bir soru olarak ortaya çıkmaktaydı (Tokol, vd., 2017, s. 123).

1830'lu yıllara gelindiğinde bu ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucunda üretim, iş ve ticaretle uğraşanların sayısı, zenginlik ve etkinlikleri artmıştır. Burada sanayileşmeyle liberalizmin kuvvetlenmesi arasında bir ilişki kurulabilmektedir. Refaha ulaşan ve faaliyetlerini çoğaltan burjuva, kendi menfaatlerine daha uygun bir yöntem ve kendi fikirlerine uygun bir devlet şekli doğrultusunda çalışmaya başlamıştır. Fakat bu süre içerisinde yeni makineleri kullanmak için yetişmiş, üstün nitelikli işçiye gerek olmamakta, çok maliyeti olmayan kadın ve çocuklar işe alınmaya başlanmıştır. Böylelikle 19. asırda işçi pazarının kalitesi değişmiş, şehirler işçi aileleri ile dolmuş, çok çalışma saatleri ve az ücret, yeni ve büyük sosyal problemler ortaya çıkarmıştır. Karşı firmalar ile rekabet yüzünden işveren, tesirli kanunlarında da bulunmaması ile çalışma saatlerini

uzatmaya başlamış ve maaşları da düşük seviyelere indirmeye başlamıştır. Hemen hemen her Avrupa ülkesinde hâlihazırdaki düzenin yetersizliğine karşı bir yandan işveren bir yandan da işçilerin memnuniyetsizliği bir dizi darbeye yol açmıştır (Tokol, vd., 2017, s. 124).

1.2.3. Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Yerelleşmesi

Ulus devletlerin ortaya çıkması ve laik yönetim modelinin tercih edilmesi, sosyal politikaların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ekonomik ve siyasi temelleri bulunan sosyal politikalar, devletlerin sosyal devlet olma anlayışlarını benimsemeleri ile son derece önemli bir role sahip olmuştur (Tokol, 2000).

Var oluşu daha öncelere dayalı olan ve temel hakların teminatı olarak gelişen söz konusu sosyal politikalar, Sanayi Devrimi sonrasında sınıfsal mücadelenin en aza indirilmesi amacıyla işçi sınıfının refah seviyesini yükseltmek ve yaşam kalitesini insan onuruna yakışır seviyeye çekmek için devletlerin yeni kolluk kuvvetine dönüşmüştür (Koray, 2018, s. 207-211).

Gelişmiş devletler tarafından sosyal politikalar daha sonra, bütün sınıfların refahını yükseltmek ve yaşam standardını arttırmak amacıyla kullanılmıştır. Bu sayede sosyal politikalar temel gereksinimlerin sağlanmasının garantisi olarak ortaya çıktıkları bu yolda, dezavantajlı sınıfların mevcut sorunlarına bağlı olarak oluşturacakları problemleri engellemek adına geçirmiş olduğu dönüşümü, tüm sınıfların refahına yönelik olarak değişmiş ve dönüşmüştür. Fakat süreç tam olarak tamamlanamamış ve sosyal devlet modelinde devlet elinde dönüşüm geçiren sosyal politikalar, sosyal devlet anlayışının değişmesi ve çökmesiyle birlikte yerel yönetimlerce uygulanmaya başlanmıştır (Şenkal, 2011: 27).

Sosyal devlet modelinde, yerel yönetimlerin sosyal politikaların uygulayıcıları olması, onları sosyal politika için bir uygulama aracı hâline getirmiştir. Fakat neoliberal akıma göre devletin küçülmesi düşüncesinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte devletler tarafından yerel yönetimlere son derece yüksek kaynak aktarımı yapılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede sosyal politika uygulamasında aracı konumda yer alan yerel yönetimler,

artık sosyal politika geliştirici konuma gelmiş ve ilgili yetkilere de sahip olmuştur. Bu sayede yerel olduklarında halka daha yakın bulunan belediye türünden kurumlar, halkın refah seviyesini artırıcı hamleler yapmakta özgürleşmiştir. Ayrıca sosyal politikalar artık ulusal seviyeden çıkarılmış ve yerel gereksinimlere göre şekillenmeye başlamıştır (Şahinoğlu, 2017, s. 43).

1.2.4. Sosyal Politikanın Amaçları

Sosyal politikaların hedefleri; gelir dağılımındaki adaleti amaçlayan, sosyal refahı toplumun tamamına yaymaya çalışan, sosyal vatandaşlık doğrultusunda sosyal adalet amacına yönelik toplumsal uzlaşmanın sağlanmasıdır (Ören, 2011, s. 27). Sosyal politikalar, dinamik bir yapıya sahiptir ve sosyal yapı değiştiğinde söz konusu değişime uygun bir yapılanma meydana getirmektedir. Günümüzdeki sosyal politikaların içine aldığı konular; eğitim, sosyal güvenlik, konut, sağlık, kişisel sosyal hizmetler, çevre politikaları ve cinsiyet ayrımcılığı olarak ifade edilebilir (Ersöz, 2011, s. 53).

Sosyal politikanın hedefleri geniş bakış açısıyla ele alındığında aşağıda bulunan şekilde gösterilmiş unsurlar, sosyal politikanın hedefleri arasında yer alır (Güven, 2009, s. 23-31).

Toplumu oluşturan kişiler ve sosyal gruplar arasındaki yaşam düzeyleri, toplumsal hizmetlerden yararlanma ve ekonomik olanaklara ulaşabilmede doğmuş farkları ortadan kaldırarak sosyal bütünleşmeyi ve sınıflararası dengeyi sağlamak

Ekonomik yönden güçsüz ve bağımlı kişilerin sosyoekonomik yönlerinin düzeltilmesi için destek vermek

Adaletin ve barış ortamlarının sürdürülebilmesi amacıyla refah toplumunu inşa etmek

Gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilerek refahın geniş toplum kesimlerinde yaygınlaştırılmasını sağlamak

Belli dönemlerde çatışan çıkarlardan güçlü olanın değil, en fazla korunmaya muhtaç olanın korunmasını sağlamak

Fırsat eşitliği ilkesi kapsamında insanlık onuruna yakışır bir yaşamın sürdürülebilmesi için önlemler almak

Sorunlara yönelik yasa çıkarılmasını ve kurumların oluşturulmasını sağlamak

Toplumda her türlü sosyal riskle karşı karşıya olan tüm bireylerin sosyal güvence sistemine dâhil edilmesini sağlamak

Şekil 1. Sosyal Politikanın Amaçları (Güven, 2009, s. 23-31).

Sosyal politikanın merkezinde sağlıklı bir toplum düzeni olduğu için, sosyal politikanın hedefleri ile sosyal devletlerin hedeflerinin paralel olması gerekir. Bu yüzden zaman içerisinde oluşan problemlere yönelik amaçlarda farklılıklar olması olasıdır (Şahin, 2020, s. 13).

1.2.5. Sosyal Politikanın Araçları

Sosyal politika bir disiplin olarak devlet merkezlidir ve serbest piyasa koşullarına bırakılmadığı için diğer sosyal bilimlere kıyasla ayrıcalıklıdır. Sosyal politikanın kâr hedefi olmayan ve kamu yararına olan politikaları amaçlamasından (Ören, 2011, s. 32) dolayı sosyal politikayı uygulayan kurumların başında; çıkardığı yasalar, oluşturulan kurumlar, işveren rolüyle yerel yönetimler ve devlet gelir (Ersöz, 2011, s. 22).

Devletlerin sosyal politikaları meydana getirme noktasındaki rollerini içerik ve kapsam olarak ekonomik, siyasi, sosyokültürel yapı ve uluslararası etkenler belirler. Uluslararası ekonomik örgütlerin uygulama ve kararlarından devletlerin etkilenmeleri, merkezi devlet olanaklarının sorumluluk ve yetkilerinin kendi içinde alt birimlere bırakılmasına, yerel yönetimlerin kuvvetlendirilerek merkezî yönetime olan bağımlılıklarının azaltılmasına odaklanılmaktadır (Tokol ve Yusuf, 2011, s. 60).

Toplumsal yapıdaki kişilerin, toplulukların ve sınıfların kendi içlerinde ya da birbirleri ile olan etkileşimlerinden kaynaklı olarak oluşan sosyal problemlerin nasıl çözümleneceği, sosyal politikanın önemli çalışma alanlarından biridir. Merkezî yönetimler, sosyal politika amacına varmak için sosyal politika araçları olarak kamu müdahalesi, uluslararası ve ulusal kuruluşlar, sendikalar, kooperatiflerden faydalanmak suretiyle sosyoekonomik problemlerin ortadan kaldırılmasında, ilgili problemlerden kaynaklı sorunların azaltılmasında ve politikalara yön verilmesinde rol üstlenerek toplumsal adaletin ve toplum huzurunun gerçekleşmesini sağlamaktadır (Yazgan, 1992, s. 19).

1.3. SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI

Sosyal belediyecilik anlayışı, belediyelerin yalnızca altyapı ve kentsel hizmetler sunmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal adalet, eşitlik ve refahı artırmayı hedefleyen

hizmetler sunmasını ifade eder. Bu anlayış, toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik çeşitli sosyal hizmetler ve projeler geliştirmeyi amaçlar. Sosyal belediyecilik, yoksullukla mücadele, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, engellilere yönelik destekler, yaşlı bakım hizmetleri ve çocuklara yönelik programlar gibi hizmetleri içerir. Sosyal belediyecilik anlayışı, belediyelerin toplumsal kalkınma ve sosyal bütünleşme süreçlerinde aktif bir rol üstlenmesini sağlar (Gönç, 2016, s.64).

Sosyal belediyecilik kavramı, 20. yüzyılın başlarında, özellikle Avrupa'da sosyal devlet anlayışının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın ilk uygulayıcılarından biri, İngiltere'nin Londra şehrinde 20. yüzyılın başlarında görev yapan belediye başkanı Herbert Morrison'dur. Morrison, Londra'da geniş kapsamlı sosyal hizmetler ve toplumsal projeler hayata geçirerek sosyal belediyecilik anlayışının temelini atmıştır (Jones, 1973, s. 234). Aynı dönemde Almanya'da ve İskandinav ülkelerinde de benzer yaklaşımlar benimsenmiş ve sosyal belediyecilik kavramı, zamanla daha geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulamalar, Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan şehirleşme ve nüfus artışı ile büyüyen sosyal sorunlara çözüm bulma arayışının bir sonucudur (Jones, 1973, s.235)

Sosyal belediyecilik anlayışının ortaya çıkmasındaki temel nedenler arasında, kentsel alanlarda artan yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi sorunlarla mücadele etme gerekliliği yer alır. Belediyeler, yerel yönetim birimleri olarak merkezî hükûmetlerden bağımsız bir şekilde bu sorunlara yönelik çözümler geliştirebilme kapasitesine sahiptir. Sosyal belediyecilik, yerel yönetimlerin vatandaşlarına günlük yaşamlarını doğrudan etkileyen hizmetler sunarak toplumun refah seviyesini artırma çabasının bir parçasıdır (Smith, 2004, s.17). Bu yaklaşım, sosyal adaleti ve eşitliği sağlamayı hedeflerken aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendirmeyi de amaçlar. Sosyal belediyecilik, modern kent yönetiminde katılımcı demokrasinin ve yerel inisiyatiflerin önemini vurgulayan bir yönetim modelidir (Savcı, 1999, s.153).

Sosyal belediyecilik, sosyal devlet anlayışının gelişmesinin doğal bir neticesi olarak sosyal politika kapsamında değerlendirilir. Bu bağlamda sosyal belediyecilik kavramının temelinde, yerel sosyal politika anlayışı vardır (Koçak ve Kavi, 2015, s. 36).

Sosyal belediyecilik, sosyal devlet anlayışının yereldeki yansımasıdır. Bu anlayışın temelinde toplumdaki dezavantajlı konumda yer alan yoksullara, işsizlere, dışlanmışlara, kadınlara, çocuklara ve yaşlılara yönelik destekleyici, koruyucu ve yaşam standartlarını yaşanabilir düzeye getirmeye dönük hizmetler vardır (Koçak ve Kavi, 2015, s. 36).

Akdoğan (2002) tarafından sosyal belediyecilik, “mahalli idarelere sosyal alanlarda düzenleme ve planlama sorumluluğu veren; kamu harcamalarını konut, eğitim, sağlık ve çevrenin korunması alanlarını içine alacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; kimsesizlere ve işsizlere yardım yapılması, sosyal dayanışmanın sağlanması ile sosyokültürel çalışma ve faaliyetlerin yapılabilmesi amacıyla gerekli olan altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi için bilinçli politikalar oluşturmasını öngören; toplumsal kesimler ile bireyler arasında zayıflamış olan sosyal adalet ve güvenliğin var olduğu düşüncesini desteklemeye yönelik olarak yerel idarelere sosyal kontrol ve sosyalleştirme fonksiyonları veren model” şeklinde ifade edilmiştir.

Eryılmaz (2010, s. 86) tarafından ise sosyal belediyecilik tanımlamasında geniş ve dar anlamda olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dar anlamda sosyal belediyecilik; kimsesiz, yoksul, muhtaç, dar gelirlili ve yaşlılara hizmet ve mal olarak yardım etmek iken geniş anlamda sosyal belediyecilik ise söz konusu hizmet ve mal yardımlarını da aşan, toplumsal açıdan daha geniş bir alanı meydana getiren sağlıktan eğitime, spordan gençliğe, belediye ve halk bütünleşmesinden kent kimliğini oluşturmaya kadar kent yaşamının tamamını içine almaya yönelik sosyal fonksiyonları içinde bulunduran bir kavram olarak ifade edilmiştir.

Söz konusu tanımlamalar doğrultusunda sosyal belediyecilik, klasik belediyecilik hizmetlerinden farklı olan mevcut hizmetlerin genişletilip geliştirilerek kentlerdeki sosyal yapılarda etkili olan sağlık, eğitim, refah ve kültür türünden alanlarda da hizmet sunan kurumlar hâline gelmesidir (Şengün, 2020, s. 11).

1.3.1. Sosyal Belediyeciliğin Ortaya Çıkışı

19. yüzyılın son dönemlerinde gelişmeye başlayan sosyal devlet anlayışı, sosyal belediyeciliğin temelini oluşturmuştur. Sanayi Devrimi ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki

dönemde yerel yönetimler tarafından sosyal politikalar, genel olarak yoksullara ve muhtaçlara yardım etme ölçeğinde yaşanmış ve ilgili dönemin ardından bilhassa dünya savaşları arasındaki dönemde meydana gelen sosyal imkânsızlıklar, yerel yönetimlere çok daha fazla ve geniş sorumluluklar verilmesine yol açmıştır (Ateş, 2009, s. 92).

1980'lerde sosyal devlet anlayışına paralel olarak sosyal belediyeçilik anlayışında bir değişim meydana gelmiştir. Yerel yönetimler 1980'lere kadar sosyal hizmet, eğitim ve sağlık türünden hizmetleri direkt olarak veren kurumlar olarak isimlendirilirken daha sonraki süreçlerde ise piyasadan önce sunulan hizmetleri alan ve ilgili hizmetlerin güvencesi konumundaki kurumlara dönüşmüşlerdir (Ersöz, 2006, s. 72). Bundan dolayı 1980'lerle birlikte sosyal belediye yaklaşımı etkisini getirmek suretiyle her şeyi kâr ile ifade eden neo-liberal anlayış etkin olmaya başlamıştır. İlgili politika kapsamında merkezî yönetimler temel görevleri haricindeki görevleri yerel idarelere, özel sektöre ve sivil toplum örgütlerine devretmiştir (Bayramoğlu, 2015, s. 53).

Zamanla yaşanan krizler ve savaşlarla sosyal refah devleti de kriz yaşamış ve sosyal devletler söz konusu durumu atlama için küçülmeye ve yerelleşmeye gitmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda sosyal devlet anlayışının yerel düzeye yansımaları olarak belediyelerin daha güçlü olması sağlanmış ve sosyal devletin rolleri de yerel yönetimlere devredilmiştir. Bütün bunların kapsamında yerel yönetimler, sosyal belediye olmuştur (Efe, 2012, s. 32).

1.3.2. Sosyal Belediyeçiliğin Önemi

Sosyal belediye, sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan sosyal politikalara ve programlara yüksek öncelik veren bir yerel yönetim veya idari birim anlamına gelir. Bu tür politikalar; eğitim, sağlık hizmetleri, uygun fiyatlı konutlar, sosyal refah programları ve topluluk katılımı girişimlerine erişimi içerebilir.

Sosyal farklılıkların bulunduğu ve her geçen gün arttığı bir ortamda sosyal faaliyetlerini yoğunlaştıran ve sosyal hayatta bütün insanların aktif olarak bulunmasını hedefleyen sosyal belediyeçilik anlayışı, sınıflar arasındaki adaletsizliği minimize ederek sosyal iyileşmeyi ortaya çıkarır. Bundan dolayı adalet, barış ve refah türünden

kavramların hayata geçirilmesi suretiyle düzenin sağlanmasında kilit role sahip olduğu bilinir (Demir, 2021, s. 47)

Belediyeler tarafından toplum kesimleri belli olay veya günlerde yönlendirme konusunda hareketlendirilmekte, danışmanlık hizmeti de sunarak problemlerin hangi kurumlarla ve nasıl çözüleceği konusunda âdeta rehber olmaktadır. Bu kapsamda belediyeler, farklı aktiviteler tertip ederek kişileri konuya yönlendirmekte, problemlerine karşı harekete geçmelerini desteklemekte; kadın, çocuk ve aile danışma türünden hizmetler vererek kişilerin dinlenmesiyle problemlerine çözümler üretme noktasında yardım etmek suretiyle daha sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmaya katkı vermektedir (Uzun, 2013, s. 27).

Sosyal belediyeler sosyal uyumu teşvik etmede, eşitsizliği azaltmada ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi teşvik etmede kritik bir rol oynadığından sosyal bir belediyenin önemi göz ardı edilemez. Sosyal belediyelerin öneminin temel nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Sosyal belediyeler, farklı geçmişlere sahip bireylerin birbirleriyle etkileşime girmesi ve ilişki kurması için fırsatlar yaratarak sosyal uyumu teşvik eder. Bu, sosyal engellerin yıkılmasına, ön yargı ve ayrımcılığın azaltılmasına yardımcı olur.
- Sosyal belediyeler, sosyoekonomik durumuna bakılmaksızın herkesin temel hizmetlere ve programlara erişimini sağlayarak eşitsizliği azaltmaya odaklanır. Bu, sosyal hareketliliği teşvik etmeye yardımcı olur.
- Sosyal belediyeler, sosyal ve çevresel zorlukları ele alırken aynı zamanda ekonomik büyümeyi destekleyen programlara ve girişimlere yatırım yapar. Bu, toplumdaki herkesin yararına olan sürdürülebilir ve adil ekonomik kalkınmanın yaratılmasına yardımcı olur.
- Sosyal belediyeler, sakinlerinin yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan politika ve programlara öncelik verir. Bu, canlı ve sağlıklı bir topluluk oluşturmaya yardımcı olan sağlık, eğitim, uygun fiyatlı konut ve diğer temel hizmetlere erişimi içerebilir.

Sosyal belediyeler, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir toplum yaratmaya yardımcı olan sosyal politikalara ve programlara öncelik verdiklerinden dolayı önemlidir. Sosyal sermayeye yatırım yaparak ekonomik büyüme ve kalkınma için güçlü bir temel oluştururken aynı zamanda sakinlerinin refahını da artırmaktadırlar.

1.3.3. Sosyal Belediyeciliğin Temel Fonksiyonları

Merkezî yönetimlerin bazı görevlerini yerel yönetimlere bırakması ve neo-liberalleşme neticesinde etkin hâle gelen yerelleşmeyle beraber belediyelerin sosyal problemlere yönelik müdahalesinde artış meydana gelmiştir. Gelişmiş devletlerdeki belediyelerin sosyal hayatta çok daha etkin olmasına imkân veren fonksiyonlar, yoğun şekilde gönüllü kuruluşlara ve özel sektöre bırakılmış durumdadır. Türkiye’de ise sivil toplum kuruluşlarının hizmetleri verme noktasında yeteri kadar gelişmemesi, belediyelerin sosyal problemlere ilişkin görevleri yerine getirme konusunda inisiyatif kullanılmasına yol açmıştır (Keleş, 2008, s. 39).

Sosyal belediyecilikle beraber belediyelerin sosyal işlevlerinde bir artış meydana gelmiştir. Belediyeler temel işlevlerinde sosyal problemlere yönelik çözümler üretmeyi, hizmet verdiği halkın şehir hayatına dâhil olması ve sosyal haklardan yararlanması şeklinde farklı kazanımlar elde etmesini hedeflemektedir (Batal, 2015, s. 235).

1.3.4. Sosyal Belediyecilik Modelleri

Sosyal belediyecilik, sosyal devletin uygulanmasına bağlı olarak hayata geçirilir. Avrupa geleneklerinde güçlü bir yeri bulunan sosyal devlete zemin oluşturan anlayışların Avrupa’daki sosyal devlet uygulamaları ve bu bağlamda sosyal belediyecilik uygulamalarına etki ettiği ifade edilebilir. Ayrıca Avrupa’da sosyal devlet hizmetleri yapısal ve kurumsal açıdan devletlere göre farklılaşmaktadır. Sosyal belediyecilik modelleri, sosyal devlete paralel olarak meydana gelmiştir. Bu kapsamda Avrupa’da 4 farklı sosyal devlet modeli vardır ve bunlar aşağıdaki gibidir (Şenkal ve Saripek, 2007, s. 155-156):

- Anglo-Sakson sosyal devlet modeli: İngiltere
- Sosyal Demokrat modeli: İsveç
- Güney Avrupa sosyal devlet modeli: Fransa

- Merkezî Avrupa sosyal devlet modeli: Almanya

Güney Amerika modeli sosyal devletlerde, sosyal görevler çoğunlukla aile bazlı olarak açıklığa kavuşturulur. Anglosakson modeli sosyal devletlerde ise sosyal içerikli hizmet ve yardımlar kesinlikle ihtiyaç sahiplerine iletilir. Merkezî Avrupa modeli sosyal devletlerde, sosyal uygulamalar daha önce iş gücüne dâhil olanlara veya çalışanlara yöneliktir. Sosyal demokratlarda ise herhangi bir şart aranmaksızın bütün toplum, hizmetlerden yararlanabilmektedir (Koç, 2014, s. 12).

Avrupa'da sosyal devletin belediyeler ile verdiği hizmetler; bilgilendirme, yönlendirme, rehberlik, sosyal koruma ve güvenlik, kültür ve eğitim, üst ve alt yapı, ulaşım ve çevre planları, rekreasyon alanları ve perakende sektörüne aittir (Es, 2007, s. 50).

1.3.5. Dünyada Sosyal Belediyecilik

Dünya genelinde sosyal belediyeciliğe bakıldığında bilhassa gelişmiş devletlerde 20. yüzyılın başından başlayarak sosyal politika ve kentsel hizmetlerin etkisi ile refah devletin ortaya çıktığı görülür. Avrupa'da yerel yönetimler sağlıktan eğitime kadar farklı hizmetleri sunan kamu kurumlarıdır. Avrupa'da sosyal uygulama ve hizmetlerin tamamı yerel yönetimlerde. Ek olarak Avrupa'daki yerel yönetimlerin kamusal harcamalara ayırmış olduğu finansman da son derece yüksektir. Sosyal belediyecilik sadece sosyokültürel açıdan dezavantajlı olanlara verilmez, Avrupa belediyeciliği, refah devleti misyonu ile hareket eder (Şataf ve Mermer, 2017, s. 29).

Yerellik ilkesiyle birlikte sosyal uyum, sosyal dayanışma ve kentteki heterojenlik türünden kavramlar da gündeme gelir. Yerel yönetim hizmetlerinde suç oranları, ekonomik yoksunluk ve konut türünden kavramlar dikkate alınır. Örneğin; Hollanda'daki yerel yönetimlerin hizmet alanlarında toplumsal barış, çok daha öndedir. Farklı etnik kökenden insanlar arasında barışı sağlama, refah devletin ilk şartı olarak kabul edilir. Komşuluk ilişkilerinden çalışma şartlarına kadar olan unsurlar da sosyal belediyecilik kapsamında ele alınır. Sosyal uyum sosyal çevre ve ekonomi açısından değerlendirilir (Tolsma vd., 2009, s. 305).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE SOSYAL DEVLET VE SOSYAL BELEDİYECİLİK ANLAYIŞI

2.1. TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

Türkiye’de sosyal devlet anlayışı, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana çeşitli dönemlerde farklı uygulamalar ve politikalarla hayata geçirilmiştir. Sosyal devlet kavramı, Anayasa’da da yer alan ve devletin vatandaşlarının sosyal refahını sağlama yükümlülüğünü ifade eden bir ilkedir. Bu anlayış, sosyal adalet, eşitlik ve toplumsal dayanışmayı hedeflerken devletin de ekonomik ve sosyal hayatın düzenlenmesinde aktif bir rol üstlenmesini öngörür. Türkiye’de sosyal devletin gelişimi, tarihsel süreç içinde değişen siyasal ve ekonomik koşullar çerçevesinde şekillenmiştir (Gönç, 2016, s.67).

Cumhuriyet’in ilanından itibaren, sosyal devlet anlayışının ilk uygulamaları, özellikle sosyal güvenlik ve sağlık alanlarında görülmüştür. Cumhuriyet öncesi dönemde sosyal politikalar, daha çok hayırseverlik ve vakıflar aracılığıyla yürütülürken Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte, devletin bu alanlarda daha kurumsal ve sistematik bir rol üstlendiği görülmüştür. 1921 ve 1924 Anayasaları ile sosyal devletin temelleri atılmış, devletin sosyal hizmetler alanındaki sorumlulukları belirgin hâle gelmiştir (Koray, 2018, s. 178).

1961 Anayasası, sosyal devlet anlayışını daha da pekiştirmiş ve bu doğrultuda kapsamlı reformlar yapılmıştır. 1982 Anayasası ile devam eden bu süreçte, Türkiye’de sosyal devlet uygulamaları; sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında genişlemiştir. Bu dönemde, sosyal hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiş, devletin bu alanlardaki sorumlulukları artırılmıştır. Türkiye’de sosyal devlet anlayışına ilişkin uygulamalar, tarihsel olarak sürekli gelişim göstermiş ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenmiştir(Sallan Gül, 2006, s. 147,148).

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Devlet Uygulamaları

Osmanlı Devleti'nin toplumsal ve ekonomik yapısı eşitlik, dayanışma, iş birliği gibi ilkeler çerçevesinde gelişmiştir. Ancak devlet, sosyal riskler karşısında topluma müdahale ederek refah sağlama görevini üstlenmemektedir. Aileler, akraba ilişkileri ve vakıflar toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır (Türkoğlu, 2013, s. 277).

Temel üretim yöntemi tarım olan ve ekonomisi savaflara dayanan Osmanlı toplumsal yapısının en önemli kurumu olan geniş aile ilişkilerinin getirmiş olduğu organik bağlarla birlikte, geleneksel dayanışma kurumları sosyal koruma ve güvenliğin sağlanmasında önemli rol üstlenmiştir (Sallan Gül, 2006, s. 261). Bununla birlikte, İslam dininin gereklerinden olan hayır kavramı, fitre, zekât, sadaka, kurban gibi yardımlar ve imece geleneğinin de sosyal ihtiyaçları karşılamak bakımından büyük katkıları olmuştur (Altan, 2009, s. 60). Osmanlı ekonomik yapısının temelini oluşturan vakıflar eliyle yoksul ve yardıma muhtaç olanlar gözetilerek servet, toplum içerisinde bölüştürülmüştür. Devlet de vergi muafiyetleri gibi yöntemlerle vakıfları desteklemiştir.

13. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı sosyal hayatında oldukça etkili olan Ahilik Teşkilatları, üretici-tüketici çıkar ve ilişkilerinin çatışmasız çözülebilmesini sağladığı gibi, iş ve çalışma hayatını da düzenlemiştir. Fakat Avrupa'da daha sonraları sendikacılık hareketinin temelini oluşturacak olan sınıflı toplum yapısının oluşmasını engellemiştir. Ahilik Teşkilatlarının başlıca amacı yardımlaşma ve dayanışmayı artırmaktır. Bu çerçevede teşkilat mensupları ile bunların ailelerine evlenme, doğum, işsizlik, hastalık, ölüm gibi durumlar için aynı ve nakdi yardım sağlayan sandıklar kurmuş, muhtaçlara yardım etmişlerdir (Türkoğlu, 2013, s. 90).

Ahilik Teşkilatları'nın Osmanlı toplumundaki etkisi 15. yüzyılın ortalarından sonra azalmış, yerini imparatorluğun merkezî yapısına daha uygun olan lonca teşkilatlarına bırakmıştır. 17 ve 18. yüzyıllarda Avrupa'yla yapılan ticaretler ve kapitülasyonlar sonrasında, rekabet kültürüne sahip olmayan loncalar da ortadan kalkmıştır.

Avrupa’da gerçekleşen Sanayi Devrimi’nin henüz Osmanlı Devleti’ni etkilemeyip bir işçi sınıfı oluşturmadığı Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri’nde deri, cam, dokuma, savaş sanayilerinin kurulmasıyla birlikte fabrika işçilerine yönelik hukuk kuralları ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı gidermek üzere sırasıyla 1845 yılında Polis Nizamı, 1863 yılında Maden Nizamnamesi, 1865 yılında Dilaver Paşa Nizamnamesi ve 1869 yılında Maadin Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnamelerde işçilerin korunması ve iş şartları üzerinde durulmuştur. Özellikle Maadin Nizamnamesi’nde zorunlu çalışma yasaklanmış, işçi sağlığı ve iş güvenliği sağlanması ile işçilere işverenler tarafından iş kazası durumlarında tazminat ödenmesine dair kurallar düzenlenmiştir (Dilik, 1985, s. 93).

Osmanlı Devleti döneminde, Padişah Abdülaziz’in onayı ile 1863 tarihinde kimsesiz ve yoksul çocukların eğitimi için kurulan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye (Darüşşafaka) ve Sultan II. Abdülhamid döneminde 1896 yılında açılmış olan Darülaceze kurumu önem teşkil eder. Zira Darülaceze ile kimsesiz, bakıma muhtaç ve yoksul kişilere yapılan yardımların modern bir düzene kavuşturulması sağlanmıştır (Gezgin, 2017, s. 56). Aynı dönemde Askeri Tekaüt Sandığı’nın kurulması, bugünkü anlamda sosyal güvenlik sisteminin ilk olarak askeri personele uygulanmaya başladığını göstermektedir (Makal, 1999, s. 97).

1876 tarihli ilk Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilen Mecelle’de işçi ve işveren ilişkisi, insanın kiraya verilmesi (icare-i âdemi) başlığı altında ele alınmış, işçi tıpkı Roma Hukuku’ndaki gibi nefsinin kiraya veren insan olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte ücretlerin mal veya hizmet olarak ödenmesini engelleyen ve çalışma saatlerini kuralla bağlayan hükümler de bulunmaktadır (Dilik, 1985, s. 93).

Aynı tarihli ilk anayasa, dünyada liberal düşüncenin hâkim olduğu yıllarda hazırlandığından, sosyal devlet açısından oldukça sınırlıdır. Sosyal hak olarak, yalnızca ilköğretim zorunludur (m.114). Dikkat çeken diğer haklar mülkiyet hakkı, mülkiyetin korunması ve mesken dokunulmazlığı (m.22) ve el koyma ve cereme yasağıdır (m.23) (Talas, 1981, s. 53).

1908’de kabul edilen II. Meşrutiyet’te, Osmanlı tebaasının birleşme ve toplanma haklarına sahip olduğu ancak bu hakların ayrımcı biçimde kullanımına izin verilmeyeceği düzenlenmiştir. Ayrıca 9 Ağustos 1909 tarihli Tatil-i Eşgal (İşlerin Durdurulması) Kanunu ile kamu hizmeti sağlayan kurumlarda grev yapma (m.6) ve sendika kurma (m.8) yasaklanmıştır. Bu yasaklar toplumdaki belirli bir kesime yönelik olduğundan 1876 Anayasasının 1909 değişiklikleri ile sendika hakkını tanıdığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Aynı dönemlerde Batı Avrupa ülkeleri sanayileşmeye, ekonomik olarak gelişmeye başlamışken Osmanlı Devleti sanayileşemediğinden burjuva ya da örgütlü bir işçi sınıfı doğmamış, “Kapsamlı ve düzenli bir sosyal politika ve onun ürünü sosyal haklar ve özgürlükler çok sınırlı boyutları içinde kalmıştır.” (Talas, 1981: 51- 52).

2.1.2. 1921 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları

20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, devletin kuruluşunu ve işleyişini örgütlemektedir. Hazırladığı şartlar gereğince oldukça sade hazırlanan Anayasa; yasama, yürütme ve yargıya yönelik temel düzenlemeler ile sınırlı kalmıştır. Sosyal devlet anlayışına yönelik düzenlemeler açısından Osmanlı Devleti’ndeki ilgili yasalar yürürlükte (Talas, 1981: 56).

Uzun seneler süren savaşların ardından büyük bir tarım topluluğundan doğan yeni Türk devleti henüz kuruluşunun ilk günlerinde işçi sorunları ile ilgilenmiş ve henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken güç şartlar altında çalışan Ereğli kömür işçileri için iki kanun çıkarılmıştır. 28 Nisan 1921 tarihli ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafii Umumiyesine Olarak Fűrühtuna Dair Kanun” bunlardan ilkidir ve genel olarak kömür üretimi esnasında ortaya çıkan kömür tozlarını müzayede vasıtası ile satılarak kazanılan gelirin işçilerin faydasına kullanılmasını sağlamıştır. Bir diğeri 10 Eylül 1921 tarihli ve 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Ameledinin Hukukuna Müteallik Kanun”, kısıtlı bir sahayı kapsasa bile, ilk iş kanunu olarak sosyal politika bakımından fazlaca mühimdir (Dilik, 1985, s. 94). Sonuç olarak kanun, zorlamayla çalıştırılmayı menetmekte; asgari ücret, çalışma süresi, işçi sağlığı ve eğitimi gibi hususlarda işçi faydasına kararları kapsamaktadır. Bilhassa

çalışmaya başlama yaşının en erken 18 olarak kararlaştırılması, dünyadaki pek çok devlet içinde ilk olarak Türkiye’de gerçekleşmiş oluyordu (Dilik, 1985, s. 95).

Türkiye bu devirde senelerce süren savaşların, sosyal ve iktisadi büyük tahriplerin tesirlerinin giderilmesine özgü politikalar yürütmüştür. Hazırlanan anayasa temel düzenlemeleri içermiş, sosyal devletle alakalı ilerlemeler epeyce kısıtlı kalmıştır.

Kurtuluş Savaşı devam ederken 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir’de gerçekleşen Türkiye İktisat Kongresi’nde çare bekleyen pek çok meseleyle beraber çalışma hayatı, işçi-işveren ilişkileri de irdelenmiştir. Kongrede işin ustasına amele değil işçi denmesine karar verilmiş; serbest çalışma hakkı, sendikacılık hakkı gibi düzenlemeler masaya yatırılmıştır. 29 Ekim 1923’te cumhuriyetin ilanı şüphesiz ki yalnızca siyasi yapılanmada değil; hukuki, ekonomik ve sosyal hayatta da dönüşümü beraberinde getirmiştir.

2.1.3. 1924 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları

1924 Anayasasının kabulüyle beraber, 1789 Fransız Devrimi ile tüm dünyada yaygınlaşan liberal hukuk kavramının hak ve özgürlük anlayışı kabul görmüştür. Bu devirde anayasada henüz sosyal devlet anlayışına yer verilmemiş, toplumsal meselelerin çaresi vatandaşların hak ve özgürlükleri sınıfsal bir istek olmaksızın devlet eli ile artırılarak bulunmuştur.

Bir bütün olarak bakıldığında 1924 Anayasası I. Dünya Savaşı sonrası anayasalarından daha farklı değildir. Ülkeler ekonomiyle sosyal yaşam arasında bir istikrar oluşturabilmek, refaha ulaşmak ve işçilerin bir daha savaş öncesi hayat ve çalışma şartlarına dönmemesini teminat altına almak için yeni iktisadi ve sosyal kararlar oluştururken sosyal hakların ve özgürlüklerin anayasalar içinde var olması fikri yaygınlaştırılmıştır. Bu sebeple 1924 Anayasası da döneminin başka anayasaları gibi sosyal hakları ayrıca anayasal teminat altına alma yoluna girmemiştir (Balkır, 2009, s. 110-111).

1926 yılında Mecelle’nin kaldırılmasıyla 17.2.1926 tarih ve 743 Sayılı Türk Medeni Kanunu’yla 22.4.1926 tarih ve 818 Sayılı Borçlar Kanunu uygulamaya

başlanmıştır. Bu tarihten 3008 sayılı İş Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1937 yılına kadar geçen zamanda, 151 sayılı kanunun dışında kalan saha ve yerlerde işçi işveren uyumları Borçlar Kanunu'yla düzenlenmiş, İş Kanunu kapsamına girmeyenler için bu husus 1937 yılından sonra da devam etmiştir (Dilik, 1985, s. 97). Bu kanunlar, zamanın sosyal devlete bakışını anlamak bakımından önemlidir. Çünkü Borçlar Kanunu, sosyal güvenlik ve çalışma hayatı gibi mevzularda ciddi düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu alanda, 1924 yılında yürürlüğe giren 394 sayılı Hafta Tatili Kanunu ve 1935 tarih ve 3017 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu da “bütüncül olmaktan uzak, bireysel çalışma ilişkilerinin belirli yönleriyle ilgili sınırlı düzenlemeler” içeren kanunlardır (Makal, 2014, s. 279).

1930 senesinde 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun halk sağlığının, kadın, çocuk ve işçilerin korunmasını hedeflemiştir. Hamile çalışanların doğum izni, doğumdan önce ve sonra üçer hafta olarak bu kanunda düzenlenmiş; 18 yaşından küçüklerin çalışma saat ve şartları teminat altına alınmıştır. Bu kanun çocukları ve kadınları bilhassa koruması bakımından bir ilktir ve çok önemlidir (Koray, 2005, s. 158-159).

Türkiye’de endüstriyellemenin, iş ve emek pazarının genişlemesi ile, 1930 senesi sonrasında da “sosyal sigortalara benzeyen, ancak kapsadığı kişi ve riskler bakımından sınırlı olan, emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kuruluşu ile ilgili kanunlar” çıkarılmıştır (Dilik, 1985, s. 98). 1932 yılında Türkiye, Uluslararası Çalışma Teşkilatına (ILO) üye olmuştur. Zamanın gereksinimlerine cevap vermek üzere hazırlanan 3008 sayılı İş Kanunu da 1937 senesinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de iş, işçi ve işveren ilişkilerini ilk kez özel olarak düzenleyen 8.6.1936 tarih ve 3008 Sayılı İş Kanunu, on ve üzeri sayıda işçi çalıştıran iş yerlerini kapsamına alarak (m.2), iş uyuşmazlıklarını uzlaşmaya tabi tutarak grev ve lokavtı menetmiştir (m.72). İşe alım ve işten çıkarmalara, iş sağlığı ve güvenliğine dair hükümler içeren kanun, iş sürelerini 8 saat olarak düzenlemiştir (m.35).

Türkiye’de modern sosyal devlet kurumları, çok partili demokratik hayata geçiş süreci ile beraber ortaya çıkmaya başlamıştır. 1945 senesinde 4763 sayılı kanunla kurulan Çalışma Bakanlığı; iş hayatıyla alakalı mevzuları yürütme, düzenleme ve denetlemeyle görevlendirilmiştir. 1946 senesinde taşrada da teşkilatlanmaya başlamıştır (Talas, 1992: 125). Bu dönemde partili hayata geçilmesi, halkın seyirci rolünden aktör olarak toplumda yer almasını sağlamış; halka işsizliği azaltmak, vergileri kaldırmak, hayat şartlarını iyileştirmek, grev hakkı tanımak, çiftçilere üretim aracı ve ucuz kredi sağlamak vaat edilmiştir (Boratav, 2003, s. 173).

1945 senesinde İş ve İşçi Bulma Kurumu kurulmuş, 4772 sayılı İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu ile 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1949 senesinde 5417 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu uygulamaya konulmuştur (Altan, 2009, s. 71). Aynı sene çıkarılan 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunuyla beraber; asker, sivil tüm kamu görevlilerine özgü olarak daha önceden kurulmuş olan yardım ve emeklilik sandıkları Emekli Sandığı çatısı altında toplanmıştır.

1950’lerde endüstriyellemenin artması ile yeni iş sahaları çoğalmaya başlamış, köyden şehre göç artmıştır. Yükselen göç dalgası, demografik yapının değişmesine sebep olmuş, halkın sosyal gereksinimleri yeni hukuk kurallarını da ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak 1951 senesinde asgari ücret uygulamaya konulmuş, hafta tatilleri için işçi maaşlarının ödenmesine hükmedilmiştir. 1951-1952 seneleri arasında âmâlar ve sağırklar okulları Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak açılmaya başlamıştır. 1952 senesinde Türkiye’nin ilk işçi sendikaları konfederasyonu TÜRK-İŞ kurulmuştur. Aynı sene 5953 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun” uygulamaya konulmuştur. 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” ise 1957 yılında kabul edilmiştir (Altan, 2009, s. 73).

2.1.4. 1961 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları

Cumhuriyetin ilk zamanlarından başlayarak gerek liberal gerek devletçi endüstriyelleşme süreci, 1960'lı yıllarda yaygınlaşan sosyal demokrat ve sosyalist akımlar ile bir işçi sınıfının doğmasına sebep olmuştur. Bu zamana kadar devlet eli ile sağlanan hak ve özgürlükler, 1960'larda sınıfsal talepler ile teşkilatlı şekilde dile getirilmiştir. Yeni gereksinimlere dayanan yeni düzenlemeler mecburi hâle getirilmiştir.

1961 Anayasası, Türkiye'de sosyal politikalar bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu anayasayla sosyal devlet ilkesi ilk kez Türk anayasa sistemine katılarak, endüstriyelleşme sürecinde dönüşen çalışma hayatının demokratik hukuk kuralları çerçevesinde oluşumuna önemli katkılarda bulunmuştur (Koray/ Topçuoğlu, 1993, s. 64).

Anayasanın ikinci maddesinde yer alan sosyal devlet ilkesi cumhuriyetin özellikleri arasında sayılmış; o zamana kadarki sosyal güvenlik, parasız eğitim, çalışma şartlarının düzeltilmesi gibi mevzuların ötesinde, sosyal adalet ilkesine de yer verilmiştir.

1961 Anayasasının "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı 2. bölümünün 3. kısmında "Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler" ayrıntılı biçimde kategorize edilmiştir ve devletin de bu sahalarda yetki ve ödevleri iyileştirilmiştir (1961 Anayasası, m.35 -53). 1961 Anayasası 1924 Anayasası'ndan farklı olarak yasaların anayasaya uygun olup olmadığını inceleyecek bir anayasa yargısı da öngörmüştür (Kara, 2013, s. 253).

27 Mayıs sonrası ilk seçimlerde AP ile CHP koalisyonu kurulmuştur. Kurulan IX. İnönü Hükümeti Programı'nda sosyal devlet şu şekilde yer almaktadır: "27 Mayıs Devrimini ve bunun gerektirdiği sosyal devlet kavramı içinde, toplumumuzun muhtaç olduğu köklü reform ve organizasyonları gerçekleştirme arzusunu benimseyen Hükümet programının siyasi veçhesini memnurlukla karşılamaktayız." (Neziroğlu- Yılmaz, 2013: 207). Bu inançla işçi hakları mevzusunda ciddi adımlar atılmış, sendikalar faaliyetlerini çoğaltmıştır. 1961 Anayasasında düzenlenen hakların bir gereğince 1963 senesinde 274 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu uygulamaya konulmuştur. Gene bu zamanda kalkınma planları uygulamasına geçilmiş ve

1963- 1967 seneleri arasında uygulanan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayarak sosyal yardım, sosyal sigortalar ve sosyal güvenlikten oluşan bir bünye kabul edilmiştir (Talas, 1992, s. 383-385). Hazırlanan ilk kalkınma planı, sosyal politikalar bakımından ardıllarına göre daha içerikli ve ileri düzeyde hazırlanmıştır (Talas, 1992, s. 151).

3008 sayılı İş Kanunu'nun noksanlarının bitirilmesi ve yeni dönemde çıkarılan başka kanunlar ile uyum sağlaması bakımından 25. 8. 1971 tarih ve 1475 sayılı İş Kanunu kabul edilmiştir. Zamanın gereksinimlerini karşılamak adına modern sosyal güvenlik kurumları oluşturulmaya başlanmıştır. 506 sayılı ve 1964 tarihli Sosyal Sigortalar Kanunu'yla beraber, tüm sosyal sigorta kolları bir araya getirilerek 1970'te kurulacak olan BAĞ-KUR'un temelleri atılmıştır. 1974 senesinde Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurularak Sosyal Sigortalar Kurumu ile BAĞ-KUR ve Amele Birlikleri Bakanlığa bağlanmıştır (ÇSGB 2012 Sayıştay Denetim Raporu, 2013, s. 1). Böylelikle sosyal güvenlik politikalarında koordinasyon sağlanmıştır.

1970'lerde Türkiye'de siyasal ve iktisadi basiretsizlik toplumun her yerinde yaygınlaşmıştır (Altan, 2009, s. 74). Liberal ekonomi, tarımda teknolojik üretimin yayılması ve hızlı şehirleşme süreci ile işsizlik problemi baş göstermiştir. Üretim ilişkileri dönüşerek büyük şehirlere ve yurt dışına işçi akını başlamıştır. 1960'ların 2. yarısından 1970'lerin ortalarına kadar devam eden yurt dışı işçi akını, işsizlik probleminin çözümünde bazı yönden yardımcı olsa bile, 1973 petrol şoku ile iktisadi kriz başlamıştır.

1977- 1978 seneleri arasında devletçe alınan istikrar tedbirleri eksik kalmış, 24 Ocak 1980 tarihinde yeni bir ekonomi politikası uygulamaya konulmuştur. Böylelikle 1970'li yılların ithal ikameci ekonomi politikası yerini dışa açık, yeni liberal kullanımlara bırakmıştır. Yerli üretim dış pazara açılmış, kamu kesiminin iktisattaki yeri ufalmaya başlamış, ihracat ciddi ölçüde çoğalmıştır (Sallan Gül, 2006, s. 282- 283).

1970'lerde dünyada Bretton Woods Sistemi¹ çökmüş, iki büyük petrol krizi yaşanmış ve meydana gelen ekonomik sıkıntı sosyal devlet anlayışının tekrardan

¹ Bretton Woods Sistemi, II. Dünya Savaşı sırasında Temmuz 1944'te ABD'nin küçük bir kasabası olan Bretton Woods'da toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında ortaya çıkan iktisadi sistemdir (Eğilmez, Mahfi. "Bretton Woods Sistemi". Ekonomi Sözlüğü. Erişim tarihi: 02.02.2024).

oluşturulmasını gerektirmiştir. Türkiye’de de dünyadaki ilerlemelerin etkisi ile sosyal devlet anlayışı ve sosyal kanunlar negatif etkilenmiştir. 24 Ocak kararlarıyla ekonomi politikasında önemli değişiklikler getirilmiş, yürürlüğe konulan neoliberal politikalar ile ekonomide kamu kesimiyle KİT’lerin faaliyetleri ve konumunu eksiltmek amaçlanmıştır. Yeni hukuki düzenlemeler ile devlete çeşitli görevler yüklenerek devletin ekonomideki yerini serbestleşme ve özelleştirme gibi reformlarla eksilterek özel kesimin daha hızlı gelişmesini sağlamak hedeflenmiştir (Tokol ve Alper, 2011, s. 33- 34).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile açılan dönem, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile sona ermiş; Türkiye’de iktisadi, sosyal ve politik alanlarda otoriter bir rejim değişikliği yeni bir devri başlatmıştır (Boratav, 2003, s. 147).

2.1.5. 1982 Anayasası Döneminde Sosyal Devlet Uygulamaları

12 Eylül 1980 askeri darbesi sosyal politikaları da etkiye uğratmıştır. Bu zamanda tüm siyasi partilerin, konfederasyon ve sendikaların etkinlikleri durdurulmuş; grev ve lokavt menedilmiştir. 1961 Anayasası yerine hazırlanan yeni anayasa, devletin kuvvetini çoğaltmak ve bireysel hakları mümkün mertebe kısıtlayarak inceleme altına almak düşüncesi üzerine kurulmuştur (Talas, 1992, s. 231). Bazı yazarlara göre, 7 Kasım 1982 tarihinde uygulamaya konulan anayasa, içinde yer alan kısıtlayıcı hükümler ile demokratik mekanizmaları ve toplumsal zümreleri güçsüzleştirerek benimsediği liberal ilkeleriyle devletin birleştirici, uzlaştırıcı ve sosyal denge kurucu görevinden uzaklaşmasına neden olmuştur (Koray, 2005, s. 67).

Anayasanın ikinci maddesinde sosyal devlet esasına yer verilmiştir. 5. maddede ise devletin bu ilke doğrultusundaki yükümlülükleri düzenlenmiştir (1982 Anayasası m.8-62). Devletin hakları koruması yerine ayarlaması ön plana çıkarılmıştır. 1961 Anayasasında yer alan “İktisadi ve sosyal hayat; adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenlenir.” maddesine yer verilmemiştir.

1982 Anayasası’nda sendika kurma ve grev haklarına kısıtlamalar konulmuştur. Kamu yetkililerinin sendikal haklarıyla alakalı bir ayarlamaya anayasada yer

verilmemiştir. Bu sebeple 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'nun uygulamaya konulduğu 2001 senesine kadar kamu yetkilileri bu haktan yoksun bırakılmıştır.

2.2. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİM

2.2.1. Yerel Yönetim Kavramı

Bilim literatürüne bakıldığında, “yerel yönetim” kavramının yerinden yönetim veya âdem-i merkeziyet olarak da tanımlandığı görülür. Bir diğer tanımlamada ise yerel yönetimleri, belli bir hedefe varmak ve ihtiyaçlara cevap vermek için toplumların tarihî gelişim süreçlerinde ortaya çıkan birimler olarak nitelenir (Keleş, 2012, s. 25).

Yerel yönetimler, yerel halkın yönetim sürecine dâhil olmasında dahi önemli bir role sahiptir. Bir diğer tanımlamada ise yerinden yönetim ya da yerel yönetim, devlet tarafından kamuya verilen hizmetlerin bir kısmının farklı kuruluşlar aracılığıyla yürütülmesidir (Gözübüyük, 2006, s. 36).

Yerel yönetim kavramına dair yapılan tanımlarda yerel yönetim sistemine dair vurgulanmakta olan temel hedef ise belli bir bölgede bulunan kişilerin kolektif istek ve gereksinimlerini gidermek için toplumların bir araya gelmek suretiyle oluşturdukları organlar aracılığı ile o topluluğu yönetip yönlendirmeleri olarak ifade edilebilir. Yerel yönetimlerin temel manada dört ön koşula zorunlu olarak sahip olmaları gerekmekte ve beklenmektedir (Nadaroğlu, 2001, s. 17):

- Tüzel kişiliğinin olması,
- Merkezî yönetimden bağımsız farklı bir bütçe ile mal varlığının bulunması,
- Karar organlarının seçimle gelmesi,
- Belli sınırlar içinde de olsa, özerk yapısının olması.

Demokrasi perspektifinden bakıldığında yerel yönetimler, siyasi açıdan seçimlerin ilk basamağıdır. Yerel yönetim seçimlerine katılım, demokrasiye dair en belirgin işaret olması bakımından önemlidir (Belli, 2015, s. 84). Demokrasinin siyasal olarak ana bileşenlerden birini meydana getiren yerel yönetimler, hizmette verimlilik ve etkinlik

kıstasları açısından günümüzde sürekli önem kazanan kurumlardandır. Demokrasi kavramı, kamusal yükümlülüklerin bireylere en yakın kurumlarca verilmesi anlayışına dayalı olarak kurulmuştur. Bundan dolayı 1992 Avrupa Birliği, Maastricht Anlaşması'nda yer alan “yerellik prensibi” ile yerel yönetimlere kamusal hizmetlerde farklı imkânlar vermekte ve bu sayede söz konusu ilke yerinden yönetimin uluslararası manada kabul görmesinin en önemli işareti olmaktadır (Korkmaz, 2017, s. 461).

2.2.2. Yerel Yönetimin Özellikleri

Günümüzdeki ülkelerin yönetim sistemleri içerisinde yerel yönetimlerin üstlendikleri görevler ve roller artış göstermektedir. Toplumsal, politik ve ekonomik etkileşimlerin ve yapıların hızlı bir şekilde dönüşümü, her geçen gün yerel yönetimlere daha farklı işlevler yüklemektedir (Güneş, 1996, s. 83). Bahsedilen türden bir ortamda yerel yönetimler, ülkede devlet yönetiminin zaruri ve hayati birimleri olarak kabul edilir. Bir yandan bireylerin günlük yaşama dair gereksinimlerini karşılamaya yönelik ulaşım ve temizlik gibi hizmetleri yerine getirirken diğer yandan ise ülkenin kalkınması açısından önemli olan sağlık, eğitim, altyapı türünden pek çok öneme sahip görevi yerine getirmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2009, s. 260).

Yerel yönetişim açısından temel kurumsal yapı taşı olan yerel yönetimler, aynı zamanda daha geniş yönetişim alanı içinde kamu hizmet ve mallarının bireylere sunulduğu ve vatandaşların çıkarlarını ifade edebildiği birtakım devlet ve devlet harici kurum, mekanizma ve süreci kapsamakta; yerel toplulukların gereksinimlerine, farklılıklarına aracılık etmek suretiyle sorumluluk ve yetkilerini yerine getirmektedir (Wilde vd., 2009, s. 5). Fakat yerel yönetimlerin ilgili sorumluluk ve görevleri konu, şekil ve yer açısından sınırlandırılmıştır. Yer açısından sınırlandırılmaları, kuruldukları coğrafi sınırlar içinde çalışma yapmalarını ve yetkilerini kullanmalarını sağlar. Konu açısından sınırlandırılmaları, hangi görevin yerel yönetimlerce yapılabileceği ile ilgilidir. Biçim açısından sınırlandırılma ise görevlerin yerine getirilmesinde kanunlara, kurallara ve diğer yasal mevzuatlara uymalarının zorunlu olmasından kaynaklanır (Tortop vd., 2006, s. 49).

Yerel yönetimler, yukarıda belirtilenlerin haricinde kanunlarda yer alan sınırlar dışında yerinden yönetim ve yerel özerklik ilkesi içinde merkezî yönetimden özerk olarak hareket etme kapasite ve yetkisine sahiptir (Güven vd., 2017, s. 191). Yerinden yönetim, merkezî yönetimden farklı olarak yerel halka verilen teknik ve idari hizmetlerin tek elden ya da bir merkezden yürütülmesi değil, merkezî hiyerarşi ve merkezî yönetim organlarının haricinde yer alan kamu tüzel kişiliklerince yürütülmesi esasına dayanır. Bundan dolayı yerel niteliği olan kamu hizmetlerine yönelik kararların da merkezî yönetimden bağımsız olan tüzel kişiliğe sahip idareciler tarafından alınmamasını kapsamaktadır (Türkoğlu, 2009, s. 10).

Yerel yönetim görevleri, amaçları, yükümlülükleri ve özerklikleri ile alakalı olarak Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) belgelerinde yer alan ve Türkiye'nin de kabul ettiği genel özellikler ve temel nitelikler, aşağıda yer alan şekilde gösterilmiştir (Ersöz, 2011, s. 58; Gözübüyük, 2006, s. 101; Kaman, 2017, s. 20):

• Yerel yönetimlerin tüzel kişilikleri bulunmaktadır.

• Yerinden yönetim ilkesi doğrultusunda kurulmuşlardır.

• Tüm karar organları seçimler sonucunda göreve gelmektedir.

• Merkezî idarenin, yerel yönetimler üzerinde yalnızca vesayet yetkisi bulunmaktadır.

• Yerel yönetimlere, sorumluluğu üstlenmiş oldukları görevleri icra edebilmeleri için gelir yaratıcı kaynaklar sağlanmaktadır.

• Yerel yönetimler, Bakanlar Kurulu'nun izni ile kendi arasında birlikler kurabilme olanağına sahip bulunmaktadır.

• Yerel yönetimler, kanunen kendi görev alanı içindedir ve başka bir yönetim birimine bırakılmamış tüm işleri yapabilmektedir.

Şekil 2. Yerel Yönetimin Özellikleri (Ersöz, 2011, s. 58; Gözübüyük, 2006, s. 101; Kaman, 2017, s. 20)

2.2.3. Yerel Yönetimin Önemi

Devlet teşkilatının büyümesi ve artan nüfus ile günden güne hizmet götürme artış göstermektedir. Merkezî yönetim kuruluşları, eskiden beri hizmet götüren birim olarak ön plana çıkmıştır, fakat iş ve hizmetlerin gerekliliği arttıkça kırtasiyecilik, bürokrasi, hantallık, memur kadroların artması gibi sebepler işlerin aksamalarına sebep olmuştur (Görmez, 1997, s.133). Bundan dolayı merkezî yönetim yerine yerinde yönetimi esas kılmak amacıyla yerel yönetimler kurularak bu alandaki aksaklıkları gidermek üzere hizmetlerini sürdürmektedir. Yerelde meydana gelen birçok problemin merkezî yönetimler tarafından çözülmesi ve ona müdahil olması zaman açısından sıkıntılar doğuracağından yerel yönetimlerin ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir. Merkezî yönetimler zaman geçtikçe yerel yönetimleri güçlendirme eğiliminde olmuşlardır.

Mahalli idareler, mahalli olarak sürdürülmesi gerekli olan hizmetlerin devamlılığını sağlanmasında önemli bir kuruluştur. Bunun içindir ki mahalli idareler yapılanması içerisinde bulunan idareci ve üyelerin aynı bölgede bulunan kişilerden seçilmesi gerekir (Eryılmaz, 2011, s. 187). Bu sebeple, mahalli idarelerin üye ve yöneticileri, içinde buldukları bölgenin sorunlarını daha etkili ve verimli şekilde değerlendirebilirler ve çözümde neler yapabileceklerine dair sağlıklı kararlar alabilirler. Mahalli idareler bireyde demokratik görev duygusunu güçlendirir ve ihtiyaçlara cevap vermesini sağlar.

Yerel yönetimlerin varlığı merkezî yönetim için büyük bir öneme sahiptir çünkü yerel yönetimlerin yerel niteliği olan görevleri, merkezî yönetimin üzerinden almasına bağlı olarak merkezî yönetimin ilgileneceği alanların daha kısıtlı ve verimli olmasını sağlar (İnaç ve Ünal, 2015, s.3). Yerel yönetimler bulunduğu yerdeki problemlerin çözümünde merkezî yönetimden daha çok hâkim olduğu için, sorunların kısa sürede çözülmesi sağlanır ve aynı zamanda merkezî yönetimin yükünü hafifletmiş olur.

Mahalli idarelerin kendi içlerinde bağımsız olmaları, bölge halkına daha yakın ve daha modern olmalarını sağlar. Bundan dolayı yeni hizmet anlayışlarını ortaya koyup insanların hizmetine sunarlar (Eryılmaz, 2011, s. 187). Sonuç olarak Türkiye’de de belediyeler, kentsel dönüşüm projeleri, toplu konutlar, sosyal yardım organizasyonları, beyaz masa uygulamaları, temel altyapı yatırımları ve yönetime katılma gibi konularda yenilikler oluşturarak kentin gelişmesine büyük katkı sağlarlar.

Üst düzey güce sahip merkezî yönetimlerde, mahalli idareler ona karşı bir denge görevi görür. Merkezî yönetimler güç bakımından önemli bir büyüklüğe sahiptir. Bu da bazen istenmeyen tehlikeli sayılabilecek sonuçlara meydan vermektedir (İnaç ve Ünal, 2015, s.10). Bu yönetim, yapısı içerisinde yönetsel gücün bir merkezin elinde değil, çeşitli gruplar ve yönetimler arasında dağılması şeklindedir.

Yerel yönetimler, vatandaşlar arasında hemşerilik duygularının ve demokrasi ile ilgili değer yargılarının gelişiminde büyük önem taşımaktadır. Politik eğitim olgusu öncelikleri yerel yönetimlerde başlar ve gelişme gösterir (İnaç ve Ünal, 2015, s.7). Siyaset içinde sorumluluk alan kişilerin çok önemli bir bölümü öncelikli olarak mahalli

idareler alanı içerisinde görev alarak kendilerini bir ölçüde genel siyasete hazırlarlar. Türkiye’deki siyasette bulunan çoğu siyasetçi yerel yönetim içerisinde belli bir başarı elde ederek ve insanların sevgisini kazanarak merkezî siyaset içerisinde bulunurlar.

2.2.4. Yerel Yönetimin Yapısı

2.2.4.1. Köy Yönetimi

Köyler, tarihi süreç içerisinde kendiliğinden meydana gelen en eski mahalli idari birimlerdir. Belirli küçük bir alan içerisinde topluca yaşam söz konusudur. Bu küçük komün, ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesi noktasında devlet haricinde yerel bir teşkilatın oluşmasına vesile olmuştur. Köyler, Osmanlı Devleti döneminde de mevcut olmakla birlikte tüzel kişilikleri ve ayrı bir kanunları bulunmamaktadır. Tüzel kişilik kazanması Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleşmiştir. 1924’te düzenlenen 442 sayılı Köy Kanunu ile tüzel kişiliğe haiz bir yerel yönetim olan köyler, sonrasında 1924 Anayasası’nda da kendisine yer bulmuştur (Günday, 2011, s. 521). Günümüzde kullanılan Köy Kanunu 1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu’dur. 2012 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediyesi Kanunu’ndan dolayı buralardaki köyler kaldırılmış ve mahalleye dönüştürülmüştür. Bu durum Türkiye’de köylerin sayısının azalmış şekilde görülmesine neden olmuştur (Eryılmaz, 2020, s. 219).

Köy Kanunu’na göre “nüfusu iki binden aşağı yurtlara” köy denilmektedir (442 Sayılı Köy Kanunu, 1924). Türk Dil Kurumu’nun tanımlamasına göre ise köy, “yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimleri”dir (Türk Dil Kurumu, 2023). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere temel vurgu nüfusun azlığı olmakla birlikte sosyal ve ekonomik yapı bakımından farklılıkların olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Köyün kurulması 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nda düzenlenmiştir. Yeni bir köyün kurulması için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İl İdare Kurulu ve İl Genel Meclisinin görüşü alınarak İçişleri Bakanlığının kararı neticesinde gerçekleşmektedir. Ayrıca köylerin işlerinin yapılmasını da kanun köylülere yüklemiştir. Köylerin mecburi ve isteğe bağlı olmak üzere birtakım işleri vardır. Zorunlu işlerin

yapılmaması cezai sorumluluk doğurmaktadır. Bu işlerin yapımı esnasında imece ve salma yöntemleri kullanılabilir (442 Sayılı Köy Kanunu, 1924).

Köyün, üç adet organı vardır. Bunlar köy derneği, ihtiyar meclisi ve köy muhtarıdır. Köy derneği, seçmen niteliğine sahip olan köyde yaşayan köylülerden oluşmaktadır. Köy derneği, köy muhtarını ve ihtiyar meclisi üyelerini seçmektedir. İhtiyar meclisi köyün karar organıdır ve meclisin başı da köy muhtarıdır. Anayasaya göre seçimle gelen organ ihtiyar meclisidir. İhtiyar meclisi ise köy derneğinin seçtiği üyelerle birlikte doğal üyelerden oluşur. Haftada en az bir defa toplanmaktadır. Köy işlerinin yapılma sırasını belirler ve bu belirlenen işleri köylünün yapmasını sağlar. Köy sınırlarındaki köy işlerinin yapılmasından muhtar ve ihtiyar heyeti birlikte sorumludur. Bütçeyi de beraber hazırlamaktadırlar. Muhtarın ayrıca başka görevleri de vardır. Bu görevleri devlet işleri ve köy işleri olarak ikiye ayırmıştır. Devletle ilgili olan işler genel olarak devletin işleyişine yardımcı olmak şeklindeyken köy işleri köyün temsili ve köydeki işlerin yapımı aşamasındaki süreçlerle ilgilidir (442 Sayılı Köy Kanunu, 1924).

2.2.4.2. Belediye Yönetimi

Hizmet sundukları nüfusun çokluğuyla ön planda olan belediyeler 2012 yılında büyükşehirle ilgili yapılan yasal düzenleme sonrasında daha da ön planda yer almaya başlamıştır. Köy ve il özel idarelerinin azaldığı ve belediye yönetimlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Büyükşehir kanunuyla birlikte, büyükşehir olan illerde il özel idareleri kaldırılmış, köyler mahalleye dönüştürülmüş ve belediye sınırları il sınırı hâline gelmiştir (Şahin, 2019, s. 89).

Bununla beraber belediyelerin tarihi çok da eski değildir. Osmanlı döneminde yönetim sistemimize dâhil olmuştur. 1855 yılında ilk defa kurulan bu sistem, birçok kurum gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de benimsenmiş ve kullanılmıştır. İlk defa Cumhuriyet tarihinde 1930 yılında hazırlanan Belediye Kanunu uzun yıllar yürürlükte kalmış ve uygulanmıştır (Eryılmaz, 2020, s.194). Belediyeler uzun bir süre merkezî yönetimin bir uzantısı gibi düşünülmüştür. Bu yanlış algı belediyenin, başkanı merkezine alan bir yapılanmaya sebebiyet vermiştir. Bu durum merkezî yönetimde çıkan sorunların yerele de yansımalarının en büyük sebebidir. Olumsuz şartların giderilmesi ancak yeni

kanunla mümkün olabilmiştir. Avrupa’da yerel yönetimlerin önem kazanması, kalkınmanın yerelden başladığına dayanan ekonomik düşünce ve halkın demokrasiye katılımının arttırılmasına yönelik yaklaşımlar, Türkiye’de de etkisini göstermiş ve yeni bir belediye kanunu çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmanın neticesinde 2005 yılında 5394 Sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Yeni kanunla belediyelerde bazı yenilikler gerçekleşmiştir. Bu yenilikler (Eryılmaz, 2020, s. 194-197) tarafından şöyle ifade edilmektedir:

- Belediyelerin kurulma şartlarında değişikliğe gidilerek aranan nüfus şartı 5000’e çıkarılmıştır. Temel amaç verimliliği artırma ve etkin bir yönetimdir.
- Belediyelerin idari ve mali açıdan özerk olduğu belirtilmiştir.
- Belediyelerin görev tanımında usul değişikliğine gidilerek görevleri genel olarak konu bazında belirtilmiştir.
- Mahalleler, belediye yönetiminin alt birimi konumuna gelmiştir.
- Hemşeri hukuku kütük üzerinden tanımlanırken ikamet temeliyle tekrar tanımlanarak kavram genişletilmiştir.
- Belediyelere yeni görevler verilerek yetki ve görevleri genişletilmiştir. Böylece sadece kurumu değil kentin yönetimi ön plana alınmaya çalışılmıştır.
- Belediye örgütlerinin esnek bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır.
- Personel kadrolarının verimli ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için norm kadro sistemi uygulanmaya başlanmıştır.
- Belediyelere gönüllülerin katılımı imkânı sağlanmıştır.
- Belediyelerin denetimi esnasında özerkliklerine zarar vermeden idari vesayetle dengeli bir şekilde tekrar düzenlenmiştir. Merkezi hiyerarşinin denetimi azaltılarak iç denetimle birlikte Sayıştay denetimi güçlendirilmiştir.

Kanundaki başlıca yeniliklerden de anlaşılacağı üzere sürdürülebilir kalkınma, devlet yönetiminde şeffaflık ve etkinlik, kaynakların kullanımında etkinlik, halkın yönetime katılımının arttırılması ve daha demokratik bir ülke yönetimi noktasında oluşturulan politikalar, Belediye Kanunu’nu oluşum sürecinde de doğrudan etkilemiş ve yerel yönetimler içerisinde gitgide önem kazanan belediyeler kilit konuma yükselmiştir.

Belediyeler kendi içinde türlere ayrılmaktadır. Anayasa madde 127'deki dayanağa göre kanunla büyük yerleşim merkezlerinde özel yönetimlerin kurulabileceği hususu üzerine büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Ayrıca belediye kanunundan dayanak alınarak kurulan belediyeler de vardır (Eryılmaz, 2020, s. 194). Bu hususta farklı belediye tipleri ortaya çıkmaktadır. Büyükşehir olan şehirlerde, ilin sınırlarını kapsayacak şekilde bir büyükşehir belediyesi ve ilçe sınırlarını kapsayacak şekilde de ilçe belediyeleri vardır. Ancak diğer şehirlerde durum farklıdır. Büyükşehir olmayan şehirlerde, il merkezleri ve ilçe merkezlerinde belediyeler olmakla beraber belde belediyeleri de mevcuttur. İl sınırları içerisinde herhangi bir belediye sınırına girmeyen yerlerin sorumluluğu da il özel idarelerine aittir. Görüldüğü üzere Büyükşehir Belediye Kanunu belediyelerde farklı yönetsel düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur.

5393 sayılı Belediye Kanunu 3.maddesinde belediyeyi “belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlamıştır. Tanımda da ifade edildiği gibi belediyeler idari ve mali açıdan özerk kamu tüzel kişisidir. Dikkat edilmesi gereken husus ise “kanunun mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlar” diyerek bir noktada belediyeleri sınırlamıştır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Belediyenin kurulabilmesi için en az mevcut yerleşim yerinin nüfusunun en az 5000 olması gerekmektedir. 5000 metre yakınında ayrı bir belediye olmamalıdır. Ayrıca birbirlerine yakınlıkları 5000 metre olan ve nüfus şartını taşıyan köyler, belediye kurulması için ilgili birimlere başvurabilir. Kurulmasında sakınca görülmemişse cumhurbaşkanının kararı neticesinde belediye kurulabilmektedir. Bu hususlar dışında tüm il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur. Eğer bir belediyenin nüfusu 2000 altına düşerse cumhurbaşkanının kararıyla köye dönüştürülebilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Belediyenin organları; belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır. Belediye meclisi, belediyenin karar organıdır. Halkın oylarıyla seçilerek beş yıllığına göreve gelmektedirler. Meclis başkanı belediye başkanıdır. Her ayın ilk haftası toplanan

meclis, belediye başkanının oluşturduğu gündem doğrultusunda kararlarını alır. Belediyeye ilgili önemli kararlar belediye meclisinden geçer. Stratejik planın kabulü, yıllık çalışma planının kabulü, imtiyaz verme, yönetmelik kabulü, borçlanma, bütçenin kabulü, imar planı gibi esasa yönelik birçok görevi vardır. Ayrıca üyeler ihtisas komisyonlarına katılır. İmar ile plan ve bütçe komisyonlarının kurulması, nüfusu 10.000'i geçen belediyeler için zorunludur. Belediye encümeni, belediyenin danışma organı gibi çalışmaktadır. Belediyenin nüfusuna göre sayısı değişen encümende; belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, mali işler müdürü ve birim amirleri bulunmaktadır. Belediye başkanı başkanlık eder. Haftada en az bir defa toplanan encümen, belediye başkanının oluşturduğu gündem doğrultusunda görüşür. Kamulaştırma, cezai işlemler, açılış kapanış saatlerinin belirlenmesi gibi ikincil kararların alınması noktasında birçok görevleri vardır. Belediye başkanı, belediye idaresinin başıdır. Tüzel kişiliğin temsilcisidir. Seçimle beş yıllığına seçilir. Meclislere başkanlık eder. Personelin atanmasından sorumludur. Görevleri daha çok belediyenin işleyişini, düzenini sağlama, teşkilatı idare etme ve günlük işleri yürütmedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

2.2.4.3. Büyükşehir Belediye Yönetimi

Büyükşehir belediyelerine dair ilk düzenleme 1984 yılında gerçekleştirilmiştir. Belediye Kanunu'ndaki belediye anlayışından farklı, iki kademeli olarak büyük şehirlerimizde yeni bir belediye sistemi kurulmuştur. Bu ikili sistemde merkez, belediye ve ilçe belediyeleri olmak üzere düzenlenmiştir. Eski Belediye Kanunu'ndan kaynaklanan sorunlar, bu süreçte aşılacak istenmiştir. 1980'den önceki dönemde büyükşehir olan illerin çoğunda her belediyenin kendine ait örgütsel yapısı bulunmakta, bu durum da hayatın akışını olumsuz etkilemekteydi. Belediyeler arasında koordinasyon olmadığı için hizmetler noktasında ortak bir anlayış gerçekleştirilemiyor ve sorunlar çıkıyordu. 1981 yılında çıkarılan büyük şehirlerin yakın çevresindeki yerleşim yerlerinin ana belediyelere bağlanmasına dair kanunla sorunlar aşılmaya çalışılmış ama uzun vadede yeterli olmamıştır. Yeni düzenlenen anayasada özel yönetimlerin kurulabileceği hükmünün düzenlenmesinden sonra 1984 yılında çıkarılan bir düzenlemeyle İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere ilk defa büyükşehir belediyesi kurulmuştur. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Sayıları artarak 30'a ulaşan büyükşehirler son hâlini 2012 yılında yapılan değişikliklerle almış ve bugüne

gelmiştir. Büyükşehirlerin sınırları il sınırı olarak kabul edilmiş, büyükşehirlerde il özel idaresi uygulamasına son verilmiş, köyler ve beldeler kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüş, bucaklar kaldırılmış, büyükşehirlerin olduğu illerde yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları kurulmuş ve büyükşehir belediyesi olmak için nüfus şartı 750.000 olarak belirlenmiştir (Eryılmaz, 2020, s. 205-207).

Büyükşehir belediyesi 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda "sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idari ve mali özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır. Büyükşehir belediyelerinde ilçe sınırlarında ayrıca ilçe belediyeleri kurulmuştur. Büyükşehir belediyelerinin organları; büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanıdır (5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004). Büyükşehir belediyeleri de temel olarak belediye yönetimi oldukları için birçok özellikleri, görevleri, yetki ve sorumlulukları belediyelerle benzer özellikler göstermektedir. Bu sebeple konuyla ilgili bazı küçük farklılıklardan bahsedilerek konunun özetlenmesi yeterli olacaktır.

Büyükşehir belediyeleri belediye meclisinde; büyükşehir belediye başkanı, ilçe belediye başkanı ve ilçe belediyesi meclis üyeleri doğrudan seçimle seçilmektedir. Büyükşehir meclis üyeleri, ilçe belediyelerinin üyeleri arasından belirli bir oranda, ilçe belediye başkanları ve büyükşehir belediye başkanından oluştuğu için aslında dolaylı olarak seçilmiş olurlar. Ayrıca sorumluluk alanı büyüdüğü için büyükşehir belediye encümeninde beş meclis üyesi, mali hizmetler birimi amiri, üç birim amiri, genel sekreter ve büyükşehir belediye başkanı bulunmaktadır. Görüleceği üzere genel sekreterlik makamı oluşturulmuştur. Görevler noktasında da büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında paylaşım olduğu görülmektedir. Genel olarak işleyişi büyükşehir belediyesi belirlemekte ve ilin tamamındaki işlerden sorumlu tutulurken ilçe belediyelerinin daha sınırlı görevleri vardır ve sorumlulukları ilçe sınırları içindedir. Bütçe ve imar konularında büyükşehir belediyelerin ilçe belediyeleri üzerinde vesayet yetkisini kullanabildikleri de görülmektedir (5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004).

2.2.4.4. İl Özel İdaresi

İl özel idarelerinin kuruluşu Osmanlı Devleti döneminde 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesine dayanmaktadır. 1913, 1987 yıllarında yapılan değişikliklerden sonra 2005 tarihinde çıkarılan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile günümüzdeki şeklini almıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin sayısının arttırılması da il özel idarelerinin durumunu doğrudan etkilediği için son değişiklik 2012 yılında gerçekleşmiştir. Böylece yerel yönetimleri etkin ve güçlü bir içerik kazandırmak, katılımcı ve hesap verilebilir bir yönetim gerçekleştirilmek istenmiştir (Eryılmaz, 2020, s. 184).

İl özel idaresi 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda "İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır. İl özel idaresinin kurulabilmesi için mevcut yerin il vasfını kazanması yeterlidir. Aynı zamanda il özel idarelerinin yetkileri il sınırlarını kapsadığı için büyükşehir belediyesinin olmadığı illerde kurulmaktadır (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

İl özel idarelerinin görevleri mahallî müşterek olmak kaydıyla il sınırları içinde ve dışında olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İl sınırlarının içinde çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi gibi çevreyle ilişkili görevleri mevcutken il sınırları dışında imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, ağaçlandırma, park ve bahçe gibi pek çok görevi bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin gerçekleşmesi noktasında yönetmelikler çıkarmak, denetlemek, izin ve ruhsat vermek, ceza kesmek gibi yetkileri kullanırken bu hizmetlerin devamlılığını sağlayabilmek amacıyla satış yapma, bağış alma, vergi tahsili gibi gelir getirici faaliyetlerde de bulunabilir. Temel amaç hizmetin sağlanması ve hizmetin devamlılığıdır. Bu doğrultuda il özel idaresinin malları da devlet malı sayılmaktadır. (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005). Ayrıca il çevre düzen planı il özel idaresiyle birlikte belediyelerce düzenlenmektedir. İl belediye meclisinden geçmeyen bir plan sadece il özel idaresince kabul edilemez. Bu durum belediyelerin çevreyle ilgili kararlarda il özelinde daha etkin kılındığının bir göstergesidir (Şahin, 2019, s. 58).

İl özel idarelerinin üç organı bulunmaktadır. Bunlar il genel meclisi, il encümeni ve validir. İl genel meclisi, esas kararların alındığı ve seçimle gelenlerin oluşturduğu meclistir. Seçimler beş yılda bir yapılmaktadır. Meclis kendi içinden başkan, başkan vekilleri ve kâtiplerini seçer. Her ayın ilk haftası toplanır ve gündemi meclis başkanı belirler. Bütçe, strateji planı, il çevre düzeni planı, yıllık programlar, imtiyazlar, yönetmeliklerin kabulü, şartlı bağışların kabulü gibi önemli görevleri vardır. Alınan kararlar valiye gönderilir. Gönderilmeyen kararlar yürürlüğe giremez. İl encümeni daha çok ikincil kararları alan danışma ve karar organıdır. Görüşmeler vali başkanlığında gerçekleştirilir. Valinin olmadığı toplantılarda ise genel sekreter başkanlık yapar. Kurul üyelerinin üçü il genel meclisinden, ikisi de valinin belirlediği birim amirlerinden oluşmaktadır. Haftada en az bir defa toplanır ve gündem vali tarafından oluşturulur. Bütçenin görüşülmesi, kamulaştırma, iş yeri saatlerinin düzenlenmesi, cezaları uygulamak gibi görevleri vardır. Vali hem il idaresinin hem de il özel idaresinin başıdır. Alınan kararları yürüten ve uygulanmasından sorumlu olan kişidir. Tüzel kişiliğin temsilcisidir. Teşkilatın idaresinden ve bütçenin hazırlanıp uygulanmasından sorumludur. Halkın mutluluğu, sağlığı, esenliği ve huzuru için gerekli önlemleri almalıdır (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005)

2.3. TÜRKİYE’ DE BELEDİYECİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Belediye kelimesi Arapça kökenli “beled” sözcüğünden türemiştir. (Balcılar, 2020, s.39) Kent, memleket ve yerleşik yaşam anlamlarına gelmektedir. “Belde” kelimesi genellikle tüm belediye örgütlenmelerini kapsayan yerleşim alanı anlamını taşıırken Türk Dil Kurumu tarafından bu kelime “İlçeden küçük, belediye ile yönetilen yer” olarak tanımlanmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda ise belde, “Belediyesi bulunan yerleşim yeri” (m.3/c) olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” (m.3/a) olarak tanımlanmıştır. Belediye kelimesi Türk Dil Kurumunda ise “İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti” olarak tanımlanmıştır.

2.3.1. Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik Süreci

Osmanlı Devleti Gerileme Dönemi'nde Batı ülkelerine uyum sağlamak amaçlı modernleşme sürecini izlemiş ve Batılılaşma hareketleri devlet yönetiminin düzenlenmesinde etkili olmuştur. (Önver, 2019, s. 39). Bu süreçte yerel yönetimler de modernleşme etkisinde kalmış ve meclis gibi modern yönetim birimlerinin varlığı görülmeye başlanmıştır. İlk belediyecilik hareketleri ve modern kamu yönetimi kuruluşlarının meydana gelmesinde Tanzimat Dönemi önemli bir yere sahiptir. Bu sürece kadar şehrin gerekli altyapı, asayiş ve ticari denetimi görevi kadılar eliyle gerçekleştirilmiştir. II. Mahmut, çağın gerekleri olarak yönetim yapısı ve özellikle yerel yönetimlerde birtakım yeniliklerin ve düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğunu kabullenmiştir. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, beraberinde değişikliklere ve kadıların şehir idaresindeki gücünü kaybetmesine neden olmuştur. Kadıların gücünü kaybetmesi üzerine belediye teşkilatının kurulacağı sürece kadar İhtisap Nezareti, şehir ve eyaletlerdeki müdürlükleri aracılığıyla görev üstlenmiştir (Gürboğa, 2008, s. 167). İhtisap Nezareti; güvenlik, vergi toplama, şehrin düzenli işlemesi ve gerektiğinde zorlayıcı tedbirler alabilme gibi önemli görevlere sahiptir. 1829 yılında mahalle imamlarının yetki alanı zayıflatılarak vergi toplama, mahalle idaresinin düzenini kurma ve şehrin asayişini sağlama görevleri; kurulan muhtarlıklar ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Çolak, 2012, s. 40). Vergi tahsilleri ve denetim sırasında yaşanan yolsuzluk ve gittikçe büyüyen şikâyetler, İstanbul'da isyanlara sebep olmuştur. Bunun üzerine İhtisap Resimleri azaltılmış, İhtisap Nazırlığının yetki alanları daraltılarak ilerleyen zamanda bu nazırlıklar kapatılmıştır (Önver, 2019, s. 41).

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk belediye örgütlenmesi Avrupa ile gerçekleştirilen iktisadi ilişkiler etkisiyle meydana gelmiştir. Kırım Savaşı sonrası Avrupa'dan gelen göçlerle beraber şehirlerde artan nüfusun yarattığı sorunlar; kentsel büyüme ve ticari canlılık, kentlerde altyapı hizmeti, çarşı pazar denetimi, kamu sağlığı hizmetleri, mesken ve iş alanlarının düzenlenmesine yönelik hizmet ihtiyaçlarının artmasına neden olmuştur (Gürboğa, 2008, s. 167). Şehirlerde yaşanan aksaklıklar ve hizmet yetersizliği üzerine 1854 yılında İstanbul'da, Batı'daki belediyelere benzer yapıda şehremini ve şehir meclisi organlarına sahip şehremaneti kurulmuştur (Oktay, 2008, s. 136). Şehremanetinin görevleri altyapı hizmeti, zaruri ihtiyaçların temini, resim ve vergilerin toplanarak Maliye

Nezaretine ulaştırılması, esnaf, çarşı ve pazar denetimidir. Ancak şehremaneti, uygulamalarında başarısızlığa uğramıştır. Merkezî yönetim yaşanan başarısızlığı şehir meclisi üyelerinin yönetim konusunda tecrübesiz olmasına bağlamıştır (Oktay, 2008, s. 136-137). 1856 yılında kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu, İstanbul’da modern bir belediye sistemi kurulabilmesi için şehremaneti yanında semtlerde de belediye dairesi kurulmasını teklif etmiştir. 1857 yılında İstanbul, Boğazlar ve Adalar on dört belediye dairesine ayrılmış ancak ilk başta maddi yetersizlikler nedeniyle Beyoğlu ve Galata’yı kapsayan Altıncı Daire’den uygulama başlamıştır (Önver, 2019, s. 46). Altıncı Daire bulunduğu bölge aşıından sahip olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal güç nedeniyle hükümet tarafından imtiyazlara sahip olmuştur (Oktay, 2008, s. 142). Batı tarzı belediyeçilik anlayışının Osmanlı Devlet’inde yansıması olan Altıncı Daire-i Belediye çağdaş belediyeçilik anlayışının temellerini oluşturmuştur (Deniz vd. 2017, s. 320). Belediye dairelerine duyulan güven, belediye dairesi kurulmasının önünü açmıştır. Yeni belediye daireleri Tarabya ve Adalar’da kurulmuştur.

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile tüm eyaletler vilayet olmuş, taşra teşkilatına yönelik düzenlemeler gerçekteştirilmiştir. 1868 yılında belediye dairelerinin olumlu ilerlemeleri sonucunda “Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi” ile İstanbul 14 belediye dairesine ayrılmış ve belediye teşkilatı tüm şehre yayılmıştır (Çolak, 2012, s. 43). Belediye daireleri yanında oluşturulan Cemiyet-i Umumiye-i yılda iki kez toplanarak yatırım programları, kesin hesapların onayı ve üst miktar borçlanmaların kararını verme yetkisine sahip olmuş, ancak bu süreçte meclis aşılamamıştır (Oktay, 2008, s. 139). Şehrin tamamında belediye kurma kararı gerçekteştirilememiş ve Tarabya, Beyoğlu, Adalar yanında Yeniköy, Beykoz ve Kadıköy belediyeleri kurulmuştur. 1870 itibariyle belediye hizmetler taşralarda da görölmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti merkezî yönetimin etkisini en uıra köşelere kadar yansıtarak taşra üzerinde hâkimiyetini artırmayı amaçlamıştır (Gürboğa, 2008, s. 168). 1871 yılında yayınlanan Vilayet Nizamnamesi ile belediyelere yönelik mevzuat genişletilmiştir (Gürboğa, 2008, s. 168).

1876 yılında Kanuni Esasi’nin 112. maddesinde İstanbul ve yerelde hizmetlerin belediye meclisi aracılığıyla yönetileceği esas yer almıştır. Meclis-i Mebusan tarafından belediyelere yönelik ilk kanun, 1877 yılı “Dersaadet Belediye Kanunu”dur. Bu kanun ile

şehremaneti, Cemiyet-i Umumiye ve belediye dairelerinin yapıları temel kabul edilerek gelişmeler sağlanmıştır (Oktay, 2008, s. 140). Bu kanunla Altıncı Daire'nin ayrıcalıkları kaldırılmış, İstanbul şehri Paris'teki bölümlenmelerden etkilenecek yirmi daireye ayrılmış ve belediye ile şehremaneti ilk kez tüzel kişilik kazanmıştır (Yörükoğlu, 2009, s. 10). Uygulamada değişikliklere giderek on belediye dairesi kurulması kararı alınmıştır. Vilayetler Belediye Kanunu ile İstanbul dışında yerelde teşkilatlanmanın temeli oluşturulmuş ve tek bir kanun altında toplanmıştır. Bu düzenlemeyle vilayet belediye meclisi ve idare meclisi karışımından oluşturulan Cemiyet-i Belediye, merkezî yönetimin taşra denetimini sağlamıştır (Oktay, 2008, s. 146). Merkezî yönetim gerçekleştirdiği değişimlerde önceki idari yapıda halk üzerinde önemli etkiye sahip olan taşra seçkinlerini belediye meclisi gibi kanallarla idareye dâhil etmiştir. Taşra seçkinlerini, idareye dâhil etmede merkezî yönetimin bütçe, kadro, haberleşme ve teknik yetersizliklerinin giderilmesi amacı yer almaktadır (Gürboğa, 2008, s. 169). 1877 yılında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı sonrası İstanbul'a yoğun göçmen hareketi, barınma ve iâşe sorunlarına neden olmuştur. Bu sorunlara yönelik seçim komisyonları görevlendirilmiş ve süreç Dersaadet Belediye Kanunu'nun uygulanmasını engellemiştir (Oktay, 2008, s. 140). 1908 yılına kadar İstanbul'da şehremaneti ve kurulan on daireden meydana gelen yönetim, kısıtlı da olsa hizmet vermeye devam etmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası Meclis-i Mebusan'ın tekrar kurulabilmesi için "İhtihab-ı Mebusan Kanunu" hükümlerince belediye daire meclislerinin yeniden kurulması gerekmiştir (Oktay, 2005, s. 63). Kanunun dairelere şehremaneti karşısında vermiş olduğu mali ve idari özerklik, iki yapı arasında çatışmalara neden olmuştur. 1912 yılında Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanunu Muvakkat ile belediyeler arası çatışmaların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Merkezî yapıyı artırmak için dairelere son verilerek İstanbul'da bir belediye dairesi ve şehremanetinin tüzel kişiliği içinde dokuz şube oluşturulmuştur (Sunay, 2002, s. 128). Bu yapı 1930 yılına kadar sürdürülmüştür.

2.3.2. Cumhuriyet Dönemi Belediyecilik Süreci

1924 yılında 417 sayılı kanun ile "Ankara Şehremaneti" diğer belediyelerden ayrı düzenlenmiştir. Ankara Şehremaneti yapısında atama yolu ile görevlendirilen bir

şehremini, bir belediye dairesi ve Belediye Umumi Cemiyeti yer alacaktır. Cemiyetin belirlemiş olduğu bütçe İçişleri tarafından onaylanacak ve merkezin atadığı memurların maaşı İçişleri Bakanlığı tarafından karşılanacaktır (Balcılar, 2020, s. 29). 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanun'u ile bütünsel bir düzenleme getirilmiş, önceki dönemlerde belediyeciliğe yönelik çıkarılan kanun ve düzenlemeler kaldırılmıştır (Çolak, 2012, s. 47). 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7. maddesi belediye kurulabilmesi için 2000 nüfus şartını getirirken nüfus şartına bakılmaksızın il ve ilçelerde belediye kurulması söylemi yer almıştır. Bu kanunla belediyelerin kentsel hizmetlerde rolü artırılmış ve belediyeler tek bir çatı altında toplanmıştır (Oktay, 2008, s. 148). Bu süreçte elektrik, doğalgaz, su, haberleşme ve kent içi ulaşım gibi hizmetlerin yabancı sermayedar tarafından gerçekleştirilmesi sonlandırılarak devletleştirilmiştir (Ersöz, 2011, s. 106). İstanbul ve Ankara'da valilik ve belediyeleşimin birleşik idarede yer alması öngörülmüştür (Yörükoğlu, 2009, s. 12). 1580 sayılı Belediye Kanunu, belediyelere yerel hizmetler konusunda geniş bir yelpazede görev yüklenmiştir. Aynı zamanda belediyeler, belde halkının ve beldelerin yararına yönelik girişimlerde bulunmasında yetkili kılınmıştır. Belediyelere geniş yetkiler verilmesinde genç cumhuriyet kurucularının belediyeler alanında çağdaş ve yeni yaşam alanları yaratma isteği, haberleşme araçlarının çok gelişmiş olmaması nedeniyle hizmetlerin belediyelerce sağlanmasının gerekliliği etkili olmuştur (Ersöz, 2011, s. 107). Belediyelerin dönemin siyaset anlayışı gereği merkezi idarenin "şubesi" gibi hizmet alanında yer aldığı belirtilmiştir. Belediye başkanlarının 1963 yılına kadar merkezi atama veya belediye meclisi tarafından seçilmesi, hiyerarşik denetimin göstergesi olmuştur. İdari yapının şekillendiği ve belediyelerin geniş yetkilerle donatıldığı bu süreçte dönemin şartlarına göre belediyelerin yerel alanda sahip olduğu görevlerin çeşitliliği, mali yetersizlik ve personel eksikliği gibi nedenlerle tam olarak yerine getirebilmesi mümkün olmamıştır.

1980 sonrası değişen bakış açısı, liberal devlet anlayışına tekrar dönüşü sağlamıştır. Şehirleşme düzeyinin artması ve yerel yönetimlere artan vurgu, yerel yönetimlerde değişimlere yol açmıştır. 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile iki kademeli yerel yönetim sistemi oluşturulmuştur. Merkezinde birden fazla ilçe bulunması veya kurulabiliyor olması şartını taşıyan İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep ve Kayseri illerinde yasama işlemi ile içerisinde müstakil ilçeler

bulunan büyükşehir belediyeleri kurulmuştur (Adıgüzel, 2014, s. 55). 1993 yılında 504 sayılı “Yedi İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Samsun, İzmit ve Mersin illerinde her birinde üçer alt kademe belediyesi oluşturularak büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Alt kademe belediyeleri ile hem devletin örgütsel yapısını hem de maliyeti büyütmemek amaçlanmıştır. 2000 yılında 593 sayılı kanun hükmünde kararname ile içerisinde hem ilçe hem alt kademe bulunan Adapazarı Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Planlama ve koordinasyon eksikliği yanı sıra görev ve yetki dağılımındaki karışıklık üzerine 2004 yılında 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. 5216 sayılı kanun gereği büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için 10.000 metre uzaklıktaki yerleşim alanında 750.000 üzeri nüfusa (5216/m.4) ve en az üç ilçe veya ilk kademe (5216, m.3) belediyesine sahip olmak gerekmektedir. 5216 sayılı kanunla büyükşehir belediyelerinin idari ve mali özerkliğinin kanuni dayanağı oluşturulmuştur (Usta vd., 2018, s.221). 5216 sayılı kanunla İstanbul ve Kocaeli illerinin hizmet sınırı, il mülki sınırı olarak belirlenmiştir. Bu iller dışındaki yerlerde ise hizmet sınırını belirlemede valilik binası merkez alınarak 1.000.000’den az nüfuslu yerlerde 20 km yarıçapı, 1.000.000-2.000.000 arasındaki nüfuslu yerlerde 30 km yarıçapı ve 2.000.000’den fazla nüfuslu yerlerde 50 km yarıçapı baz alınmıştır (Gürbüz vd., 2014, s. 104). Alt kademe belediyelerinin hepsi ilk kademe belediyesi olmuş ve beldelerin hepsi ilk kademe belediyesine dönüştürülerek büyükşehir belediyesine bağlanmıştır (Arıkboğa E., 2015, s. 193).

2004 yılında çoğulculuk, katılımcılık, saydamlık, verimlilik, hesap verebilirlik, sonuç odaklılık ve öngörülebilirlik kavramları üzerine “Kamu Yönetiminin Yeni İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” düzenlemiştir (Balcılar A., 2020, s. 29). Bu kapsamda gerçekleştirilen düzenlemelerle 1580 sayılı Belediye Kanunu kaldırılarak 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu 4. maddesinde il ve ilçe merkezlerinde belediye teşkilatı kurulması zorunlu kılınarak nüfus şartı 5.000 ve üzeri olarak belirlenmiştir. Bu kanunla belediyelere sosyal politikalar çerçevesinde yetkiler verilmiş ve sosyal belediyeçilik bazı alanlarda bir nevi zorunlu hâle getirilmiştir.

2008 yılında 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyeleri Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” (5747 Sayılı Kanun,2008) yürürlüğe girmiştir. 5747 sayılı kanunla çok fazla ilk kademe belediyesi olmasının yaşattığı olumsuzlukları gidermek için ilk kademe belediyeleri kaldırılmış ve beldeler yeniden ölçeklendirilerek yeni ilçe belediyeleri kurulmuştur (5747/m.1-2). 5747 sayılı kanunla büyükşehir belediyeleri sınırlarındaki ilçe belediyeleri, büyükşehir ilçe belediyesi ve ilçe belediyesi örgütlenmesine sahip olmuştur. Büyükşehir belediyesi hizmet sınırlarında yer alan orman köyleri dışındaki köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un (6360 Sayılı Kanun, 2012) 4. maddesinde büyükşehir belediyeleri, “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idari ve mali özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” (6360/m.4) olarak tanımlanmıştır.

6360 sayılı kanun büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için 3 ilçe kurulması şartını kaldırmış ve 750.000 nüfusa sahip olma şartı yer almıştır. Bu şartları sağlayan Trabzon, Hatay, Muğla, Aydın, Denizli, Manisa, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Mardin, Tekirdağ, Balıkesir ve Van kanun ile büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür (6360/m.1). Yirmi dört ay sonra nüfus şartını sağlayan Ordu Belediyesi, 6447 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” (R.G. 22.03.2013- 28595) ile büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Böylece büyükşehir belediyesi sayısı 30’a yükselmiştir.

2.4. TÜRKİYE’ DE SOSYAL BELEDİYECİLİK

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası’nda sosyal devlet vurgusundan başlamak üzere sosyal yardım ve sosyal hizmet çerçevesinde sosyal belediyeciliğin temel dayanağını oluşturacak birçok hüküm bulunmaktadır (Hameed vd., 2020: 235). Özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu sosyal

belediyeciliğin, sosyal hizmet ve sosyal yardımların kanuni dayanağını oluşturmaktadır (Çelik, 2014, s. 9). Bu kanunlar ile belediyelerin hizmet alanları tek tek sayılmayarak genel yetki verilmiştir.

3.7.2005 tarihinde kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda sosyal belediyeciliğe yönelik maddeler şu şekildedir;

- *Kanun'un 9. maddesinde belediyelerin alacağı kararlar ve gerçekleştireceği hizmetlerde mahallenin taleplerini göz önünde bulunduracağı ve belediyelerin mahallenin sorunlarının çözümü ve ihtiyaçlarının karşılanmasında imkânları doğrultusunda aynı yardım desteği gerçekleştireceği,*
- *13. maddesinde hemşehrilerin, belediyenin hizmet ve kararlarına katılma, hizmetlerinden ve yardımlarından bilgi edinme ve yararlanma hakkına sahip olduğu; bu yararlanmaların insan onurunu zedelemeyecek şekilde yapılması gerektiği ve belediyeler ile hemşehrilerinin arasındaki sosyal ve kültürel konulardaki ilişkilerin korunması ve geliştirilmesini çalışmalarında bulunacağı,*
- *14. maddesinde klasik belediyecilik hizmetleri yanı sıra belediyelerin sosyal yardım, sosyal hizmet, meslek ve beceri kazandırma işlevlerini yapacağı veya yaptıracığı (m.14/a),*
- *Büyükşehir belediyelerinin ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyelerin çocuk ve kadınlara yönelik olarak konukevi açmasının zorunlu olduğu ve diğer belediyelerin ekonomik durumlarına göre açabileceği (m.14/a),*
- *14. maddenin b bendinde belediyeler sınırları dâhilinde mali durumuna ve hizmet öncelik sırasına göre eğitim, sağlık konusunda hizmetler gerçekleştireceği ve sporu teşvik amaçlı hizmetlerde bulunabileceği,*
- *38. maddesinde muhtaç ve yoksullara yönelik belirlenen ödeneğin kullanılması, engelli bireylere yönelik hizmetleri gerçekleştirilmesi ve engelli merkezleri kurulması (m.38/n),*
- *60. maddesinde belediyenin giderleri arasında dar gelirli, muhtaç, yoksul, engelli ve kimsesizlere yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin yer aldığı,*
- *69. maddesinde dar gelirlilere ve afetzedelere belediyelerin 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun belirttiği hükümlerce gerçekleştirilen takdir komisyonunun belirteceği tutardan aşağı olmamak şartıyla arsa tahsisi yapabileceği,*
- *70. maddesinde hizmetlerine yönelik olarak mevzuata uygun şirket kurulabileceği; 76. maddesinde kent konseylerinin çevre bilinci, sürdürülebilir kalkınma, sosyal dayanışma ve yardımlaşma, yönetime katılma ve hesap sorabilme ilkelerini hayata geçirebilmede birçok aktörle birlikte çalışacağı; 77. maddesinde ise gönüllü kişilerin hizmetlere katılımına yönelik uygulamalar gerçekleştirileceği belirtilmiştir (Resmî Gazete, 13.07.2005).*

10.7.2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu sosyal belediyeciliğe yönelik maddeleri şu şekildedir:

- *7. maddenin m bendinde büyükşehir belediyeleri sınırlarında kütüphane, müze, hayvan barınakları, hayvanat bahçeleri, spor, eğlence, dinlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işletirmek (m.7/m),*
- *Gerekli durumlarda eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerini sağlamak için tesis ve binalar yapmak; kamu kuruluşlarına ait bina ve tesislerinin bakım, onarım ve gerekli malzeme ihtiyacını yerine getirmek (m.7/n),*

- *Büyükşehir ölçeğinde doğal afetlerle ilgili planlama yapmak; afet bölgelerine gerekli durumlarda acil yardım, itfaiye hizmetleri götürerek araç gereç ve malzeme konusunda destek sağlamak (m.7/u), 6360 sayılı kanun ile afet durumunda ve risk oluşturan binalara yönelik yıkım ve tehlikeye işlemleri konusunda ilçe belediyelerinin taleplerine göre işlemleri gerçekleştirmek (m.7/z),*
- *Hastaneler, sağlık merkezleri, gezici sağlık üniteleriyle yetişkinler, kadınlar, çocuklar, gençler, dezavantajlı grup olarak belirttiğimiz yaşlılar, engelliler için kültürel ve sosyal hizmetler gerçekleştirmek; bu hizmetleri geliştirmek ve hizmetlerin verileceği tesisler kurmak, istihdamı artırmak amaçlı meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, kursları işletmek veya işlettirmek, bu süreç yürütülürken diğer kuruluşlarla iş birliği gerçekleştirmek (m.7/z),*
- *18. maddesinin ise yoksul ve muhtaç kesime yönelik ayrılan ödeneği kullanmak ve engellilere yönelik faaliyetleri desteklemek amaçlı engelli merkezleri oluşturulmak, (m.18/m),*
- *24. maddesinde belediyelerin harcamaları arasında yoksul, muhtaç, dar gelirli, kimsesiz ve engelli kişilere yönelik gerçekleştirilen sosyal yardım ve sosyal hizmetler sayılmıştır (m.24/j).*

1580 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet konusunda görevleri isteğe bağlı tutulurken gerek 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda gerekse 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yoksul ve muhtaç kesime ayrılan ödeneğin kullanılması ve engellilere yönelik merkezlerin ve hizmetlerin sağlanması zorunluluğu belirtilmiştir (Özgökçeler ve Bıçkı, 2012, s. 46). 5216 sayılı kanunda önceki kanunlardan farklı olarak büyükşehir belediyelerine “engelli hizmet birimleri” oluşturma görevi verilmiştir. Böylece engellilere yönelik hizmetler bir çatı altında toplanmış ve diğer kuruluşlarla iş birliği yapılabileceği belirtilmiştir. Bu birimle birlikte engellileri bilgilendirme, bilinçlendirme, engellilerin ulaşımını kolaylaştırmak, maddi ihtiyacı olanlara yardımda bulunmak, danışmanlık yapmak, sosyal ve mesleki konularda rehabilitasyon hizmetleri gerçekleştirmek amaçlanmıştır (Aygen, 2014, s. 176). 2006 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediyeleri Engelli Hizmet Birimleri Yönetmeliği ile görev alanları netleşmiştir.

2.4.1 Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin Uygulama Alanları

Sosyal belediyecilik modeliyle sunulan sosyal hizmet anlayışı, belediyelerin kadın ve erkek dağılımı, nüfus yoğunluğu ve yaş sayısı türünden demografik özelliklerine ve sınıflar arasındaki ayrımların sıklığına göre şekillenir. Sosyal belediyecilikte şahısların, ailelerin ve cemaatlerin problemleri dikkate alınarak bunlara çözüm üretilmesi beklenir. Bu noktada dikkate alınan temel konular; nitelikli personellerin fonksiyonel olması, hizmet bekleyen yönetilenlerin gelişmişlik seviyesinin dikkate alınması, planlamaların buna uygun yapılması, kaynakların efektif kullanılması şeklindedir. Bu kapsamda sosyal

belediyeciliğin her alanı etkileyen ve her kesimi dâhil eden bir anlayışa sahip olması gerekmektedir (Arat, 2022, s. 27).

Türkiye’de sosyal belediyecilik alanında yapılan uygulamalar bu bölümde;

- Çocuklar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Gençler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Yoksullar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Kimsesizler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Yaşlılar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Engelliler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Kadınlar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- İşsizler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri,
- Sığınmacılar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri şeklinde incelenmektedir.

2.4.1.1. Çocuklar, Gençler ve Kadınlar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinin a bendinin sonunda büyükşehir belediyesi ve nüfusu 100.000’i geçen belediyelerin, çocuk sığınmaevleri açmaları zorunlu tutulmuştur. 100.000 nüfusun altındaki ilçe belediyelerinin ise mali durumları doğrultusunda çocuk konukevleri açabileceği belirtilmiştir (5393, m.14/a). B bendinde ise bölgesindeki devlet okullarının bakım, onarım ve inşaatını yapabileceği veya yaptırabileceği ve bu okulların malzeme ihtiyaçlarını karşılayabileceğini belirtir (5393, m.14/b). Bunun dışında belediyeler, çocuklar için özellikle eğitim konusunda önemli bir yere sahiptir (Şahinoğlu, 2017, s. 57). Belediyeler; çocuk yuvası, kreş, çocuk kulüpleri, çocuklar için park, bahçe ve oyun alanları, sosyal ve kültürel aktivite oluşturma hizmeti vermektedir. Belediyeler, çocukların beslenmesi ve sağlığını korumaya yönelik faaliyetler ve başarılı öğrencileri ödüllendirmeye yönelik teşviklerde bulunmaktadır. Çocuk meclisleri ve toplu sünnet faaliyetleri ise belediyenin çocuklara yönelik diğer hizmetleridir (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s. 250).

Gençlere yönelik olarak 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda belediyelere gençlik ve spor hizmetleri verilmiştir (m.14/a). 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda ise

gençlere yönelik olarak sosyal ve kültürel hizmetleri gerçekleştirmek amacıyla tesisler kurmak, tesisleri işletmek ve geliştirmek, meslek ve beceri kursları açmak ve bu hizmetleri bölgesindeki eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları ile iş birliğinde gerçekleştirme görevleri verilmiştir (m.7/v). Belediyeler gençlere yönelik oluşturacağı merkezlerde eğitici seminerler ve bilgi şölenleri düzenlemektedir. Bunun yanı sıra belediyeler; üniversite yurtları, spor tesisleri ve sosyal tesisler, ücretsiz yemek dağıtımı, ücretsiz çamaşırhaneler, paso uygulamaları ve kütüphaneler açabilmektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s. 250). Gençlerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri ve kötü alışkanlıklar edinmelerinin önüne geçmek için rehberlik merkezleri oluşturulmaktadır.

Sosyal ve psikolojik danışma hizmetleri, aile sağlığı merkezleri üzerinden hobi edindirme, meslek kazandırma kursları açmak, sağlık hizmetleri vermek, sportif ve kültürel etkinlikler düzenlemek, farklı konularda ayni veya nakdi destekler vermek sosyal belediyelerin kadınlara yönelik hizmetlerinden bazılarıdır (Çiçek, 2012, s. 106).

Sosyal açıdan evrim geçiren ve toplumsal prensiplere uyum sağlamakta zorlanan kişilerin uygulamış olduğu şiddet nedeniyle toplumsal dayatmaların hâlen devam ettiği alanlarda yaşanan dışlama ve aşağılama süreçleriyle toplumsal alanlarından itilmeye çalışılan kadınların yeniden topluma kazandırılması, şiddetten korunmaları, kendilerini toplum parçası olarak görmeleri, yalnız olmadıklarını bilmelerini hedefleyen hizmetler; çoğunlukla koruma evleri, okuryazarlık eğitimi, kültürel faaliyetler ve meslek edindirme kursları gibi hizmetlerle ortaya çıkar. Ayrıca psikolojik desteğe gereksinim duyan kadınların problemlerinin giderilmesi amacıyla ilişki terapileri gibi olanaklar da kadınlara sağlanan hizmetler arasında yer almaktadır (Arat, 2022, s. 29). Bunlara ek olarak ebeveynlikle ilgili doğum öncesi, doğum sonrası ve çocuk yetiştirme için verilen eğitimler dahi kadınlara yönelik hizmetlerin kapsamı içerisinde yer almaktadır.

Belediyeler dahi hukuki açıdan kadına yönelik olan sosyal ödevlerle yaptırma tabi durumdadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu içerisindeki 14. maddeye göre; büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyelerin, çocuklar ve kadınlar için konukevi açması zorunludur. Diğer belediyeler ise bu konuda maddi durumlarına ve

hizmet önceliklerine bakarak çocuklar ve kadınlar için konukevi açabilmektedir. Bu düzenleme ile farklı türden şiddetlere maruz kalan, cinsel istismara uğrayan, maddi imkânı bulunmayan, muhtaç ve kimsesiz kadınlara yönelik koruma sağlama görevi de belediyelerin sorumluluk alanlarına dâhil edilmiştir (TBMM, 2005).

Toplumsal bilincin yükseltilmesi ve kadına yönelik olan şiddetin engellenmesi için 2019'da Alanya Belediyesi tarafından açılan Aile ve Kadın Destek Merkezi, talepte bulunan kadınların her birine hukuki, psikolojik, ailevi destek, sosyal hizmet ve sosyal yardım desteği sağlamaktadır. Bunun yanında evlilik okulu ve eğitsel seminerler türünden faaliyetlerle kişilerin bilinçlendirilmesi ve aile içerisindeki şiddetin engellenmesi için de çalışmalar yürütülmektedir (Alanya Belediyesi, 2019).

Belediyelerce yapılan faaliyetler, belediyelere göre farklılık göstermesine karşın bu noktada bazı temel faaliyetlerin olduğu da bilinmektedir. Bunlar; kadınlara yönelik el sanatları ve meslek edindirme kurslarının açılması, aile yaşam merkezleri kurulması, okuma ve yazma kursları açılması, kültür ve eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, sportif etkinlikler yapılması, nakdi ve ayni yardımlarda bulunulması şeklinde ifade edilebilir (Çiçek, 2010, s. 102)

2.4.1.2. İşsizler, Yoksullar ve Kimsesizler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Belediyelerin işsizliğe yönelik faaliyeti bireylere yönelik açmış olduğu meslek edindirme kursları ile çalışma hayatına katılmalarını teşvik etmek ve desteklemekle sınırlı kalmaktadır. Kadınlar hobi kurslarında yaptığı ürünleri belediyelerin sosyal alanlarında satma fırsatı yakalayarak ekonomik kazanç elde etmektedir.

Belediyeler, bölgesinde bulunan yoksullara ve kimsesizlere yönelik olarak sosyal hizmet ve sosyal yardım inisiyatifinde bulunmaktadır. Belediyeler muhtaç kesimlere ayni ve nakdî yardımlarda bulunmaktadır. Özellikle bölgede kurulan aşevleri vatandaşların günlük yemek ihtiyaçlarını karşılamada önemli yere sahiptir (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s. 249). Bunun dışında 4109 sayılı Asker Ailelerinden Yardıma Muhtaç Olanlara Yardım Kanunu ile bölgesinde vatani görevini gerçekleştiren askerlerin maddi durumu olmayan

ailelerine yönelik olarak sosyal yardım görevi belediyelere verilmiştir (Uslu ve Tufaner, 2015).

Bölgelerinde kimsesiz ve muhtaçlara sosyal yardım yapan belediyeler, muhtaçlara nakdî ve ayni yardımlar gerçekleştirir. Bilhassa bölgedeki aşevleri, insanların günlük beslenme ihtiyaçlarını karşılama noktasında ciddi bir role sahiptir (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s. 249). Bunun haricinde 4109 sayılı Asker Ailelerinden Yardıma Muhtaç Olanlara Yardım Kanunu ile bölgedeki vatani görevini yapan askerlerden maddi durumu kötü olanların ailelerine yönelik sosyal yardım görevi de belediyelere yüklenmiştir (Uslu ve Tufaner, 2015).

2.4.1.3. Yaşlılar ve Engelliler İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Yaşlı nüfus oranının gittikçe artması hizmetlerde yaşlıların ihtiyacının genişlemesine neden olmuştur. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yaşlılara, durumuna uygun hizmetlerin gerçekleştirilmesi görevi yüklenmiştir. Belediyeler yaşlılara yönelik huzurevi ve gündüz bakımevi yapımı ve işletilmesi, evde bakım hizmetleri, ücretsiz sağlık hizmetleri, uygun veya ücretsiz ulaşım hizmetleri, mekânsal düzenlemeler, kültürel geziler ve etkinlikler düzenleme, eğitici faaliyetler gerçekleştirme gibi hizmetlerde bulunmaktadır (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s. 251). Yaşlılara yönelik hizmetlerde huzurevleri önemli bir yere sahiptir. Ancak huzurevi hizmetinde merkezî yönetim, özel sektör gibi birçok aktörün bulunduğu çemberde belediyelerin huzurevi hizmetleri sınırlı kalmaktadır (Şahinoğlu, 2017, s. 56). Belediyelerin sahip olduğu olanaklara ve aracılık üstlendiği gönüllü kuruluşlara göre bölgesindeki yaşlıların daha iyi yaşam şartlarına sahip olmaları ve kültürel etkinlikler ile sosyal yaşama katılması büyük bir öneme sahiptir.

Belediyelerin sosyal hizmet yelpazesinde engellilere yönelik hizmetleri öneme sahiptir. Engelli bireylere yönelik hem fiziki hem de sosyal şartlardan kaynaklı sorunlara yönelik gerçekleştirilecek hizmetler ile çözüm üretmek amaçlanmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda hizmet götürülecek sınıflar arasında engelliler de yer alırken 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'na eklenen 5378 sayılı "Engelliler Hakkında Kanun" ile engelli hizmet birimlerinin kurulması ve bu hizmetlerin gerçekleştirilmesinde dernek, vakıf ve kamu kuruluşları ile iş birliği sağlanması belirtilmiştir (Çiçek, 2017, s. 106).

Buna ek olarak “26261 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği” çıkarılarak engellilerin toplumsal hayata katılımı ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 15.08.2006). Belediyelerde engelli bireylere yönelik rehabilitasyon merkezleri kurmak, fiziki şartları uygun hâle getirici düzenlemeler yapmak, ulaşım şartlarını kolaylaştırmak, ücretsiz ve indirimli otobüs ulaşımı sağlamak, evde bakım hizmetleri sağlamak, eğitim hizmetleri sunmak, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri vermek ve istihdam olanaklarını artırmak gibi hizmetleri bulunmaktadır (Ersöz, 2011, s. 176).

2.4.1.9. Sığınmacılar İçin Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Coğrafi konumdan kaynaklı göçe açık bir konumda yer almak, toplum açısından daima birden fazla kültüre sahip olmayı veya göçmenlerle birlikte uyum içinde yaşamayı sağlama noktasında pozitif bir etkiye sahip olmaz. Dolayısıyla göçmenlere karşı uyumda istekli olmama, onları yabancı olarak görme eğilimini oluşturur. Bu kapsamda belediyelerin uyum politikaları oluşturması gerekir. İlgili uyum politikalarının bulunmadığı yerel toplumlarda pek çok problem yaşanabilmektedir (Özservet, 2015, s. 48).

25 Mart 2005 tarihli “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” içerisinde sığınmacı ve mültecilerle alakalı belediyelere önemli görevler verilmiştir. Yerel yönetimler tarafından sığınmacı ve mültecilere yönelik sağlanan nakdi ve ayni yardımların geliştirilmesi, ilgili görevlerdendir. Mültecilerin bütünleşmesi, gerçekleştirilecek sosyal yardımların daha etkili yapılmasına yönelik belediyelere yetki sağlanması ve ilgili konuyla alakalı mevzuat düzenlemelerinin gerçekleştirilerek hukuki zeminde bir standardın olması öne çıkmıştır (Kahraman vd., 2019, s. 49).

Belediyelerin hukuki alanda inşa edilen en güzel sosyal belediyecilik örnekleri arasında yer alan kent konseyleri, yerel alanda kişilerin bütünleşmesine katkı verir. Kent konseylerinin bu çerçevede yaptıkları önemli işlerden olan Mülteci Meclisi'nin kurulması, Konak Belediyesi Kent Konseyi tarafından 2016'da yapılmıştır. Sonrasında ise Elâzığ Belediyesi Kent Konseyi ve Adana Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi

“Mülteci ve Göç Çalışma Grubu” ve “Göç ve Mülteci Meclisini” bünyelerine dahil etmişlerdir. İlgili çalışma gruplarında ve meclislerde hedef sığınmacıların, göçmenlerin veya yabancı kökenlilerin problemlerini tespit etmek, bunları analiz ederek çözüme kavuşturmak ve kent yaşamına uyum sürecinde onlara destek vermektir (Şengün ve Akman, 2020, s. 109).

Belediyeler tarafından mültecilerin ucuz konutları kiralamasına ve çekyat, halı, erzak türünden temel ihtiyaçları temin etmesine destek verilir. Bazı belediyeler, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamasını desteklediği gibi kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin de karşılanmasına yönelik hizmetler sunmaktadır. Ancak bu noktada dil sorunun ortaya çıkması, ilgili hizmete engel olmaktadır. Bazı belediyeler, mültecilerin ulaşım, okul, su ve elektrik gibi alanlardaki acil ihtiyaçlarına cevap vermek için kaynak oluşturmaya odaklanmakta, bu noktada hayırsever kişi ve iş insanlarından aldığı destekle harcamalar gerçekleştirmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi “Gıda Bankası” ve “Sosyal Market” türünden uygulamalarla gıda kolileri desteği sunar. Birçok belediye, farklı adlarla yardım kartlarını mültecilere vermektedir. İlgili kartlar, temel ihtiyaçlara yönelik olarak kullanılabilir. Kartlara düzenli olarak yüklenen paralar nakit olarak çekilememekte, lüks tüketim için harcanmamaktadır (Erdoğan, 2017, s. 78-79).

2.4.2. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Alanındaki Örnek Projeler

Yapılan tüm bu çalışmalar kapsamında, yarattığı memnuniyetle, bütçe kaynağı nedeniyle, sosyal belediyecilik alanıyla tek bir çalışmayla birçok ihtiyacın giderilmesi gibi konularda farklı olan çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar aşağıda listelenmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Alanındaki Önemli Projeler

PROJENİN ADI	İL	HEDEF KİTLE	TARİH
Karşıyaka’nın Filizlerini Geleceğe Hazırlıyoruz-Her Apartmanda Bir Öğrenci Okutuyoruz Projesi	İzmir	İhtiyaç Sahibi Vatandaşlar	2014
Güngören Belediyesi Kan Kardeşliği Kulübü (KANKA)	İstanbul	İhtiyaç Sahibi Vatandaşlar	2015
Esenler Belediyesi Kimsesizlerin Kimi Projesi	İstanbul	İhtiyaç Sahibi Vatandaşlar	2014
Gaziantep Gastronomi Festivali	Gaziantep	Dar Gelirli Aileler, İşsizler	n.d.

OKIM (Osmangazi Kariyer İstihdam Merkezi)	Bursa	İşsizler	2014
Çankaya Belediyesi Engelsiz Dershane Projesi	Ankara	Görme Engelli Öğrenciler	b.t.
Bornova Belediyesi Atık Toplama Kampanyası	İzmir	İhtiyaç Sahibi	1998
Kadıköy Belediyesi Ekolojik Yaşam Merkezi	İstanbul	Vatandaşlar	b.t.
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Komşu Hakkı Projesi	Şanlıurfa	İhtiyaç Sahibi Vatandaşlar	2017
Sultangazi Belediyesi Komşuluk Hakkı Projesi	İstanbul	Aileler	b.t.

2.4.2.1. Esenler Belediyesi Kimsesizlerin Kimi Projesi

Proje, Esenler Belediyesinin Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü personelinin ilçede yaşayan 22 yalnız ve yoksul tespit etmesiyle başlamıştır. Proje, tespit edilen yaşlıların düzenli aralıklarla evlerinin temizlenmesine dayanmaktadır. Yapılan temizlikler sırasında kimsesiz ve yaşlı kişilerin sevgi ve şefkate ihtiyaç duydukları gözlemlenmiş, bu nedenle gönüllü vatandaşlarla birlikte düzenli aralıklarla bu yaşlıların ziyaret edilmesi planlanmıştır.

Kimsesizlerin Kimi Projesi kapsamında Esenler Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğüne “Kimsesizlerin Kimi” hizmet masası oluşturulmuştur. Ayrıca gönüllü vatandaşlar isterlerse hizmet masasında giderek ya da telefonla arayarak başvuru yapabilmektedir. Bu proje ile ilçede yaşayan kimsesiz yaşlılar, gönüllü vatandaşlarla buluşturularak birlikte yalnızlıklarının giderilmesi, sevinçlerinin, üzüntülerinin paylaşılması, toplumdan soyutlanmalarının önüne geçilmesi ve toplumsal, sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Düşünce itibarıyla başarılı bir proje olup dar bir alanda uygulanmıştır. Proje yaşlı ve kendi ihtiyacını karşılayamayan vatandaşlar için hem temiz bir yaşam alanı hem de yalnızlıklarının paylaşılmasını sağlamaktadır. Kişilerin yüklerinin paylaşılması, yalnız değilsiniz mesajının hissettirilmesi, insani ihtiyaçlarının giderilmesi sosyal belediyeçilik yaptığını söyleyen belediyeler için önemli bir ideal olmuştur. Bu proje bu anlamda önemli bir projedir (Kimsesizlerin Kimi Projesi, Esenler Belediyesi, 27.02.2024)

2.4.2.2. Çankaya Belediyesi Engelsiz Dershane Projesi

Görme engelli öğrencilerin eğitim alanında fırsat eşitliğine sahip olmaları için önemli bir proje olan Engelsiz Dershane projesi, görme engelli bireylere özel sınıflarda

ODTÜ, Bilkent, Hacettepe, Gazi, Ankara ve Yıldırım Beyazıt Üniversitelerinden katılan 150 gönüllü öğretmenin katılımıyla haftanın her günü ücretsiz olarak ders verilmektedir.

2022 yılından bu yana birçok öğrenci kamuda istihdam edilmiş, girdikleri sınavlarda başarılı olmuşlardır (Çankaya Belediyesi Engelsiz Dershane Projesi, 2024). Ayrıca ortaöğretimden liseye geçecek olan görme engelli çocuklar için yine merkez bünyesinde dershane bulunmaktadır. Bu dersanelerde sınava hazırlanan öğrenciler, üniversite sınavlarında başarılı olmuştur. Hatta bu merkezde hazırlanarak üniversiteye yerleşenlerin birçoğu mezun olmuş ve çalışmaya başlamıştır. Yine merkez içerisinde İŞKUR'la ortak düzenlenen bilgisayar kursları, web tasarımı kursları bulunmakta; bu kurslara da öğrenciler katılım sağlamaktadır. Bu kurslar neticesinde öğrenciler meslek hayatlarında kullanabilecekleri sertifikalara sahip olmaktadır.

Engelli vatandaşların topluma kazandırılması, onların ekonomik ve sosyal açıdan hayatta kalmalarını sağlamak açısından eğitim gönüllülerinin de desteğiyle toplumsal dayanışma gücü artırılarak birden fazla başarı elde etmiş bir projedir (Engelsiz Dershane Projesi, Çankaya Belediyesi, 27.02.2024).

2.4.2.3. Kadıköy Belediyesi Ekolojik Yaşam Merkezi

Kadıköy Belediyesinde, dar alanda ekolojik yaşamın tüm argümanlarıyla yansıtıldığı Ekolojik Yaşam Merkezinde, teorik ve uygulamalı eğitimler verilmektedir. Merkezin yapısal malzemesi; doğaya kardeş, sağlıklı, depreme ve yangına dayanıklı, enerjisel, verimi yüksek olan saman balyasından yapılmıştır. Bu balyaların üretim bütçesi düşüktür. Ortamda yetiştirilen solucanların ihtiyacı olan doğal neme ve sıcaklığa uygun olması birçok anlamda fayda sağlamaktadır.

Geçtiğimiz yıllarda dışarıdan katılıma açık olan Tasarım Atölyelerinde mimarlık, tasarım teknikleri hakkında eğitimler verilmiş ve merkezin kullanıma sunulacak yapısı, bu eğitimlerin sonunda şerbetli saman, sıkıştırılmış toprak, saman balyası gibi malzemeler kullanılarak tamamlanmıştır.

Çevre Günü'nde açılışı yapılan yapının içinde 20 kişilik grubun eğitim görebileceği toplantı salonu bulunmakta ve bu salonda tüm yaş gruplarına yönelik ekoloji, doğal yönetim ve atık kontrolü üzerine çeşitli eğitimler verilmektedir. Bu alanda sağlığa zarar verebilecek malzemeler kullanılmamaktadır. Ayrıca bu zararlı malzemelerin yerine kullanılabilir malzemelerin yapım işlemi sunulmaktadır.

Hızla artan nüfusla beraber ciddi zarar verdiğimiz doğanın gelecek nesillere aktarımı noktasında duyarlı bireylerin yetişmesinde önemli bir yere sahip olan bu merkezlerin çoğalmasına ihtiyaç vardır (Ekolojik Yaşam, Kadıköy Belediyesi, 27.02.2024)

2.4.2.4. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Komşuluk Hakkı Projesi

Komşu hakkı projesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen “malzemesi belediyeden, pişirmesi sizden” mantığıyla kimsesiz, yardıma muhtaç, yemek pişiremeyen yalnız bireylerin komşularıyla buluşmasını sağlamayı hedeflemektedir. Belediye tarafından tespit edilen ihtiyaç sahiplerinin komşularına malzeme yardımı yapılarak evlerinde pişirdikleri bu yemeklerin ihtiyaç sahiplerine gönderilmesiyle gerçekleştirilmektedir. 2017 yılında 50 aile ile başlayan proje, 2500 aileye ulaşmıştır (Komşu Hakkı Projesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 27.02.2024).

Sosyal anlamda komşuluk ilişkilerini kuvvetli hâle getiren bu proje, yemek yapmanın dışında başka sorunların da çözümünde kilit nokta görevi görmektedir. İhtiyaç sahibi ailelerin evlerinde yapılacak tadilat, yaşlılar için alafranga tuvalet, engelliler için evlerinin önüne rampa, mutfak dolabı, boyanacak mekânların elden geçirilmesi gibi işler bu projenin bir kolu gibi kullanılmaktadır (Komşu Hakkı Projesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 27.02.2024).

2.4.3. Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamalarının Temel Sorunları

Türkiye’deki belediyecilik uygulamaları ele alındığında hâlen başarılı bir noktaya varılmadığı fark edilir. Türkiye’de değişen büyükşehir belediyesi ve belediye kanunları ile yerel yönetimlerin yetkileri genişlemiş, buna karşın pek çok sorun hâlen çözüme kavuşturulamamıştır (Berkün, 2017, s. 594).

Alan yazın incelendiğinde Türkiye’de sosyal belediyecilik alanındaki sorunların benzer olduğu görülür. Söz konusu sorunlar (Şahinoğlu, 2017, s. 59-63; Kesgin, 2016, s. 88-90; Batal, 2015, s. 40-41; Toprak ve Şataf, 2017, s. 21):

- Türkiye’de sosyal belediyecilik faaliyetleri genellikle ihtiyaç sahibi ve yoksul kişilere yönelik yapılan nakdi yardımlar olarak algılanmakta ve meşru hâle getirilmektedir.
- Belediyelerce verilen hizmetler kültürel, sosyal ve fiziksel boyutları ile bir bütün olarak görülmemektedir.
- Sosyal belediyecilikte en fazla yaşanan problem belediye idarecisinin sosyal politikalar ile alakalı bilinç seviyesinde olmaması ve sosyal belediyeciliğe pozitif olarak bakmamasıdır. Belediye idaresinin sosyal belediyeciliğe ilişkin bilinç seviyesinin artmaması, gönüllülük esasını da negatif yönde etkilemektedir. Bunun yanında seçim zamanlarında değişen yönetimle birlikte uygulanan ya da proje aşamasında olan farklı hizmetler durdurulmakta ya da değiştirilmektedir.
- Yerel ile merkezin birlikte hareket etmemesi ve görev dağılımının direkt olarak yapılmaması, kaynak israfı ile çok başlılığa yol açmaktadır. İlgili durum, kurumların hizmet sorumluluklarını üstlenmesinin önüne geçmekte ve insanlar tarafından ilgili hizmetlerin suistimal edilmesi kolaylaşmaktadır.
- Mali açıdan belediyelerin yetersiz bütçeleri, sosyal belediyecilik faaliyetlerinin etkili olarak yürütülmesi noktasında belediyelerin eksik kalmasına; mali açıdan merkezî yönetime bağımlı durumdaki belediye, yine sorunlara neden olur. Bunun yanında borç yükleri artan belediyelerin artan kaynakları direkt olarak bu borçlara gider. Bilhassa sosyal hizmet noktasında küçük belediyeler hiç etkin olmaz. Büyükşehir belediyeleri ise bu alandaki hizmetleri yerine getirebilmektedir.
- Belediyelerin sahip oldukları kapasitelere bakılmaksızın bütün belediyelerden aynı hizmetlerin beklenmesi ve söz konusu hizmetler için farklı bir kaynak sağlanmıyor olmasıdır.
- Sosyal belediyecilik faaliyetlerindeki belediyelerin, ellerinde olan verilerin yetersiz kalması ve sosyal dokuya dair çalışmalar yürütülmemesi, bölgedeki kişilerin gereksinimlerinin doğru olarak belirlenip ihtiyaçları karşılamaya yönelik

hizmetler oluşturmamasına yol açmaktadır. Bunun yanında belediyelerin verdikleri hizmetleri değerlendirememesi de eleştiri almaktadır.

- Sosyal belediyeciliğe dair faaliyetleri yürütecek olan alanda uzman personellerin belediye bünyesinde olmaması, kaynak israfına ve başarısız hizmetlere yol açmaktadır.
- Sosyal belediyecilik faaliyetlerine ilişkin belli standartların bulunmaması, sosyal belediyecilik ismi altında belediyelerin farklı seviyelerde hizmet götürmesine sebep olmaktadır.
- Belediyelerin seçim dönemlerinde oy potansiyeli oluşturabilmek ve mali giderlerini kısmak için sosyal problemlere yönelik hizmetlerinde, dönemsel olarak kısa vadeli uygulamalar benimsenmektedir.
- Belediyelerdeki bürokratik işlemlerin çok fazla olması ve kişilerin ilgili işlemlere dair bilgilerinin olmaması, hizmetlere erişimi zor hâle getirmektedir.
- Belediye sınırlarındaki kişilerin yönetime dâhil olmaması ve uzak kalması, belediye faaliyetlerinin denetimini zor hâle getirmektedir. Kent konseylerinin yönetime dâhil olması, katılım boşluğunun giderilmesi için yapılmasına karşın, hâlen amacına ulaşamamıştır.

2.4.3.1. Kaynak Eksikliği

Sosyal belediyecilik alanındaki en temel sorunlardan biri, kaynak eksikliğiyle ilgilidir. Belediyelerin görevleri ve sorumlulukları doğrultusunda gelir kaynaklarının yeterli şekilde sağlanamaması, belediyelerin kendi öncelikleri doğrultusunda hareket etmesine ve temel hizmetleri dahi yürütememesine sebep olmaktadır (Çöpoğlu, 2011, s. 70).

Sınırlı kaynaklarla çalışmak zorunda olan belediyeler, merkezî yönetimden gelen gelirlerle faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmaktadır. Ancak kaynak yetersizliği nedeniyle borçlanmak ve temel hizmetlerde zorlanmak kaçınılmaz hâle gelmektedir. Bu durumda, sosyal faaliyetlere yönelik harcamalarını artırmak mümkün olmayacağından, belediyeler geçici sosyal faaliyetlere yönelmektedir ve sorunların kalıcı çözümüne katkıda bulunamamaktadır (Kalkışım, 2015, s. 100).

Bir diğ er sorun ise belediyelere ve büyükşehir belediyelerine verilen görevlerin eşitlik ilkesine uygun olmamasıdır. Düzenlemelerle birlikte, belediyelerin hizmet kapasiteleri dikkate alınmadan tüm belediyelere aynı ölçüde görev ve sorumluluk yüklenmiştir. Bu da iyi durumdaki belediyelerde vatandaşların etkin ve verimli hizmet almasına, diğ er belediyelerdeki vatandaşların ise mağdur olmasına neden olmaktadır (Caner ve Açıkalin, 2008, s. 278).

2.4.3.2. Hedef-Amaç Yokluğu

Sosyal belediyeciliğ in bir diğ er önemli sorunu, belediyelerin amaç ve hedeflerinin yetersiz olmasıdır. Bu durumda olan belediyelerin faaliyetleri, acil ve önemli insan sorunlarını çözmekle sınırlıdır ve bu da sorunlara köklü bir çözüm getirmez. Bu nedenle, belediyelerin belirli bir amacın etrafında odaklanması ve buna göre çözümler üretmesi sosyal belediyecilik açısından önemlidir (Demir, 2021, s. 71).

Sosyal belediyeciliğ in temel amacı, sorunların kısmi ve geçici bir şekilde çözüldüğü bir faaliyet alanı oluşturmak değildir. Sosyal belediyecilik, insan ve toplumun sorunlarına yönelik radikal bir şekilde çözüm üreten, böylece bireyleri ve toplumu kendi kendine yeter hâle getiren bir faaliyetler bütünüdür. Belediyeler, yoksulların temel ihtiyaçlarını tek seferde karşılamak yerine, yoksulluğ u ortadan kaldıracak çözümler üretmeli ve insanları sosyal yardımlara alıştırmamalıdır. Tek seferlik yardımlar, sorunların tekrar ortaya çıkmasına engel olamaz (Çöpoğ lu, 2011, s. 70).

2.4.3.3. Partizanlık, Kayırmacılık ve Denetim Yetersizliğ i

Sosyal belediyecilik uygulamalarında, net kuralların kanunlarla belirlenmemesi ve yetersiz denetim süreçleri nedeniyle şeffaflık, tarafsızlık ve objektiflik ilkelerinin yerini kayırmacılık, öznellik, belirsizlik, keyfilik ve tarafgirlik gibi olumsuz uygulamaların aldığı görülmektedir (Kesgin, 2008, s. 148-150).

Belediyeler, kendilerini iktidar sahiplerine yakın hissedenlerin vefa borcunu yerine getirmek için kayırmacı uygulamalar yapabilmektedir. Bu uygulamalar; seçmenlerin oy kullanması karşılığında istihdam veya yardım sağlanması, gelecek seçimler için oy taahhütleri alınması ve belediyenin ayrıcalıklarından sadece yakın çevrelerin yararlandırılması gibi şekillerde gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumda, gerçek

mağdurların sosyal belediyeçilik adı altındaki hizmetlerden yeterince faydalanamaması ve yaşam standartlarının sürekli olarak düşmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Adaletli bir sosyal belediyeçilik anlayışının oluşturulması için, kayırmacılık uygulamalarının önlenmesi gerekmektedir (Demir, 2021, s. 74).

2.4.3.4. Çok Başlılık, Koordinasyon Eksikliği ve Kaynak İsrafı

Yerel sosyal politika aktörleri açısından gerek sosyal roller gerek kavram gerek kapsam gerekse sosyal faaliyetlerin belirlenmesi ve uygulanmasındaki yetki ve sınırlar kesin çizgilerle somut bir şekilde belirlenmemiştir. Bu, sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir sorundur (Seyyar, 2011, s. 209).

Sosyal alanda birçok aktörün yer alması, sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması sürecinde bazı belirsizliklere neden olabilmektedir. Sosyal faaliyetlerin somut bir şekilde belirlenmemesi, yerel sosyal politika aktörlerinin sosyal rollerinin, kavramlarının, kapsamlarının ve uygulama yetkilerinin net bir şekilde belirlenmemesi gibi durumlar etkin sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi açısından önemli bir sorun olabilir. Ancak bu çok başlılık, farklı aktörler arasında tatlı bir rekabet oluşturabilir ve hizmetlerin kalitesinin artmasına yardımcı olabilir. Fakat bu durum aynı zamanda kaynakların israfına ve sosyal sorumluluğun bir diğer aktöre yüklenmesine neden olabilir. Bu nedenle sosyal politika aktörleri arasında koordinasyon ve iletişim çok önemlidir. Aksi takdirde sosyal sorunlara yönelik çözüm üreten kurumlara karşı bir güvensizlik ortaya çıkabilir (Ökmen ve Parlak, 2015, s. 31-33).

2.4.3.5. Katılım ve Yönetişim Yetersizliği

Yerel yönetimlerin en önemli özelliklerinden biri, halka yakın olmaları ve halkın katılımını sağlamalarıdır. Bu özellikleri sayesinde yerel yönetimler, halkın sorunlarına, talep ve şikâyetlerine doğrudan ve hızlı bir şekilde yanıt vererek faaliyetlerini sürdürürler (Çöpoğlu, 2011, s. 71).

Yönetişim kavramı, klasik yönetim anlayışındaki değişimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kavram; kamu yönetiminde tek taraflı belirlenen ilişkiler yerine çok taraflı ve etkileşimli ilişkileri içeren, birlikte yönetim ve düzenleme felsefesine dayalı bir yönetim sürecidir. Bu süreç, toplumu yönlendirme ve yönetme konusunda sorumluluğun

devletten sivil topluma doğru kaymasını sağlar. Sonuç olarak etkin, şeffaf, bağımsız, hesap verebilir, denetlenebilir ve daha katılımcı bir kamu yönetimi mekanizması ortaya çıkar (Ökmen ve Parlak, 2015, s. 31-33).

Teorik açıdan, yerel yönetimlerin halka yakın olma özelliği ve yönetim kavramı birleştirildiğinde kusursuz bir yönetim modeli ortaya çıkar. Ancak uygulamada bu kusursuzluğa tam olarak ulaşamamaktadır. Halk ve yönetimler, tam olarak böyle bir kültürü benimseyememekte ve bu da özellikle dezavantajlı durumda olanların sorunlarını dile getirme, yönetime katılma ve kendi lehlerine karar alımını sağlama noktasında zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Ancak, sosyal açıdan ihtiyaç sahiplerine katılım imkânı verilmesi; sorunların eksiksiz anlaşılmasına ve bu sorunlara yönelik ihtiyaçları tam olarak karşılayabilecek sosyal yardım ve hizmetlerin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır (Demir, 2021, s. 76). Bu nedenle sağlıklı bir sosyal belediyeçilik açısından, bireylerin katılımını sağlayabilecek faaliyetler ortaya konulmalıdır.

3. BÖLÜM

SOSYAL BELEDİYECİLİK, SOSYAL HİZMET VE DEZAVANTAJLI GRUPLAR

3.1. SOSYAL BELEDİYECİLİK VE SOSYAL HİZMET İLİŞKİSİ

Sosyal hizmetler, sosyal politikaların ortaya çıkması ile gündeme gelmiş ve uzmanlarca yürütülen profesyonel bir hizmettir. Sosyal politikanın toplumsal dengeyi sağlamak ve sürdürmek için sosyal adalet, sosyal refah, sosyal barış, sosyal denge, sosyal bütünleşme ve sosyal gelişme hedefleri sosyal hizmetler için de geçerli olan hedefler olabilmektedir. Sosyal politikanın bu hedefleri gerçekleştirmesi için kullanılan araçlardan en önemlisi sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetlerin toplumsal düzeni sağlamaya yönelik faaliyetlerinde sosyal politikalar yasal dayanak olarak kullanılmaktadır.

Sosyal yaşamın düzenini bozan her türlü sorunun belirlenmesi, bu sorunların çözümüne yönelik hizmetler için politikaların geliştirilmesi ve uygulanabilmesi sürecinde, sosyal politika ve sosyal hizmetler etkileşimli bir şekilde çalışmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetler, sosyal politikaların uygulanmasında uzman kişilerce toplumun her kesiminden bireye ulaşmayı amaçlayan ve ihtiyaç duyulan her tür hizmeti sunan önemli bir hizmet olarak kullanılmaktadır. Sosyal hizmet ve sosyal politikanın uygulamalarda bazı ortak hedefleri vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- Kişisel ve sosyal koruma,
- Sağlık bakımı,
- Barınma,
- Finans (gelir),
- Eğitim,
- İstihdam,
- Serbest zamanı değerlendirme,
- Ulaşım,
- Toplumsal hizmet ve kaynaklara ulaşabilme.

Sosyal belediyecilik ve sosyal hizmetler, yerel yönetimlerin toplumsal refahı artırma ve sosyal adaleti sağlama hedefleri doğrultusunda birbirini tamamlayan iki önemli kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal belediyecilik, belediyelerin sosyal hizmetler aracılığıyla toplumsal ihtiyaçları karşılama ve yerel düzeyde sosyal politikaları hayata geçirmesini ifade eder. Bu anlayış, belediyelerin yalnızca altyapı ve kentsel hizmetler sunmakla kalmayıp aynı zamanda dezavantajlı gruplara yönelik çeşitli sosyal hizmetler ve projeler geliştirmesini kapsar (Gönç, 2016, s.70). Sosyal hizmetler ise bireylerin ve toplulukların refahını artırmayı amaçlayan profesyonel müdahaleler ve desteklerdir. Bu hizmetler sosyal yardım, rehberlik, danışmanlık, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi geniş bir yelpazeyi içerir (Koray, 2022, s. 34-39).

Sosyal belediyecilik ve sosyal hizmetler arasındaki ilişki, belediyelerin yerel düzeyde sosyal politikaların uygulanmasında oynadığı rolü vurgulayabilmektedir. Sosyal hizmetler, belediyeler aracılığıyla yerel topluluklara ulaştırılır ve bu hizmetler sayesinde bireylerin sosyal ve ekonomik sorunları çözülmeye çalışılmaktadır. Örneğin, yaşlı bakım hizmetleri, engellilere yönelik destekler, çocuklar ve gençler için eğitim programları, yoksullukla mücadele projeleri gibi sosyal hizmetler belediyeler tarafından sağlanarak toplumsal refah artırılır (Jones, 1973, s.350). Bu hizmetler, toplumun en kırılgan kesimlerine ulaşarak sosyal adaletin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Ayrıca, sosyal belediyecilik anlayışı, toplumsal dayanışmayı ve katılımı teşvik eder. Belediyeler, sosyal hizmetler sunarken sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar ve diğer kamu kurumları ile iş birliği yapar. Bu iş birliği, kaynakların etkin kullanımını sağlarken hizmetlerin yerel ihtiyaçlara uygun olarak şekillendirilmesini mümkün kılar (Smith, 2004, s. 17). Sosyal hizmetlerin yerelleşmesi ve belediyeler aracılığıyla sunulması, toplumsal sorunların çözümünde daha esnek ve etkili yaklaşımlar geliştirilmesini sağlar.

3.2. SOSYAL HİZMETLER VE DEZAVANTAJLI GRUPLAR

3.2.1. Dezavantajlılık Kavramı

Türk Dil Kurumuna (2023) göre dezavantaj, avantajlı olmama olarak ifade edilmiştir. Avantaj sözcüğünün kökeni Fransızca olup kazanım ve üstünlük anlamlarını taşıyabilmektedir. Bu çerçeveden hareket edildiğinde dezavantajın, kazanım ve üstünlükten yoksun olma anlamını taşıdığı söylenebilir.

Dezavantaj aynı zamanda benzer biçimde, özellikle bir şeyin ya da kişinin diğer şey ya da kişilerden daha az başarılı olmasına neden olan koşul ya da durumları da ifade etmektedir. Bu sebeple dezavantaj, kişiler arasındaki karşılaştırmayla netlik kazanmaktadır. Dezavantaj kavramıyla ilgili olan bir diğer kavram ise sosyal dezavantajdır.

Sosyal dezavantaj, yaşam imkânlarına ve kişilerin toplumda tam anlamıyla etkin olabilmesine engel olan zorluklardır. Bu zorluklar içinde yoksulluk, bozulmuş sağlık durumu, engellilik, adaletsizlik, ayrımcılık gibi dezavantajlılık durumları bulunmaktadır (Scutella, WilkinsandHorn, 2009, s. 7). Dezavantajlılığın bu biçimde tanımlanması, kişilerin kendilerini idare etme becerilerinin kısıtlandığı anlamını da taşımaktadır.

Mayer'e göre dezavantajlılık kişinin kendi kendine yetebilmesi için gerekli olan araçlara ulaşımının engellenmesi üstünde yoğunlaşmaktadır. Mayer, kişilerin karşı karşıya kaldığı engelleri şu şekilde sınıflara ayırmıştır (Mayer, 2003: 2):

- Sorumluluk alabilme,
- Öz güven duygusu,
- Toplumsal destek, teşvik,
- Sağlık, eğitim ve istihdam,
- Bilgi ve sermaye.

Toplumların tümünde insanlar, yukarıda bahsedilen hususlara hayatlarını devam ettirmek, isteklerini doyurmak, birikimlerini yükseltmek, iletişim kurmak, kendilerini mutlu hissetmek gibi sebeplerle gereksinim duyarlar. Kişinin ya da grupların bu gereksinimlerine engel olunması veya gereksinimlerinin giderilmemesi gibi sebepler dezavantajlı durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Mayer, dezavantajlılığa neden olan ve başka bir ifade ile kendi kendine yetme konusunda gereksinim duyulan kaynak ve araçların önündeki engelleri aşağıdaki gibi ifade etmiştir (Mayer, 2003, s. 3):

- **Kaynakların Yokluğu:** Bu ifade birtakım araçların yalnız toplumdaki bir kesimin varsayım ve değerleri göz önüne alınarak tasarlanmış olma ihtimalidir. Toplu taşımada kullanılan araçların pek çoğunun, hareketlerini rahatlıkla yapamayan engelli bireyler için kullanışlı olmaması bu duruma örnek teşkil etmektedir.
- **Kaynakların Ulaşılmaz Olması:** Kaynakların hâlihazırda bulunmasına rağmen kimi gruplar için maliyetinin yüksek olması, tasarımının düşük olması ya da kaynaklara uzaklık gibi sebeplerle ulaşılamaz konumda olmasıdır.
- **Toplumsal Bakış Açısı:** Toplumsal bakış açısına göre dezavantajlı grupların daha geniş topluluklar tarafından hesaba katılmadığı, takdir edilmediği; geniş toplulukların dezavantajlıları küçük gördüğü olasılık dâhilindedir. Kimi gruplar, toplumu oluşturan diğer kesimlere karşı olumsuz değerleri benimseyerek hayatlarını devam ettirmektedirler. Kimi grupların dezavantajları ise diğer kesimlerin avantajı olabilmektedir.
- **Devlet Politikaları:** Devlet politikaları bakımından konu ele alındığında ilgili mevzuatın bir grubu koruyup yardımcı olabileceği ancak kanunların uygulanmayabileceği ya da uygulansa dahi bu uygulamanın yetersiz kalacağına ilişkin engellerdir. Kimi uygulamalar istemeden de olsa ileriki zamanlarda dezavantaj yaratabilmekte ve olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir.
- **Kurumsal Uygulamalar:** Kurum tarafından yapılan uygulamalarda firmalar, belirli bir grubun iş gücünü göz önünde bulundurmaz. Sigortasız çalışma, düşük ücretlerin verilmesi, taciz ve sömürü gibi dezavantajlı durumların oluşması söz konusu olabilir.
- **Grup İçi Koşullar:** Dezavantajlı grupların niteliklerinden bazıları, onların araçlara ulaşma konusunda güçlük çekmesine neden olabilir. Kimi gruplar için geniş topluluklar tarafından tavsiye edilen araçların kullanılması kendi kültür ve değerleri ile çelişki yaratmaktadır. Bu araçların faydalı olmadığı ya da kendi yeterliliklerin bir parçası olmadığı düşünülmektedir.

Kişinin kendi kendine yetmesi ile kastedilen, kişilerin gereksinimlerini başka bir kişiye ihtiyaç duymaksızın kendilerinin karşılayabilmesidir. Bu bakımdan insanlardan temel yaşam becerilerini kazanmış ve bu yeteneklerini günlük yaşamda uygulayarak gereksinimlerini gidermeleri beklenmektedir. Bu aşamada hayatını devam ettirecek

beceride olmayan ya da bu becerileri kullanma konusunda engellenen kişiler dezavantajlı olarak ifade edilecektir.

Dezavantajlılığa sebep olan genel engeller Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre; yasal ve kurumsal ayrımcılık, ekonomik engeller, alternatif araçlar için yetersiz destek, yetersiz sosyal hizmet, sınırlı iletişim, resmî kurumlara karşı duyulan güven eksikliği, fiziki erişim eksikliği, belirli gereksinimlere olan bilinç eksikliği ya da duyarsızlığıdır (UNDP, 2005, s. 156). Genel olarak değerlendirildiğinde dezavantajlılık kişinin kendi kendine yetmesini sağlayacak araçlar önünde bulunan engellerle yakından ilişkilidir. Yukarıda bahsedilen engeller sebebiyle kişiler sağlık, eğitim, sermaye, istihdam, öz güven ve toplumsal destek gibi araçlara ulaşma konusunda sıkıntı yaşayabilir ve dezavantajlı hâle gelebilirler. Engellerin tam olarak anlaşılması adına bunların ortaya çıkmasında etkili olan neden ve sonuçları içeren kavramlar açıklanmalıdır. Çünkü bu kavramların birbiri ile etkileşimi olabilmekte, kavramlar beraber anılmakta kavramların biri, bir başkasının nedeni ya da sonucu olabilmektedir.

3.2.2. Dezavantajlı Grup Kavramı

Dezavantajlı gruplar kavramsal olarak dilimize Batı literatüründen tercüme edilerek girmiştir. Dezavantajlı gruplar ayrımcılık, sosyal dışlanma, sosyal içerme ve yoksulluk gibi kavramlarla ilişkili olarak tanımlanmış olup aynı zamanda literatürde marjinal, sosyal risk ya da handikaplı gruplar olarak da ifade edilmiştir. Her ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapılarının farklı olması sebebiyle genel kabul görmüş bir dezavantajlı grup tanımı bulunmamaktadır. Geniş çerçevede dezavantajlı gruplar içinde buldukları toplumda sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarla bu alanlara yönelik mekanizmaların dışında kalmaktadır. Dezavantajlı gruplar toplumun çoğunluğuna göre daha zayıf olan, korunma ve bakıma ihtiyaç duyan; siyaset, istihdam, eğitim, sağlık gibi alanlarda etkin olmakta problem yaşayan, dezavantajlı durumları sebebiyle toplum tarafından ayrımcılık ya da dışlanmaya maruz kalma riski bulunan kişi ya da grupları ifade etmektedir.

UNESCO(1998: 10) dezavantajlı grupların; cinsiyet, dilsel ya da etnik köken, ekonomik şartlar ya da siyasi statü bakımından ekonomik ve toplumsal koşulları diğerlerine kıyasla düşük olan bireylerden oluştuğunu ifade etmektedir.

Dezavantajlı gruplar toprak mülkiyeti olmayan ya da gelir getirebilecek başka araçları bulunmayan ve genel olarak barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlardan faydalanma konusunda yoksun olan kişilerdir.

Kişinin hayatını sağlıklı biçimde devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşamaması, bunun sonucunda toplumsal süreçlerin dışında kalması dezavantajlı grupların en belirgin özelliğidir. Dural (2017, s.2), dezavantajlı gruplar ve dışlanma kavramlarının, sosyal hakların yeteri kadar gelişim göstermemesi ya da toplumun tüm kesimlerine eşit biçimde yayılmaması problemi olduğuna vurgu yapmaktadır.

Dezavantajlı grupların genel kabul görmüş bir tanımının olmadığını, ülkelerin kendi özgü koşulları ile belirledikleri tanımların olduğunu daha önce de ifade etmiştik. Tıpkı tanımlamada olduğu gibi dezavantajlılık konusunda ülkeler arasındaki bir diğer fark, kimlerin dezavantajlı gruba dâhil edileceği ile ilgilidir. Dezavantajlı gruplara dâhil edilecek bireylerin kategorize edilmesinde pek çok faktör etkili olmaktadır. Kişilerin kendi yaşadığı toplumda dezavantaj olarak değerlendirilmeyen bir durum, başka bir ülkede dezavantaj olarak görülebilmektedir. Bu ayrımın yanı sıra bazı nitelikler tüm dünyada kişileri dezavantajlı statüsüne sokmaktadır. Dezavantajlı gruplar için yapılmış tanımlamalar, konunun ele alınma hedefleri doğrultusunda değişim göstermektedir.

3.2.3. Dezavantajlı Grupların Toplum İçindeki Yeri

Öncelikle unutulmaması gereken konu, her insanın kendi iradesiyle veya iradesi dışında dezavantajlı duruma düşme riski vardır. Bu noktada önemli olan ve üzerinde durulması gereken konu dezavantajlı bireylerin bu durumlarının hangi çalışmalarla avantaja dönüştürüleceğidir. Dezavantajlı gruplar, toplum tarafından dışlanmamalıdır. Bu bireylere, sosyal sorumluluk bünyesinde hem toplumun hem de devletin sahip çıkması gerekmektedir. Dezavantajlı kişilerin bu durumlarının ortadan kaldırılması için, siyasal ve toplumsal mekanizma birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Dezavantajlı grupların toplum tarafından dışlanması ya da gerekli desteğin devlet tarafından sağlanmaması durumunda, bu kişilerin hayatları zorlaşacak ve toplumsal huzur olumsuz yönde etkilenecektir.

Toplum huzurunun etkilenme sebebi dezavantajlı grupların yeterli ölçüde desteklenmediği durumlarda diğer bireyler için tehdit unsuru olabilmesidir.

Dezavantajlı insanları diğer insanlardan ayıran farklılık, hayatlarını devam ettirebilmeleri için maddi ve manevi desteğe gereksinim duymalarıdır. Bu kişiler; çalışma ve eğitim yaşamında, kültürel, sosyal, iktisadi hayatta ve yaşamın diğer alanlarında pek çok güçlükle karşı karşıya kalmaktadır. Bu güçlüklerden bazıları ayrımcılıkla karşılaşmaları, dışlanma, iş bulmakta zorluk, kötü koşullarda ve düşük ücretle çalıştırılmalarıdır. 1980’li yıllar sonrasında kamu yönetimi anlayışının insan odaklı hâle gelmesi ve dünya genelinde ekonomik koşulların yükselmesiyle dezavantajlı gruplara verilen önem artmıştır. Toplumsal yaşam içinde dezavantajlı grupların üstündeki baskının yok edilmesi için toplumun bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ülkeler kendi coğrafi, sosyal ve demografik niteliklerini göz önüne alarak yasal düzenlemeler getirmekte ve kendi olanakları dâhilinde dezavantajlı gruplara karşı pozitif ayrımcılık yapmaktadır. Gerçekleştirilen bu düzenlemelerle dezavantajlı grupların toplum yaşamına ayak uydurmasını kolaylaştırmak ve karşılaşılabilecek olası problemlerin engellenmesi hedeflenmektedir. Bu sayede devlet sosyal açıdan sorumluluğunu yerine getirirken toplum da vicdani bakımdan üstüne düşeni yapmış olacaktır.

3.2.4. Dezavantajlı Grup Kavramı ve Sosyal Hizmet

Dezavantaj tabiri avantajlı olmama hâlini çağrıştırırsa da dezavantajlılık, toplumsal olarak avantajlı olmamaktan ziyade var olan kaynaklara fiziksel, sosyal, ekonomik ve toplumsal nedenlerle ulaşamama, faydalanamama hâlini anlatmaktadır. Dezavantajlı grup tabiri de bu kesimin dezavantajlılığının sebeplerine, yaşa, cinsiyete, etnik, dinî, siyasi konumlarına göre sınıflandırılmasını ifade etmektedir. Bu nedenlerle Caillods’a göre (1998, s. 11) dezavantajlı gruplar, sosyal ve ekonomik hayata uyum sağlama olasılığının daha az olduğu kişilerdir. Bu gruplar genellikle eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmetlerden yoksun olabilmektedirler.

En genel tanımıyla dezavantajlı birey, sahip olduğu bazı özelliklerinden dolayı yeterli yaşam koşullarına sahip olamayan bireyler olarak ifade edilebilir. Bu kişiler

toplumsal kaynaklara erişememekte veya toplumsal kaynaklardan eşit olarak faydalanamamaktadır. Dezavantajlı bireylerin demografik, ekonomik, kültürel ve siyasal özelliklerine göre toplumsal ilişkiler, sosyal güvence, yaşam koşulları ve haklar bakımından yetersiz bir konumda oldukları kabul edilmektedir. Bu nedenle dezavantajlı olduğu kabul edilen bireyler özel olarak korunması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesinin gerekli görüldüğü bireylerdir. Literatürde sosyal bilimciler; dezavantajlı grupları kadınlar, çocuklar, engelliler, hükümlüler, yaşlılar ve cinsel yönelimi farklı olan kişiler olarak ele almıştır (Burcu, 2017, s. 111). Bu kişilere ek olarak yoksullar, kronik hastalar, afetzedeler örnek verilebilir. Bireyi dezavantajlı konuma düşürebilecek pek çok olay, statü ve toplumsal problemler bu grupları çeşitlendirebilir ve alt gruplar oluşturabilir.

Özbaş (2018, s. 1145), dezavantajlılığı yoksulluğun sebep olduğu bir problem olarak insanların sosyal hayatta eğitim, ekonomi ve kültürel açıdan toplumdaki orta ve üst tabakalardaki bireylere göre yaşadıkları olumsuz hayat standartları olarak tanımlamıştır. Dezavantajlılığın bireyleri hem buldukları toplumun olanaklarından hem de küresel olarak dünyadaki olanaklardan mahrum kıldığını belirtmiştir.

Dezavantajlılığın yoksulluk üzerinden tanımlanmalarına karşı Mayer (2003, s. 2-3); bu kavramı yoksulluk, cinsiyet ve etnik köken gibi geleneksel tanımlamalardan ziyade kendi kendine yetebilmek için gereken araçlara erişilememesi üzerinde odaklamıştır. Dezavantajlı kavramı geleneksel tanımlamalarda, bir grubun doğasında var olan bir nitelik olarak belirtilmiştir ancak günümüzde bir grubu dezavantajlı hâle getiren süreci tanımlamak için kullanılmaktadır.

Dezavantajlı grupların hangi kaynaklardan ne şekilde ve hangi sebeplerle mahrum kaldığı önemlidir. Dezavantajlı grupların kimler olduğu toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Ancak belirli grupların dünyanın her yerinde bu gruplara dâhil edilebileceği de bir gerçektir. Örneğin engelli bireyler her toplumda dezavantajlı olarak kabul edilmektedir. Öte yandan insanın doğuştan sahip olduğu etnik, dinî ve benzeri statüleri dezavantajlılık açısından farklılık gösterir. Siyahilerin, kendi ırklarının çoğunlukta olduğu bir yerde yaşamaları onlar için bir dezavantaj oluşturmazken siyahilerin azınlık olduğu toplumlarda dezavantajlılık oluşturabilmektedir. Bu nedenle dezavantajlı

grupların belirlenmesinde hem göreceli hem de değişmez faktörler bulunmaktadır (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA), 2011, s. 17).

Giddens ve Sutton' a göre (Arık ve Taş 2020, s. 12) dezavantajlı gruplara yönelik bir diğer tanımlama bedensel ve biyolojik açıdan yapılan tanımlamalardır. Bu tanımlamalara göre dezavantajlı grup kavramı biyolojik veya bedensel yetersizlikleri olan bireyleri ifade etmektedir. Bu özelliklerin değiştirilmesi kişilerin elinde olmadığı için bu özellikler sebebiyle bireylerin devlet desteğine ihtiyaç duyması onları dezavantajlı grup durumuna getirmektedir. Biyolojik ve bedensel eksiklikler doğuştan veya sonradan ortaya çıkabilmekte ve bireyi dezavantajlı hâle getirebilmektedir. Kadın, çocuk, yaşlı, engelli ve siyahiler; fiziksel ve biyolojik özellikleri sebebiyle dezavantajlı kabul edilmektedir. Biyolojik ve fiziksel eksikliklerin oluşturduğu dezavantajlar, kişilerin topluma katılımını engellemekte ve bu kişilerin damgalanmasına, dışlanmasına ve ayrımcılığa uğramasına sebep olmaktadır. Bu bakış açısı dezavantajlılığı tıbbileştirmektedir ve bireylerin dezavantajlılığına neden olan durumları tıbbi sorunlar gibi görmektedir.

Eski çağlardan bugüne her toplumda bazı kimselerin diğerlerinden farklı bir muameleye maruz kaldığı pek çok örnek bulunmaktadır. Ayrımcılık genellikle ekonomik, siyasal, kültürel sebeplerle aşağılama, dışlama ve sindirmeye dayanır. Bu davranışların arka planında bu bireylerin sosyal hayattan uzak tutulması, özgürlüklerinden mahrum bırakılması düşüncesi yatmaktadır. Bu bakış açısı doğrudan ve dolaylı olarak ayrımcılığa sebep olmaktadır.

Burke ve Parker (2007, s. 11), dezavantajlılığın beraberinde damgalamayı da getirdiğini, günlük hayatta karşılaştıkları eşitsizliklerin etiketlenmenin rol oynadığını damgalanmanın sosyal dışlanmanın etkisini arttırdığını belirtmektedir.

Sosyal dışlanma siyasi ve politik nedenlerle bilinçli olarak gerçekleştirilebileceği gibi zaman içinde kalıplaşmış kültürel örüntüler ve ön yargılar sebebiyle de oluşabilir. Sosyal dışlanma ile birey ve toplum arasındaki bağ zayıflar, bireyin toplumdaki hizmet, olanak ve ayrıcalıklardan yararlanamamasına sebep olur. Bu da sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin toplumla bütünleşebilmesini engeller. Bireyleri dezavantajlı duruma

düşürebilen sosyal dışlanma, bireyin dezavantajlı durumlarını değiştirmesine de engel olabilir. Sosyal dışlanma bireylerin toplumsal hizmetlere erişememesine sebep olmaktadır (Arık ve Taş, 2020, s. 16-17).

Sosyal dışlanma beraberinde sosyal izolasyonu da getirmektedir. Arık ve Taş'ın (2020, s. 16-17) belirttiğine göre sosyal izolasyon, sosyal ilişkilerin azalmasına yol açmakta ve bireyleri destekleme özelliğini işlevsiz hâle getirmektedir. Sosyal izolasyon iki boyutta incelenebilir. Birincisi birey ve toplum arasındaki ilişki ağının genişliğidir. İlişki ağı ne kadar genişse sosyal izolasyon riski o denli azdır. İkincisi ise bireysel aidiyet ve yalnızlık duygusunu ifade eden duygu durumudur. Sosyal izolasyon bir çeşit geri çekilmedir ve dezavantajlı durumda olan bireyin kendisini güvende hissettiği bir alana çekilmesini, toplumsal ilişkisini en aza indirmesini ifade etmektedir. Dezavantajlı grupların maruz kaldığı dışlanma, damgalanma, ötekileştirme ile toplumsal ilişkilerin ve desteğin azalması durumunda sosyal izolasyon ortaya çıkar ve doğal olarak toplumsal olanaklar ve hizmetlerden yararlanılamamasına yol açar. Sosyal izolasyon, dezavantajlı bireylerin toplumdaki durumlarını daha da kötüleştirmekte, yalnızlık ve intihar gibi durumlarla sonuçlanma riskini arttırmaktadır.

Literatürde dezavantajlı grupların kesişimselliği kavramı ön plana çıkmaktadır. Giddens ve Sutton (2014, s. 190) kesişimselliğin, ayrımcılığı tek boyutluluktan çıkarıp ırk, cinsiyet, engellilik gibi sosyal eşitsizliğe sebep olan dezavantajların iç içe olmasına, daha karmaşık modellemelerin üretilmesine imkân sağladığını belirtmiştir. Güneş (2016, s. 150), kesişimselliği toplumsal ilişki ve kimliklerin çoklu boyutları arasındaki ilişki olarak tanımlamıştır.

Dezavantajlılığa daha farklı bir açıdan bakarak dezavantajlılığın içine daha fazla dezavantajlı bireylerin dâhil olduğunu göstermesi kesişimselliğin en önemli özelliğidir. Örnek verilecek olursa engelli bir kadının engelli bir erkekten ve engelli olmayan bir kadından daha dezavantajlı bir durumda olduğu kesişimsellik ile anlaşılmaktadır. Engelli kadın yalnızca kadın olma ya da yalnızca engelli olma ile tanımlanamaz. Bu durumda kesişimsellik bu çoklu dezavantajlı olma hâlini daha anlaşılır kılmak için kavramsal bir çerçeve ve metodolojik bir yaklaşım sağlamaktadır (Kahraman-Güloğlu, 2017, s. 27).

Dezavantajlı grup kavramı özellikle sosyal hizmet alanında sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Bu kavram Avrupa Birliği ile Birleşmiş Milletler tarafından da kullanılmaktadır. Kamu kurumlarının bu gruplara önem vermesi bu grupların toplumdaki diğer vatandaşlarla eşit imkânlarla ulaşması amacıyla kaynaklanır. Bu grupların refahının sağlanması ve iyilik hâllerinin geliştirilmesi için uygulanabilecek politikaların belirlenmesi meselesi, sosyal politikanın araştırma konusudur. Sağlık alanında da dezavantajlı grup kavramı sıklıkla kullanılmaktadır. Hastalığı sebebiyle yaşam kalitesi düşen ve diğer insanlarla eşit şartlarda yaşayamayan kimseleri belirtmektedir. Dezavantajlı grupların kavramsallaştırılması, uygulamadaki hedefler doğrultusunda geliştirilmektedir. Bu amaçlar da toplumdaki diğer bireylerden daha olumsuz yaşam şartlarına sahip olan dezavantajlı grupların hayat standartlarının iyileştirilmesidir (Arık ve Taş, 2020, s. 9-10).

Dezavantajlı gruplarla yapılan sosyal hizmet uygulamalarında üzerinde durulması gereken temel konu dezavantajlılığın önlenmesi için ayrımcılıklar ve bu ayrımcılıkların sebep olduğu sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi gerekliliğidir. Sosyal çalışmacılar, dezavantajlılığın kendisi ile değil onun sebep olduğu ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadele eder. Sosyal hizmet açısından sosyal dışlanma, sosyal bütünleşmeye engel olan ayrımcılıklar bütünüdür. Bu nedenle dezavantajlılığı önlemek sosyal dışlanmanın sebep olduğu ayrımcılıkla mücadele etmek demektir (Kahraman-Güloğlu 2020, s. 24).

- **Çocuklar**

Her çocuk doğuştan itibaren beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçların giderilmesi hakkına sahiptir. Çocuğun bu imkânlarla erişememesi psikolojik ve gelişimsel açıdan onu olumsuz etkilemektedir. Çocuğun hayata hazırlanması, yetiştirilmesi hem aile hem de devletin görevidir. Çocuklar yaş, eğitim ve tecrübe gereği kendilerini koruyamayan, korunmaya, gözetilmeye, gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyacı olan savunmasız varlıklardır. Çocuğun ihmal ve istismara açık olması ve içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve kültürel çevre onu dezavantajlı konuma getirebilmektedir. Çocuk, bakıma muhtaç olduğu için sahip olduğu aile ve yaşadığı çevrenin dezavantajlı olması onun da bu dezavantajdan etkilenmesine sebep olmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında ailelerin güçlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması, aile bütünlüğünün sağlanması, çocuğun iyilik hâlinin korunması ve gereken olanakların sağlanması önemlidir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında birey, aile ve çevrenin karşılıklı etkileşiminde problemler çıkmaktadır. Toplumsal sistemlerle yeterince desteklenemeyen, imkânlar elde edemeyen, sosyal desteğin sağlanmadığı aileler işlevselliğini yitirebilmektedir. Çocuklar ve ailelerinin karşılaştığı riskler karşısında sosyal hizmet uygulamaları yetersiz kalınca korunmaya ihtiyacı olan çocuklar sorunu, diğer sosyal sorunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Genelci sosyal hizmet uygulaması, aileyi merkeze alarak çocuk odaklı hizmetleri temel alır. Çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, gelişiminin sağlanması ve ihtiyaçlarının giderilmesi; ailenin kendi kendine yetebilecek, işlevselliğini kazanabilecek destek ve politikaların geliştirilmesi sosyal hizmetin öncelikli hedeflerindedir (Yolcuoğlu, 2010, s. 81).

Şenol ve Taş'a göre (2020, s. 199) çocuğun içinde bulunduğu aile ve toplum gelecekteki hayatının zeminini oluşturmaktadır. Bir çocuk toplumun geleceğidir ve toplumun inşasının sağlıklı olabilmesi için çocukların barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının sağlanması gerekir. Bu sebeple çocuk evliliklerinin ve çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi, çocukların eğitimlerinin desteklenmesi ve yoksulluktan korunmaları gerekmektedir. Hayatın herhangi bir döneminde dezavantajlılığı deneyimleyen çocukların gelişimleri olumsuz etkilenmekte ve bu durum düzeltilmediğinde dezavantajlılık nesilden nesle aktarılabilmektedir.

Çocuklar; bedensel, psikolojik ve sosyal gelişimleri gereği ailelerine bağımlıdırlar. Bu sebeple aile ve toplumun yerine getirmesi gereken görevleri vardır ve bu görevler yerine getirilmediğinde çocuk ihmal edilmiş olmaktadır. Bununla beraber çocukların sahip oldukları hakkın verilmemesi ve rızası dışında alınması istismara sebep olmaktadır. Çocuğun ihmal ve istismarı yetişkinler tarafından çocuğa zarar verici biçimde yöneltilen, çocuğun gelişimini kısıtlayan veya engelleyen her türlü eylemdir. Bu eylemler çocuğa fiziksel, psikolojik, cinsel ve sosyal açıdan zarar vermektedir. Çocuğun yeme, barınma, sağlık, eğitim ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarının çocuğa bakmakla sorumlu olan kişiler tarafından karşılanmaması sonucunda sosyal, bedensel, ruhsal ve ahlaki açıdan çocuğun ihmal edilmesidir (Şenol ve Taş, 2020, s. 201-202).

Tüm toplumlarda çocuklarla alakalı en önemli sorun ihmal ve istismar mağduru olan ve bunu hiçbir şekilde hak etmeyen çocuklardır. Bütün çocukların ihmal ve istismardan korunması için koruyucu, önleyici programlar geliştirilmektedir. Bu programlar, çocukların ve ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirme ve sosyal risklerin önlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için eğitim, sağlık hizmetlerinin ve çocukları koruma politikaları geliştirilmesi gerekmektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 89).

Sosyal hizmette çocuk refahı alanı korunmaya ihtiyacı olan çocukların sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla gelişmiş en temel alanlardan biridir. Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın tespiti ve çözüm içeren müdahaleler çocuk refahı alanını oluşturmaktadır. Sosyal hizmetlerin çocuk koruma sistemi, çocukların ihtiyaçlarının aile ve sosyal kurumlarca karşılanması ve sağlıkla yetişmelerine engel olan sebeplerin giderilmesi konularında mesleki müdahaleleri içermektedir (Yolcuoğlu, 2010, s. 75).

Çocuğu dezavantajlı duruma düşüren bir diğer sebep ise suça sürüklenmiş olmaktır. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na (5395/m.3) 2005) göre suça sürüklenmiş çocuk, “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmaktadır.

Çocuğun suç işlemesi, suça doğru giden davranışı; uzun bir sürecin sonucudur. Bireyin ailesinin yapısı, sosyal çevresi, kişiliği ve benlik algısı suç davranışına giden bir köprü gibidir. Aile ve toplumun çocuğun yetiştirilmesi üzerinde ayrı ayrı işlevleri vardır. Bu yüzden tek bir faktör değil suça götüren birçok faktör söz konusudur (Güler, 2010, s. 369). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalar genellikle iki temel alanda gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki koruyucu ve önleyici hizmetler ikincisi ise tedavi ve rehabilite edici müdahalelerdir. Sosyal hizmetin uygulamalarının temel amacı sorunu ortaya çıkmadan önleyebilmektir. Önlenemeyen durumlarda ise bireyin işlevselliğinin yeniden kazanabilmesi için çalışmalar yapar. Çocukların suça sürüklenmesine sebep olan durumlar karşısında koruyucu önleyici çalışmaların nitelik ve nicelik olarak artırılması, çocuk koruma sisteminin güçlü olması için önemlidir (Karataş ve Mavili, 2019, s. 1015).

5395 Çocuk Koruma Kanunu'na (5395/m.3) göre korunmaya ihtiyacı olan çocuk, “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan; ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlanmaktadır. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'na (1983) göre bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimi veya güvenliği tehlikede olan, ebeveynlerinden biri veya ikisi olmayan, terk edilmiş, ihmal edilen, istismar ve sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuklar korunmaya ihtiyacı olan çocuk olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik yürütülen koruyucu aile, evlat edinme, kurum bakımı ve ailenin yanında sosyal ekonomik destek hizmetleri mevcuttur. Bunu yanı sıra suça sürüklenmiş çocuklara yönelik Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Destek Merkezleri ve cinsel istismara maruz kalan çocuklara müdahale dilen Çocuk İzleme Merkezleri hizmet sunmaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED), ailelerinin ekonomik olarak çocuklarına bakamadığı durumlarda çocukların kuruma alınmadan ailelerinin yanında desteklenmesidir. Ailenin bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Ailelere verilen ekonomik desteğin yanında iş bulmaları için de yönlendirme yapılmaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), 2019, s. 4).

Koruyucu aile hizmeti; çeşitli sebeplerle bakımı öz ailesi tarafından sağlanamamış ve evlat edindirilemeyen çocuklara uygun olarak gönüllü veya ücretli aile veya kişilerin ebeveynlik yapması, kurum gözetiminde bakımlarının yapılmasıdır (ÇHGM, 2019, s. 5; AÇSHB, 2019, s. 99).

Evlat edinme hizmeti; öz ailesinin yanında yaşama imkânı kalmayan, korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan durumu evlat edinilmeye elverişli olanların, çocuğun yüksek yararını gözeterek evlat edinmeye uygun bulunan ailelerin yanına yerleştirilmesidir (ÇHGM, 2019, s. 6).

Çocuğun korunmasında temel hedef; öz ailesinin, akrabalarının ya da aile odaklı bakım hizmetlerinin sağlanmasıdır. Bu mümkün olmadığında korunmaya ihtiyacı olan

çocuk son seçenek olarak yatılı sosyal hizmet birimlerine yerleştirilmektedir (AÇSHB, 2019, s. 100). Kurumlar; büyük binalar ve koğuş tipi düzen yerine 2017’de tamamlanan dönüşüm ile ev tipi modele geçmiş ve çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtları kapatılmıştır. Bunun yerine ev ortamı sağlayan çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi hizmet vermektedir (ÇHGM, 2020, s. 27).

Çocuk destek merkezleri; suç mağduru, suça sürüklenen, madde bağımlısı olan ve refakatçisi olmayan çocukların haklarında tedbir kararı alınan, 11-18 yaş arasında olan çocuklara yönelik koruma, bakım ve psikososyal destek hizmetleri verilen merkezlerdir. Bu merkezler ihtiyaç duyan çocukların bakımını, korunmasını, temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlar. Merkezdeki çocukların psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması, geçici süre için bakımlarının ve korunmalarının sağlandığı; çocukların mağduriyetine, yaş ve cinsiyetine göre ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (AÇSHB, 2019, s. 102).

Çocuk izlem merkezleri, cinsel istismara maruz kalmış çocukların ikincil travma yaşamalarını ve örselenmelerini önleyerek beyanının alınması ve çocuğun muayenesinin uzman eşliğinde yapılması, çocuğun ailesi ile görüşmelerinin güvenli bir şekilde yürütülmesi ve bulguların raporlaştırılması için gereken personel ve ekipmanların sağlandığı, temel görevi çocuğun yüksek yararını gözetmek olan devlet kuruluşudur (Topdemir, 2016).

Çocuklar, gelişimi devam eden varlıklar olduğu için yargılanmaları yetişkin bireyler gibi olmaz. Çocukların suçtan tamamıyla sorumlu tutulmaları yanlış olur. Çocuklar yetişkinlere göre daha kolay rehabilite edilebilmektedir. Bu yüzden çocuk adalet sisteminin amacı çocuğu cezalandırmaktan ziyade eğitici ve rehabilite edici olmalıdır. Çocuk denetim altına alınırken çocuğun daha çok suç işlemesinin önlenmesi için sorun çözmeyi amaçlayan bireysel planlar yapılmalıdır. Çocuk mahkemelerinde görevli sosyal çalışma görevlileri, sosyal inceleme raporu ile mahkemeye çocuğun durumunu ve ihtiyaçlarını, alınması gereken tedbirleri belirtmektedir (Uluğtekin, 2004, s. 6).

Çocuk mahkemelerinin kuruluşu, görev ve yetkileri Çocuk Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Kanun, koruyucu ve destekleyici tedbirler ile öncelikle çocuğun kendi ailesi yanında korunmasını sağlama amacıyla danışmanlık, sağlık, bakım, eğitim ve barınma konularında alınacak önlemleri içermektedir. Bunlar,

- a) Danışmanlık tedbiri; çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilere çocuğun yetiştirilmesi, eğitim ve gelişimi ile ilgili danışmanlık hizmeti verilmesi
- b) Eğitim tedbiri; çocuğun eğitime yatılı veya gündüzlü olarak devam etmesi, meslek edinmesi için meslek kurslarına gitmesi ya da kamu veya özel sektörde meslek sahibi bir ustanın yanında iş öğrenmesi için yerleştirilmesi
- c) Bakım tedbiri, çocuğun ailesinin ya da bakmakla yükümlü olan kişilerin herhangi bir sebeple çocuğun bakımını yerine getirememesi durumunda çocuğu kurum bakımına ya da koruyucu aile yanına yerleştirilmesi
- d) Sağlık tedbiri, çocuğun bedensel ve ruhsal sağlığının korunması ve gerekli tedavilerin yapılması
- e) Barınma tedbiri, barınacak yeri olmayan çocuklu kişilere veya hayati tehlikesi olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaktır (5395/m.5).

Çocuk mahkemelerinde sosyal çalışma görevlileri önemli ölçüde rol oynamaktadır. Sosyal çalışma görevlileri çocukla ve gerekli hâllerde ailesiyle görüşme yaparak sosyal inceleme raporu yazmakta ve hâkime sunmaktadır. Sosyal çalışma görevlisi duruşmalarda çocuğun yanında bulunmakta, çocuğun adli süreçlerde örselenmemesi ve kendini güvende hissetmesi için çocuğa destek olmaktadır.

- **Kadınlar**

Sallan-Gül ve Dericioğulları-Ergun'a (2020, s. 118-199) göre kadın olmak bir dezavantajlılık değildir ancak fiziksel bir farklılıktır. Erkeklerden farklı fiziksel, anatomik ve hormonal özelliklere sahiptirler. Fakat bu farklılıklar dezavantaj yaratmamalıdır. Ataerkil değerler, toplumsal normlar, kadına ve erkeğe atfedilen roller, kadınlık rollerinden beklentiler, erkek üstünlüğüne dayanan toplum sistemi, kadını ikincil duruma düşürmektedir. Erkekler toplumsal imkân ve haklardan daha kolay yararlanabilirken kadınlar ayrımcılığa uğramakta, eğitime, istihdama ve sosyal hayata katılmakta engellerle

karşılaşmaktadır. Bu ayrımcılıklara engellilik, yoksulluk, yaşlılık, mültecilik, şiddet mağdurluğu gibi durumlar eklenince kadınlar çoklu dezavantaj yaşamaktadır.

Geleneksel ya da modern toplum fark etmeksizin her toplumda kadınların dezavantajlı oluşu daha dikkat çekici olmuştur. Özellikle iş yaşamı ve sosyal hayatta kadınların sınırlılıkları belirgindir. Birçok toplumda var olagelen erkek egemen ve ataerkil ailelerde kadının temel görevi ev işleri ve çocuk bakımı ile komşuluk ve akraba ilişkilerini sürdürmek olduğundan kadınların iş hayatına katılımlarını zorlaştırmaktadır (Yiğitbaş, 2020, s. 367-369).

Üretim alanında insan gücünün yerini makine ve teknolojik aletlerin almasıyla kadınların istihdamı artmıştır. Öte yandan hizmet sektöründe ve beyaz yakalılar grubunda da kadınların çalışmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda üretime katılmasını engelleyen en büyük engel cinsiyetlerinin doğal özellikleri değil cinsiyetlere yönelik algılardan kaynaklanan toplumsal bakış açılarıdır (MARKA, 2011, s. 20-21).

Bireylerin ayrımcı davranışlara maruz kalma sıklığı cinsiyete, engel türüne ve yaşanan çevreye göre bile anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Ayrımcı davranışlar kadınlar, bedensel engelliler ile ağır engellilere daha fazla uygulanmakta ve özellikle engelli kadınlar, engelli erkeklere oranla ayrımcılıkla daha fazla karşılaşmaktadır. Güloğlu'na (2019, s. 268) göre de engelli kadınların dezavantajlılığı yalnızca engelli olmaları ya da yalnızca toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle değil engelliliğin türü ve toplumsal cinsiyet rollerine göre şekil almaktadır.

Yaşlılık da kadını dezavantajlı duruma düşürebilmektedir. Yaşlılık kendi başına bir dezavantaj olsa da erkeklere kıyasla kadınlar daha fazla mağduriyet yaşamaktadır. Kadının doğuştan, çocukluktan, gençlikten ve yetişkinlikten getirdiği olumsuz durumlar, ayrımcılıklar yaşlılıkla birleşerek devam etmektedir. Gençliğinde iş ve meslek hayatına katılamamış kadınlar, yaşlılıklarında temel ihtiyaçlarını karşılamada, sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamakta bu da yaşlılık döneminin verimsiz ve güvencesiz geçme olasılığını arttırmaktadır. Kadının yaşlanması, kadın nüfusun yaşlanması, sosyoekonomik

olarak değerlendirildiğinde yaşlanmanın kadınlaşması tabirini doğurmaktadır. Bu durum sosyal güvenlikten sağlığa, iş hayatından eğitime, sosyal hayata ve aile ilişkilerine varan etkileriyle bir sarmala dönüşmektedir. Hem yaşlılığın getirdiği sorunlar hem de kadın olmanın getirdiği sorunlar birleşince çifte dezavantajlılık ortaya çıkmaktadır (Görgün-Baran, 2020, s. 53-78).

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele (2016-2020) Ulusal Eylem Planında kadınlara yönelik ayrımcı bakış açısını ortadan kaldırmak, şiddet konusunda farkındalık ve duyarlılık kazandırmak amaçlanmaktadır. Şiddete uğramış ya da uğrama riski olan kadına, varsa çocuklarına ve şiddet uygulayanlara yönelik gerekli sağlık hizmetlerinin sunulmasını sağlamak, şiddet mağduru kadınlar ve eğer varsa çocuklarına yönelik koruyucu ve önleyici tedbirlerin daha etkin verilmesi ve yaygınlaştırılması istenmektedir. Bu kimselerin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmelerini sağlamak, şiddetle mücadelede kurumlar ve ilgili sektörler arasında iş birliğinin güçlendirilmesi ve politikalar geliştirilmesi diğer amaçlardır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016, s. 29).

Yoksulluktan en çok etkilenen kitle şüphesiz kadınlardır. Kadınlar dünyada eğitim, istihdam ve sermayeye ulaşımında genellikle erkeklerin gerisinde olmuşlardır. Çalışma hayatına bakıldığında kadınların sıklıkla kayıt dışı, düşük ücretli ve gündelik işlerde çalıştığı görülmektedir. Ayrıca evden çalışma da kadınlarda daha yaygındır. Türkiye’de kadınlar köyde, tarımda ücret almadan aile işçisi olarak çalışmaktayken kentlerde ev hanımı olup iş hayatına katılamamaktadır. Kadınların iş hayatına katılımının az olmasının ekonomik ve sosyal sebepleri; düşük ücret, güvencesiz istihdam, çocuklara ve yaşlılara bakım hizmetlerinin yetersizliği, cinsiyet ayrımcılığı ve eğitim yetersizliğidir. Şehirlerde sanayide çalışan kadınlar yetersiz ücretle ve sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmakta ve sık iş değiştirmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü ile kadınların düşük ücretli işlerde çalışmaları, onları ekonomik güvencesizliğe itmekte ve süreğen ya da geçici olarak yoksulluğa düşürebilmektedir. Yoksulluğa karşı kadınlar yalnızca pasif özneler değildir. Kadınlar yoksullukla mücadele etmede yöntemler geliştirmektedir. Ev dışında bir işe girerek gelir sağlayabilmekte, bunun yanında ev içinde hanenin devamlılığını sağlayarak,

çocukları yetiştirerek, sosyal ilişki ağlarında aileyi etkin kılarak yeni kaynaklar sağlamada önemli rol oynamaktadır (Dinçoflaz, 2009, s. 197-198).

Kadına yönelik şiddet, kadının yalnızca kadın olduğu için uğradığı veya kadının cinsiyetine dayalı olarak insan hakları ihlaline uğramasına yol açan tutum ve davranışlardır. Şiddet; bireye fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel açıdan zarar ve acı verici şekilde sonuçlanan veya tehdit ve baskı ile kişinin özgürlüğünün keyfi olarak engellenmesini içeren toplumsal veya özel alanda meydana gelen tutum ve davranışlardır (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012).

Kadına yönelik şiddet; ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak her kültürde ve coğrafyada varlığını sürdürmektedir. Yalnızca şiddet gören kadını değil, tüm toplumu olumsuz etkileyebilmektedir. Kadına şiddet, toplumsal cinsiyet temelinde pek çok etkene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kültür, gelenek, evlilik içi sorunlar, kadının ekonomik bağımsızlığa sahip olmaması ve ekonomik sebepler şiddetin ortaya çıkmasına neden olan temel sebeplerdir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016, s. 2).

Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012), şiddete uğramış ya da şiddete uğrama tehlikesi olan kadın, çocuk ve aile bireylerinin veya tek taraflı ve ısrarla takip edilerek mağdur edilen bireylerin korunması ve bu bireylere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak olan tedbirlere ilişkin usul ve esasları içermektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici ve rehabilite edici faaliyetleri yürütmek, kadının toplumsal statüsünü koruyarak ve geliştirerek ayrımcılığa uğramasını önlemek, kadını toplumsal hayatta etkin hâle getirecek stratejiler geliştirmek, toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019, s. 39).

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), şiddetin önlenmesi için koruyucu ve önleyici uygulamaların etkili bir şekilde yürütülmesine yönelik güçlendirme, destekleme, rehberlik ve bunların takibi gibi hizmetler vermektedir. 7/24 açıktır ve tercihen kadın

personel istihdam etmektedir (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 2016).

Kadın Konukevi, fiziksel, ekonomik, duygusal ve cinsel istismara ve şiddete uğramış kadınların güvenliğinin sağlanması; psikolojik, ekonomik ve sosyal destek verilmesi, kadınların güçlendirilmesi, varsa çocuklarıyla birlikte gereksinimlerinin karşılanması için geçici olarak barınabilecekleri sosyal hizmet kuruluşudur.

Kuruluşun amacı kadınların bu süreçte başa çıkma kapasitelerini geliştirmek, yeniden sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine destek olmak ve konukevinden ayrıldıktan sonraki hayatını kendi kendine yeterek sürdürebilecek kapasiteye gelmelerini sağlamak, tıbbi, ekonomik ve mesleki destek sunmaktır (AÇSHB, 2019, s. 111).

Şiddet mağduru ya da şiddete maruz kalma riski olan kadınlar için hızlı müdahalede bulunmak amacıyla Kadın Destek (KADES) Uygulaması adıyla akıllı telefon uygulaması geliştirilmiştir. Uygulamadaki “yardım iste” butonu kullanıldığında kolluk kuvvetleri telefonun bulunduğu konuma yönlendirilmektedir. 7/24 kullanılabilir (AÇSHB, 2019, s. 113).

Alo 183 Sosyal Destek Hattı; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetlerle alakalı çağrılarını değerlendirerek danışma ve yönlendirme hizmeti vermektedir. Ayrıca şiddet, istismar veya töre cinayetleri hakkında ihbarları almakta ve acil müdahale ekibi ihbarları değerlendirerek diğer birimler ve kolluk birimleri ile koordinasyon sağlamaktadır. Bu hat 7/24 kesintisiz hizmet vermektedir (AÇSHB, 2019, s. 257).

- **Yoksullar**

Yoksulluk tarihin her döneminde her ülkede var olagelen toplumsal bir sorundur. Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için gereken kaynaklara sahip olmaması, var olan kaynaklara ulaşamaması yoksulluğun temelini oluşturan ana sebeplerdir. Yoksulluk tek başına yeterince bir dezavantajlık iken kesişimsellik açısından diğer kadın, çocuk, yaşlı,

engelli gibi dezavantajlı grupların dezavantajlılığını artırmaktadır. Yoksulluğun pek çok tanımı bulunsa da hâlen mutabık kalınmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Genel olarak literatürde mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk üzerinden açıklamalar yapılmaktadır.

Mutlak yoksulluk; bireyin, ailenin ve grupların besin, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gereken gelir ve imkânâna sahip olmaması, asgari refah seviyesinin yakalanamaması durumudur. Görelî yoksulluk ise asgari yaşam standardına ulaşılsa da toplumun diğerk kesimlerine görece yoksul olunması, refah seviyesinin ortalamasının altında olması ve ortalama hayat standartlarının sağlanabilmesi için gerekli imkânlardan yoksun olunması durumudur (Güneş, 2020, s. 186; Ensari, 2010, s. 9-10; Marshall, 1999, s. 825). Bunlar dışında insani yoksulluk, gelir yoksulluğu, objektif yoksulluk, subjektif yoksulluk, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk, geçici yoksulluk, kronik yoksulluk, karma yoksulluk gibi alt sınıflandırmaları bulunmaktadır.

Zastrow (2015, s. 177); yoksulluğun nedenlerini işsizlik, sağlık sorunları, eğitimsizlik, ayrımcılık, parçalanmış aile, engellilik, emeklilik, etnik ayrımcılık, sınırlı iş imkânları olan bölgede yaşama, kadın tarafından geçindirilen çocuklu aile olmak, boşanmak, hükümlü olmak ve suçâna bağılı oluşâna mağduriyetler olarak sıralamıştır.

Yoksulluk sosyal bir sorun olarak pek çok sorunun temelini oluşturmaktadır. Yani yoksulluğun giderilmesi birçok sorunun önlenmesini sağlamaktadır. Yoksulluk; sosyal dışlanmaya, umutsuzluğa ve yoksulluk kültürüne sebep olabilmektedir. Yoksullar eğitim, beslenme, barınma, sağlık ve yeterli gelir gibi sosyal hayattaki temel gereksinimleri yeteri kadar giderebilmektedir (Genç ve Çöpoğlu, 2020, s. 65).

Bunların dışında yoksulluk çok boyutlu bir süreçtir. Yoksulluğun sebeplerinin, sonuçlarının üzerinde durulması yoksullukla mücadele için gereklidir. Yoksulluğun azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması ulusal düzeyde proje, politika ve planlamalarla mümkün olabilmekte ve bu görev yalnızca devlete değil; yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve topluma da düşmektedir (Erkoç ve Daniş, 2020, s. 152-156).

Sosyal hizmet; yoksulluğu incelerken öncesi, sırası ve sonrasına bakmaktadır. Çünkü yoksulluğun ortaya çıkması, devam etmesi ve sonuçlarının ortaya çıkma süreci yeni dezavantajlar ve dezavantajlı birey ve gruplar ortaya çıkarabilmektedir. Sosyal hizmet; sosyal değişim ve gelişim açısından yerleşmiş, kültürleşmiş yoksullukla mücadele ederek bu döngüyü kırmayı amaçlar. Yoksulluk ve dezavantajlar nedeniyle sosyal dışlanmaya, ötekileştirilmeye maruz kalan bireylerin sosyal uyumu ve topluma yeniden kazanılması için gerekli psikososyal desteği sunar. Bu zor dönemden geçen yoksulların güçlenmesi, kendi güçlerini fark etmesi ve kendi kendine yetebilecek hâle gelmesi için çalışmalar yapar. Ve birey; aile ve toplumun işlevselliğini arttırmak için baş etme kapasitelerini arttırarak çevrelerine uyum sağlamalarını amaçlar (Erkoç ve Danış, 2020, s. 155-156).

11. Kalkınma Planı'nda (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019/s.147), sosyal yardımlar ve istihdam arasındaki bağlantı güçlendirilerek yoksulların iş piyasasına girebilmelerinin sağlanması ve üretken olmalarına yönelik programların geliştirilmesine karar verilmiştir.

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP), kırsalda yoksulların üretime katılmaları ve ürünlerini pazarlamaları ve üretimde sürekliliğin sağlanması amacıyla geliştirilmiştir. Bu kapsamda tarım için yeterli kaynağı olmayan kişiler, seracılık ve hayvancılık yaparak gelir elde etmeleri için desteklenmektedir (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2011: 43).

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, sosyal yardım programları yürütmektedir. Bu kapsamda; barınma, gıda, aile yardımları, sosyal konut projeleri, yakacak yardımı, engelli ve yaşlı aylığı, eğitim yardımı gibi hizmetlerde bulunmaktadır.

Yoksullara ve düşük gelirli bireylere mikro finansman desteği sunulmaktadır. Bu proje iş kurma amacıyla olan yoksullara imkân vermeyi amaçlamaktadır. Mikro finansman kuruluşları mikro girişimcilere genellikle işletmelerin malzeme ve sermaye

ihtiyaçlarının karşılanması ve işini geliştirmesi için kredi vermektedir (Dündar, 2007, s. 2).

Vakıflar Genel Müdürlüğüne, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla muhtaç aylığı bağlanmaktadır. Yine muhtaç durumda olanlara gıda yardımı, eğitim yardımı, Türk ve yabancı uyruklu üniversite öğrencilerine burs ve aşevi hizmetleri sunulmaktadır (Muhtaç Aylığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 15.04.2024).

- **Yaşlılar**

Yaşlılık birçok fiziksel, psikolojik ve çevresel etmenlere sahiptir. Bu sebeple sadece yaş almak ile açıklanabilecek bir durum değildir. Aynı yaş aralığında olan bireylerin aynı işlevselliğe sahip olmaması bunun kanıtıdır. Ayrıca yaşlılık; toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmekte, içinde bulunduğu topluma göre şekillenmektedir. Aynı yaş aralığında yer alan kimselerin, tarım toplumunda farklı kabile toplumunda farklı endüstri toplumlarında farklı biçimde algılandığı ve konumlandırıldığı görülmektedir (Yıldırım-Aykurt, 2020, s. 438). Yaşlanma süreci yalnızca biyolojik olarak kaçınılmaz olan bir durum değil, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir olgudur (Marshall, 1999, s. 816).

Yaşlıların dezavantajlı grupta olmasının nedenleri üç sebebe bağlıdır: ekonomik sebep, istihdam ve bakıma muhtaçlık.

- Ekonomik sebep: Yaşlıların; emeklilik dönemlerinde aktif olarak çalışılan dönemden daha az gelir elde etmeleri, sağlık ve benzeri giderlerinin artması ile ekonomik zorluk yaşamaları ve yoksulluğa düşmeleridir.
- İstihdama ilişkin sebep: Çalışma alanlarında daha aktif ve vasıflı elemanların istihdam edilmek istenmesi, yaşlıların gençlere göre daha az enerjik olması ve uzun çalışma saatlerine uygun olmamaları dolayısıyla yaş ayrımcılığı yaşamaları ve istihdam edilmek istenmemeleri
- Bakıma muhtaçlıkla ilgili sebep: Yaşlıların ihtiyaçlarını tek başlarına yerine getiremeyecek hâle gelmeleri neticesinde desteğe ve bakıma muhtaç duruma gelmeleridir (Abay, 2020, s. 200).

Türkiye’de yaşlılara yönelik yapılan politikaların temel amacı yaşlıların insanca yaşamaları ve ayrımcılığa uğramadan haklarından yararlanması, toplumsal hayata katılmasıdır. Bu amaca yönelik ulusal politika ve stratejiler belirlenerek sosyal hizmet ve sosyal yardım hizmetleri için kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ve koordinasyonu sağlanmaktadır.

Sosyal hizmet açısından yaşlılık hem bir akademik çalışma alanı hem de mesleki uygulama alanıdır. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin alanı oldukça geniştir ve yasal altyapıya sahiptir. Genel olarak bu hizmetler bakım, sağlık ve ekonomik destekler olarak belirtilebilir (Abay, 2020, s. 207).

Türkiye’de yaşlılığa ilişkin politikalar; ayrımcılık karşıtı, sosyal hakları öne çıkaran, yaşlıları toplumsal hayata dâhil eden ve aktif yaşlanmayı amaçlayan, yaşlıyı sosyal çevresiyle bir bütün olarak gören anlayışla yürütülmektedir. Yaşlılık alanında yalnızca sosyal yardım değil, bütün boyutlarıyla toplumsal farkındalık geliştirmek amaçlanmaktadır. Yaşlıların toplumda ayrımcılığa uğramadan aktif bir şekilde topluma katılmalarını sağlamak, refahlarının ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesini sağlamak öncelikli hedeflerdendir (Karakuş, 2018, s. 88-89).

Sağlık Bakanlığı tarafından evde sağlık hizmetleri sunulmakta ve yerel yönetimler, özel sektör ve vakıflarla evde bakım ve gündüzlü bakım hizmeti ile yaşlılar aileleri yanında desteklenmektedir. Kurum bakımı kapsamında ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; kamu, yerel yönetimler, dernekler, vakıflar ve özel sektör ile yaşlılara yönelik bakım hizmetleri sunulmaktadır. Kurum bakımı kapsamında yaşlılar huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi, yaşlı yaşam evi gibi resmî ya da özel bakım merkezleri hizmet vermektedir. Nakdi yardım olarak 2022 sayılı kanun ile engelli ve yaşlı aylığı ve engelli evde bakım ücreti hizmeti öne çıkmaktadır. Nakdî yardımlar yaşlıların aile ortamında desteklenmesi için yaşlılara ve bakımını üstlenen ailesine verilen desteklerdir. Yaşlılara doğrudan yapılan veya çoğunlukla onların yararlandığı diğer hizmetler arasında sigorta hizmetleri, emekli aylığı, yaşlılara indirimli veya ücretsiz seyahat hizmeti, dul ve yetim maaşı, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve vakıf yardımları sayılabilir (Karakuş, 2018, s. 88-89).

Yaşlı aylığı, 2022 sayılı kanun ile 65 yaşını doldurmuş, muhtaç ve kimsesiz olan, nafaka almayan; 2828 sayılı kanuna göre harçlık almayan, sigortalı bir işte çalışmayan, sosyal güvenlik kurumlarından aylık almayan, kendisi ve eşi dikkate alınarak kişi başına düşen aylık gelirin asgari ücretin 1/3'ünden az olan Türk vatandaşlarına verilmektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020, s. 6).

Yaşlılık döneminin önemli desteklerinden biri çalışma hayatı boyunca ödenen primler sonucu aldıkları emekli maaşlarıdır. Emeklilerin aynı zamanda sağlık sigortası da bulunmaktadır. Yaşlıların emekli maaşlarından, vefatlarından sonra hak sahibi yakınları faydalanabilmektedir (Karakuş, 2018, s. 88-89).

Bakım hizmeti, günlük hayatını tek başına sürdürmekte zorluk yaşayan yaşlılara bireysel bakım ve psikososyal destek hizmetleridir. Yaşlıların ailelerinin yanında desteklenmesi öncelikli amaç olsa da bunun mümkün olmadığı durumlarda yatılı bakım hizmeti sunulmaktadır. Yaşlılara bakım hizmetinin sunulduğu huzurevleri kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilen yaşlılara; rehabilitasyon merkezleri ya da yaşlı bakım merkezleri bakıma ihtiyaç duyan yaşlılara hizmet vermektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020, s. 19).

Huzurevleri; 60 yaş ve üzeri kişilerin huzurlu bir ortamda korunması, bakımı ve sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması amaçlandığı yatılı kuruluşlardır. Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi ise yaşlı bireylerin hayatlarını sağlıklı, huzurlu ve güvenli bir şekilde sürdürmeleri için kendi kendilerine bakabilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı; tedavisi olmayanların ise sürekli bakımın yapıldığı yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2001, m.4).

Yaşlı yaşam evleri ise huzurevlerine ek ünite olarak açılmış, huzurevinde kalma şartlarını sağlayan yaşlıların eşleriyle birlikte kalabilecekleri ev imkânlarına sahip olan ev ve apartlardır. Yaşlı yaşam evleri, bu evlerden yararlanan yaşlıların kültürel özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda genellikle şehir merkezlerinde ve toplu alanlarda müstakil

veya apartman olarak açılmaktadır. Ve buralarda huzurevlerinde sunulan hizmetler verilmektedir (Yaşlılar İçin Bilgilendirme Rehberi, 2020, s. 3).

- **Engelliler**

Engellilik zihinsel ya da fiziksel işlevlerinden birinin ya da birkaçının, hastalıklardan farklı olarak kalıcı bir şekilde kaybı veya eksik olmasıdır. Engellilik genellikle damgalayıcıdır. Dahası engellerinden dolayı genellikle haklarını koruyamadıklarından ekonomik ve bireysel desteğe gereksinim duyarlar. Ayrıca sosyal güvenlik ve sosyal refah hizmetlerinin hazırlanmasında anahtar bir grupturlar (Marshall, 1999, s. 573).

Literatürde engellilik ve engelli birey kavramlarına tıbbi ve sosyal açıdan iki farklı bakış açısı ile yaklaşmakta ve karşılıklı eleştirilerle konu ele alınmaktadır. Tıbbi bakış açısı engelliliği sağlıklı olmama olarak dezavantajlı konumda kabul eder. Çünkü engelliler, sağlıklı kişiler gibi bağımsızca hareket edemez ve bedensel performanslarını tam olarak kullanamazlar. Bu durumda ya rehabilite edilmeli ya da tedavi edilmelidirler. Sosyal bakış açısı ise engelli bireyin sosyal hayatı engellenmiş olduğu için dezavantajlı olduğunu belirtir. Asıl konu bireyin sahip olduğu engelden çok toplumun attığı kültürel tanımlamalardır ve herkesi kapsayamayan başarısız organizasyonlu toplumdur. Bu açıdan engelli bireyin dezavantajlı olarak kabul edilmesi, bireyin sosyal hayat içindeki konumlanmasından kaynaklanmaktadır. Engelli olma durumu bireyin toplumsal engellerle karşılaşmasına sebep olmakta ve engelli olmayanlara göre dezavantajlı konumda olmaktadır (Burcu, 2017, s. 109).

Sosyal hizmet, temelinde insan hakları ve sosyal adalet olan bir meslektir. Bu nedenle engelli refahı ile doğrudan ilgilidir. Engellilere yönelik ayrımcılık ve sosyal eşitsizliğin önlenmesi ve engelli haklarının güvence altına alınmasını amaçlar. Sosyal hizmet mesleği, bilgi ve becerisi doğrultusunda çeşitli kuram ve rolleri kullanarak mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahalelerde bulunur. Mikro düzeyde; engellinin kendi kaderini tayin edebilmesi, başkasına bağımlı olmadan yaşamını sürdürebilmesi ve haklarını koruyabilmeleri için güçlendirme çalışmaları yapar. Mezzo düzeyde, engellilerin aileleri ile engelli bireylerden oluşan gruplarla çalışır ve engelli bireylerin aile

ve çevresiyle ilişkisine müdahalelerde bulunur. Makro düzeyde; belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve kurumlarla iş birliği yürüterek hak savunuculuğu yapmaktadır (Turgut, 2020, s. 131).

Türkiye’de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında halka açık her türden bina, yol, yaya geçidi, açık alan gibi sosyal ve kültürel alanların ve toplu taşımaların engellilerin erişebilmesine uygun olarak düzenlenmesi için gereken tedbirlerin alınması hükme bağlanmıştır. Engellilere yönelik erişilebilirlik hizmetleri başkalarına ihtiyaç duymadan evlerine, binalara veya açık alanlara ulaşabilmelerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Kaldırımlar, yaya geçitleri, parklar, oyun alanları ve kamuya açık tüm hizmet yerlerinde erişilebilirlik için tedbirler alınması sadece engelliler için değil; çocuklar, yaşlılar gibi kısıtlılık yaşayabilen herkes için gereklidir (Demirkan, 2015, s. 1).

Toplu taşımalarda engellilere yönelik indirimler uygulanmaktadır. Yüzde 40 oranda engelli olan bireylere kara yolu toplu taşıma araçlarında ücrette yüzde 30, demiryolları ulaşımında yüzde 50 indirim uygulanmakta; yüzde 50 ve üzeri engele sahip bireylerden herhangi bir ücret alınmamaktadır. Türk Hava Yolları iç ve dış hat seferlerinde engellilere yönelik indirim uygulamaktadır. Yüzde 40 ve üzeri engele sahip kişiler engelli kimlik kartı alma hakkında sahiptir. Engelli kimlik kartları, engelli bireylere kamu ve özel kurumların sağladığı haklardan hızlı bir şekilde yararlanmasını sağlamaktadır (Engellilere Sağlanan Diğer İndirim ve Muafiyetler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 12.01.2024)

Engelliler Kanunu’na göre engelli bireylerin eğitim hakkı hiçbir şekilde engellenmez. Engelin durumuna göre gerekli düzenlemelerle engelli olmayan bireylerle eşit eğitim alma hakkına sahiptirler (5378/m15). Engelli çocuklar, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel eğitim kurumlarında eğitim görmektedirler. Özel eğitim ihtiyacı olan kişilere, engel türüne göre açılan ayrı özel eğitim okulları, genel eğitim veren okullarda ayrı özel eğitim sınıfları, akranları ile etkileşim kurabilmeleri için tam veya yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanma imkânı bulunmaktadır. Üniversite sınavlarında engelli öğrenciler için engellerine göre

gereken fiziksel önemler alınmaktadır. Sınav salonu bedensel ve görme engellilere uygun olarak düzenlenmekte, görme engelliler için 30 dakika ek süre verilmekte ve sınav sorularını okuması için refakatçi ile sınava girme imkânı sağlanmaktadır. Üniversitede engelli öğrencilere burs, kredi ve yurt imkânları sunulmakta; üniversitede gerekli düzenlemelerin yapılması için engelli komisyonları kurulmaktadır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021, s. 15-20).

Engelli bireyler kamuda memur ve işçi olarak istihdam edilmektedir. Merkezî olarak yapılan Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı ve diğer sınavlara da girerek atamalara başvurabilmektedirler. Döner sermayeli kuruluşlar, il özel idaresi, belediyeler ve bunlara bağlı işletmelerde ve Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen devlet memuru istihdamı yapılan kamu kuruluşlarına atanabilmektedirler (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021, s. 23). 4857 sayılı İş Kanunu'na (2003) göre 50 ve üzeri işçinin çalıştırıldığı özel iş yerlerinde %3 engelli, kamuda ise %4 engelli kotası ile istihdam edilmeleri zorunludur.

Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan ve muhtaçlık durumu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının belirlediği şartlara uyan, 18 yaş ve üzeri engelli bireylere veya 18 yaşından küçük engelli bireylerin yakınlarına engelli aylığı verilmektedir. Bu aylıktan yararlanabilmeleri için hanenin toplam gelirinin, hanede ikamet eden kişilerin sayısına bölününce çıkan miktarın net asgari ücretin üçte birinin altında olması gerekmektedir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021, s. 55).

- **Bağımlılar**

Bağımlılık; bir maddenin psikolojik, fiziksel veya sosyal sorunlara sebep olmasına rağmen alımına devam edilmesi, bırakma gerekliliğinin farkında olmasına ve bırakmayı istemesine rağmen bırakamaması ve maddeye karşı isteğini durduramamasıdır. Bağımlılık; verdiği zararlara karşın madde alımının durdurulamadığı, maddeyi temin etmek veya maddenin etkisinden kurtulmak için çaba sarf edilen, bireyin sosyal hayattan çekilerek bireyler arası sorunlar yaşanmasına sebep olan, kişinin sorumluluklarını yerine getiremediği, fiziksel ve ruhsal pek çok probleme yol açmasına rağmen kullanımına

devam edilen, madde kullanılmadığında yoksunluk belirtilerinin görüldüğü ve alınan miktarın zamanla arttığı bir durumdur.

Günümüzde pek çok bağımlılık türü karşımıza çıkmaktadır. Bağımlılıklar, madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılıklar olarak iki ana kategoriye ayrılabilir. Madde bağımlılığı keyif verici, yatıştırıcı, halüsinojen etkileri olan; sigara, alkol ve uyuşturucu türevi maddelere olan bağımlılıktır. Davranışsal bağımlılıklarsa teknoloji, sanal oyun, sosyal medya, kumar, alışveriş bağımlılığı gibi alışkanlık olan ve önlenemeyen, doyurulma ihtiyacı duyulan bağımlılıklardır.

Bağımlılığın sebepleri yalnızca kişinin karakteriyle ilgili değil aile yapısı ve sosyal çevreyle de ilgilidir. Sorun yalnızca bireyde değildir, onu madde kullanımına iten sebepler de bulunmaktadır. Ailede iletişimsizlik, ilgi eksikliği, kayıp, boşanma, otoriter ebeveyn tutumu, çocukları ailesinden uzaklaştırarak madde kullanımına sevk edebilir. Ailenin bilinçli olması ve çocuklarına karşı tutumları çok önemlidir. Gençlik dönemine has psikolojik ve fizyolojik değişiklikler de bağımlılıkta rol oynamaktadır. Ergenlik döneminden itibaren kişilik gelişimi ve toplumsal roller oluşmaya başlamaktadır. Bu dönemde gençlerin yaşadığı sorunlar, yetersizlik, başarısızlık, aileye karşı yabancılaşma ve aileden uzaklaşmayla sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle gençlerin bu kritik dönemlerini sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri için başta ailelere, okullara ve topluma önemli görevler düşmektedir. Çeşitli nedenlerle köyden kente göçün beraberinde getirdiği ekonomik, sosyokültürel sorunlar da gençlerin uyum sağlamasını zorlaştırmakta ve sigara, alkol, uyuşturucu gibi bağımlılıklara sevk edebilmektedir (Başkurt, 2012, s. 87-98).

Bağımlılık bireyler, ailelerini ve toplumu tehdit etmekte ve pek çok toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bağımlılığın önlenmesi toplum sağlığını ve toplumsal düzeni korumak için önemlidir. Bağımlılığın tedavisi koruyucu önlemler, erken teşhis ve tedavi şeklinde üç basamakta ele alınabilir. Bağımlılıkla mücadele edilirken çok yönlü bir müdahale gereklidir. Bu nedenle kurum ve kuruluşların iş birliği içinde ve koordineli çalışması gerekmektedir. Güvenlikten sağlığa, yerel yönetimlerden sivil toplum kuruluşlarına pek çok görev düşmektedir. Bağımlılığa karşı koruyucu

önlemler, bilgilendirme ve eğitim programları olarak gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda bilgi şöleni, konferanslar, okul toplantıları, çalıştaylar düzenlenmekte, bu çalışmalarda Bakanlıklar, Emniyet Teşkilatı, Diyanet ve Yeşilay gibi kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bağımlılığın tedavisi ve rehabilitasyonu, madde bağımlısı kişinin hayata tutunmasını sağladığından, tedavi hizmetleri bilinçlendirme çalışmaları kadar önemlidir. Ancak daha maliyetli ve profesyonellik gerektiren ve sürdürülebilir hizmetlerin geliştirilmesi gereklidir (Sezik, 2017, s. 57-58).

Alkol bağımlılığına karşı mücadelede sivil toplum kuruluşları, özel kurumlar ve kamu kurumları hem bilinçlendirme hem de tedavi programları yürütülmektedir. Yeşilay tarafından oluşturulan <http://www.alkolgercekleri.com/> adresinde farkındalık oluşturma ve bilgilendirme yapılmaktadır. Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı ile <http://tbm.org.tr/> sayfasında öğrenci, ebeveyn, yetişkinler ve uygulayıcılara yönelik eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmaktadır. Program; sigara, alkol, uyuşturucu, teknoloji bağımlılığı alanlarında çocuklara ve gençlere başta olmak üzere tüm topluma bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışması yapılmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 44). Madde bağımlılığına karşı faaliyetlerde; uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele, yasa dışı maddelerin ülkeye girişinin, depolanmasının ve ticaretinin engellenmesi için gerekli müdahalelerin yapılması amacıyla Emniyet Teşkilatı, Jandarma, Adli Tıp Kurumu, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı görev almaktadır. Madde bağımlılığı alanında sivil toplum kuruluşu olan Yeşilay, Sağlık Bakanlığına bağlı AMATEM ve ÇEMATEM çalışmalar yapmaktadır (Ceylan, 2019: 61-62).

AMATEM (Alkol ve Madde Bağımlılığını Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi), 1983 yılından beri alkol ve madde bağımlılarının tedavisi için hizmet veren ve araştırma yapan klinik tedavi merkezidir. Sadece alkol ve madde bağımlıları kabul edilmektedir. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine bağlı olarak hizmet veren resmî bir kuruluştur (Karataşoğlu, 2013, s. 343). AMATEM'lerde bağımlılıktan kurtulmak, bireylerin yaşamlarını yeniden kontrol altına almalarını sağlamak için destek sunulmaktadır. Ayrıca alkol ve madde bağımlılığının önlenmesi için çocuklara, ailelere ve doktorlara yönelik eğitimler verilmektedir.

Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM), Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi bünyesinde 2015’te poliklinik hizmeti vermeye başlamıştır. Daha sonra yataklı klinik hizmet de vermeye başlayan ÇEMATEM’ de; 18 yaşından küçük, alkol ve madde bağımlısı çocuk ve ergenlere yönelik teşhis, tıbbi hizmetler, psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. Yataklı kliniklerde çocuklara yönelik sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yürütülmekte; boş zamanlarını değerlendirme becerisi kazandırmak amaçlanmaktadır (ÇEMATEM,Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 01.02.20224).

Madde bağımlısı olan çocuklardan, haklarında bakım kararı alınmış olanların Sağlık Bakanlığınca tedavi ve rehabilitasyonlarının yapılması sonrasında, çocukların aileleri ve sosyal çevrelerine uyumlarının sağlanması amacıyla bu çocuklar Çocuk Destek Merkezlerine yönlendirilmektedirler (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015).

Alo 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı ile uyuşturucu bağımlısı olan kişilerin ihtiyaçlarına yönelik bilgilendirme ve yönlendirme, tedaviyi kabul etmeleri yönünde motivasyon konuşması, bağımlı kişilerin ailelerinin bağımlı yakınlarına nasıl yaklaşacakları konusunda bilgilendirilmeler yapılmaktadır (Alo 191 Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı, Sağlık Bakanlığı, 01.02.2024).

Alo 171 Sigara Bırakma Danışma Hattı, sigarayı bırakmak isteyen vatandaşları teşvik etme, bırakma kararı almış olanlara destek olma, kişiyi sigarayı bırakmak için motive etme, bırakmaya karar vermiş olan kişilere nasıl bırakacakları hakkında yardımcı olma, bırakma sürecinde yaşanan yoksunluk belirtileri ile ilgili önerilerde bulunma, sigara bıraktırma hizmeti sunan sağlık birimleri hakkında bilgi verme ve gerektiğinde randevularının alınması amacıyla kurulmuştur. 7/24 ücretsiz hizmet sunmaktadır (Alo 171 Sigara Bırakma Danışma Hattı, Sağlık Bakanlığı, 01.02.2024).

Türkiye'ye has bir bağımlılık, psikososyal destek modeli oluşturmak için dünyadaki örnekler incelenmiş, uzman kişilerden oluşan bilim kurulu tarafından planlaması yapılmış ve çalışmalar sonucu Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) kurulmuştur. YEDAM’ın

tedavi modeli kapsayıcı ve bütüncüdür. Tedavide bilişsel davranışçı terapi, farkındalık terapisi ve motivasyonel görüşme tekniklerinden yararlanılmaktadır. Bağımlılık yapan maddelerden vücudun arınması birkaç hafta sürebilmektedir. Ancak bu süreç psikososyal destekle sürdürülmezse bağımlılık tekrar nüks edebilmektedir. Yeşilay Danışmanlık Merkezinde (YEDAM), sosyal hizmet uzmanları ve uzman psikologlar bağımlılara bu süreçte psikolojik ve sosyal destek vermektedir. (Yedam Modeli, Yeşilay Danışmanlık Merkezi, 01.02.2024).

YEDAM, 97 senedir bağımlılıkla mücadele eden Yeşilay Cemiyeti'ne bağlı olarak kurulmuş, alanında uzman olan kişiler tarafından psikososyal destek veren bir kuruluştur. Bağımlı kişilerin gereksinimlerinin belirlenmesi, psikolojik ve sosyal destek verilerek hayata yeniden kazandırılması için çalışmaktadır (Misyon-Vizyon, Yeşilay Danışmanlık Merkezi, 01.02.2024)

- **Mülteci, Göçmen ve Sığınmacılar**

Göç; en temel anlamıyla bir yerden bir yere, köyden şehre ya da ülkeden ülkeye geçici, kalıcı ya da mevsimlik olarak gitmek şeklinde tanımlanabilir. Bu başlığın konusu uluslararası göç, göçmen, sığınmacı ve mültecilerdir. Uluslararası Göç Örgütü (İOM) göçü; süresi, sebebi ve yapısı fark etmeksizin bir bireyin veya grubun ülke içine ya da uluslararası yer değiştirmesi olarak tanımlamıştır (Göç Terimler Sözlüğü, 2009, s. 35-36). Marshall'a (Marshall, 1999, s. 685) göre ise göç, kişilerin veya toplulukların yeni yerleşim yerlerine ve toplumlara doğru hareketleridir.

Göç, coğrafi bir yer değişiminden çok daha kapsamlı ve köklü bir içeriğe sahiptir. Sonuçları sebebiyle psikolojik, sosyal, ekonomik, toplumsal ve kültürel pek çok dinamikleri bulunmaktadır (Sağlam, 2006, s. 34). Göç eden kişiler gittikleri yerlerde yerleşim, kabul görme ve uyum problemleri yaşamakta; aynı şekilde göç alan bölgede yaşayanların da olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir. Farklı kültürlerin farklı yaşam tarzlarının kabul görmesi ve adaptasyon süreci zorlu olabilmektedir.

Göçmen kelimesinin tanımlamalarında evrensel olarak kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Terim, genellikle kişilerin göç etmeye karar vermesi, zorlayıcı etkenler olmaksızın hür iradeleri ve kişisel uygun görme sebebiyle verdikleri bir karar şeklinde

anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tanım bireylerin içinde buldukları maddi, manevi, sosyal durumları iyileştirmek; ailelerine daha uygun imkânlar sunabilmek için başka bir bölgeye ya da ülkeye giden bireyler ve aileleri için kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler, göçmen terimini, isteğe bağlı olup olmaması, göç yolları, düzenli ya da düzensiz olmasına bakılmaksızın ülkesinden başka bir ülkede bir seneden fazla ikamet eden kişi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, turistleri ya da iş insanı statüsüyle kısa süreler için seyahat eden kimseleri kapsamamaktadır (Göç Terimler Sözlüğü, 2009, s. 37).

Göçmenler içinde buldukları şartlardan memnun olmadıkları için vatandaşı oldukları ülkeleri kendi istekleriyle terk ederek başka bir ülkeye yasal ya da yasa dışı yollarla giren kimselerdir. Bu kişiler mültecilik statüsünden yararlanamamaktadır. Göç sebebi, amacı ve aracı bakımından göçmen ve mültecilik farklılaşmaktadır. Mülteciler sahip oldukları malları dahi geride bırakarak, kendilerine yönelik korku ve tehditlerden kaçarak güvende olacakları bir ülkeye iltica ederler. Göçmenler ise daha yüksek refah seviyesine ulaşmak için başka ülkelere göç etmektedirler. Yani göçmenlikte gönüllü sebepler etkiliyken mültecilikte zorunlu sebepler etkilidir. Mülteci ve göçmenler göç sırasında kullandıkları araç bakımından da farklılaşmaktadırlar. Göçmenler uygun koşullarda yer değiştirirken mülteciler ani durumlardan dolayı zor ve uygun olmayan koşullarda yolculuk etmektedirler. Göçmenler başka bir ülkeye geçişte resmî belgelere sahip olmaktadırken mülteciler çoğunlukla bu belgelere sahip olmamaktadırlar (Ziya, 2012, s. 232-233).

Türkiye, dünyada mültecilerin yoğun transit geçiş noktalarından biri olması sebebi ile Birleşmiş Milletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü'ne coğrafi bir çekince koyarak yalnızca Avrupa'dan gelen kimselere mülteci statüsü verileceğini bildirmiştir. (Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme/m1).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) mülteci, Avrupa ülkelerinde meydana gelmiş olaylar sebebiyle dini, cinsi, etnik kökeni, belirli bir gruba üyeliği ya da siyasi görüşlerinden dolayı zulüm göreceğinden haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu devletin dışında bulunan ve devletin korumasından faydalanamayan ya da faydalanmak

istemeyen yabancılara veya bu sorunlardan dolayı ülkesinin dışında bulunup ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilere durumunun belirlenmesi için gerekli işlemler sonucunda verilen statüdür. Şartlı mülteci ise aynı durumun Avrupa ülkelerinin dışında gerçekleşmesi sebebiyle verilen statüdür. Üçüncü bir ülkeye yerleştirmelerinin yapılmasına kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilir.

Sığınmacı, tehdit veya zulümden korunmak için kendi ülkesinden farklı bir ülkede güvenliğini sağlama amacıyla olan ve gerekli ulusal ve uluslararası şartlar çerçevesinde mülteci statüsü için başvuru yapmış ve sonucunu bekleyen kişiye denmektedir. Kararın olumsuz olması durumunda bu kişiler sığınmış oldukları ülkeyi terk etmek durumundadırlar. Eğer insani ve diğer nedenlerle ülkede kalmalarına izin verilmediyse ülkeden sınır dışı edilebilmektedirler. (Göç Terimler Sözlüğü, 2009, s. 74).

Geçici koruma, savaş ya da yoğun şiddet olaylarından kitlesel olarak kaçan kişilere baştan bireysel statü verilme işlemlerine tabi tutulmadan devletin geçici olarak koruma sağlaması konusunda geliştirilmiş olan düzenlemedir (Göç Terimler Sözlüğü, 2009, s. 33).

YUKK’ye (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) göre geçici koruma, vatandaşı olmayan ülkeden ayrılmaya zorlanan ve geri dönemeyen, acil ve geçici korunma bulma amacıyla kitleler olarak ülke sınırlarına gelen ya da sınırları geçmiş olan yabancılara sağlanmaktadır. Bu kişilerin kabul edilmesi, ülkede kalışı, hak ve ödevleri, ülkeden çıkışında yapılması gereken işlemler, kitlesel olarak yapılan göçlere ilişkin tedbirler, ulusal ve uluslararası iş birliği, merkez ve taşra birimlerinin görev ve yetkileri Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenmektedir.

2011 yılında Suriye’de iç karışıklıklar başladığından beri Suriye vatandaşları uluslararası korunma bulma amacıyla Türkiye’ye gelmektedirler. Türkiye bu kimselere geçici koruma sağlamaktadır. 2012 ve sonrasında giderek artan insani hak ihlalleri, insani yardım ihtiyacını dramatik şekilde arttırmış, Suriye ile güçlü kültürel ve tarihi bağları olan Türkiye bu süreçte açık kapı politikası uygulamıştır. Bu insani krizin sonucunda oluşan göç dalgası nedeniyle on farklı şehirde geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Suriye’de

barış ortamının sağlanamaması nedeniyle Suriyelilerin Türkiye’de kalma süreleri uzamış ve bu durum sosyal uyumun sağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda Suriyelilerin geçici barınma merkezlerinin dışında yaşamlarını sürdürebilmeleri desteklenmiştir. Geçici barınma merkezlerinde eğitim, sağlık hizmetleri, ibadethane ve marketler bulunmaktadır. Yetişkinler için de mesleki beceri kazandırma eğitimleri mevcuttur. 2020 verilerine göre yedi geçici barınma merkezinde 59.877 Suriyeli barınmakta olup bu merkezler dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı 3.559.041’e ulaşmıştır. (Geçici Korumamız Altındaki Suriyeler, Göç İdaresi Başkanlığı,04.02.2024).

2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılarak Suriyeli sığınmacılara “geçici koruma” statüsü verilmesine karar verilmiştir. Bununla birlikte Suriyelilerin asgari yaşam şartlarını sürdürebilmeleri için gereken barınma, eğitim, sağlık hizmetleri almalarına, çalışmalarına ve seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasal zemin oluşturulmuştur (Geçici Koruma Yönetmeliği , 2014).

Sosyal hizmet; bu gruplara yönelik mikro düzeyde temel insani ihtiyaçların karşılanması, gelinen ülkenin kültürü ve toplumu hakkında bilgilendirme, bireysel danışmanlık, hukuki, psikolojik, ekonomik ve sosyal destek sağlanması gibi uygulamalarda bulunur. Mezzo düzeyde; aile içi ve gruplar arası ilişkilerin geliştirilmesi, yeni sosyal çevrelere yönlendirilme, kültürel organizasyonlar düzenleme ve toplumsal yaşama katılımın teşvik edilmesi gibi uygulamalar yürütür. Makro düzeyde; çok kültürlü bir yapı oluşturulması, topluma uyum sağlanması, eğitim, istihdam ve sağlık gibi alanlarda sosyal refahın adaletli dağılımının sağlanması, ayrımcılıkla mücadele gibi toplumsal bütünleşmeyi ve hak savunuculuğunu merkeze alan uygulamalardır (Doğan, 2021, s. 178-179).

Göç İdaresi Başkanlığı; göç alanında politika ve stratejileri uygulamakta, ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamakta, yabancıların Türkiye’ye giriş, kalış, çıkışları, sınır dışı edilmeleri, uluslararası korunma, geçici koruma, insan kaçakçılığı ve ticareti mağdurlarının korunması ile ilgili faaliyetler yürütmektedir. (Başkanlığın Görevleri, Göç İdaresi Başkanlığı,01.04.2024)

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde bu kapsamdaki yabancılara yönelik eğitim, sağlık, iş alanı, sosyal hizmet ve yardımlar belirlenmiştir. Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında Sağlık Bakanlığı kontrolünde sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Eğitim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı kontrolünde okul öncesi, ilk ve ortaöğrenim olarak bakanlığın ilgili mevzuatına göre yürütülür. Geçici korunanlar cumhurbaşkanının belirlediği şartlarda, sektörde ve iş kollarında çalışmak için izin alabilirler. İhtiyaç sahibi yabancılar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma kurumlarından sosyal yardım alabilmektedir. Özel ihtiyaç sahibi yabancılara ve refakatçisi olmayan çocuklara yönelik sosyal hizmet ve psikososyal destekler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülmektedir. Refakatçisi olmayan çocuklar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde korumaya alınabilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği , 2014).

Refakatçisi olmayan çocuklara müdahalede çocuğun yüksek yararı gözetilerek Çocuk Koruma Kanunu esas alınır. Refakatçisi olmayan çocuklar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde korumaya alınarak uygun barınma ve koruyucu aile gibi hizmetlerde yararlandırılır (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Türk Kızılay, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; Uluslararası Kızılağaç ve Birleşmiş Milletler gibi göç alanında hizmetler veren kurumlarla iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de kayıt altında olan ve yardıma ihtiyacı olan bütün yabancılara acil yardım ve uyum hizmetleri verilmesi, ekonomik yardım sağlanması, proje geliştirilmesi gibi uygulamalardan sorumludur. Aynı ve nakdî yardım amacıyla Kızılay Kartlar verilmektedir. 4 ve 18 yaş arasındaki çocuklara yönelik psikososyal destek ve beceri eğitimlerinin yapıldığı çocuk dostu alanlar bulunmaktadır. Kamp dışında kalanlara yönelik uyum çalışmaları yapılmakta; meslek edinme ve dil kursları açılmakta, psikososyal destek verilmektedir. Danışma ve yönlendirme faaliyetlerinin sunulduğu toplum merkezleri ve kabul, barınma ve geri gönderme işlemlerinin yapıldığı merkezlerde sunulan hizmetler Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü'nün bünyesinde hizmet vermektedir (Göç ve Mülteci Hizmetleri, Kızılay,01.05.2024).

Yabancılar kanununda belirtilen haklara başvuru yapan veya uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişiler, ilk ve ortaöğretim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. İhtiyaç sahibi olanlar sosyal yardım ve hizmetlere erişim sağlayabilmektedir. Sağlık güvencesi olmayıp maddi durumu yetersiz olanlar uluslararası başvuru için kayıt yaptırdığı andan itibaren Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun hükümlerine bir yıl süre ile tabidirler. Bu bir yıllık süre, özel ihtiyaç sahiplerinde ve bakanlığın sigorta kaydının devamını uygun gördüğü kişilerde aranmaz. İş piyasasına erişimde ise belirli şartlar altında çalışma izni alabilir, eğer üç yıldır Türkiye'de ikamet ediyorsa veya Türk vatandaşı ile evliyse ya da çocuğu Türk vatandaşı ise sınırlamalar uygulanmadan iş piyasasına girebilirler (6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

- **Hükümlüler**

Tutuklu, bir suç işlemiş veya suç işlediği sanılan ve bu sebeple soruşturma ve kovuşturma sürecinde iken kaçması veya delilleri yok etme ihtimali bulunup özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilere denmektedir. Hükümlü ise suç işlediği kesinleşmiş ve ceza süreleri bitene kadar özgürlüğünden mahrum bırakılan, ceza süresine göre kapalı veya açık cezaevinde tutulan kimselerdir. Tutuklu ve hükümlülerin arasındaki fark; tutuklu kimselerin cezasının ve suçunun kesinleşmemiş olması, hükümlü kimselerin ise suçunun ve bu doğrultuda aldığı cezanın kesinleşmiş olmasıdır. Tutuklular dava sürecinde cezaevlerinde kalsalar da suçsuzluğu ispatlanınca serbest bırakılır. Her tutuklu cezaevinde kalsa bile suçlu olmayabilir. Suçsuzluğu ispatlanan tutuklunun sicil kayıtlarına tutuklu bulunduğu süreler işlenmemektedir. Çünkü isnat edilen bir suç varsa dahi verilmiş bir hüküm yoktur. Hükümlülük açısından ise durum tam tersidir. Tutuklunun yargılanması tamamlanınca mahkemenin verdiği cezanın infaz sürecine geçilerek işlemiş olduğu suçtan ötürü tutuklu hüküm giyer. Ve hüküm giymiş olan kimsenin suçu sicil kaydına işlenir (Doğan, 2021, s. 281-283).

Türkiye'de suçluluk oranı ve suçlu sayıları her geçen gün artmakta ve dolayısıyla ceza infaz kurumları kapasitesini aşarak hizmet vermek zorunda kalmaktadır. Bu durum pek çok sosyal ve ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Bu hızlı artış ile yer sıkıntısı yaşanmakta, tutuklu ve hükümlülerin gereksinimleri için daha çok kaynağa ve

personeler ihtiyac duyulmasına sebep olmakta, bunun sonucunda tahliye edildikleri zamana kadar rehabilitasyonlari, egitimleri ve ailelerinin ihtiyac duydugu desteklerin saglanmasinda yasanan zorluklar gibi pek cok sorunla karšilasmaktadir. Bu sorunlari ortadan kalkmasi, topluma yeniden uyum saglama sureclerini, rehabilitasyonlari daha etkili hale getirecek; tutuklu ve hukumlularin tekrar suç islemesini onleyerek suç ve suçlu oranini dusurecektir. Bu nedenledir ki ceza infaz sistemleri daima suç ve suçluluk sorununa çözüm arayisi içinde olmuştur. Bu arayisin sonucunda ceza infaz kurumlarinda egitim ve rehabilite edici faaliyetlere daha çok önem verilmeye başlanmiş; sosyal çalışmaci ve psikolog istihdam edilmiş, eğitici ve öğreticiler görevlendirilmiştir. Günümüzde bu kurumlarda meslek edinme kurslari bulunmakta, dini, kültürel ve sosyal faaliyetler yapılmakta ve psikososyal servis ile hükümlü ve tutuklular rehabilite edilerek tekrar suç islemeleri önlenmeye ve yeniden topluma uyumlarının saglanmasına katkıda bulunmaya çalışılmaktadır.

Ceza infaz kurumlari, tutuklu veya hükümlularin barındırıldığı, özel güvenlik önlemlerinin alındığı kamu binalaridir. Buralarda çalışan personellerin görevi, cezaevindeki bireylerin yeniden topluma kazandırılması amacıyla ıslah edilerek ceza infazlarının teminidir. Cezaevlerinde yatılacak alan, temizlik, hava değişimi ve tıbbi imkânlar gibi fiziksel koşullardan kaynaklanan olumsuz yaşam koşullari; kurumdaki isyan, firarlar, kavgalar gibi güvenlik sorunlari iyi bir infaz sürecinin uygulanmasını ve yeniden topluma kazandırılmayı imkânsız hale getirebilmektedir (Demirbaş, 2000, s. 393-396).

Suç, tüm toplumu ilgilendiren bir olgu olduğu için özellikle insan haklarının da gelişimi ile suçu önleme çalışmaları önem kazanmıştır. Bu nedenle ceza infaz kurumlari yalnızca cezanın çekildiği yerler değil aynı zamanda suçu önlemeye yönelik kurumlar olarak da görülmektedir. Geçmişte suçluların yalnızca ceza çektiği yer olarak görülmekteyse de günümüzdeki ceza infaz anlayışı bireyin yararına olan ve suçtan uzaklaşmasını sağlayacak uygulamalarla rehabilitasyonun amaçlandığı yerler haline gelmiştir. Cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanı ve psikologların bulunduğu psikososyal destek servisinde standartlaştırılmış bir iyileştirme haritası kapsamında çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Kişilerin bireysel ve sosyal çevresinden kaynaklanan durumlarına

ilişkin değerlendirme yapılmaktadır. Bu konuda uzmanlar mahkûmlara yönelik müdahale planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde koordine olarak, mesleki bilgi ve becerilerini kullanarak hareket eder. Bunun için görüşme yapma, gözlem ve rapor yazma tekniklerinden yararlanır (Esin Zengin Taş, 2019, s. 621-624).

Suç oranlarının artmasıyla kadın suçluluğu son dönemlerde tartışılan en önemli konulardan biridir. Kadınların suça sürüklenmesinde pek çok faktör etkili olmaktadır. Kadın hükümlüler, toplumun kadına bakışı ve kadınının toplumdaki konumu sebebiyle diğer suçlulara göre daha zor koşullara maruz kalmaktadır. Sosyal destek, ceza infaz kurumlarının mahkûm üzerindeki baskıların azaltılarak çevresi ile ilişkisinin sağlanması için önemlidir. Çünkü ceza infaz kurumları izole bir ortamda yaşamayı gerektirmektedir. Böyle bir ortamda kalmak zorunda olan herkes psikolojik sağlıklarının ve sosyal durumlarının bozulma riskiyle karşı karşıyadır. Bununla birlikte zihinsel zorlanma, gerçeklikle bağının zayıflaması, halüsinasyon görme, duygu kontrolünde güçlükler, karakter değişimleri gibi sonuçlar doğurabilecek bir duygusal yoksunluğa sebep olabilmektedir. Bu sebeple hükümlülere sosyal destek sağlanması oldukça gereklidir. Mahkûmların sürekli kapalı mekânda bulunması, dış dünya ile bağlantısının olmaması, kısıtlı hareket alanına sahip olması, ailesi ve sosyal çevresinden uzak olması maruz kaldıkları sorunlardır. Kadın hükümlülere sosyal destek verilmesi onların olumlu benlik algılarını, sevgi ve bağlılık gibi temel sosyal ihtiyaçlarını karşılar; psikolojik ve sosyal sağlığını da olumlu etkiler. Sosyal destek, iyimser ve umutlu olmak gibi kadın hükümlülerin psikolojik olarak iyi olmalarına da katkıda bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı, hükümlülere psikososyal destek sağlayarak sorunlarıyla baş etme becerisi kazanması, bu zaman zarfında kendilerini yalnız hissetmemeleri, gerekli maddi ve manevi desteğe ulaşabilmeleri ve rehabilite olabilmeleri açısından destek verir. Bu, hükümlüler için elde edebilecekleri en önemli sosyal destektir. Ayrıca hükümlülere bilgi sağlayıcı destek vererek de hükümlülük dönemi ve tahliye sonrası süreç ile ilgili bilgi aktarımı sağlanmaktadır (Arzu İçağasıoğlu Çoban, 2011, s. 64-68).

Ceza adalet sistemi, cezaevleri ve mesleki uygulamalar genellikle yetişkin ve sağlıklı bireylere göre tasarlanmaktadır. Bu da yaşlıların temel bakım, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlara erişilebilirliği noktasında sorunlar yaratmaktadır. Örneğin ranzaların

yüksekliği, yemekhanelerin uzaklığı ve merdivenler yaşlılar için sorun yaratmaktadır. Bunun yanı sıra yaşlı mahkûmlar rehabilitasyona ve mesleki müdahalelere erişimde zorluk yaşamaktadır. Yaşlı bireyler, genç yaştaki hükümlülere göre hem cezaevi şartlarına daha zor uyum sağlamakta hem de tahliyelerinden sonra sosyal hayata katılımında problem yaşamaktadır. Bütün bu farklılıklara bakılarak yaşlılara özel mesleki uygulamalara gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca genç hükümlüler aile bağlarını koruyabilirken yaşlıların sosyal çevresi ve ailesiyle bağları zayıflamaktadır. Bu sebeple tahliye zamanı yaklaşan yaşlıların toplumsal hayata yeniden uyum için hazırlanması ve ailesi ile bağlarının yeniden tesis edilmesi için mesleki müdahale gereklidir. Yaşlıların mahkûmluk süresi boyunca kaldığı cezaevinin sık değiştirilmemesi, en azından aile bağlarının korunması açısından ailesine yakın bir şehirde cezasını tamamlaması gereklidir. Dolayısıyla cezaevlerinde sayısı hızla artan yaşlı bireylere yönelik var olan mesleki uygulamalar yaşlılığın sebep olduğu biyolojik, fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlar dikkate alınarak düzenlenmelidir (Burak Acar, 2019, s. 1194-1196).

Gökpınar'a (M.Gökpınar, 2007, s. 210) göre çocuk ve gençleri suça sürükleyen sebepler günümüzde çok iyi bilinmektedir. Batı'da çocuk suçluluğu sanayileşme, hızlı ve düzensiz şehirleşme ile artış göstermiştir. Bununla birlikte işsizlik ve gelir eşitsizliği, geleneksel yaşamın değişmesi özellikle çocuk ve gençlerin suça eğilimini arttırmıştır. Bu etkenler aile üyelerinde doyumsuzluk, uyumsuzluk, çaresizlik ve suça yatkınlık yaratmaktadır. Ayrıca kırsaldan kente göç ile gelen uyum sorunları da çocukları olumsuz etkilemektedir. Kırsalda gelenek ve göreneklere bağlılık, akrabalık ve komşuluk ilişkileri daha güçlü olduğundan yoksul olunsu bile suça yönelim daha az görülmektedir. Kırsalda daha çok çevre desteği ve kabullenme davranışı görülmekteyken şehirlerde insan ilişkilerinin kopukluğu ve çıkar ilişkisinin ön plana geçtiği, değer yargılarının geri plana itildiği bu sebeple yoksulların kendilerini destekten mahrum, umutsuz ve öfkeli hissederek yasadışı yollara yönelebildiği görülmektedir.

Çocuklar biyolojik yapıları gereği bakıma ve korumaya muhtaçtırlar. Aileye, okula ve topluma olan bağımlılık ve muhtaçlık; onları hiyerarşik bir yapıda en alta koymakta ve çocuk üzerindeki her türlü tahakkümün meşru görülmesine, yetişkinlerin çocukları istedikleri gibi şekillendirebilecekleri bir imalat ve yatırım olarak görmelerine sebep

olmaktadır. Bu da çocukların bireyler olarak değil, yetişkinlere tabi olan varlıklar olarak algılandıklarını göstermektedir. Çocuklara özgü bir adalet sistemi, yetişkinler ile aynı şartlara sahip olmayan çocukların kendi varoluş özelliklerine göre düzenlenmeli; çocuğun adli koşullar çerçevesinde çocukluğunu yaşama ve çocuk olma hakkı göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların psikolojik ve fizyolojik olarak kendilerini gerçekleştirebilme olanaklarına sahip olması onların görünmezliklerinin önüne geçilebilmesinin tek yoludur. Aksi hâlde suça sürüklenen çocukların bugün pek çok araştırmada görüldüğü gibi yalnızca suça sürüklenme sebepleri araştırılmakta; buna sebep olarak genellikle yoksulluk ve eğitimsizlik gösterilmektedir. Ancak çocukları suça sürükleyen koşullar ve sokağa yönelten sebepler gözden kaçmaktadır (Öktem, 2012, s. 17-18).

Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenmiş çocuklara yönelik müdahaleler iki ana konu göz önünde bulundurularak geliştirilmektedir. Bunlardan ilki koruyucu önleyici; ikincisi rehabilite edici, eğitici ve tedavi edici müdahaleleri içeren hizmetlerdir. Sosyal hizmet müdahalelerinde temel amaç problem ortaya çıkmadan önlemeye çalışmaktır. Bu mümkün olmadığında ise soruna etkili bir müdahale yapılarak bireylerin sosyal işlevselliklerini yeniden sağlamaktır (Karataş & Mavili, 2019, s. 1015).

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'na (5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 2004) göre suçu işlediğinde 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumlulukları yoktur. Bu çocuklar için kovuşturma yapılmaz, yalnızca çocuğa özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. Suç işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ve 15 yaşını doldurmamış çocukların ise işledikleri suçun anlamını ve hukuki sonuçlarını idrak edemediği veya davranışlarını yönlendirme kapasitesinin gelişmemiş olduğu durumlarda ceza sorumluluğu bulunmaz. Ve yalnızca çocuğa yönelik güvenlik tedbirleri uygulanır. Eğer davranışlarını yönlendirme kabiliyeti var veya işlediği suçun anlamı ve hukuki sonuçlarının bilincinde ise indirimli ceza alır. Çocuğun farik ve mümeyyiz yani suçunun idrakinde olup olmadığını anlamak için adli tıp raporu ve sosyal inceleme raporu dikkate alınır. 15 yaşını doldurmuş ve 18 yaşını doldurmamış çocuklar için ise yine indirimli ceza uygulanır. Sağır ve dilsiz çocuklar için ise bu yaşlara üçer yaş eklenerek değerlendirme yapılır.

Çocuk adalet sistemi bütüncül ve çok disiplinli bir alandır. Çocuğa ve çocuğun çevresine, içinde bulunduğu koşullara odaklanır. Diğer adalet sistemlerinden farklı olarak suça değil faile odaklanmaktadır. Bu sebeple bütüncül bakış açısı gereklidir. Çünkü insan çok yönlü bir varlıktır. Tek bir yaklaşım çocukların ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaz bu yüzden çok disiplinli bir yaklaşım gereklidir. Bu yüzden özellikle sistem yaklaşımı ve ekolojik yaklaşımdan faydalanılmaktadır. 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu'nun kabul edilmesiyle çocuk adalet sistemi ihtiyaç duyduğu çok disiplinli yapısına uyumlu hâle getirilmiştir. Yasa, muhtaçlık kavramı yerine korunma ihtiyacı olan çocuk ve suçlu çocuk yerine suça sürüklenmiş çocuk kavramları ile çağdaş çocukluk anlayışına uygun hâle getirilmiştir (Kırımsoy, ve diğerleri, 2013, s. 29-30).

Hükümlüler ve çocuk hükümlüler; kurum içinde veya dışındaki tutumları, eğitici faaliyetlere katılımları ve verilen görevlere karşı gayretleri göz önünde bulundurularak ödüllendirilebilmektedir. Bunlar evli hükümlülerin üç ayda bir eşleriyle yakın nezaret olmaksızın görüştürülmesi, aynı şekilde çocukların aileleriyle görüştürülmesi, haftalık ziyaret süresinin uzatılması, sosyal ve kültürel etkinliklerden daha uzun süreli yararlanma ve hediye verilmesi gibi ödüllendirmelerdir. Bunlar suç türlerine göre yönetmelikle belirlenmektedir. Hükümlüler, avukat ve noterle görüşme hakkına sahiptir. Kurum olanakları içerisinde kültür ve sanat faaliyetlerine katılabilirler. Kurum büyüklüğüne göre oluşturulan kütüphanelerden yararlanabilirler. Hükümlünün uygun koşullarda barındırılması, yatırılması ile ilgilenilir; muhtaç olanlara giysi yardımı yapılır. Hükümlülerin bakıma muhtaç çocukları 6 yaşa kadar analarının yanında kalabilmekte, 3 yaşını doldurmuş olan çocuklar hâkimin kararıyla çocuk evlerine yerleştirilebilmektedir. Belirli şartlarla kurum koşulları altında hükümlüler; radyo, televizyon ve internetten yararlanabilmektedirler. Hükümlünün kurum düzenini tehlikeye atmadığı sürece din ve vicdan özgürlüğü bulunmaktadır. Hükümlülerin beslenmesi, güvenlikleri ve sağlık denetimleri sağlanmaktadır. Hükümlülere eğitim ve iyileştirme programları kapsamında tahliyelerinden sonraki hayata uyum sağlayabilmeleri, topluma yeniden kazandırılabilmesi ve rehabilite edilebilmeleri için müdahale planları; eğitim, beceri kazandırma ve meslek edindirme programları psikososyal hizmet servisleri tarafından yürütülür (Hükümlü Hakları, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 18.05.2024)

- **Kronik Hastalığa Sahip Bireyler**

Kronik hastalıklar tedavisi mümkün olmayan, hastalığın ilerlememesi ve hastalığa sahip olanları yaşam kalitelerinin düşmemesi için devamlı olarak takip ve bakım gerektiren hastalıklardır. Kronik hastalıklar; bireyin hayatını zorlaştıran, tamamen iyileşmesi mümkün olmayan ve gittikçe ilerleyebilen, hastayı bakıma muhtaç hâle getirerek beraberinde pek çok psikososyal ve ekonomik sorunlar getirmektedir. Bu sebeple kronik hastalığa sahip olan kişiler psikolojik, sosyal ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu ihtiyaçların giderilmesi hastanın tedavisi için bütüncül olarak gereklidir. Hastaların bakımı multidisipliner bir çalışma gerektirir ve bu multidisipliner ekipte sosyal çalışmacının rolü; hasta, aile ve toplumla psikososyal ve ekonomik destek çalışmaları yürütmektir (Gündüz, 2020, s. 347-367).

Kronik hastalıkların gelişimi geniş bir dönemde seyreder ve ilerler. Ve genelde başlangıçtaki belirtiler fark edilmediği ya da önemsenmediği için teşhis edilmesi uzun zaman alabilir. Bu sebeple hastalık fark edildiğinde tedavisi için geç kalınmış, hasta hasar görmüş ve iyileşme ihtimali azalmış olabilmektedir (Zastrow, 2015, s. 685). Kronik hastalıkların erken tanısı hastalığın ilerlemesinin önüne geçilmesini ya da daha hafif geçirilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle hastalık başlamadan koruyucu, önleyici tedbirlerin alınması gereklidir. Yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları ve zararlı alışkanlıklar kronik hastalıkların başlıca sebepleridir. Bireylerin sağlıklı yiyecekler tercih etmesi, spor yapması ve kendine dikkat etmesi önemlidir (Doğan, 2021, s. 321).

Literatürde kronik hastalıklardan bahsedilirken Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar (BOH) şeklinde ele alındığı görülmektedir. Türkiye Halk Sağlığı ve Kronik Hastalıklar Enstitüsü tarafından BOH; belirli bir enfekte olma ile ilişkilendirilmeyen, yaşam boyu süregelen, bulaşıcı olmayan, yavaşça ilerleyen, kronik (süreğen) hastalıklar şeklinde ifade edilmiştir. BOH kapsamına alınan hastalıklar; kardiyovasküler hastalıklar, koroner arter hastalığı, kronik obstrüktif akciğer hastalıkları, inme, kanser, diyabet, obezite, nörobilişsel sorunlar, kronik psikiyatrik sorunlar ve genetik, metabolik kökeni olan nadir hastalıklar olarak tanımlanmıştır (Türkiye Halk Sağlığı ve Kronik Hastalıklar Enstitüsü, Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı, 29.03.2024).

Kronik hastalıkların uzun tedavi süreci hastaların sosyal işlevselliklerine, iş ve okul hayatına, aile ve sosyal çevresine olumsuz etki edebilmektedir. Kronik hastalığa sahip bireylerin haklarının korunması, adaletli bir şekilde haklarından yararlanabilmeleri sosyal hizmetin görevlerindedir. Kronik hastaların toplumla bütünleşebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, yaşadıkları, sosyal, psikolojik, ekonomik ve sağlık sorunlarının azaltılması için çalışmaların yapılması önemlidir (Aykara & Akçay, 2010, s. 59).

Kronik hastalıklar ölümcül dahi olabilen ve çeşitli olumsuz etkileri olan hastalıklardır. Bu hastalıklardan yalnızca hastalar değil aileleri ve toplum da etkilenmektedir. Mikro, mezzo ve makro boyutlarda görülen problemlerin çözümünde, psikososyal desteğin sağlanmasında bireylerin iyilik hâllerinin artırılmasında, tedavinin etkin bir şekilde sürdürülmesinde, bireylerin güçlendirilmesi, baş etme kapasitelerinin artırılması ve sosyal işlevselliklerinin sağlanmasında sosyal hizmet müdahaleleri gerekmektedir. Ayrıca hastalıklara ilişkin risk faktörlerinin belirlemesi ve koruyucu, önleyici çalışmaların yürütülmesinde sosyal hizmet rol oynamaktadır. Toplumun kronik hastalıklar hakkında bilinçlendirilmesi ve olası riskler konusunda farkındalık kazanmalarını sağlamak için çalışmalar yapılmalıdır. Kronik hastalığa sahip olanlar kadar aileleri de desteğe ihtiyaç duymakta hem manevi hem de ekonomik açıdan zorlanmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları hasta yakınları ve bakmakla yükümlü olan kişileri de müdahale alanına dâhil etmelidir (Akçe & Kaplan, 2020, s. 306-320).

Sağlık Bakanlığı 2010 ve 2014 yılları Stratejik Planında, bulaşıcı olmayan hastalıkların oluşmasına sebep olan risk faktörlerinin azaltılması ve bu tür hastalık kaynaklı ölümlerin azaltılması amacı yer almıştır. Daha sonra Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar ve Kronik Durumlar Daire Başkanlığı kurulmuştur. Sağlık Bakanlığı, 2011 yılında 633 sayılı kararname ile yeniden yapılandırılarak Türkiye Halk Sağlığı Kurumuna bağlı “Kronik Hastalıklar, Yaşlı Sağlığı ve Özürlüler Daire Başkanlığı” kurulmuş illerde ise “Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar, Programlar ve Kanseri Birimi” açılmıştır. Bu yapılanma ile halk sağlığının korunması, risk faktörleriyle mücadele, kronik hastalıklara yönelik planlama ve toplumdaki

bireylerin yaşam kalitesini arttıracak sağlıklı yaşam beceri ve alışkanlıkların kazandırılması amaçlanmıştır (Ünal vd.,2013, s. 4-5).

Türkiye’de kaymakamlığa bağlı vakıflar, belediyeler, sosyal hizmet merkezleri sosyoekonomik destek sağlamaktadır. Hastaların tedavi için ihtiyaç duyduğu nakdi yardımlar, ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için sigortalarının yapılması, hasta ve tedavi merkezleri arasında ücretsiz taşıma hizmeti bu kurumların koordinatörlüğü ile karşılanmaktadır. Kronik hastalığı sebebiyle yatağa bağımlı, kişisel ihtiyaçlarını gideremeyen hastalara bakım parası ve engelli maaşı bağlanabilmektedir. Palyatif bakım hastaları için tıbbi malzemeler de gerekli olmaktadır. Hasta yatağı, hasta bezi, tekerlekli sandalye gibi gereçler maddi anlamda yük olabilmektedir. “Sağlık Uygulama Tebliği” ile devletin hangi hastalara ne tür destek vereceği belirlenmektedir. Gerekli tıbbi envanterlerin temininde doktor reçetesi ile devlet bir miktar destek sunmaktadır (Gündüz, 2020, s. 355-357).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kronik hastalara yönelik elektrik desteği de sunmaktadır. Kronik hastalığı sebebiyle cihaza bağımlı olan hastaların harcadığı elektrik bedelleri ve kesintisiz elektrik kaynağına olan ihtiyaçların karşılanması amaçlanmaktadır. Buna yönelik kesintisiz güç kaynağı desteği, yardımın alınmaya başladığı ilk ayda tek sefer olmak suretiyle cihaza bağlanıldığı tarihten bu yana birikmiş elektrik borcu ödenmekte, kesintisiz güç kaynağı desteği sunulmakta ve cihazın tükettiği elektrik düzeyine göre aylık belirli bir miktara kadar elektrik faturasına destek sunulmaktadır.

- **Romanlar**

Romanlar farklı özellikleri ve renkli kişilikleriyle dünyada pek çok ülkede yaşamaktadır. Hindistan’dan dünyaya yayılarak Anadolu’ya, Balkanlar’a ve Avrupa’ya yayılmışlardır. Anadolu’ya yerleşen Romanların, Osmanlı tarafından iskân politikası doğrultusunda Balkanlara da yerleştirildiği bilinmektedir. Romanlar hakkında araştırma yapan uzmanlar Balkanları Romanların ikinci yurdu olarak sıklıkla belirtmektedir. Bu ifade Balkanlarda Roman nüfusunun fazla oluşundan dolayı kullanılmaktadır (Kayışbacak, 2017, s. 45).

Türkiye coğrafyası, tarihte Roman kültürünün gelişimi bakımından önemli bir yer olmuştur; bu alanda uzman bazı akademisyenler İstanbul Sulukule Mahallesi'nin Avrupa'nın ilk roman yerleşim yeri olduğunu belirtmişlerdir (Roussinova vd., 2008: 1). Türkiye'de Romanlar için daha çok “çingene” adı kullanılmakta; bununla birlikte Abdal, Dom, Rom, Cono gibi adlarla da anılmaktadır (Yıldız, 2007, s. 61).

Türkiye'de yaşayan Romanlar, 1930'larda Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Yaşam tarzlarından ödün vermeden kültürel bağlarını korumaya çalışan sosyokültürel bir topluluktur. Pek çok fırsat eşitsizliği ve sosyal dışlanma ile karşılaşan bu topluluk başkaldırı yerine birbirleriyle güç birliği yapmakta ve kendilerine has yaşam tarzlarını oluşturdukları alt kültürden kopmadan sürdürmektedirler. Özellikle çocuklar eğitim hayatına uyum sağlamakta ve akademik başarı göstermekte zorlandığında mücadele etmek yerine eğitim hayatından kopmayı tercih etmek zorunda kalmaktadır (Genç & Çöpoğlu , 2020, s. 81).

Romanların yaşadığı damgalanmalar bireylerin hayatlarında yıkıcı olabilmekte ve devletin sağladığı hak ve hizmetlere erişmelerini engelleyebilmektedir. Türkiye'deki Romanların büyük bir çoğunluğu, doğumda kayıt altına alınmamalarından başlayarak çocukların eğitim hayatına dâhil olamamasıyla devam etmekte olan bir kısır döngüye saplanmaktadır. Yetişkinlik dönemine yansıyan sorunlar yoksulluğa, güvensiz barınma koşullarına sebep olmaktadır. Romanların karşılaştıkları en büyük sorun yoksulluk ve yoksulluk döngüsü olsa da Romanların karşı karşıya olduğu pek çok sorunun sonucu niteliğindedir (Marsh, 2008, s. 101-102).

Romanlar, ön yargılara bağlı olarak dışlanmakta ve ayrımcılığa uğramaktadır. İş hayatına girmekte zorlandıkları için yoksulluğa düşmekte, bu da ailelerin çocuklarının yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte, eğitimlerine de yansımakta ve çocuklar kolayca suçla sürüklenebilmektedir. Yoksulluk ve sağlıksız yaşam koşulları çocuk evliliklerine sebep olmakta ve bu kişiler geleceğin ebeveyni olduğunda aynı döngü tekrarlanmaktadır. Toplumun onlara mesafeli yaklaşımı eğitim, iş hayatı, yaşanılan çevre ve evlilik gibi konularda sağlıklı bir uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır (Özmen, 2020, s. 342) .

Türkiye’de Romanlar 2000’li yıllarda örgütlenmeye başlamıştır. 2004 yılında Edirne Çingene Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Kalkınma Derneği, 2006’da İzmir ve Edirne’de Roman Federasyonları kurulmuştur. Bu da Romanların birlik olması yönünde önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Romanların kurduğu örgütler dışında Ulaşılabilir Yaşam Derneği ve Helsinki Yurttaşlar Derneği gibi farklı alanlarda çalışmalar yapan birçok sivil toplum kuruluşu da Romanların uğramakta olduğu ayrımcılıklara karşı örgütlenmelerinde çeşitli çalışmalarda bulunmuştur (Akgül, 2010, s. 220).

Romanların yoğun yaşadığı Avrupa Birliği ülkelerindeki gelişmelerle birlikte Türkiye’de de Romanların koşullarını iyileştirmeye yönelik politikalar hız kazanmıştır. Roman İçerme Çalışmaları bir dizi etkinlik gerçekleştirmiştir. Roman STK’ları ile eğitim, çalışma, iş edinme alanlarından çalıştaylar düzenlenmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından tüm Roman vatandaşlara herhangi bir ücret talep edilmeden kimlik kartı verilmesi için önlemler alınmıştır. Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi (SIROMA) hayata geçirilmiştir.

Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İçermenin Desteklenmesi (SIROMA), Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde koşulların iyileştirilmesi ve sosyal içermenin sağlanması amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda Romanlara hizmet veren kuruluşların eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam alanlarında hizmetlerin iyileştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve Romanlara bu alanlarda eğitimler ve destek verilmesi amaçlanmıştır (Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Alanlarda Sosyal İçermenin Desteklenmesi, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü,22.02.2024)

Türkiye’de Roman Haklarının Geliştirilmesi projesi; Türkiye’deki Romanların sosyal, kültürel, tarihsel ve coğrafi açıdan bilgilerini toplamak ve profilini çıkarmak, ayrımcılıkla mücadele için Roman derneklerini ve aktivistleri desteklemek, Romanların maruz kaldığı haksızlıklara karşı haklarının korunması amacıyla ulusal ve uluslararası alanlarda çalışmalar yürütmek, Romanların haklarının güvence altına alınması amacıyla politika ve düzenlemelerin yapılması için resmî kurumların ilgilerini çekmek ve

Romanların temel haklarına ulaşabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş olan projedir (Roussinova vd., 2008, s. 1-2).

2011 yılında tüm Roman girişim ve etkinlikleri için Strateji Belgesi Hazırlama ve koordinasyon sağlama görevi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Türkiye, Avrupa ile Roman entegrasyonu çalışmalarına katılmakta, iş birliği içinde çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Konseyi Roman Uzmanları Geçici Komitesine üye olarak AÇSHB'yi Türkiye'nin temsilcisi olarak atamıştır. Türkiye, 2016-2021 yılları arasında Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve 2016-2018 ve 2019-2021 yılları için AB Çerçeve programı amaçları ve Avrupa 2020 amaçlarıyla tutarlı eylem planlarını kabul etmiştir. Bu strateji hedefleri, AB ülkelerinde dört adet öncelikli müdahale alanına sahipken Türkiye; eğitim, sağlık, istihdam, barınma ve sosyal yardım ve sosyal hizmetler olarak beş alan belirlemiştir.

- **LGBT'li Bireyler**

LGBT'li bireyler (lezbiyen, gey, biseksüel ve trans) toplum içinde çeşitli şekillerde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplardan biridir. Sosyal hizmetler, bu bireylerin karşılaştığı zorlukları hafifletmek ve onların yaşam kalitesini artırmak için önemli bir rol oynamaktadır. LGBT'li bireyler, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle iş yerinde, eğitim ortamlarında, sağlık hizmetlerine erişimde ve toplumsal hayatta sıklıkla ayrımcılığa uğramaktadır (Herek, 2009). Bu bağlamda, sosyal hizmetlerin amacı, LGBT'li bireylerin maruz kaldığı bu ayrımcılığı azaltmak ve onlara destekleyici hizmetler sunmaktır.

Sosyal hizmetlerin LGBT'li bireylere yönelik çalışmalarında temel hedef, toplumsal dışlanmayı ve damgalamayı azaltmaktır. Bu hizmetler, psikolojik danışmanlık, sosyal destek grupları, hukuki danışmanlık ve kriz müdahale hizmetlerini içerir. Psikolojik danışmanlık hizmetleri, LGBT'li bireylerin kendilerini kabul etmeleri, yaşadıkları stres ve kaygılarla başa çıkmaları için kritik öneme sahiptir (Meyer, 2003). Sosyal destek grupları ise, bireylerin kendilerini yalnız hissetmemeleri ve benzer deneyimleri paylaşan kişilerle bir araya gelerek destek bulmalarını sağlar. Bu tür gruplar,

LGBT’li bireylerin toplumsal kabul görme ve aidiyet duygularını güçlendirir (Grossman & D’Augelli, 2006).

LGBT’li bireylerin karşılaştığı ayrımcılığın bir diğer boyutu ise sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklardır. Sağlık hizmetleri sunucuları, LGBT’li bireylerin ihtiyaçlarına yönelik bilgi ve becerilere sahip olmadıklarında, bu bireyler gerekli sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşayabilirler. Sosyal hizmet uzmanları, LGBT’li bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak ve bu hizmetlerin daha kapsayıcı olmasını sağlamak için önemli bir rol oynar. Bu, sağlık hizmeti sunucularının eğitimini ve LGBT’li bireylere yönelik duyarlılık artırıcı programların geliştirilmesini içerir (Makadon, 2006, s.895).

Hukuki danışmanlık, LGBT’li bireylerin haklarının korunması ve hukuki süreçlerde desteklenmesi açısından büyük önem taşır. Sosyal hizmet uzmanları, LGBT’li bireylerin maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı hukuki yollarla mücadele etmelerine yardımcı olabilir. Bu kapsamda, ayrımcılıkla mücadele yasalarının uygulanması ve LGBT’li bireylerin haklarının korunması için savunuculuk çalışmaları yürütülür. Hukuki danışmanlık hizmetleri, LGBT’li bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri ve yasal haklarını bilmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Lambda Legal, 2010).

Son olarak kriz müdahale hizmetleri, LGBT’li bireylerin ani ve acil durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olur. Bu hizmetler, intihar riski taşıyan bireyler, aile içi şiddet mağdurları ve acil barınma ihtiyaçları olan LGBT’li bireyler için hayati öneme sahiptir. Kriz müdahale hizmetleri, bu bireylerin güvenliğini sağlamaya yönelik acil müdahaleler ve uzun vadeli destek hizmetlerini içerir (Ryan, 2003, s.112).

Genel olarak sosyal hizmetlerin LGBT’li bireyler için sunduğu hizmetler, bu bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve toplumsal entegrasyonlarını sağlamak için kritik öneme sahiptir. Sosyal hizmet uzmanlarının LGBT’li bireylerin karşılaştıkları ayrımcılığı ve dışlanmayı azaltmak için kapsamlı ve duyarlı hizmetler sunması gerekmektedir. Bu hizmetler, LGBT’li bireylerin toplumsal kabul görmesini ve eşit haklara sahip bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmelerini destekler.

4. BÖLÜM

PURSAKLAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULAMALARI

4.1. PURSAKLAR İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Pursaklar, Ankara il merkezi ile Çubuk ilçesi arasında yer alan en eski köylerinden biridir. Pursaklar adı ilk kez Osmanlı dönemine ait olan 1530 yılında oluşturulan Tapu Tahrir Defteri'nde geçmektedir. Bu defterde bölgeye “Busaklar” adıyla yer verilmiştir. Aynı zamanda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 1993 yılında 2 cilt olarak yayınlanan 438 numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri'nde iki tane Busaklar (Pursaklar) kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlardan biri o dönemde Çubuk ilçesine bağlı bir köy olduğunu göstermektedir. Busaklar isminin iki farklı kayıta geçmesi, köyün bir kısmının tımar, diğer kısmının ise vakıf arazisi olarak ayrılmasından kaynaklanmaktadır. Bugünün Pursaklar ilçesinin eski yerleşim yeri olan yer, şu anda “Eski Köy” olarak adlandırılmaktadır. 1966 yılında yaşanan toprak kayması sonrasında bölge, devlet tarafından şu anda Çoraklık mevkiinde inşa edilen konutlara taşınmıştır. Yukarıda bahsedilen kayıtların yanı sıra, Pursaklar ilçesi hakkında büyüklerden aktarılan bazı hikâyeler mevcuttur. Bir rivayete göre, Pursaklar ilçesi Çubuk Ovası'nın kenarında Kavacık Memba Suyu'nun yanında kurulmuş, zamanında eşkıya baskı ve zulmü sebebiyle Eski Köy'e taşınmıştır. 438 No'lu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde Kavacık isimli bir köye rastlanması, bu hikâyenin doğru olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bugünkü Pursaklar ilçesinin 20. yüzyılın başlarında 30-40 hane sayısında küçük bir köy olduğu, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na birçok askerle destek olduğu ve bu askerlerin çoğunluğunun şehit olduğu bilinmektedir. İlçenin coğrafi yapısı hafif engebeli olup arazisi kıraçtır. Esenboğa Havalimanı'na ulaşım sağlayan protokol yolunun ilçeden geçmesi ve Ankara çevre yoluna yakın olması, ilçeyi stratejik bir konuma taşımaktadır. (Tarihçe,Pursaklar Belediyesi, 28.01.2024)

Pursaklar'ın yerleşim alanı olarak tercih edilmesinde yol kenarında olmasının etkisi büyüktür. Bu durum, çevredeki fabrikalarda çalışan işçilerin bölgeye yerleşmeyi tercih etmesine yol açmıştır. Genellikle çevre illerden gelen bu sakinlerle birlikte

Pursaklar'ın nüfusu artmış, 1987 yılında 2000'i aşarak "Belde" statüsüne yükselmiştir. Pursaklar'da Belediye imar çalışmalarının tamamlanmasının ardından hızlı bir inşaat süreci başlamış ve nüfus artışı yaşanmıştır.

Pursaklar Belediyesi, 10.07.2004 tarihinde 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'na tabi olarak Büyükşehir Belediyesine bağlanmış ve İlk Kademe Belediyesi olarak hizmet vermeye devam etmiştir. 5747 sayılı ve 06.03.2008 tarihli kanunla Pursaklar İlçesi, Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kurulmuştur. Bu sayede Pursaklar artık resmî kayıtlara göre 159.676 kişilik nüfusa sahip bir İlçe haline gelmiştir. Pursaklar İlçe Belediyesi 24.000 hektarlık bir alana sahiptir ve toplam 21 mahallede hizmet vermektedir. (Tarihçe,Pursaklar Belediyesi, 28.01.2024)

4.2. PURSAKLAR BELEDİYESİ'NİN DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULAMALARI

Çalışmanın bu bölümünde, Pursaklar Belediyesi'nin 2019 Türkiye yerel seçimlerinden sonraki yıllarda dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları ve yürütülen projeleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda 2019-2023 yılları arasındaki faaliyet raporları incelenmiştir. 2020 yılında pandemi olması sebebiyle faaliyetlere zaman zaman ara verilmiştir. 2024 yılı faaliyet raporları da henüz yayınlanmadığı için 2024 yılı raporundan yararlanılamamıştır.

Toplumda gün geçtikçe artan sosyal ihtiyaçların karşılanması hususu sosyal belediyeciliğin temel hedefleri arasındadır. Sosyal belediyeciliğin görevleri arasında iyileşme, rehabilitasyonun sağlanması, sosyal hizmetlerin gerçekleştirilmesi gibi temeller mevcuttur.

Ayrıca 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde belirtilen ilçe belediyelerinin "...yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak..." gibi sorumlulukları açıkça belirtilmiştir. (5216 Sk./m7)

Bu bağlamda Pursaklar Belediyesi dezavantajlı gruplara yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Çalışma kapsamında, Pursaklar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan çocuklar, yoksullar, yaşlılar, engelliler ve kadınlara yönelik faaliyetleri ele alınmaktadır. Gerçekleştirilen faaliyetler, Pursaklar Belediyesinin yıllık faaliyet raporlarında belirtilmektedir.

4.2.1. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Uygulamaları

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan çocuklar, mağduriyeti en çok yaşayan gruplardan birisidir. Bu nedenle sosyal belediyeçilik açısından ele alınması gereken en önemli konular arasındadır. Pursaklar Belediyesinin bu bağlamda gerçekleştirdiği pek çok çalışma mevcuttur.

Pursaklar Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü'nün görev, yetki ve sorumluluklarında da belirtildiği üzere, çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak onları geleceğe hazırlayan çalışmalar yürütmektedir.(Kültür İşleri Müdürlüğü, Pursaklar Belediyesi, 13.04.2024) Millet Kıraathaneleri, kırtasiye desteği, çocuk şenliği, sünnet şenliği, festivaller, söyleşiler, sportif faaliyetler, sanat atölyeleri, konserler, törenler, geziler vb. sosyal ve kültürel etkinlikleri gerçekleştirmiştir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).²

² Çalışmada 2019-2023 yılları arasındaki faaliyet raporları incelenmiştir. 2020 yılında pandemi olması sebebiyle faaliyetlere zaman zaman ara verilmiştir. 2024 yılı faaliyet raporları da henüz yayınlanmadığı için 2024 yılı raporundan yararlanılamamıştır.

Tablo 2. Pursaklar Belediyesinin Çocuklara Yönelik Uygulamaları

	PROJENİN ADI	AÇIKLAMA	TARİH
1	“Kitaplar Devletten Kırtasiyeler Belediyeden” Kampanyası	Kitaplar Devletten Kırtasiyeler Belediyeden” kampanyası kapsamında İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda okuyan öğrencilere kırtasiye seti dağıtılmaktadır.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
2	“Pursaklar Çocuk Şenliği”	Pursaklar Belediyesi olarak çeşitli etkinliklerin yer alacağı Çocuk Şenliği ile ilçede yaşayan çocukların eğlenmeleri sağlanmaktadır.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup proje 2021 yılında hayata geçirilmiş, 2022 ve 2023 yıllarında da devam ettiği görülmektedir.
3	“Özetini Getir Kitabını Götür Kampanyası”	Gençleri ve çocukları okumaya teşvik etmek amacıyla başlatılan “Özetini Getir Kitabını Götür” kampanyası ile herhangi bir kitabı okuyup özetini getiren gençlere, bunun karşılığında yeni bir kitap hediye edilmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
4	“Pursaklar Yaşam Merkezi Programları”	Pursaklar Belediyesi tarafından her yaşta vatandaşlara yönelik bilim, eğitim, sanat, kültür alanında bireylerin becerilerinin eğitmenler gözetiminde artırılmasına, gelişimlerine olanak sağlamak adına çeşitli kurslar açılmaktadır	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
5	“Millet Kırathaneleri”	Millet Kırathaneleri, Pursaklar Belediyesi tarafından ders çalışmak isteyen öğrencilerden kitap okumak isteyen vatandaşlara kadar ilçede her kesime hitap etmek amacıyla hizmete açılmıştır	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
6	“Spor İle İlgili Faaliyetler”	Çocukların fiziksel ve sosyal becerilerini geliştirmek için yüzme havuzu açılmıştır.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
7	“Psikolog Hizmeti”	Psikolog Hizmeti olarak çocuklara yönelik Deneyimsel Oyun Terapisi hizmeti verilmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.

Tablo 2. (Devam) Pursaklar Belediyesinin Çocuklara Yönelik Uygulamaları

8	Kreş ve Nezaket Okulları İle İlgili Faaliyetler	Nezaket Kreş ve Nezaket Anaokulu şeklinde planlanan proje, 2015 yılında kurumsallaşmış ve okullaşmıştır. İlçedeki 4-6 yaş grubu çocuklar için 2016 yılında açılan Nezaket Okulu ve özellikle kamuda çalışan vatandaşların çocuklarına 3 yaşından itibaren tam gün hizmet veren Nezaket Kreşi'nde yaş grubuna uygun çeşitli etkinliklerle zenginleştirilmiş nezaket ve görgü kuralları anlatılmaktadır.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
9	Sünnet Faaliyetleri	Pursaklar Belediyesi tarafından ihtiyaç sahibi çocuklar sünnet ettirilmekte ve sünnet olan çocuklar ziyaret edilerek çeşitli hediyeler verilmektedir. Ayrıca sünnet olan çocuklara sünnet şöleni düzenlenmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
10	"Hoş Geldin Küçük Hemşehrim" Projesi	Pursaklar Belediyesinin ilklerinden olan "Hoş Geldin Küçük Hemşehrim" adı altında, ilçede ikamet eden ailelerin dünyaya gelen bebeklerine ilk hediyeleri verilmektedir	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında proje devam etmektedir.
11	Ara Tatil Uygulamaları	Okulların yarıyıl tatilinde çocukların vakitlerini verimli geçirmeleri için Pursaklar Belediyesi tarafından tiyatro oyunları, kukla gösterisi, Nasreddin Hoca, botanik etkinliği, sihirli kum atölyesi etkinliği gibi birbirinden eğlenceli bir tatil programı düzenlenmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup projeye 2023 yılında başlanmıştır.
12	Bilim Pursaklar Atölyeleri	Doğa Bilimleri, Astronomi & Havacılık-Uzay, Teknoloji, Tasarım, Girişim ve Matematik olmak üzere 6 atölye ile faaliyete başlamıştır. Bilim ve teknolojinin toplumda daha geniş kitlelere ulaşma hedefiyle bilim ve teknolojiye karşı farkındalık ve ilgiyi arttırmak için farklı tema ve atölyelerde 6-14 yaş aralığındaki öğrencilere ücretsiz eğitimler verilmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup proje 2022 yılında hayata geçirilmiş, projenin 2023 yılında da devam ettiği görülmektedir.
13	Deneyap Pursaklar	DeneYap Atölyelerinde tasarım ve üretim, robotik ve kodlama, elektronik programlama ve nesnelerin interneti içerikli eğitimler verilmektedir.	2019-2023 yılları faaliyet raporları incelenmiş olup proje 2022 yılında hayata geçirilmiş, projenin 2023 yılında da devam ettiği görülmektedir.

Pursaklar Belediyesi “Kitaplar Devletten Kırtasiyeler Belediyeden” kampanyası kapsamında, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullara okuyan öğrencilere 2019 yılında 28.600 adet, 2021 yılında 32.000 adet, 2022 yılında 12.000 adet, 2023 yılında ise 35.000 adet kırtasiye seti dağıtılmıştır. 2020 yılında Covid-19 salgını nedeniyle kampanya yapılamamıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesi, çeşitli etkinliklerin yer alacağı Çocuk Şenliği ile ilçede yaşayan çocukların gönüllerince eğlenmelerine fırsat sunmaktadır. Ayrıca Ankara Çocuk Evleri ve Saray Çocuk evlerinde bulunan çocukların mutluluğuna da vesile olunmuştur. Çeşitli sahne yarışmaları, kukla gösterileri ve daha birçok etkinlikte çocuklar eğlenceli vakit geçirmişlerdir. Eğlenmeye gelen çocuklara patlamış mısır ve pamuk şekeri ikram edilmektedir. Çocuk şenliklerinde 2019 ve 2020 yılında etkinlik yapılmamıştır. 2021 yılında günlük 1.500-2.000 arasında çocuk, 2022 ve 2023 yılında 2.000-3.000 arasında çocuk şenliklerden istifade etmiştir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Gençleri ve çocukları okumaya teşvik etmek amacıyla Pursaklar Belediyesi tarafından başlatılan “Özetini Getir Kitabını Götür” kampanyası ile herhangi bir kitabı okuyup özetini getiren gençlere, bunun karşılığında yeni bir kitap hediye edilmektedir. (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesi tarafından her yaşta vatandaşa yönelik bilim, eğitim, sanat, kültür alanında bireylerin becerilerinin eğitimler gözetiminde arttırılmasına, gelişmelerine olanak sağlamak adına çeşitli kurslar açılmaktadır. Bu kurslar aracılığıyla çocukların sosyal etkileşim ve birlikte zaman geçirme imkânı da sunulmaktadır. Bu sayede çocuklar bilgi ve deneyimlerini paylaşarak birbirlerinden öğrenmekte ve sosyal ağlarını genişletmektedirler.

Tablo 3. Pursaklar Yaşam Merkezi'nde Açılan Kurs Bilgileri

Keman	Tiyatro
Gitar	Resim
Ney	Halk Oyunları
Bağlama	Türk Halk Müziği Korosu
Satranç	Çocuk Korosu
Akıl ve Zekâ Oyunları	Kaligrafi
Drama	Karikatür
Piyano	Origami

Pursaklar Belediyesi tarafından ders çalışmak isteyen öğrencilerden kitap okumak isteyen vatandaşlara kadar ilçede her kesime hitap etmek amacıyla Millet Kırathaneleri hizmete açılmıştır. Millet Kırathanelerinde ders çalışmak, araştırma yapmak ve kitap okumak isteyen tüm vatandaşlara sıcak bir ortam sunulurken ücretsiz çay ve çorba ikram edilmektedir. Pursaklar Belediyesi bünyesinde toplam 7 adet Millet Kırathanesi bulunmaktadır.

Pursaklar Belediyesi tarafından, çocukların fiziksel ve sosyal becerilerini geliştirmek için Pursaklar kapalı yüzme havuzu 1 adet yarı olimpik (25 metre uzunluğunda 5 kulvarlı ve 140 cm derinliğinde), 1 adet antrenman havuzu (110 cm derinliğinde) ve 1 adet çocuk havuzu (60 cm) olmak üzere hizmete açılmıştır.

Pursaklar ilçe genelinde vatandaşlara ve belediye bünyesinde hizmet veren Nezaket Okulu öğrencilerine (3 yaş ve üzeri) yönelik Deneyimsel Oyun Terapisi ile psikolojik danışma ve bireysel görüşme hizmeti verilmektedir. Tüm Nezaket Okulu öğrencilerine Metropolitan Okul Olgunluğu testi ücretsiz olarak yapılmaktadır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Ayrıca pandemi döneminde,

- Psikolojik danışmanlık hattı aracılığıyla telefondan terapi hizmeti verilmiştir.
- Online Mahalle Buluşmaları Programı, pandemi konulu canlı yayın yapılmıştır.
- Sosyal medya içerikleri ve yayınları yapılmıştır.
- Ramazan programında yayınlanması amacıyla çekilmiş pandemiye ilişkin video çalışması yapılmış ve yayınlanmıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Tablo 4. Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Sayısı, Kontrole Gelen Hasta Sayısı (2019-2023)

YIL	TOPLAM HASTA SAYISI	KONTROLE GELEN HASTA SAYISI
2019	526	395
2020	403	2.828
2021	463	329
2022	477	327
2023	561	357

Pursaklar Belediyesi'nin çocuklara yönelik bir diğer hizmeti de Nezaket Okullarıdır. Nezaket Okulları bünyesinde, Merkez Nezaket Okulu, Altınova Nezaket Okulu, Saray Nezaket Okulu, Yavuz Sultan Selim Nezaket Okulu ve Kreş Nezaket Okulu olmak üzere 5 adet hizmet birimi bulunmaktadır.

Nezaket Okullarında;

- İlçedeki 4-6 yaş grubu çocuklara 2011 yılından itibaren adab-ı muaşeret dersleri verilmektedir. Sınıf şeklinde planlanan proje, 2015 yılında kurumsallaşmış ve okullaşmıştır. Okullarda yaş grubuna uygun çeşitli etkinliklerle zenginleştirilmiş nezaket ve görgü kuralları anlatılmaktadır.
- Nezaket Okulları Suriyeli, Iraklı, Afrikalı ve diğer ülkelerden gelen göçmen çocuklara hizmet vermektedir. Adab-ı muaşeret eğitimini kaynaştırma eğitimi çerçevesinde vermektedir.
- Öğitmenlere belirli dönemlerde alanında uzman eğitimciler tarafından seminerler düzenlenmekte ve eğitimler sonucunda sertifikaları verilmektedir.
- 2016 yılında açılan Kreş Nezaket Okulu, özellikle kamuda çalışan vatandaşların çocuklarına tam gün hizmet vermektedir. Bahse konu olan okulda üç öğün yemek verilmekte olup 3. yaştan itibaren ilkokula başlayana kadar kayıt kabul edilmektedir.
- Nezaket Okullarında yıl içerisinde çeşitli sanatsal, sportif ve kültürel faaliyetler yapılmaktadır.
- Nezaket Kreş Okulunda branş derslerine ek olarak görsel sanatlar, satranç ve jimnastik dersleri eklenmektedir.
- Nezaket Okullarında şimdiye kadar toplam 7 bini aşkın öğrenci eğitim görmüştür (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Tablo 5. Yıllar İtibarıyla Öğrenci Kreş ve Nezaket Okulu Öğrenci Sayısı (2019-2024)

EĞİTİM ÖĞRETİM YILI	KREŞ VE NEZAKET OKULU ÖĞRENCİ SAYISI
2019-2020	720
2020-2021 (pandemi)	183
2021-2022	793
2022-2023	663
2023-2024	635

Pursaklar Belediyesi tarafından 2019 yılında 133, 2021 yılında 165, 2022 yılında 250 ve 2023 yılında 155 adet ihtiyaç sahibi çocuk sünnet ettirilmiş ve sünnet olan çocuklar ziyaret edilerek çeşitli hediyeler verilmiştir. 2020 yılında Covid-19 salgını nedeniyle organizasyon yapılamamıştır.

Ayrıca Pursaklar Belediyesi kapalı spor salonunda sünnet ettirilen çocuklar için konserler, sihirbazlık, jonglör, kukla gösterileri ve çeşitli etkinliklerin olduğu şölen düzenlenmektedir. Şölen kapsamında sünnet olan her bir çocuğa bisiklet hediye edilmiştir. Alanda dondurma, patlamış mısır ve pamuk şeker ikramı yapılmış ve çeşitli hediyeler verilmiştir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesinin ilklerinden olan “Hoş Geldin Küçük Hemşehrim” adı altında, ilçede ikamet eden ailelerin dünyaya gelen bebeklerine ilk hediyeleri verilmektedir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Tablo 6. Yıllar İtibarıyla Hoş Geldin Küçük Hemşehrim Projesinden Yararlanan Bebek Sayısı (2019-2023)

YIL	BEBEK SAYISI
2019	1.786
2020	1.483
2021	823
2022	996
2023	968

Pursaklar Belediyesi, okulların yarıyıl tatiline girmesi ile tiyatro oyunları, kukla gösterisi, Nasreddin Hoca, botanik etkinliği, sihirli kum atölyesi etkinliği gibi birbirinden eğlenceli bir tatil programı hazırlamaktadır.

Pursaklar belediyesi bünyesindeki Bilim Pursaklar Atölyeleri, 8 Şubat 2022 tarihinde; Doğa Bilimleri, Astronomi & Havacılık-Uzay, Teknoloji, Tasarım, Girişim ve Matematik olmak üzere 6 atölye ile faaliyete başlamıştır. Bu atölyelerde, bilim ve teknolojinin toplumda daha geniş kitlelere ulaşma hedefiyle bilim ve teknolojiye karşı farkındalık ve ilgiyi arttırmak için farklı temalarda 6-14 yaş aralığındaki öğrencilere ücretsiz eğitimler verilmektedir. Uygulamalı atölye eğitimleri ve deney düzenekleri ile de okulda öğrenilen soyut kavramların somutlaştırılması, kişilerin dokunarak ve deneyerek kendi başlarına bu kavramları keşfetmeleri ve içselleştirmesi sağlanmaktadır. Temel amaç, çocukları ve gençleri erken yaşlarda bilim ve teknoloji alanında olabildiğince çeşitli içeriklerle buluşturarak ilgili ve yetenekli oldukları alanı keşfetmelerini sağlamak ve ilerleyen dönemlerde bu alanlara yönelmelerinde yol gösterici olmaktır.

Pursaklar' da eğitim gören ilkokul ve ortaokul seviyesindeki öğrenciler bilim merkezine kademe kademe gelmektedir. Eğitim faaliyetleri hafta içi okul gruplarıyla devam ederken hafta sonu da bireysel kayıtlarla katılım sağlanmaktadır. Bireysel kayıtlar <https://bilim.pursaklar.bel.tr> adresi üzerinden yapılmaktadır.

Bunun yanı sıra yarıyıl ve yaz tatilinde farklı programlar yapılmaktadır. Öğrencilerin tatillerini daha verimli geçirebilmeleri için tek kayıtlı birden fazla atölye eğitimi alacakları 1-3-5 günlük paket programlar ve STEM eğitimleri uygulanmaktadır.

Okul zamanı ve tatillerde uygulanan programlardan farklı olarak; veli-çocuk etkinlikleri, velilerle STEM uygulamaları, seminerler, atölye dışı etkinlikler ve gözlem şenlikleri gibi faaliyetler de mevcuttur. Merkezde önemli gün ve haftalar için de planlamalar yapıp çocuklara yönelik etkinlikler düzenlenmektedir.

Bilim Pursaklar Atölyeleri, 08.02.2022- 31.12.2022 tarihleri arasında toplam 2.432 seans atölye eğitimi ile 55.782 öğrenciye ve 01.01.2023-31.12.2023 tarihleri arasında da toplam 2.912 seans atölye eğitimi ile 39.231 öğrenciye ulaşmıştır.

Ayrıca 02.04.2022 tarihi itibariyle eğitimlere başlanan Deneyap Pursaklar Atölyelerinde, 2022 yılında 2 eğitim modülü, 2023 yılında ise toplam 6 eğitim modülü tamamlanmıştır. Deneyap Teknoloji Atölyesi'ndeki eğitim içerikleri aşağıdaki gibidir:

- Tasarım ve Üretim
- Robotik ve Kodlama
- Elektronik Programlama ve Nesnelerin İnterneti

4.2.2. Kadınlara Yönelik Uygulamaları

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan bir diğer grup olan kadınlar, sosyal belediyecilik açısından ele alınması gereken en önemli konular arasında yer almaktadır. Pursaklar Belediyesinin bu bağlamda gerçekleştirdiği konular geniş kapsamlıdır.

Kadınların, kendilerine olan öz güvenlerinin gelişmesi, sosyalleşebilmeleri, okuma-yazma öğrenebilmeleri, katıldıkları farklı kurslar ile yeni birtakım bilgi ve beceriler kazanabilmeleri için, Pursaklar Belediyesi bünyesinde 4 adet Hanımevi açılmış ve bu hanımevlerinde açılan kurslara katılarak hem meslek edinmekte hem de kendilerini geliştirmektedirler.

Pursaklar ilçesindeki hanımlara yönelik çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Kursların içeriği genel olarak aşağıda verilmiştir. Arapça, Osmanlıca, İngilizce, işaret dili, Kur'ân-ı Kerim meal, Kur'ân-ı Kerim tefsir, bilgisayar, bilgisayarlı muhasebe, evde çocuk bakımı, okuma, yazma, evlilik öncesi eğitim, kişisel gelişim, diksiyon, ilk yardım, hızlı okuma, tezhip, kazaziye, miyuki, çini, perspektif resim, yağlı boya, karakalem, ahşap boyama, iğne oyası, kurdele nakışı, dikiş, cilt bakımı, makyaj teknikleri, kuaför, pastacılık kurslarıdır. Ayrıca bu kurslara katılan kursiyerlere kurs sonrası sertifika verilmektedir.

Tablo 7. Pursaklar Belediyesi Hanımevlerinde Açılan Kurslar

Arapça Kursu	Tezhip Kursu
Osmanlıca Kursu	Kazaziye Kursu
İngilizce Kursu	Miyuki Kursu
İşaret Dili Kursu	Çini Kursu
Kur'ân-ı Kerim Meal Kursu	Perspektif Resim Kursu
Kur'ân-ı Kerim Tefsir Kursu	Yağlı Boya Kursu
Bilgisayar Kursu	Karakalem Kursu
Bilgisayarlı Muhasebe Kursu	Ahşap Boyama Kursu
Evde Çocuk Bakımı Kursu	İğne Oyası Kursu
Okuma Yazma Kursu	Kurdele Nakışı Kursu
Evlilik Öncesi Eğitim Kursu	Dikiş Kursu
Kişisel Gelişim Kursu	Cilt Bakımı Kursu
Diksiyon Kursu	Makyaj Teknikleri Kursu
İlk Yardım Kursu	Kuaför Kursu
Hızlı Okuma Kursu	Pastacılık

Pursaklar Belediyesi tarafından, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle Pursaklar ilçesinde yaşayan hanımlara 2021 yılında 25 bin adet, 2022 yılında 35 bin adet ve 2023 yılında ise çuha çiçeği hediye edilmiştir. Ayrıca 8-9 Mart 2023 tarihlerinde Pursaklar 'da ikamet eden hanımlar için Hanımlar Matinesi düzenlenmiştir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Ankara Valiliği tarafından yöresel yemeklerin yok olmasını önlemek ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla hazırlanan “Geleneksel Ankara Yemekleri” kitabında Pursaklar'a özgü 13 yemek yerini almıştır. Pursaklar Belediyesi Hüma Sultan Hanımevinde eğitim gören kadınlar ilçeye özgü en sevilen meşhur lezzetlerinden olan tirit, peynirli hamur, kıkırdaklı çorba, kadimekli (madımkı) pide, sakala sünen, yazma böreği, ayran aşısı, ekmekek sübüryesi, et kavurma, köy somunu, pilav, hoşmerim, soğanlı hamur gibi yemekleri, “Geleneksel Ankara Yemekleri” kitabı için hazırlamışlardır.

Pursaklar Belediyesi, 21-27 Mayıs Türk Mutfağı Haftası nedeniyle Ankara'nın yöresel yemek ve ürünlerinin tanıtıldığı Başkent Millet Bahçesi etkinlik alanında yerini almıştır. 21-27 Mayıs Türk Mutfağı Haftası nedeniyle Ankara'nın yöresel yemek ve ürünlerinin tanıtıldığı Başkent Millet Bahçesi'nde Pursaklar Belediyesi, ilçeye özgü 19 yemeğin tanıtımını yapmıştır. Bu kapsamda Pursaklar Belediyesi Kültür İşler Müdürlüğüne bağlı Hanımevleri, aralarında tirit, pıt pıt pilav, peynirli hamur, yoğurt çorbası, sakala sünen, yaprak sarması, kıkırdaklı çorba, kadimelek yemeği, baklava,

mayalı kete, mayasız kete, yazma çörek, ayçöreği, kol böreği, kavurmalı pilav, hoşmerim, kadimelek cacığı gibi lezzetlerin de olduğu birbirinden güzel yemekleri hazırlayarak vatandaşların beğenisine sunmuştur.

Pursaklar Belediyesi 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü kapsamında hanımevleri sahne makyaj kursiyerleri tarafından kurgulanan videoda kadına yönelik şiddete dikkat çekilmiştir. Kursiyerler tarafından yapılan kurguda, aile içi ve kadına yönelik şiddetin çok yönlülüğü ve şiddete maruz kalmış kadınların şiddete “dur” demek ve farkındalık oluşturmak amacıyla video çekimi gerçekleştirilmiştir.

Pursaklar Belediyesine ait hanımlara yönelik spor salonlarında, fitness, vücut geliştirme, pilates, zumba ve ağırlık dallarında faaliyetleri kapsamakla beraber salonlarımızda, masa tenisi, masa futbolu ve bilardo hizmetleri verilmekle beraber duş ve sauna imkânı da bulunmaktadır. Pursaklar Belediyesinde toplam 4 adet Kadınlara Yönelik Spor Salonu bulunmaktadır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Ayrıca kadınlara yönelik olarak başka bir sağlık programı da diyetisyen desteğidir. Bire bir görüşmelerde sağlıklı ve dengeli beslenme konularında bilgilendirme yapılarak bireysel diyet planlamalarıyla kontrollü ve dengeli zayıflama programı uygulanmaktadır. Bireyle her görüşmede ilgili ölçümleri yapılarak gerek görüldüğü durumlarda yeni diyet düzenlemeleri yapılmaktadır.

Sosyal ve kültürel projelere ağırlık veren Pursaklar Belediyesi tarafından ilçe sınırları içerisinde yaşayan kadınlara İstanbul, Konya, Bursa, Çanakkale, Karadeniz Turu, GAP Turu gibi illere kültür gezileri düzenlenmiştir. Rehber eşliğinde gerçekleştirilen gezi programında vatandaşlar kültürel ve tarihi mirasları da yakından görme fırsatına sahip olmuştur (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

4.2.3. Yoksullara Yönelik Uygulamalar

Sosyal belediyeçiliğin gereklerinden ve kanunların verdiği sosyal görevlerden yola çıkarak Pursaklar Belediyesi yoksullara, kimsesizlere ve muhtaçlara yönelik çeşitli faaliyetler uygulamaktadır.

İlçe genelinde ihtiyaç sahibi ailelerin ve kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Pursaklar Belediyesi tarafından kurulan Tebessüm Çarşısı'nda ihtiyaç sahipleri tespit edilerek gerekli yardımlar yapılmaktadır (Tebessüm Çarşısı, Pursaklar Belediyesi,05.03.2024).

Yapılan hizmetleri takip ve takdir eden hayırsever kuruluşlar ve kişiler Tebessüm Çarşısı'na çeşitli ev eşyaları, giyim, ayakkabı ve gıda bağışları yapmaktadır. Bağış yapan vatandaşlara bağışların nasıl yapıldığına dair bilgi verilmektedir.

Tebessüm Çarşısı'nda aşağıdaki faaliyetler yapılmaktadır:

- **Giysi ve Ayakkabı Hizmeti**

Tebessüm Çarşısı'na müracaat eden aileler arasında yapılan araştırmalara göre, 2019 yılında 300, 2020 yılında 1.024, 2021 yılında 1.423, 2022 yılında 1.713 ve 2023 yılında ise gerçek ihtiyaç sahibi 1.243 aileye kıyafet yardımı yapılmıştır. Ayrıca 2022 yılında 72 ve 2023 yılında da 81 yetim çocuğa kış öncesi kıyafet yardımı yapılmıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

- **Gıda Yardımı Hizmeti (Pursaklar Kart)**

Tebessüm Çarşısı'na müracaat eden aileler arasında yapılan araştırmalar neticesinde 2019 yılında 2.700, 2020 yılında 6255, 2021 yılında 4.790, 2022 yılında 5.870 ve 2023 yılında 1.626 da gerçek ihtiyaç sahibi aileye gıda yardımı yapılmıştır. Ayrıca 2022 yılında Belediye Meclis Kararı ile Sosyal Yardım Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda 2022 Temmuz ayından itibaren Pursaklar Kart sistemine geçilmiş olup 2 ayda bir kartlara yükleme yapılmaktadır. 2023 yılı içerisinde toplam 5.782.500 TL yükleme yapılmıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

- **Ev Eşyaları Hizmeti**

Pursaklar Belediyesi Tebessüm Çarşısı'na kayıtlı aileler arasında araştırmalar neticesinde bir evin ihtiyacı olan tüm malzemeler gerekli görülen ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. 2019 yılı içerisinde ihtiyacı olan 17 aileye, 2020 yılı içerisinde 20 aileye, 2021 yılı içerisinde ihtiyacı olan 20 aileye, 2022 yılı içerisinde ihtiyacı olan 55 aileye ve 2023 yılı içerisinde ihtiyacı olan 45 aileye halı, baza, ütü, koltuk takımı, kanepeler, yataklar vb. ev eşyası verilmiştir.

- **Aşevi**

İlçede ikamet eden dar gelirli, yaşlı ve engelli olan vatandaşların sıcak yemek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 13.04.2021 tarihinde açılan aşevinde günlük olarak 2021 yılında 180 kişiye, 2022 yılında 310 kişiye ve 2023 yılında da 275 kişiye evlere teslim usulüyle sıcak yemek hizmeti verilmiştir.

- **Bakliyat, Bal ve Un, Sucuk vb. Malzeme Dağıtımı**

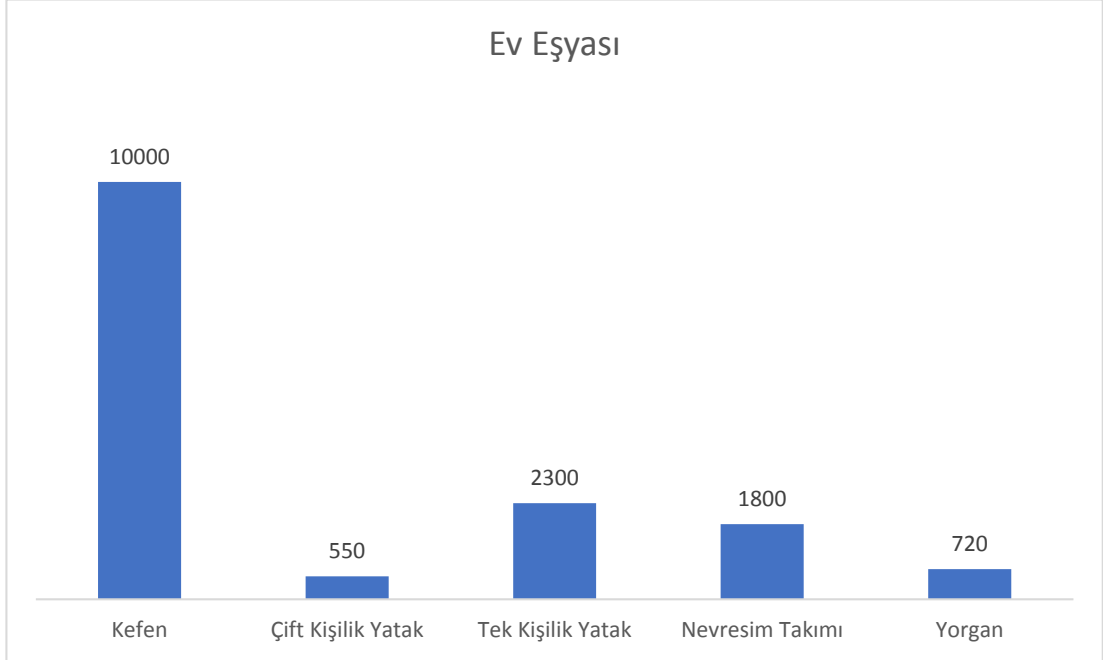
Pursaklar Belediyesi Tebessüm Çarşısı'na müracaat eden aileler arasında yapılan araştırmalar neticesinde gerçek ihtiyaç sahibi olduğu belirlenen vatandaşlara Pursaklar Belediyesinin kendi imkânlarıyla üretmiş olduğu nohut, mercimek ve bal dağıtımı yapılmıştır.

Pursaklar Belediyesi Tebessüm Çarşısı'na müracaat eden aileler arasında yapılan araştırmalar neticesinde gerçek ihtiyaç sahibi olduğu belirlenen ve evine et alamayan vatandaşlara 2021 ve 2022 yılında Kurban Bayramı sonrası 2.000 kg sucuk yardımı yapılmıştır.

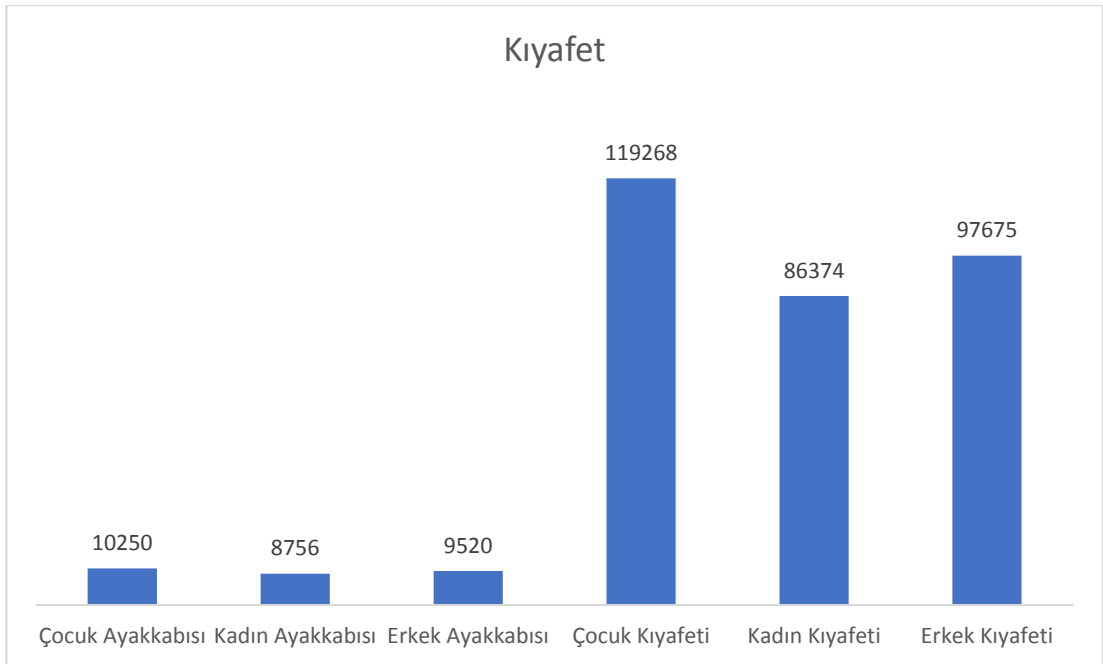
- **Depremzedelere Çeşitli Malzeme Dağıtımı**

Pursaklar Belediyesinin depremzedelere, 6 Şubat depreminin ilk gününden başlayıp depremin yaraları hafifleyene kadar her türlü personel ve imkânlarıyla destek olduğu faaliyet raporlarında görülmektedir. Belediye tarafından gönderilen yardım tırları, mobil mutfak, cenaze hizmet araçları ve personelleri; deprem bölgesinde faaliyet göstermiştir. Deprem bölgelerinden Pursaklar ilçesinde yerleşen tüm depremzedelere kıyafet, gıda ve ev eşyası yardımı yapılmıştır.

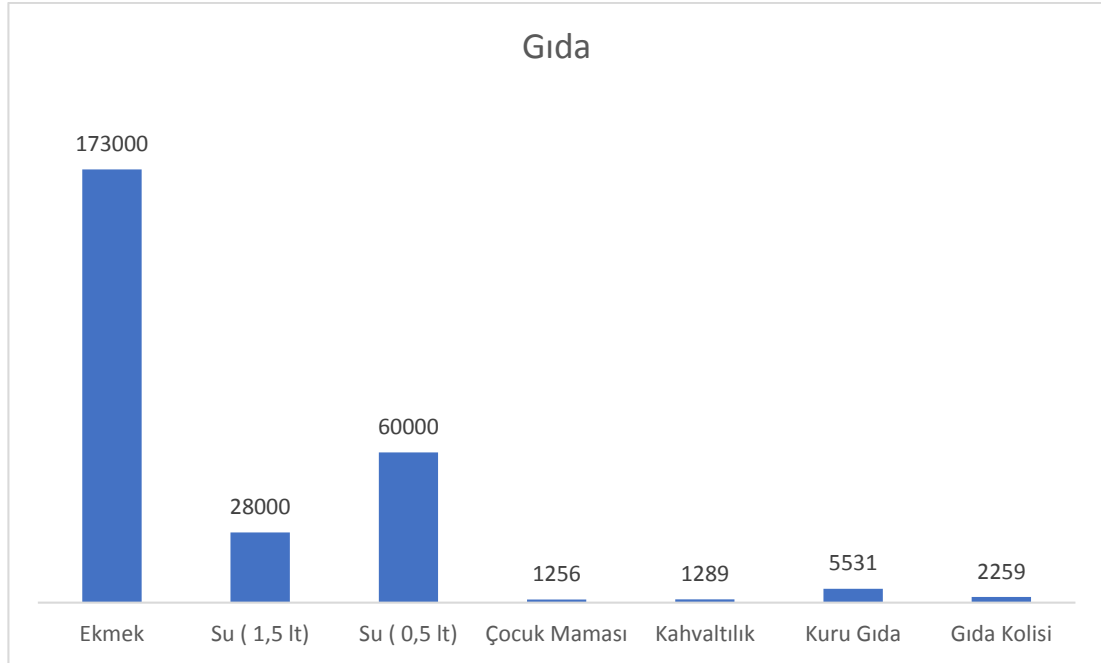
Ayrıca Tebessüm Çarşısı tarafından depremzedelere 10 ton kuru soğan, 10 ton patates yardımı yapılmıştır.

Şekil 3. Depremzedelere Dağıtılan Ev Eşyası (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)

Şekil 4. Depremzedelere Dağıtılan Kıyafet(Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)

Şekil 5. Depremzedelere Dağıtılan Gıda Malzemeleri (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları,2023)

4.2.4. Yaşlılara Yönelik Uygulamalar

5393 sayılı kanunda, hizmetlerin verilmesinde yaşlıların durumuna uygun yöntemlerin kullanılması dikkate alınarak sosyal belediyeciliğe dair hükümler yer almaktadır. (5393 Sk./m14) Sosyal belediyecilik anlayışı bağlamında yaşlılara; yakacak, gıda, ulaşım, sağlık, giyim ve teknik malzeme yardımları yapılmıştır. Yaşlıların, yaşlıları ile zaman geçirecekleri huzurevlerinin yapılması, yalnızlık algısını ve sosyal dışlanmayı yenmek için psikolojik ve sosyal destek sağlanması, farklı kültürel organizasyonlar düzenlenmesi, sağlık alanında yaşanan sorunların en aza indirgenmesi amacıyla evde sağlık uygulamasının etkinleştirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda; Pursaklar ilçesinde bulunan beş adet Dede Torun Evleri'nde yaşlılara yönelik ilmî, kültürel, adab-ı muaşeret içerikli toplantılar ve seminerler; spor, müzik ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Ayrıca Dede Torun Evlerine üye olan yaşlılara sağlık kontrolü yapılmakta ve sağlıkla ilgili kurum doktoru bilgi vermektedir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesi tarafından, Yaşlılar Haftası kapsamında ilçede ikamet eden 100 yaş üstündeki vatandaşlar ziyaret edilmekte ve çeşitli hediyeler verilmektedir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesi olarak, ilçesinde ikamet eden engelli, yatalak ve yaşlı vatandaşlara; evlerini temizlemekte zorluk yaşadıkları için ev temizliği ve kişisel bakımlarına yardımcı olmak amacıyla berber hizmeti verilmektedir. (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları)

Pursaklar Belediyesinin son yıllarda faaliyete geçirmiş olduğu Millet Kıraathanelerinde, Dede Torun Evlerinde ve Yaşam Merkezinde haftanın 6 günü, günlük yaklaşık 1.100 çorba ikramında bulunmaktadır. Ayrıca her hafta cuma sabahı ilçenin çeşitli bölgelerinde işe, okula giden vatandaşlara sıcak çorba ikramında bulunmaktadır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

4.2.5. Engellilere Yönelik Uygulamalar

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun hükümlerine göre, sosyal belediyeçilik anlayışı kapsamında belediyelerin, engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir (5378 Sk.)

Pursaklar ilçe sınırları içerisinde yaşayan engelli vatandaşların yaşam standartlarını artırmayı ve engellilerin hayata katılmaları konusunda eğitici ve rehabilite edici faaliyetlerde bulunmalarını sağlamak için Pursaklar Belediyesi Sosyal Yardım İşler Müdürlüğü tarafından çeşitli faaliyetler yapılmaktadır.

Pursaklar Belediyesi Engelli Sosyal Tesisi, engelli çocukların toplumsal hayata uyumunu sağlamak ve toplumun engelli bireylere bakış açısını farklılaştırmak amacıyla kurulan bir tesis olarak hizmet vermektedir. Tesiste 2019 yılında 57 kayıtlı olmak üzere günlük 17 aktif engelli çocuk, 2020 yılında 64 kayıtlı olmak üzere pandemi dolayısıyla aktif engelli çocuk bulunmamakta, 2021 yılında 74 kayıtlı olmak üzere günlük ortalama 20 aktif engelli çocuk, 2022 yılında 84 kayıtlı olmak üzere günlük ortalama 25 engelli

çocuk ve 2023 yılında da 95 kayıtlı olmak üzere günlük ortalama 50 engelli çocuk faaliyetlere katılmaktadır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları). Tesiste kütüphane, bilgisayar odası, engelliler için oyun grupları, boyama atölyesi ve müzik odası; günde bir öğün dört çeşit yemek, gün boyunca çay, kahve, kek vb. ikramlar bulunmaktadır. Tesiste öğle yemeklerinden sonra şarkı söyleme, dans, müzik ve resim gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Çocukların ailelerinin de katılım sağladığı gezi, piknik vb. faaliyetler yapılmaktadır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar Belediyesi tarafından, ilçe sınırları içerisinde yaşayan engelli vatandaşların daha güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürmelerine destek olmak için çeşitli projeler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bu kapsamda, engelliler için evde sağlık hizmetleri sunularak ihtiyaçları doğrudan karşılanmaktadır.

- **Tekerlekli Sandalye**

İlçede ikamet eden engelli vatandaşlara 2019 yılında 7 adet, 2021 yılında 35 adet, 2022 yılında 45 adet ve 2023 yılında da 57 adet tekerlekli sandalye yardımı yapılmıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

- **Hasta Yatağı**

Pursaklar ilçesinde ikamet edip yatalak hasta olan vatandaşlara 2021 yılında 17 adet, 2022 yılında 19 adet ve 2023 yılında da 12 adet hasta yatağı yardımı yapılmıştır. Ağır hastalığı olan ve sağlık donanımına ihtiyaç duyan hastalara ise medikal malzeme desteğinde bulunulmuştur (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

- **Çölyak Hastalarına Gıda Çeki**

Pursaklar ilçesinde ikamet eden çölyak hastalığı olan vatandaşlara destek olmak amacıyla 2021 yılından itibaren çölyak hastalığına uygun ürünler olmak kaydıyla alışveriş kartı teslim edilmektedir. 2021 yılında 55, 2022 yılında 112 ve 2023 yılında 125 adet vatandaşa alışveriş kartı teslim edilmiştir (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar ilçesindeki okullarda engelli öğrenci tespiti yapılmış ve 2019 yılında 19, 2020 yılında 19, 2021 16, 2022 yılında 11 ve 2023 yılında da 11 engelli öğrenciye servis hizmeti sağlanmıştır (Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları).

Pursaklar ilçesi genelindeki kaldırımlarda, resmî kurumlarda, okullarda ve camilerde engelli vatandaşlar için “engelli rampaları” oluşturulmaktadır. 2021 yılında 2.692 m, 2022 yılında da 1.587 m ve 2023 yılında da 61 m görme engelli rampa imalatı ve tamirat çalışması tamamlanmıştır. 2019 ve 2020 yıllarında bir veriye rastlanmamıştır.

Ayrıca 3 Aralık Dünya Engelliler Günü’ne özel programlar düzenlemekte ve engelsiz yaşamla ilgili seminerler verilmektedir. Ayrıca ilçedeki engelli vatandaşlar, Pursaklar Belediyesi tarafından verilen yemekte ağırlanmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de sosyal belediyeçilik anlayışı, yerel yönetimlerin sosyal devlet ilkesine uygun olarak toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve dezavantajlı grupların yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan bir yönetim modeli olarak ortaya çıkmıştır. Pursaklar Belediyesi örneği, bu anlayışın nasıl somut uygulamalara dönüştüğünü gösteren önemli bir örnek olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma, dezavantajlı gruplara yönelik sosyal belediyeçilik uygulamalarının etkinliğini ve kapsamını inceleyerek bu tür girişimlerin toplumsal bütünleşmeye ve sosyal adaletin sağlanmasına katkılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal belediyeçilik, toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen ve bu doğrultuda çeşitli hizmetler sunan bir yerel yönetim yaklaşımıdır. Pursaklar Belediyesi'nin uygulamaları, bu yaklaşımın başarıyla hayata geçirildiği ortaya koyan somut bir örnek olması açısından incelenmiştir. Belediyenin dezavantajlı gruplara yönelik hizmetleri; sosyal yardımlar, eğitim ve sağlık destekleri, engelli bireylere yönelik özel programlar, yaşlı bakım hizmetleri gibi hizmetler olarak geniş ve çok yönlü bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu hizmetlerin sağlanması, sadece dezavantajlı bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplumun refah seviyesinin yükselmesine de önemli katkılar sunabilmektedir.

Pursaklar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalarıyla, sosyal belediyeçilik ilkeleri doğrultusunda toplumsal eşitliği ve adaleti sağlama yönünde önemli adımlar atılmaktadır. Engelli bireyler için erişilebilirlik projeleri, yaşlılar için evde bakım hizmetleri ve ihtiyaç sahibi ailelere yönelik sosyal yardımlar, belediyenin sosyal sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar, dezavantajlı grupların toplumsal yaşama daha aktif katılımını sağlayarak sosyal bütünleşmeyi güçlendirdiği düşünülmektedir. Sosyal belediyeçiliğin başarısı, yerel yönetimlerin etkin ve verimli hizmet sunma kapasitesine bağlıdır. Bu bağlamda, Pursaklar Belediyesi'nin örnek uygulamaları, diğer yerel yönetimler için model teşkil edebilmektedir. Sosyal hizmetlerin planlanması ve uygulanmasında toplumun ihtiyaçlarının doğru analiz edilmesi, hizmetlerin etkinliğini artıran önemli bir faktördür.

Bu çalışma, sosyal belediyecilik anlayışının yaygınlaştırılması ve diğer belediyelere örnek teşkil edecek başarılı uygulamaların incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalar, yerel yönetimlerin toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Pursaklar Belediyesi örneği, bu anlayışın nasıl hayata geçirilebileceğini ve dezavantajlı grupların yaşam kalitesini nasıl artırabileceğini göstermektedir. Bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması, toplumsal refahın artırılması ve sosyal adaletin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, sosyal belediyecilik uygulamalarının daha da geliştirilmesine ve toplumun tüm kesimlerine eşit hizmet sunulmasına katkı sağlayacaktır.

Genel olarak bu çalışmada Pursaklar Belediyesi'nin 2019-2023 yılları arası dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları ve yürütülen projeleri ele alınarak incelenmiştir. Pursaklar Belediyesi sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında, uygulamış olduğu sosyal politikalar ve sosyal hedefler doğrultusunda, Pursaklar ilçesinde yaşayan vatandaşların sosyal refah düzeyini artırmayı ve vatandaşların sorunlarına çözüm üretmek toplumsal dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Pursaklar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara yönelik hizmetleri değerlendirildiğinde, özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik hizmetlerin verimli ve amaca göre uygun olduğu görülmektedir. Gençlere ve çocuklara yönelik uygulamaları; Millet Kıraathaneleri, kırtasiye desteği, Çocuk Şenliği, Sünnet Şenliği, festivaller, söyleşiler, sportif faaliyetler, sanat atölyeleri, konserler, törenler, geziler vb. sosyal ve kültürel etkinlikleridir. Kadınlara yönelik uygulamaları; kadınların çocuklarıyla birlikte vakit geçirebileceği, eğitim alabileceği ve sağlıklı yaşam için spor ve diyet hizmetlerinden yararlanabileceği uygulamalar hem yaygınlık hem de etkinlik açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Pursaklar Belediyesi Hanımevlerinde verilen kurslar ile kadınlara mesleki eğitim vermenin yanı sıra istihdama yönelik eğitim alarak çalışma hayatına katkı sunabilmektedir. Bu hizmetler sayesinde, kadınların sosyal hayata daha aktif katılımı sağlanmaktadır.

Pursaklar Belediyesinin, dezavantajlı gruplar arasında önemli bir yere sahip olan yoksul vatandaşların acil ve temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olan sosyal yardım uygulamaları bulunmaktadır. Bu sosyal yardımların; tebessüm çarşısı tarafından belirlenen ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılan, giyim, gıda, ev eşyası ve sıcak yemek yardımı gibi çeşitlilik göstermektedir. Yardımların adil ve şeffaf bir şekilde dağıtılması, Pursaklar Belediyesi'nin sosyal sorumluluk anlayışının bir yansıması olarak önem taşımaktadır.

Pursaklar Belediyesi tarafından yaşlılara yönelik çeşitli uygulamaları ise yaşlı ziyaretleri, Dede Torun Evleri, Ev Temizliği ve Berber Hizmeti ve Çorba Dağıtım Hizmeti'dir. İlçe de ikamet eden yaşlılar, Dede Torun evlerine gelerek çeşitli etkinliklere katılmaktadırlar. Ayrıca Dede Torun evlerine üye olan yaşlılara düzenli olarak sağlık kontrolü yapılmaktadır. Bu hizmetler sayesinde Pursaklar Belediyesi, yaşlı nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak ve onların hayat kalitesini artırmak için önemli adımlar atmakta ve sosyal hayatta daha aktif olmaları ve ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır.

Belediye tarafından bir diğer dezavantajlı grup olan engelli vatandaşlara yönelik uygulanan uygulamaları ise engelli bireyler için hayatlarını kolaylaştıracak çeşitli yardımları kapsayan sağlık hizmetleri, engelli servis hizmeti ve engelli sosyal rampası hizmetidir. Ayrıca Belediyenin engelli vatandaşlara yaptığı Engelli Sosyal Tesisi; engelli çocuğun toplumsal hayata entegre olmasını sağlamak ve toplumun engelli bireylere bakış açısını farklılaştırmak amacıyla kurulan bir tesis olarak hizmet vermektedir.

Pursaklar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara uygulanan uygulamaları incelendiğinde hizmetlerin çeşitli; fakat sınırlı olduğu ve ayrıca tüm dezavantajlı grupları kapsamadığını söylemek mümkündür. Pursaklar Belediyesi tarafından sunulan hizmetler incelendiğinde; hizmetlerin, toplum içerisinde şiddete maruz kalan kadınları kapsamadığı, şiddete yönelik hizmetlerin sadece Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü kapsamında yapılan etkinliklerle sınırlandırıldığı görülmektedir. Ancak 5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesine göre; büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmakla yükümlülüğü bulunmasına karşın Pursaklar Belediyesi'nde kadınlar ve çocukları için konukevi bulunmamaktadır. Bu kapsam doğrultusunda Pursaklar Belediyesi olarak konukevi

açması ve konukevinde şiddet mağduru kadınları ve çocuklarını şiddet, fiziksel istismar ve zorlamadan korumanın yanı sıra psikolojik, tıbbi, danışmanlık vb. konularda da destek sağlaması ve bu amaçla da rehabilitasyon merkezlerinin kurulması gerekmektedir.

Faaliyet raporu incelendiğinde yoksullara yönelik yapılan hizmetler kapsamında, ihtiyaç sahibi vatandaşların belirlenmesi ve araştırılması için diğer kamu kuruluşlarından, muhtarlardan ve mahalle sakinlerinden destek alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Gönüllü mahalle ve sokak temsilcileri belirlenmeli ve onların da desteğiyle ihtiyaç sahipleri ve gereksinimlerinin yerinde tespit edilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca vatandaşların da desteği alınarak belediyeye maddi yük olmayan yardım projelerinin hayata geçirilmesi mümkün olacaktır.

Pursaklar Belediyesi'nin dezavantajlı gruplara yönelik uyguladığı hizmetlerdeki eksikliklerden biri de yaşlı bireylere yönelik desteğin yeterli olmayışıdır. İlçe sınırları içinde ikamet eden yaşlılardan oluşan bir yaşlı konseyi oluşturularak yaşlıların kendilerine yönelik hizmetlerde aktif katılımları sağlanabilir. Ayrıca “Çalışmak İsteyen Tüm Yaşlılar İçin İstihdam” projesi adı altında sosyal güvencesi olmayan yaşlılar başta olmak üzere projeye katılmak isteyen tüm yaşlılara teknik ve teknolojilerin öğretilmesi, yapısal ve finansal hizmetlere erişimin sürdürülmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Pursaklar Belediyesi engellilere yönelik uygulanan hizmetler kapsamında aşağıdaki iyileştirmelere gidilebilir:

- Engellilerin istihdam edilmesi ve iş hayatına katılımının artırılması için çeşitli desteklerin sağlanması gerekmektedir. Engellilerin özel durumlarına göre iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi ve işverenlerle iş birliği yaparak istihdam imkânlarının artırılması önem arz etmektedir.
- Engelli bireylerin mesleki eğitim almaları ve becerilerini geliştirmeleri için destek programların düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sayede engelli bireylerin istihdam edilmeleri ve iş hayatına aktif olarak katılmaları teşvik edilecektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Pursaklar Belediyesinin sosyal devlet ilkelerine uygun olarak sosyal belediyeecilik anlayışının etkili bir şekilde uyguladığı görölmektedir. Toplumun bu uygulamalardan yeterince bilgi sahibi olmaması nedeniyle belediye sınırları dahilindeki, ihtiyacı olan tüm vatandaşların hizmetlerden yararlanma oranı yeterli düzeye ulaşmamaktadır. Bu sorunun çözümü için belediyenin daha fazla duyuru ve ilan yapması, bültenler ve tanıtım broşürleri dağıtması gerekmektedir. Halkın tüm kesimlerini paydaş haline getirerek bu hizmetlerden daha geniş kitlelerin faydalanmasını sağlamak mümkündür.

Bu çalışma, faaliyet raporları üzerinden doküman analizi yöntemiyle detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle Pursaklar Belediyesinin dezavantajlı gruplara yönelik uygulamalarının, hedef kitlenin ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verdiğini belirlemek amacıyla yapılacak anketler, gelecekte yapılacak araştırmaların odak noktasını oluşturabilir. Bu anketler aracılığıyla elde edilecek veriler, belediyenin mevcut politikalarının etkinliğini değerlendirmeye yönelik önemli ipuçları sunabilir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2020). Yaşlılar. Meryem Serdar (Ed.), Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet içinde (s. 187-210). Grafiker Yayınları.
- AÇSHB. (2020). Yaşlılar için bilgilendirme rehberi 3. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45960/yasli-lar-icin-bilgilendirme-rehberi-3.pdf> Erişim tarihi: 01.02.2024
- Adıgüzel, Ş. (2014). Hatay büyükşehir belediyesi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 55-76.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016) Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf>. Erişim tarihi: 02 Şubat 2024.
- Akçe, İ. ve Kaplan, A. (2020). Dezavantajlı / Risk Altındaki Gruplar: Kronik Hastalığı Olan Bireyler. Hüseyin Doğan (Ed.). Sosyal hizmette dezavantajlı / risk altındaki gruplar içinde (s. 305-330). Nika Yayınevi.
- Akdoğan, Y. (2002). Ulusal soruna yerel çözüm: sosyal belediyecilik. Eminönü Bülteni, Sayı: Şubat 2002, İstanbul.
- Akgül, B. (2010). Türkiye çingenelerinin politikleşmesi ve örgütlenme deneyimleri. Öneri Dergisi, 9(34), 213-222
- Aktan, C. C., & Özkıvrak, Ö. (2008). Sosyal refah devleti. Okutan Yayınları.
- Algan, B. (2007). Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunması. Seçkin Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2009). Sosyal politika dersleri. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism. Princeton University Press.

- Arat, S. (2022). Aile sorunlarının önlenmesinde sosyal belediyciliğin rolü: Başiskele Belediyesi örneği (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji).
- Arık, F. ve Taş, L. (2020). Dezavantajlı Gruplar ve Dezavantajlılığa İlişkin Sosyolojik Bir Çerçeve. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.). Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde (s. 7-48). Ankara: Nobel yay.
- Arıkboğa, E. (2015). Büyükşehir yönetim sistemi: Büyükşehir ve ilçe belediyeleri. Yerel Yönetimler Ed.K. Görmez. Orion Kitabevi.
- Aydın, M. (2009). Sosyal politika ve yerel yönetimler. Yedirenk.
- Aygen, M. (2014). Sosyal belediycilik üzerine bir inceleme: Elazığ Belediyesi örneği. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 1(1) ,173-192.
- Aykara, A. ve Akçay, S. (2010). Kronik hastalığı olan bireylerin toplumla bütünleşmelerinde sosyal hizmet uygulamaları. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, (1), 51-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uobild/issue/47081/592083> Erişim tarihi: 12 Şubat 2021.
- Aykurt, A. Y. (2020). 21. Yüzyılda sosyal sorunlar ve dezavantajlı gruplar. Journal of Awareness, 5(3), 427-448.
- Ateş, H. (2009). Sosyal Belediyeçilik. Çerçeve Dergisi, Ocak, 88-95.
- Balcılar, A. (2020). Türkiye'de sosyal belediycilik uygulamaları ve bornovar belediyesi örneği. Cinius Yayınları.
- Balkır, Z. G. (2009). Türk anayasa yargısında sosyal hakların korunması. Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Başkurt, İ. (2012). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (psiko-sosyal bir yaklaşım). Journal of Istanbul University Faculty of Theology, 0(8).
- Batal, S. (2015). Türkiye'de sosyal devlet kavramının dönüşümü: Sosyal belediycilik. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 19(2), 221-245.

- Bayramoğlu, S. (2015). Toplumcu belediye: Nam-ı diğer belediye sosyalizmi. Notabene Yayınları.
- Belli, A. (2015). Yerel yönetimlerde kadın temsili ve yerel demokrasi, *Yasama Dergisi*, 31, 65-88.
- Berkün, S. (2017). Türkiye’de sosyal belediyecilik anlayışı. *Şarkiyat Dergisi*, 9/2 ,582-598.
- Boratav, K. (2003). Türkiye iktisat tarihi 1908-2002. İmge Kitabevi.
- Bulut, Y. ve Eraldemir, Z. (2015). “Göç Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Hatay İli İskenderun ve Dörtüyl İlçeleri Ölçeğinde İncelenmesi”. Y. Bulut (Ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü* (ss.13-38), İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Bulut, N. (2001). Sosyal devletin düşünsel temelleri ve çağdaş sosyal devlet anlayışı, Prof. Dr. Turan Tufan Yüce’ye armağan. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Burak Acar, Ö. M. (2019). Yüzyılda yeni bir dezavantajlı grup: Yaşlı hükümlüler. *Turkish Studies Social Sciences*, 1179-1199.
- Burcu, E. (2017). Türkiye’de engelli bireylerin dezavantajlı konumlarına engellilik sosyolojisinin eleştirel tavrıyla bakmak. *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, 11(24), 107-125.
- Burke, P. ve Parker, B. (2007). Disadvantage and stigma: A theoretical framework for associated conditions. *Social work and disadvantage: Addressing the roots of stigma through association*, içinde (s. 11-26). London ve Philedelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Caillods, F. (1998). Education strategies for disadvantaged groups: Some basic issues. UNESCO, International Institute for Educational Planning.
- Caner, C., ve Açıkalm, N. (2008). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de sosyal devletin yapısal dönüşümü: Yerel yönetimler reformu içinde. 1. Yerel Yönetimler

Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Özcan, L., Yurttaş, F., Köseoğlu, Ö., Gülener, S. (Eds.). Sakarya.

Ceylan, Ö. (2019). Madde bağımlılığı ile mücadelede sivil toplum kuruluşları. (Yüksek Lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2012). Sayıştay Denetim Raporu.

Çelik, A. (2014). Sosyal belediyecilik anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi örneği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1), 1-20.

Çiçek, A. C., Aydın, S., ve Baran, H. (2017). Gelenekle sol arasında sıkışmış bir siyasal hareket: (Türkiye) Birlik Partisi. SİYASAL: Journal of Political Sciences, 26(2), 27-52.

Çiçek, E. (2012). Türkiye’de belediyelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet politikaları: Batı Akdeniz örneği. Türkiye Belediyeler Birliği.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015). Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2019). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2019 Faaliyet Planı. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/46052/cocuk-hizmetleri-genel-mu-du-rlu-g-u-2019-yili-faaliyetleri.pdf> Erişim tarihi: 01.02.2024

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM). (2020). Çocuk Hakları Bülteni. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/63308/cocuk-haklari-bulteni.pdf> Erişim tarihi: 01.02.2024

Çolak, H. (2012). Türk toplumunda demokrasi ve yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi bağlamında 1580 sayılı belediye kanunu yasama müzakereleri. Atatürk Yolu Dergisi, 13(49), 33-55.

Çöpoğlu, M. (2011). Sosyal Belediyecilik. Türkiye Belediyeler Birliği İller ve Belediyeler Dergisi, (756), 63.

- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye’de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 41-54.
- Demir, M. (2021). Türkiye’de sosyal belediyecilik uygulamalarına halkın bakışı: Trabzon Büyükşehir Belediyesi örneği (Yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi).
- Demirkan, H. (2016). Mekânlarda erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve yaşanabilirlik. *Dosya* 6(3), 1-5.
- Demirbaş, T. (2000). Cezaevlerinde yeniden sosyalleştirme (tretman) sorunları. *İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyum içinde*. (s. 391-478).
- Dilik, S. (1985). Atatürk döneminde sosyal politika. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40(1), 93-102.
- Dinçoflaz, N. J. (2009). Kentteki kadının yoksulluğu ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma genel müdürlüğu’nün kadın yoksulluğuyla mücadele politikaları (Uzmanlık tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğu Yay.). <https://katalog.sbb.gov.tr/Record/11171> Erişim tarihi: 01.02.2024
- Doğan, E. H. (2021). Sosyal Hizmette Dezavantajlı/Risk Altındaki Gruplar. *Nika Yayınları*.
- Donoghue, B., & Jones, G.W. (1973). *Herbert Morrison: Portrait of a politician*. Weidenfeld and Nicolson.
- Dural, B. ve Eseler, B. (2017). Dezavantajlı bir grup olarak çingenelerin yerel yönetim mekanizmalarında algılanırlık durumu: Tekirdağ ve Bandırma örneği. http://www.yyusbedergisi.com/dergiayrinti/dezavantajli-bir-grup-olarak-cingenelerin-yerel-yonetim-mekanizmalarinda-algilanirlik-durumu-tekirdag-ve-bandirma-ornegi_360. Erişim, 01.02.2024
- Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*((22), 37-50.

- Dündar, S. O. (2007). Mikro Finansman, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Mikro Finansman, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü.
- Efe, H. (2012). Türkiye’de sosyal belediyecilik Bayrampaşa Belediyesi örneği (Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi).
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Engelliler için bilgilendirme rehberi.https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/70612/engelliler_icin_bilgilendirme_rehberi.pdf. Erişim Tarihi: 02/02/2024
- Ensari, S. (2010). TÜİK’in yoksulluk analizleri üzerine. Maliye ve Finans Yazıları, 1 (87), 9-15. Retrieved from
- Erdoğan, M. M. (2017).“Kopuş”tan “uyum”a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erkoç, B. ve Danış, Z. M. (2020). Dezavantajlı/risk altındaki gruplar: yoksullar, göçmen, sığınmacı, mülteci ve insan ticareti mağdurları. Hüseyin Doğan. (Ed.) Sosyal hizmette dezavantajlı / risk altındaki gruplar içinde (s. 139-163). Nika Yayınevi.
- Ersöz, H. Y. (2011). Sosyal politikada yerelleşme. İstanbul Ticaret Odası.
- Ersöz, H. Y. (2005). 5227 sayılı Yasa öncesinde Türkiye’de belediyelerin sosyal politika alanındaki deneyimleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 50, 33-151.
- Eryılmaz, B. (2020). Kamu yönetimi (13. baskı). Umuttepe.
- Eryılmaz, B. (2010). Sosyal belediyeciliğin teorik ve normatif temelleri. I. Yerel Yönetimler Sempozyumu, Sosyal Belediyecilik Kitabı. Ankara, Türkiye.
- Eryılmaz, B. (2011). Kamu yönetimi. Okutman Yayıncılık.
- Es, M. (2007). Kentsel Yoksulluğun Azaltılmasında Sosyal Belediyeciliğin Rolü. Yerel Siyaset Dergisi, (13), 45-52.
- Esin Zengin Taş, N. D. (2019). Clinical social work practices for adult offenders Yetişkin hükümlülere yönelik klinik sosyal hizmet uygulamaları. Journal of Human Sciences, 620-634.

- Ezer, M. (2017). Refah devleti anlayışının belediyelere yansımaları: Ankara Pursaklar Belediyesi örneği. *Ekonomi Politika Ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 50-66.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). Resmî Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> Erişim Tarihi: 2 Şubat 2024.
- Gezgin, P. S. (2017). Sosyal devlet. Doç.Dr. Bülend Aydın ERTEKİN (Eds.). *Yurttaşlık ve Çevre Bilgisi içinde.Açıköğretim Fakültesi Yayınları*.
- Genç, Y. ve Çöpoğlu M. (2020). Yoksullar. Meryem Serdar (Ed.) *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet içinde (s. 41-69)*. Grafiker Yayınları.
- Giddens, A. ve W. Sutton, P. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. Ali Esgin (çev.). Phoneix Yayınları.
- Gough, İ. (2003). Refah devleti. *New Palgrave Dictionary of Economics içinde (s. 895-997)*. K. Güngör (çev.) UK: Palgrave Macmillan.
- Göç Terimler Sözlüğü. (2009). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı.Erişim Tarihi: 01.02.2024
- Gökpinar, M. (2007). Sosyal ve kriminal boyutlarıyla çocuk suçluluğu. *TBB Dergisi*(72), 206-233.
- Gören, Z. (2020). *Anayasa Hukuku. Yetkin Yayınları*.
- Görgün-Baran, A. (2020). Türkiye’de yaşlanmanın kadınlaşması ve yaşanan dezavantajlar. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.) *Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde (s. 51-83)*. Nobel Yayınları.
- Görmez, K. (1997). *Yerel demokrasi ve Türkiye (2. Baskı)*. Vadi Yayınları.
- Göze, A. (1995). *Liberal Marxiste Faşist nasyonal sosyalist ve sosyal devlet*. Beta Basım Yayım.

- Göze, A. (2013). Siyasal düşünceler ve yönetimler. Beta Yayınevi.
- Gözler, K. (2019). Kısa anayasa hukuku. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, A. Ş. (2006) Yönetim hukuku. Turhan Kitabevi.
- Grossman, A. H., ve D'augelli, A. R. (2006). Transgender youth. Journal of Homosexuality, 51
- Güler, M. (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. TBB Dergisi, (89), 355-372. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-89-630> Erişim tarihi: 11 Şubat 2021.
- Gümüş, A. T. (2010). Sosyal devlet anlayışının gelişimi ve dönüşümü. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 117-158.
- Günday, M. (2011). İdare Hukuku. İmaj Yayınevi.
- Gündüz, B. (2020). Kronik hastalar. Meryem Serdar (Ed.). Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet içinde (s. 347-369). Grafiker Yayınları.
- Güneş F. (2020). Yoksullar ve yoksulluk. Ferhat Arık ve Levent Taş (Ed.). Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde (s. 161-191). Nobel yay.
- Güneş, H. (2016). Sosyoloji terimleri sözlüğü. Ütopya Yayınevi.
- Güneş, İ. (1996) Yerel yönetimler ve siyasal faktörler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), 83-92.
- Gürboğa, N. (2008). Osmanlı taşrasında belediye idaresi: Alanya Belediyesi. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 165-185.
- Güven, A., Karkacier, A., Şimşek, T. (2017) Merkezileşme yerelleşme tartışmaları kapsamında yerel yönetimlerde vesayet denetimi sorunu. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 12(2): 189-208.
- Güven, S. (2009). Sosyal politikanın temelleri (4. basım). Ezgi Kitabevi Yayınları.

- Gönç, T. (2016). Sınıf, sağlık, eşitsizlik. N. Adak (Ed.). Sağlık sosyolojisinde güncel tartışmalar içinde (s. 61-83). Nobel.
- Gürbüz, R., Erdem, E., ve Fırat, S. (2014). The Effect of activity-based teaching on remedying the probability-related misconceptions: A cross-age comparison. *Creative Education*, 5(1), 18-30.
- Güven, E. (1970). İş kazası yönünden sosyal politika sorunları. EİTİA Yayını.
- Hameed, A., İnan, F. M., ve Develi, A. (2020). Ankara-Keçiören Belediyesinin sosyal belediyecilik uygulaması açısından incelenmesi: 2015-2019 dönemi örneği. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 228-253.
- Herek, G. M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the united states: Prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1), 54-74.
- Heywood, A. (2016). Siyasi ideolojiler. L. Köker (çev.). (10. basım). BB101 Yayınları.
- Huberman, Leo. (1982). Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla. Murat Belge (çev.) Dost Kitabevi Yayınları.
- İçağasıoğlu, A., ve Çoban, R. A. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalan kadın hükümlülerin psikososyal durumlarının saptanması ve sosyal desteklerinin belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 63-78.
- İnaç, H., ve Ünal, F. (2015). Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı ve Türkiye’de belediyeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (17).
- Kahraman-Güloğlu, F. (2020). Dezavantajlı grup(lar) kavramı üzerine tartışmalar ve dezavantajlılığa bütüncül bir bakış. Meryem Serdar (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet içinde* (s. 9-39). Grafiker Yayınları.
- Kahraman-Güloğlu, F. (2017). Kesişimsel yaklaşımla engellilik ve toplumsal cinsiyet Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye karşılaştırması (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi.

- Kaman, D. (2017). Çevre politikalarının yerel yönetimlerde uygulanabilirliği: Kütahya Belediyesi örneği (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi).
- Kahraman, S., Tanıyıcı, Ş. ve Kutlu, Ö. (2019). Türkiye’de yerel yönetimler ve yabancı göçmenler. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5(2), 44-67.
- Kalkışım H.M. (2015). Türkiye’de sosyal belediyecilik algısı: İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri örneği” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kara, U. (2013). Sosyal devletin yükselişi ve düşüşü. Karahan Kitapevi.
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, bütünleşme ve birlikte yaşama üzerine. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (18), 226-238.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Karataş, Z ve Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,19(45). 1013-1043. DOI: 10.21560/spcd.v19i50781.519076
- Karataşoğlu, S. (2013), Sosyal politika boyutuyla madde bağımlılığı. Türk İdare Dergisi, 476, 321-352
- Kayışbacak, D. (2017). Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingeneler. Tarih Kritik Dergisi. 3 (1). 45-49.
- Keleş, R. (2012). Yerinden yönetim ve siyaset. Cem Yayınevi.
- Keleş, S. (2008). Türkiye’de sosyal belediyecilik uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Kenanoğlu, M. (2016). Refah devleti bağlamında kamu harcamalarının değerlendirilmesi: 1990 sonrası Türkiye örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi.
- Kesgin, B. (2016). Sosyal belediyeçilik uygulamalarında sivil toplum ortaklığı. Stratejik Kamu Yönetimi Dergisi, 83-94.
- Kesgin, B. (2008). Yoksulluğa yerel müdahale “sosyal belediyeçilik” karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri örnekleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., ...
Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk adalet sistemi çalışanları eğitim programı: Sosyal çalışma görevlileri için el kitabı. Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Koç, N. (2014). Sosyal belediyeçilik hizmetleri ve finansmanı: Ege Belediyeler Birliği örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). Celal Bayar Üniversitesi.
- Koçak, O. ve Kavi, E. (2015). Sosyal politika aktörü olarak sosyal girişimci belediyeçilik. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3(6), 26-49.
- Koray, M. (2005). Sosyal politika (4. Baskı). İmge Kitabevi.
- Koray, M. (2018). Sosyal politika. İmge Yayıncılık.
- Koray, M. (2022). Sosyal politika. İmge Yayıncılık.
- Koray, M. ve Topçuoğlu, A. (1993). Sosyal politika (2. Baskı). Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, H. (2017). Yerel yönetimlerde etkinlik ve demokrasi sorunsalı. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 453-463.
- Lambda, L. (2010). When health care isn't caring: Lamda Legal's survey on discrimination against LGBT people and people living with HIV [online]. URL: <http://www.lambdalegal.org/health-care-report/>. 15.04.2024

- Makadon, H. J. (2006). Improving health care for the lesbian and gay communities. *New Engl J Med*, (354),895-897.
- Makal, A. (1999). 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda çalışma ilişkileri, *Osmanlı Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Makal, A. (2014). Demokrat parti döneminde bireysel çalışma ilişkilerine yönelik hukuksal düzenleme ve uygulamalar. *Mülkiye Dergisi*, 27(239), 279-318.
- Marka (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı). (2011). Dilovası'nda Dezavantajlı Grupların İstihdam Potansiyelinin Artırılması: Araştırma Sonuç Raporu, MARKA Yayınları.
- Marsh, A. (2008). Eşitsiz vatandaşlık: Türkiye Çingenerinin karşılaştığı hak ihlalleri. Helsinki Yurттаşlar Derneği (HYD).
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. D. K. Osman Akınyay, (çev.) Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mayer, S. E. (2003). What is a "Disadvantaged Group?" <https://effectivecommunities.com/wp-content/uploads/2020/12/What-is-a-disadvantaged-group-3.pdf> mayer. Erişim tarihi: 02 Şubat 2024.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychology Bulletin*, 5(129), 674-697
- Mermer, B., Şataf, C., ve Negiz, N. (2016). Türkiye'de sosyal belediyeçilik anlayışı: Denizli Büyükşehir Belediyesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1299-1322.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı.Erişim Tarihi: 03.04.2024
- Nadaroğlu. H. (2001). *Mahalli idareler: Teorisi-Ekonomisi-Uygulaması (Yenilenmiş 7. Basım)*. Beta Yayıncılık,İstanbul.

- Neziroğlu, İ., ve Yılmaz, T. (2013). Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri Cilt 1 (24 Nisan 1920- 22 Mayıs 1950). TBMM Yayınları.
- Oktay, T. (2005). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İstanbul Şehremaneti (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi).
- Oktay, T. (2008). Belediyenin Tarihsel Gelişimi. R. Bozlağan, Y. Demirkaya (Eds.), Türkiye'de Yerel Yönetimler. Ankara.Nobel Yayın Dağıtım.
- Oral, A. İ. (2003). ABD ve İngiltere kamu sağlık sigortası programları üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. Sosyal Bilimler Dergisi. 2(2) Cilt, 61-78
- Ökmen, M., ve Parlak, B. (2015). Yerel yönetimlerde yeni vizyonlar. Ekin Yayınevi.
- Öktem, D. (2012). Türkiye'deki çocuk adalet sisteminin yönetimi ve yaş ayrımcılığına ilişkin paradigmanın incelenmesi (literatür taraması). İ. H. Platformu içinde, Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi (s. 1-20).
- Önver, Ş. B. (2019). Altıncı daire-i belediye ve günümüz belediye hizmetleriyle karşılaştırılması. Takvim-i Vekayi, 37-72.
- Ören, K. (2011). Sosyal politika. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ören, K. (2013). Sosyal politika. (3. basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özbaş, M. (2018). Dezavantajlı sosyolojik tabakalarda zorunlu eğitim sürecini etkileyen değişkenler. Kastamonu Education Journal, 26(4), 1143-1154. doi:10.24106/kefdergi.43426
- Özbudun, E. (2023). Türk anayasa hukuku. Yetkin Yayınları.
- Özdemir, S. (2007). Küreselleşme sürecinde refah devleti. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Özdemir, S. (2010). Başlangıcından günümüze refah devletlerinde sosyal harcamaların analizi. Journal of Social Policy Conferences, (50), 153-204.

- Özgökçeler, S., ve Bıçkı, D. (2012). Kentsel yoksullukla savaşım noktasında politik bir enstrüman: “Sosyal belediyeçilik”. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 49(565).
- Özgüler, V.(2019). Türkiye’de çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri lisansüstü tezlerinin “sosyal politika” bağlamında değerlendirilmesi. 5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Bandırma, Türkiye.
- Özmen, N. (2020). Yaşamlarını çepeçevre saran çoklu dezavantajlarıyla romanlar. Meryem Serdar (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet içinde* (s. 309-346). Grafiker Yayınları.
- Özservet, Y. Ç. (2015). Göçmen çocukların şehre uyumu ve eğitim politikası. In Y. Polanyi, K. (1944). *The great transformation: Economic and political origins of our time*. Ayşe Buğra (çev.). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(12)
- Petring, A. ve diğ. (2012). *Sosyal devlet ve sosyal demokrasi*. Fried Ebert Vakfı.
- Roussinova, S. D. (2008). Önsöz. Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen (Eds.). *Biz Buradayız! Türkiye’de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi içinde* (s. 1-3). Edirne Roman Derneği (EDROM) European Roma Rights Centre (ERRC) Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd).
- Ruggie, M. (1984). *The State and working women: A Comparative study of Britain and Sweden*. Princeton University Press.
- Ryan, C., ve Rivers, I. (2003). Lesbian, gay & bisexual youth: Victimization in international perspective. *Culture, Health & Sexuality*, 5(2), 103-119. DOI: 10.1080/1369105011000012883
- Sabuncu, Y. (2012). *Anayasaya giriş*. İmaj Yayınevi.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5. 34-44.

- Sallan Gül, S. (2006). Sosyal devlet bitti yaşınsın piyasa! (2.Baskı). Ebabil Yayınları.
- Sallan-Gül, S. ve Dericioğulları-Ergun A. (2020). Kadın olmak dezavantajlı olmak mıdır? Türkiye örneğinde toplumsal cinsiyet ve dezavantajlılık sorunsalı. Ferhat Arık, Levent Taş (Eds.). Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde (s. 117-159). Nobel Yayınları.
- Sander, O. (2005). Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e. İmge Kitabevi.
- Savcı, İlkay. (1999). Örgüt ve birey. Ankara, 72 Tasarım Dizgi Fotokopi.
- Secer, B. (2007). Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışan yoksullara yönelik sosyal refah programları. Kamu-İş, 9(2),137-164.
- Serdar, A. B. (2017). Sosyal politika kavramı. A. Tokol, Y. Alper (Eds.). Sosyal politika içinde (s.1-6). Dora Yayıncılık.
- Seyyar, A. (2011). Sosyal politika bilimine giriş. (1.baskı.). Sakarya Yayıncılık.
- Sezik, M. (2017). Büyükşehirlerin sosyal belediyeçilik yaklaşımlarına bir örnek olarak madde bağımlılığı ile mücadele çalışmaları. Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi. 2(1), 51-63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuibfaid/issue/28276/300228>
- Scutella, R., Wilkins , R., & Horn, M. (2009). Measuring poverty and social exclusion in Australia: A Proposed multidimensional framework for identifying socio-economic disadvantage. Melbourne institueworkingpaper series içinde (s. 1-41).. Victoria: Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research The University of Melbourne.
- Smith, B. G. (2004). Introduction. In B. G. Smith, B. Hutchison (Eds.), Gendering Disability (pp. 1-6). Rutgers University Press.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2011). 2011 Yılı Faaliyet Raporu. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/ZgW6i+sygm_2011_yili_faaliyet_raporu.pdf

- Sunay, C. (2002). Belediyeciliğin doğuşu sürecinde Osmanlı mirası. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 113-133.
- Şahin, H. (2020). Sosyal belediyecilik anlayışının benimsenmesi: Bursa Büyükşehir Belediyesi örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Şahin, L. (2019). Sosyal Politika Yazıları 1. <http://www.profdreventsahin.com/sosyalpolitika-yazilari-1.html>,
- Şahinoğlu, İ. (2017). Yerel sosyal politika uygulamalarında Türkiye deneyimi: Sosyal belediyecilik anlayışı. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 37-67.
- Şengün, E., ve Akman, Ç. (2020). Türkiye’de sosyal belediyecilik. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şenkal, A., ve Saripek, D. (2007). Avrupa Birliği'nin karşılaştırmalı refah modelleri ve sosyal politikada devletin değişen rolü. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 146-175.
- Şenkal, A. (2011). Küreselleşme sürecinde sosyal politika. Alfa Yayınları.
- Şenol, D. ve Taş, S. (2020) Dezavantajlı çocuk. Ferhat Arık, Levent Taş (Eds.) Dezavantajlılar ve dezavantajlılık sosyolojisi içinde (s. 193-231). Nobel Yayınları.
- Talas, C. (1981). Sosyal haklar ve Türk Anayasalarında sosyal hakların evrimi. TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, 3-4, 38-75.
- Talas, C. (2011). Demokrasi, sosyal demokrasi; sendikal haklar ve özgürlükler. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 45,1-4.
- Talas, C. (1992). Türkiye’nin açıklamalı sosyal politika tarihi. Bilgi Yayınevi.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. Çalışma ve Toplum, 1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874030.pdf>

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Sağlıklı Yaşam Ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SaglikliYasam_ve_BagimliliklaMucadeleCalismaGrubuBagimliliklaMucadeleAltCalismaGrubuRaporu.pdf
- T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019 Faaliyet Raporu. Ankara, Türkiye. https://www.aile.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf adresinden alındı
- TDK (2023). Engelli tanımı. Erişim: 03.05.2024 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=113288
- Tokol, A. (2000). Sosyal politika. Rota Ofset Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
- Tokol, A., ve Yusuf, A. (2011). Sosyal politika. Dora Yay.
- Tokol, A. (2020). Sosyal politikanın tarafları. Sosyal politika. Aysen Tokol, Yusuf Alper. (Eds.). Dora Basım-Yayım.
- Tolsma, J., Van der Meer, T. ve Gesthuizen, M. (2009). Hollanda'da mahalle ve belediye özelliklerinin sosyal uyum üzerindeki etkisi. *Acta Politica*, 44, 286-313
- Topdemir, C. (2016). İstismar mağduru çocuğun korunmasında bir uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 43, 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abmyoder/issue/46655/584928>
- Toprak, D., ve Şataf, C. (2009). Türkiye’de yerel yönetimler reformu çerçevesinde sosyal belediyecilik yaklaşımı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1),11-24.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H., ve Özer, M. A. (2006). Mahalli idareler. Nobel Yayın Dağıtım.
- Tuna, O., ve Yalçıntaş, N. (1999). Sosyal siyaset. Filiz Kitapevi.

- Turgut, A. Ş. (2020). Dezavantajlı/Risk altındaki gruplar: Engelliler. Hüseyin Doğan (Ed.). Sosyal hizmette dezavantajlı / risk altındaki gruplar içinde (109-138). Nika Yayınevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2009-2023). On Birinci Kalkınma Planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf, Erişim Tarihi: 07.02.2024
- Türkoğlu, İ. (2009). Yerel yönetimlerde mali reform arayışları: Türkiye’de belediyelerde mali özerklik ve belediye başkanlarının mali özerklik algılaması (Yayın No: 2009/ 389). Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik. Akademik İncelemeler Dergisi, 275-305.
- Uluğtekin, S. (2004). Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları (2. baskı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Ulusoy, A., ve Akdemir, T. (2009). Yerel yönetimler ve mali özerklik: Türkiye ve OECD ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(21), 259-287.
- UNESCO statistical yearbook. (1998). <https://unesdoc.unesco.org/> Erişim Tarihi: 04.02.2024
- UNDP. (2015). Birleşmiş Milletler Annual Report <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/IAR05-English.pdf>, Erişim Tarihi: 01.03.2024
- Uslu, K., ve Tufaner, M. B. (2015). Regülasyon teorilerinin finansal krizler üzerindeki etkileri. International Conference On Eurasian Economies, 398-405.
- Usta, M. B., Akbaş, S., ve Aydın, B. (2018). Behavioural problems associated with child sexual abuse in adolescents: A retrospective study. Konuralp Tıp Dergisi, 10(2), 188- 193. DOI: 10.18521/ktd.382121

- Uzun, U. (2013). Sosyal belediyecilik uygulamaları: Kağıthane Belediyesi örneği (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi).
- Ünal, P., Ergör, P., Dinç Horasan, P., Kalaça, P., ve Sözmen, U. (2013). Türkiye kronik hastalıklar ve risk faktörleri sıklığı çalışması. Sağlık Bakanı Yayını.
- Wilde, A., Narang, S., Laberge, M., ve Moretto, L. (2009). A Users' guide to measuring local governance. UNDP Oslo Governance Centre, United Nations Development Programme. Oslo, Norway.
- Yazgan, T. (1992). İktisatçılar için sosyal güvenlik ders notları. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Yıldırım, U., ve Göktürk, İ. (2008). Toplumsal sorunların çözümünde yeni belediyecilik anlayışı: Sosyal belediyecilik yaklaşımı. L. Özcan, F. Yurttaş, Ö. Köseoğlu ve S. Gülenler (Eds.), 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Erkam Matbaa.
- Yıldız, H. (2007). Türkçede Çingener için kullanılan kelimeler ve bunların etimolojileri. Dil Araştırmaları, 1(1), 61-82.
- Yiğitbaş, Ç. (2020). Hem dezavantajlı hem de kadın olmak to be both disadvantage and women. Van Tıp Dergisi. 27(3). İçinde (367-370). DOI: 10.5505/vtd.2020.33230
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Çocuk koruma sisteminde aileyle çalışmanın esasları: İstanbul örneğinde çocuklar ve ailelerinin gereksinimler, güçlülük ve risk faktörleri açısından değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(1), 73-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48423/613503>
- Yörükoğlu, F. (2009). Türk belediyeciliğinin gelişim süresi. Mevzuat Dergisi, 1-19.
- Zastrow, C. (2015). Sosyal hizmete giriş. Çiftçi, D. Baran (çev.). Nika Yayınevi.

Ziya, O. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 25(99), 229-240.

<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/engellilere-saglanan-diger-indirim-ve-muafiyetler/> Erişim Tarihi: 12.01.2024

<https://www.alanya.bel.tr/Haber/33526/AILE-VE-KADIN-DESTEK-MERKEZI-HIZMETE-GIRDI>. Erişim Tarihi: 12.02.2024

<https://alo171.saglik.gov.tr/>. (tarih yok). <https://alo171.saglik.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.02.2024

<https://alo191.saglik.gov.tr/>. (tarih yok). <https://alo191.saglik.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.02.2024

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hukumlu-haklari>.

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hukumlu-haklari> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 18.05.2024

<https://www.cankaya.bel.tr/pages/338/Engelsiz-Dershane> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27.02.2024

<https://ekolojikyasam.kadikoy.bel.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27.02.2024

<https://erenkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.02.2024

<https://esenler.bel.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27.02.2024

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>.

<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 04.02.2024.

<https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>. Erişim Tarihi: 01.04.2024

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri> adresinden alındı. Erişim Tarihi:01.05.2024

<https://www.pursaklar.bel.tr/sosyal-yardimlar/tebessum-carsisi> Erişim Tarihi: 05.03.2024

<https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/4691/21/buyuksehir-komsu-hakkiyla-komsulari-bulusturuyor> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 27.02.2024

<https://www.tuseb.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 29.03.2024

<https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hayir-hizmetleri/muhtac-ayligi> adresinden alındı.
Erişim Tarihi: 15.4.2024

Pursaklar Belediyesi Faaliyet Raporları.

<https://www.pursaklar.bel.tr/data/625d28fc1bd8b01288af09a4/2021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden alındı.Erişim Tarihi: 14.02.2024

Pursaklar Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü Görev, Yetki ve Sorumlulukları.

<https://www.pursaklar.bel.tr/kurumsal/mudurluklerimiz/kultur-isleri-mudurlugu> adresinden alındı.Erişim Tarihi: 13.04.2024

442 Sayılı Köy Kanunu. <https://www.tbmm.gov.tr/> Erişim Tarihi: 03.05.2024

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983, 24 Mayıs). Resmî Gazete. (Sayı: 18059).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> Erişim Tarihi: 12.04.2024

3008 Sayılı İş Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf> Adresinden alındı. Erişim Tarihi:18.02.2024

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17.04.2024

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. (2004).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 25.04.2024

5302 Sayılı İl Özel İdare Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5302&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 19.04.2024

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun. (2005).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf>. Erişim

Tarihi: 2 Şubat 2024

5393 Sayılı Belediye Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 29.01.2024

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Resmî Gazete

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> Erişim tarihi: 01.03.2024

5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=1&MevzuatNo=5747&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 10.05.2024

6447 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130322-2.htm> adresinden alındı Erişim Tarihi: 10.05.2024

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 05.05.2024

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). Resmî Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> Erişim tarihi: 01.02.2024

Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği. 16.08.2006 ve 26261 Sayılı Resmî Gazete.

Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. (2001). Resmî Gazete.

İş Kanunu. (2003). Resmî Gazete (Sayı: 25134).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

Şiddet önleme ve izleme merkezleri hakkında yönetmelik. (2016). Resmî Gazete (Sayı: 29656).
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=21457&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları.